ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ

(ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ)

ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ
(ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ

(ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ)

-ਲੇਖਕ-

ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ

(ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ)

ਸਾਬਕਾ ਫ਼ੈਲੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਪਟਿਆਲਾ।

Sukhmani Darshan

(Sankalp Ate Sidhant)

by

Giani Harbans Singh

(ਸੋਧਿਆ ਅਤੇ ਵਾਧਿਆਂ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਅਪ੍ਰੈਲ ੨੦੦੮)

ਭੇਟਾ 150/-

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
੧੭-ਏ, ਡੋਗਰਾਂ ਸਟਰੀਟ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ
ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ।

Printed in India

ਛਾਪਕ
ਸਰਤਾਜ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਜਲੰਧਰ।

ਸਮਰਪਣ

ਆਦਰ ਸਹਿਤ

ਆਤਮਿਕ-ਸੁਖ ਦੇ ਲੋੜਵੰਦ ਜਗਿਆਸੂਆਂ

ਅਤੇ

ਰਬੀ-ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪਿਆਸਿਆਂ ਨੂੰ

(ਹ. ਸ.)

ਤਤਕਰਾ

ਨਵੀਂ ਛਾਪ

ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਸਨੇਹੀਓ !

ਜਿਵੇਂ ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੀ ਡਲੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਚੱਕ ਮਾਰੋ ਜਾਂ ਚੂਸੋ, ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਰਸਦਾਇਕ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ,
ਜੋ ਬੋਲੈ, ਸੋ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵੈ ॥੨॥ [ਪੰਨਾ ੪੯੪

ਅ) ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਮੀਠੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰ ॥
ਜਿਨਿ ਪੀਤੀ ਤਿਸੁ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੭੫

ਸੱਚ ਜਾਣੋ, 'ਸੁਖਮਨੀ' ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਇਆਂ, ਸੁਰਤਿ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਨਾਮ ਦੀ ਅਨੂਠੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਚੋਂ ਇਕ ਸੁੱਖ-ਭਰੀ ਮੰਗ ਉਠਦੀ ਹੈ:-

ਕਾਂਖੀ ਏਕੈ ਦਰਸ ਤੁਹਾਰੋ ॥
ਨਾਨਕ, ਉਨ ਸੰਗਿ ਮੋਹਿ ਉਧਾਰੋ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੬੨

ਸੰਸਾਰੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕਰਤਾਰੀ-ਸੁੱਖ ਦਾ ਰਹੱਸ ਹੀ ਵਿਲਖਣ ਹੈ। ਜਿਸ ਸੁਖ ਦਾ ਜਗਤ ਉਤੇ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ:-

ਜੋ ਸੁਖੁ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤੇ ਪਿਆਰੇ,
ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥੫॥ [ਪੰਨਾ ੪੩੧-੩੨

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੁੱਖ ਮੰਗ ਮਾਇਆ ਜਾਂ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

ਸਲੋਕੁ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ, ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅਹੰਮੇਵ ॥
ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ, ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਗੁਰਦੇਵ॥ [ਪੰਨਾ ੨੬੯

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦਾਤਿ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦੁ' ਹੈ। ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਰਟਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਖਮਨੀ-ਸੁਗੰਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਸ ਬਝ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਓ, ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਓ ! ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਪਾਠ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁੱਖ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਲੇ ਬੰਨ੍ਹੋ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਭਾ.ਸ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਜੋ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮੀ ਸੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਉਹ ਇਤਨਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ

ਦਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਰਹਿ ਗਿਆ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਭਾ. ਸ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਠੀਕ ਹੋਵੇ? ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਾਓ। ਫਿਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਗ ਗਿਆ, ਪਰ ਸੁਖਮਨੀ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਸ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ, ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ, ਨਿਰੀਆਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਅਤਿ-ਸੁੰਦਰ ਸਿਧਾਂਤਕ-ਨੁਕਤਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

ਜਿਤੁ ਲਾਗੋ ਮਨ ਬਾਸਨਾ, ਅੰਤਿ ਸਾਈ ਪ੍ਰਗਟਾਨੀ॥ [ਪੰਨਾ ੨੪੨

ਭਾਵ ਜੀਵ ਦਾ ਜਿਸ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਮਨ ਲੱਗਾ ਰਹੇ, ਅੰਤਿ ਸਮੇਂ ਭੀ ਓਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਰਚਿਤ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਪੱਖ ਹੈ:-

ਕਬੀਰ ਜੈਸੀ ਉਪਜੀ ਪੇਡ ਤੇ, ਜਉ ਤੈਸੀ ਨਿਬਹੈ ਓੜਿ॥
ਹੀਰਾ ਕਿਸ ਕਾ ਬਾਪੁਰਾ, ਪੁਜਹਿ ਨ ਰਤਨ ਕਰੋੜਿ॥੧੫੩॥

[ਪੰਨਾ ੧੩੭੨

ਭਾਵ ਜਿਸ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਗਤੀ ਆਰੰਭੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਨਾਲ ਤੋੜ ਨਿਭੇ ਫਿਰ ਹੀਰਾ ਵੀਚਾਰਾ ਕੀ ਹੈ?, ਉਸ ਭਗਤ ਦੇ ਤੁੱਲ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰਤਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜੋ ਜੀਵਨ ਅਗਵਾਈ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਮੋਲਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਨਹੀਂ, ਉਹ ਘਰੁ ਮਾਨੋ "ਅੰਧੀ ਕੋਠੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਹੀ" ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ।

'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਦੀ ਨਵੀਂ ਛਾਪ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਖਿਆ, ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਦਾਤਿ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ, ਇਕ ਮਨ, ਇਕ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਲਾਹਾ ਖਟ ਕੇ ਆਪਣਾ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ ਕਰੋਗੇ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸਰਾ
ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ
(ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ)

ਫਰਵਰੀ, 2008

ਆਦਿ ਕਥਨ

ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਜਪੁ' ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਥਮ ਸਥਾਨ ਤੇ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਇਕ ਸਰਵੋਤਮ ਰਚਨਾ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤਿਆਗ, ਬੈਰਾਗ ਅਤੇ ਅਨੁਰਾਗ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਤਰੰਗਾਂ ਦਾ ਅਮੁੱਕ ਪਰਵਾਹ ਨਾਮ-ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦੀਆਂ ਸੇਧਾਂ ਨਾਲ ਸਰਸ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦੁੱਖਾਂ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ, ਪੀੜਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੱਚਾ ਸੁੱਖ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਉਮੈ, ਨਫ਼ਰਤ, ਦਵੈਸ਼, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਾ ਤੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਮਨ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭੁਖ, ਰੱਸਾਂ ਕੱਸਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਰੁਚੀ ਦਾ ਵਹਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਬੁਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੈਦ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਰੂਪੀ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ:-

ਨਿਕਸੁ ਰੇ ਪੰਖੀ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ ਪਾਂਖ ॥
ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਗਹੁ ਪੂਰਨ,
ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਹੀਅਰੈ ਸੰਗਿ ਰਾਖੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕੂਈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਰਸ ਪੰਕਜ,
ਅਤਿ ਤੀਖਣ ਮੋਹ ਕੀ ਫਾਸ ॥
ਕਾਟਨਹਾਰ ਜਗਤ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ,
ਚਰਨ ਕਮਲ ਤਾ ਕੈ ਕਰਹੁ ਨਿਵਾਸ ॥੧॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ,
ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਸੁਨਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ॥
ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਨਾਨਕ ਕੇ ਸੁਆਮੀ,
ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੁਮਰੀ ਰਾਸਿ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੦੪**

'ਸੁਖਮਨੀ' ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਨੰਦਨ 'ਆਦਿ ਗੁਰਏ

ਨਮਹ' ਵਾਲੇ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ "ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ॥ ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ" ਵਾਲੀ ਸੇਧ ਨਿਰੰਤਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਸੁਖਮਨੀ ਸਹਜ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨ ਨਾਮ ॥
ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਬਸੈ ਸੁ ਹੋਤ ਨਿਧਾਨ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੯੫**

ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਬੀ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜੋ ਸਿਮਰਨ-ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਮਾਲ ਹੈ:-

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਾਹਿ ॥
ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥....

ਬਸ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਜਦੋਂ ਅੰਤਲੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਅਪੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਤਾਲਬ ਮਤਲੂਬ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:-

ਬ੍ਰਹਮ ਮਹਿ ਜਨੁ, ਜਨ ਮਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥
ਏਕਹਿ ਆਪਿ, ਨਹੀ ਕਛੁ ਭਰਮੁ ॥

ਇਹ ਰਚਨਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਈਸਾਈ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨਾਲ ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ? ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੋਗ-ਸੋਗ ਮਿਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਸਰਲ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਫੋਕੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ, ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਗਿਆਨ-ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਤੋਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਸਚੇ ਧਨ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਰਚਨਾ ਚੋਂ ਸੁੰਦਰ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

ਸਾਥਿ ਨ ਚਾਲੈ ਬਿਨੁ ਭਜਨ, ਬਿਖਿਆ ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕਮਾਵਨਾ, ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਧਨੁ ਸਾਰੁ ॥

ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਆਕਾਰ, ਬਣਤਰ, ਬੋਲੀ, ਰਚਨਾ ਕਾਲ ਤੇ ਅਸਥਾਨ, ਇਸ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਕਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਗੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਚਾਨਣ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਗ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਾਇੰਸ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਤੋਂ

ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰੀ ਜਾਏ ਪਰ 'ਭੈ ਬਿਨੁ ਘਾੜਤ ਕਚੁ ਨਿਕਚ' ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਹੈ। ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸਿਖਿਆ ਅਧੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ "ਆਪਿ ਜਪਹੁ ਅਵਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥ ਸੁਨਤ ਕਹਤ ਰਹਤ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ॥" ਅਤੇ "ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਪੇਖੁ॥" ਆਦਿ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਉਹ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਂਦਿਆਂ ਵੀ ਇਕ ਅਧੂਰਾ ਤੇ ਬੇ-ਨੂਰਾ ਮਨੁੱਖਾ ਹੈ।

ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਘਾਟ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬਾਣੀ-ਉਚਾਰਨ, ਅਰਥ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਵੀਚਾਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਓਦੋਂ ਤੱਕ "ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਕਥਿ ਕਥਿ ਬਾਦੁ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਕਥਿ ਕਹਣੈ ਤੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨ ਰਸ ਰਾਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥" (ਪੰਨਾ ੮੩੧) ਵਾਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਰਸੀਆ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੇਵਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ, ਸੰਪਟ ਪਾਠ ਆਦਿ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਤਮਿਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬੋਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਿਤਨਾ ਜੀਅ ਕਰੇ ਪਾਠ ਕਰੀ ਤੇ ਕਰਾਈ ਚਲੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਹ ਸਭ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਨੀ ਦਾ ਨਿਖਰਵਾਂ ਰੂਪ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ:-

ਭਲੀ ਸੁ ਕਰਨੀ ਸੋਭਾ ਧਨਵੰਤ ॥
ਹਿਰਦੈ ਬਸੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਮੰਤ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਉਰਾ ਅੰਤਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ, ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਸਭ ਤੇ ਊਚ ਤਾ ਕੀ ਸੋਭਾ ਬਨੀ ॥
ਨਾਨਕ ਇਹ ਗੁਣਿ ਨਾਮੁ ਸੁਖਮਨੀ ॥

ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਸੋਮੇ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਬਾਣੀ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ, ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ, ਆਦਰਸ਼ਕ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਅਪਾਰ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਝਮੇਲੇ, ਦੁਖਾਂ ਦਰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਜੇ ਉਹ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਠਨ-ਪਾਠਨ ਕਰੇ, ਸੁਣੇ, ਜੀਵਨ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇ, ਸੱਚ ਜਾਣੋ ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਸ ਲਈ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹੋ ਨਿਬੜੇਗੀ। ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਡ-ਬੀਤੀਆਂ ਵਿਸਮਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਧਦੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ, ਵੇਰਵਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ, ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਅਜੋਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ-ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ, ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਹਰੇਕ ਸਲੋਕ ਅਤੇ ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ, ਪਦ-ਅਰਥ, ਅਰਥ ਮਗਰੋਂ ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਰਥਕ ਪੱਖ ਪੂਰਦੇ ਹਨ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ 'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਲਈ ਖਿਮਾ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸਰਾ

ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ
(ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ)

16-10-1997

ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣੈ ਭਵਨ
ਪਟਿਆਲਾ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ-ਲੇਵਿਆਂ ਲਈ ਅਦੁੱਤੀ ਤੋਹਫ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਬੜੀ ਯੋਗ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਨੇਮ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਸਦੀਵੀ ਸੁੱਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਓ ਅਤੇ ਸੀਤਲਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪਾਠ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵੱਲ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ੨੪ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਸੁਖਮਨੀ ਸੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ॥
ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥

ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਟਹਿਲੀਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਨਮਿਤ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਨੇ 'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਮਹਾਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਟੀਕੇ, ਪਰਮਾਰਥ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਸ ਸੁਚੱਜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲੜੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਪੁ ਨਿਰਣੈ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਦਰਸ਼ਨ, ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ, ਜੈਤਸਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਨਿਰਣੈ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ, ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ ਆਦਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਹੀ ਲੜੀ ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਲੇ ਗੂੜ੍ਹ ਅਰਥਾਂ, ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਉਣ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਸਾਰਥਕ ਯਤਨ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿਆਖਿਆ-ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਨਾ ਕੇਵਲ ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥਕ ਅਤੇ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਹ 'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਚੱਜੀ ਅਗਵਾਈ ਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸ ਦੇ ਉਚੇਰੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਏ ਟੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਖਮਨੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ-ਬੱਧ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਸਥਿਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ ਆਕਾਰ, ਬਣਤਰ ਤੇ ਬੋਲੀ, ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ, ਕਾਲ ਅਤੇ ਅਸਥਾਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਡੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ, ਪਾਠ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਹੱਤਵ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ-ਵਿਧੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

੧) ਉਹ ਹਰ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

੨) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਅਕਾਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦਾ ਪਦ-ਅਰਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੂਰੇ ਅਰਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

੩) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਉਹ ਭਰਪੂਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ 'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਅਦੁੱਤੀ ਥਾਂ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਪੁਸਤਕ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿਧ ਹੋਵੇਗੀ।

ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)
ਡਾਇਰੈਕਟਰ
ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਟੈਕਸਟ ਬੁੱਕ ਬੋਰਡ
ਐਸ.ਸੀ.ਓ. 289-91, ਸੈਕਟਰ 32,
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

7-2-1987

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
(ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ)

ਧਰਨਿ ਗਗਨ ਨਵਖੰਡ ਮਹਿ, ਜੋਤਿ ਸ੍ਵਰੂਪੀ ਰਹਿਓ ਭਰਿ ॥
ਭਨਿ ਮਥੁਰਾ ਕਛੁ ਭੇਦੁ ਨਹੀ, ਗੁਰੁ ਅਰਜੁਨੁ ਪਰਤਖ੍ਯ ਹਰਿ॥
[ਪੰਨਾ ੧੪੦੯

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ੧੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ ੧੫੬੩ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਮਾਤਾ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਲਾਲ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪਿਤਾ-ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਤੁੱਟ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਲ ਭਰ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਦੀ ਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਚੰਦਨ ਦਾਸ ਖੱਤਰੀ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਰਾਮ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜੋ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਈ। ਦੂਜੀ ਲਾਲਾ ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਗੰਗਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ:-

ਜਮਿਆ ਪੂਤ ਭਗਤ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ,
ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸਭ ਮਹਿ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰ ਕਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੯੬

ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਚੇਰੇ ਭਰਾ ਸਹਾਰੀ ਮਲ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਉਤੇ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੁਲਾਉਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਸਹਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਰੀਆਂ ਤੇ ਬਿਰਹੋਂ ਕੁੱਠੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਅਥਰੂ ਵਹਿ ਤੁਰਦੇ ਹਨ:-

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ ॥
ਬਿਲਪ ਕਰੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥
ਤ੍ਰਿਖਾ ਨ ਉਤਰੈ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ,
ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ ॥੧॥
ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ,
ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ ॥

ਆਪ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਹਿਤ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਆਈਆਂ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਦਾਸ ਨੇ ਢਾਈ ਸੋ ਮੋਹਰਾਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਧਨ ਕਿਸੇ ਸ਼ੁਭ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਾਰਜ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਤਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਤਲਾਅ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦਵਾਇਆ ਸੀ, ਅਜੇ ਅਧੂਰਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਟਵਾਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮੰਦਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਜੋਗੀ ਆਪਣੇ ਸਵਾਸ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਬੈਠਾ ਦਿਸਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਪਿਛਲਾ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਓਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਤਲਾਅ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਸੰਤੋਖ ਸਰ' ਰਖਿਆ।

ਕਲ ਭੱਟ ਦੇ ਬਚਨ "ਤੈ ਜਨਮਤ ਗੁਰਮਤਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਣਿਅਉ॥" ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਦਾਨ ਸੀ- 'ਦੋਹਿਤਾ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ'।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ੧੫੮੧ ਵਿਚ ਆਪ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਗੁਰਿਆਈ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਰੱਜ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਾ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬਾਹਰੋ ਬਾਹਰ ਭੇਟਾ ਉਗਰਾਹੁਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਪਰ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਪ੍ਰੇਮ, ਮਿੱਠਤ, ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਤੀ ਭਰ ਤੌਖਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਰਸਦ ਦੀ ਥੁੜ ਕਰਕੇ ਲੰਗਰ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਗਹਿਣੇ, ਭਾਂਡੇ ਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਚ ਕੇ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ। ਲੰਗਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਆਰੰਭੀ। ਆਖ਼ੀਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮੁੱਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਕ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਖ਼ਲਕਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਆਦਰਸ਼ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ "ਪਖਾ ਫੇਰੀ, ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ, ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਪੀਸਣੁ ਪੀਸਿ ਕਮਾਵਾ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀ, ਤੇਰੇ ਜਨ ਦੇਖਣੁ ਪਾਵਾ" (ਪੰਨਾ ੭੪੯) ਵਾਲੀ ਦਿਲੀ ਰੀਝ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸੀ। ਆਪ ਗੁਰ-ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਬਾਹਰੋਂ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਥੱਕੇ ਟੁੱਟੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰਦੇ, ਪੱਖਾ ਝਲਦੇ ਤੇ ਪਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਹੁਨਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਸੀ।

ਸੰਤੋਖ ਸਰ ਰਾਮਸਰ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਨ ੧੫੮੯ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਰਖੀ। "ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਂਝਾ" ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜੇ ਰਖਵਾਏ। ਸੰਨ ੧੫੯੦ ਵਿਚ ਤਰਨਤਾਰਨ ਅਤੇ ਸੰਨ ੧੫੯੪ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਸਾਇਆ। ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹਿਤ ਤਰਨ-ਤਾਰਨ ਵਿਚ ਕੋਹੜੀਆਂ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਵਾਇਆ। ਲਾਹੌਰ ਡੱਬੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਬਾਉਲੀ ਬਣਵਾਈ। ਬਿਆਸਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ ਵਸਾਇਆ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤ-ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅਗਸਤ ੧੬੦੪ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਰਚਨਾਵਾਂ- ਸੁਖਮਨੀ, ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਬਾਰਹਮਾਹਾ, ਛੇ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਛੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਪੰਦਰਾਂ ਭਗਤਾਂ, ਗਿਆਰਾਂ ਭੱਟਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮਿਸਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ।

ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਸਿਰੰਦਾ ਆਪ ਦੀ ਕਾਢ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਗੁਰਮਤਿ-ਸੰਗੀਤ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਬਾਬੀਆਂ ਦੇ ਰੁਸਣ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਦਾਤ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ 'ਨਿਰਮੋਲਕ ਹੀਰਾ' ਦੱਸਿਆ।

ਆਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਫੈਲ ਗਈ ਸੀ। ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਗਰੇ, ਬਨਾਰਸ ਤੇ ਗਇਆ ਤੱਕ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਤੱਕ ਇਸ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਘੇਰਾ ਹੋਰ ਚੌੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਮੁੱਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ 'ਮਸੰਦ' ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੀਅਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਆਪ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਕੱਟੜ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੀ। ਇਧਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਲਈ

ਆਇਆ ਸਾਕ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਰਨੈਲ ਸੁਲਹੀ ਖਾਂ, ਚੰਦੂ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਇਹ ਦੂਸ਼ਨ ਵੀ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਾਗ਼ੀ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਖ਼ੁਸਰੋ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। 'ਤੋਜ਼ਿਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' ਵਿੱਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

"ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਕਈ ਮੂਰਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਉਸ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੀਡਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਲੋਕ ਵਹੀਰਾਂ ਪਾ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਆਵਾਜਾਈ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਜਾਂ ਇਸ ਝੂਠੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਮੈ ਖ਼ਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਸ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਲਿਆਵਾਂ।"

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਅਤਿ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ, ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ "ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ, ਨਾਹੀ ਬਿਗਾਨਾ, ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ" ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਸੀਹੇ ਮਨੁੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਇਕ ਅਤਿ ਦਰਦਨਾਕ ਤੇ ਖ਼ੂਨੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਪਰ "ਸੇਵਕ ਕੀ ਓੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ" ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਰਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਆਪ ਨੂੰ ਉਬਲਦੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਅਤੇ ਤੱਤੀ ਲੋਹ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਛਾਲੇ ਛਾਲੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਦੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਹੀ ਆਪ ੧੬੦੬ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਅ ਗਏ:-

ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ, ਜਲ ਕਾ ਜਲੁ ਹੂਆ ਰਾਮ ॥
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ, ਸੰਪੂਰਨੁ ਥੀਆ ਰਾਮ ॥ [ਪੰਨਾ ੮੪੬

ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜੀ ਅਨੁਭਵ ਅਨੁਸਾਰ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਾਂ, 'ਸੁਖਮਨ' ਤੇ 'ਸੁਖਮਨਾ' ਆਦਿ ਪਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਜੋ ਜੋਗਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ 'ਸੁਖਮਨ' ਪਦ ਉਸ ਕਲਪਿਤ ਨਾੜੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਜੋ ਨੱਕ ਦੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਗਰੋੜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਦਿਮਾਗ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਟ੍ਰੰਪ ਨੇ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਪਦ ਦੇ ਜੋਗ-ਮਤ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਤਕੜਾ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾਧਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਅਟਕਲਪਚੂ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਕ੍ਰਿਤ ਭਾ. ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭਲਾ) ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਸੁਖਮਨੀ ਰਤਨ ਦਿਵ ਅਸਥੂਲ। ਤਾ ਮੋ ਚਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਕੂਲ ।
ਚੌਬੀਸ ਪਹਲ ਝਲਕਤ ਗੁਨ ਭਾਨ ।
ਪਹਲ ਪਹਲ ਮੁਕਤ ਕੀ ਖਾਨ ।
ਚੌਬੀਸ ਸਲੋਕ ਹੀਰੇ ਸੰਗ ਲਗੇ। ਪਹਲ ਕੇ ਰੰਗ ਹੀਰੇ ਪਗੇ।
ਇਹ ਗਿਆਨ ਖਾਨ ਕੀ ਕੌਸਤਕੁ ਮਨੀ ।
ਸੋਭਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖ ਭਨੀ । **[ਪੰਨਾ ੩੬੪**

ਵੱਖ ਵੱਖ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ:-

੧. ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਮਣੀ। [ਫ.ਸ. ਤੇ ਦਰਪਣ
੨. ਮਨ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਬਾਣੀ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਸ਼ਬਦਾਰਥ
੩. ਸੁਖ+ਮਨ=ਈ=ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਹਾਰ। [ਸੰ.ਪੋ.

ਜੇ ਨਿਰਪਖ ਹੋ ਕੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪਦ 'ਸੁਖ+ਮਨੀ' ਦਾ ਸੰਧੀ ਬੋਧਕ ਹੈ। 'ਸੁਖ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ- ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਅਤੇ ਭਾਵਕ ਅਰਥ ਹਨ-'ਆਤਮਿਕ-ਸੁਖ ਅਨੰਦ'। 'ਮਨੀ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ 'ਮਣੀ, ਰਤਨ' ਅਤੇ ਭਾਵਕ ਅਰਥ ਹਨ-'ਪ੍ਰਕਾਸ਼'। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਮਨੀ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ

ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

੧. ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਸੁਣੀ ਮਨੀ ਹੈ ਜਿਨਿ ਜਨਿ
ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ ਹਉ ਕੁਰਬਾਨੰਤੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੭੭

੨. ਬਿਸਟਾ ਮੂੜ੍ਹ ਖੋਦਿ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ,
ਮਨਿ ਨ ਮਨੀ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੦੦੮

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ 'ਨ' ਤੇ 'ਣ' ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਤ ਉਚਾਰਨ ਇਲਾਕਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ, ਕੋਈ 'ਮਨੀ' ਨੂੰ 'ਮਣੀ' ਤੇ ਕੋਈ 'ਮਣੀ' ਨੂੰ 'ਮਨੀ' ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼' ਵਿਚ 'ਮਨੀ' ਤੇ 'ਮਣੀ' ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਹਨ:-

੧. ਫ਼ਾਰਸੀ, ਮਨ-ਈ-ਮੈਂ ਪਨ, ਅਹੰਕਾਰ, ਮਨੌਤ।
ਯਥਾ-'ਭਰਮਿ ਬਿਆਪੀ ਅਹੰਮਨੀ'।

੨. ਫ਼ਾਰਸੀ, ਮਨ੍ਹਸਤੀ-(ਮਨੀ) ਮੇਰੇ ਹੈਂ।
ਯਥਾ:-'ਹਾਜਰਾ ਹਜੂਰਿ ਦਰਿ ਪੇਸਿ ਤੂ ਮਨੀ'।

ਮਣੀ-(ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ-ਮਣਿ), ਜਵਾਹਰ, ਲਾਲ ਮੋਤੀ, ਅਮੋਲਕ ਪੱਥਰ, ਰਤਨ। ਯਥਾ-'ਅਉਰ ਇਕ ਮਾਗਉ ਭਗਤਿ ਚਿੰਤਾਮਣਿ'। 'ਚਿੰਤਾਮਣਿ' ਇਕ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਮੰਨੀ ਹੋਣੀ ਮਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਇਹ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਹ ਮੰਗੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤੀ ਉਹ ਰਤਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ।

੧. ਮਨ, ਹਿਰਦਾ, ਦਿਲ। ਯਥਾ-'ਮਾਰਿ ਮਣੀ ਕਰਿ ਫੀਕੀ' ਮਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਮਾਰ।
੨. ਅਹੰਕਾਰ-'ਮਣੀ ਮਿਟਾਇ ਜੀਵਤ ਮਰੈ, ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਉਪਦੇਸ'।
੩. ਰਤੀ=ਯਥਾ-'ਹਰਿ ਵਾਪਾਰਿ ਸੇ ਜਨ ਲਾਗੇ ਜਿਨਾ ਮਸਤਕਿ ਮਣੀ ਵਡਭਾਗੋ ਰਾਮ।'
੪. ਯਥਾ-ਮਸਤਕਿ ਪਦਮੁ ਦੁਆਲੈ ਮਣੀ'-ਮਾਸ ਦੀ ਬੋਟੀ।
ਇਥੇ ਭੀ ਰਤਨ ਅਰਥ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
੫. ਕਰਣਾ ਮੈਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਦੈਵੀ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ। ਯਥਾ-'ਮਸਤਿਕ ਪਦਮੁ ਦੁਆਲੈ ਮਣੀ।'

ਆਮ ਪ੍ਰਸਿਧ 'ਮਣੀ' ਦੇ ਅਰਥ ਉਹ ਰਤਨ ਹੈ ਜੋ ਖ਼ਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਤ੍ਰੀ ਸਮੇਂ ਸੱਪ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਕਢ ਕੇ ਖੇਡਦਾ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਤਨ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਐਸੇ ਭੀ ਹਨ ਜੋ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਮਕ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਮਣੀ ਨਾਮ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਤਨ ਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਮਣੀ ਵਿਚ ਚਮਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਮੰਨਿਆ ਹੋਣ

ਕਰਕੇ ਭਾਗਸ਼ੀਲ, ਯਾ ਤਪ-ਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਤਾਪਵਾਨ-ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਮਣੀ ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਣੀ ਵਾਂਗੂ ਉਸ ਦੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਚਮਕ ਹੈ। ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

'ਮੋਹਣੀ ਮੁਖਿ ਮਣੀ ਸੋਹੈ, ਕਰੇ ਰੰਗਿ ਪਸਾਉ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੪

ਜੇ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ 'ਮਣੀ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਚਮਕ' ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਬੜੇ ਢੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਭਾਵ-ਪੂਰਤ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸੁਖ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲਗ ਪਗ ੪੧੬ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫ਼ਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਮਣੀ ਜਾਂ ਰਤਨ ਦੀ ਚਮਕ ਬਾਹਰਲੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਮਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਕ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਸਮਾਨ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੁਭੀ ਲਾਇਆਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਨਗ ਹੀਰੇ ਤੇ ਮਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਹੁ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ॥
ਉਦਧਿ ਗੁਰੁ, ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਬੇਅੰਤੁ,
ਹਰਿਨਾਮ ਨਗ ਹੀਰ ਮਣਿ ਮਿਲਤ, ਲਿਵ ਲਾਈਐ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੪੦੧

ਸੋ ਇਹ ਵਿਲਖਣ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਸੰਸਕਾਰ ਜਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਦਾ ਉਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ' ਵਿਚ 'ਨਾਮ ਰਤੇ ਸਿਧਿ ਗੋਸਟਿ ਹੋਇ' ਜਾਂ 'ਓਅੰਕਾਰੁ' ਵਿਚ **'ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥ ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ॥'** ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ', ਅੰਤਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ-'ਸੁਖਮਨੀ ਸਹਜ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨ ਨਾਮ' ਅਤੇ 'ਨਾਨਕ ਇਹ ਗੁਣਿ ਨਾਮੁ ਸੁਖਮਨੀ' ਉਚਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਉਤੇ ਇਕ ਪੱਕੀ ਮੋਹਰ ਛਾਪ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਪ੍ਰਬੰਧ

(ਰੂਪ ਵਿਧਾਨ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੋਰ ਬਾਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ੨੪ ਸਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ੨੪ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਉਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਹਰ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ੮ ਪਦੇ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪਦੇ ਵਿਚ ੧੦ ਸਤਰਾਂ ਹਨ। ਸਲੋਕ ਦੋਹਰੇ ਦੇ ਵਜ਼ਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਵਿਚ ਚੌਪਈ ਛੰਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ' ਵਿਚ 'ਕਿਆ ਭਵੀਐ, ਸਚਿ ਸੂਚਾ ਹੋਇ॥ ਸਾਚ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਕੋਇ॥੧॥ਰਹਾਉ॥' ਅੰਕਿਤ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ **'ਸੁਖਮਨੀ ਸੁਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥'** ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 'ਰਹਾਉ ਅਸਥਾਈ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੂੰਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ (ਟਿਕਾਣਾ) ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਇਸ ਭਾਵ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸਰਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਕਠੋਰ ਤੋਂ ਕਠੋਰ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਅਲੰਕਾਰ, ਬਿੰਬ ਅਤੇ ਰੂਪਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਾਡੇ ਆਮ ਜਨ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਕਾਵਿ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਤੋਲ ਅਤੇ ਤੁਕਾਂਤ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਭਾਵਕਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਸੁਰਤਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਔਖਿਆਈ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੁਖਮਨੀ ਉਚਾਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ

'ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਅਸਥਾਨ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ-

'ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ" ਬਾਣੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਆਏ। ਜਦੋਂ ਦੋ ਕੁ ਘੜੀਆਂ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਫੁਰਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਸਮਾਂ ਹੈ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹਨ। ਨਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ

ਘੜੀ ਭਰ 'ਹਰੀ' ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਨ ਆਦਿ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਲੋਕ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ? ਵੇਦ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਚ ਚੱਵ੍ਹੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਆਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਅਜਿਹਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਸ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਣ। ਸੁਖ ਦਾਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਾਮਸਰ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੋਨੇ ਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬੇਰ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਆਪਣਾ ਆਸਣ ਲਾ ਲਿਆ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਸੰਕਲਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਠਿਆ ਸੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, 'ਘੋਰ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜਤਨ ਕਰੋ ਅਗੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, 'ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਹੋ। ਜੇ ਕਲਜੁਗ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪ ਅਜਿਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਦਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇ' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ, ਆਪਣੇ ਪਵਿਤਰ ਮੁਖਾਰਿਬੰਦ ਤੋਂ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ 'ਜੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਬਹੁਤ ਹੋਣ ਤਾਂ ਦੇਵਤਾ-ਦੇਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਬਹੁਤ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੀਵ ਤਾਮਸੀ (ਦੈਂਤ ਦਾ) ਸਰੀਰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਰਲੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਟਾ ਵਿਚ ਵਾਸਾ, ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ, ਮੂੰਹ ਉਪਰ ਵਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਜਠਰ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਹਜਾਰ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਿਛਲੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ:-

ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਤਬ ਮੁਖੋਂ ਉਚਾਰੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭ ਕਾਟੋ ਖੇਦ ਹਮਾਰੈ।
ਨਾਮ ਅਧਾਰ ਦੇਹਿ ਤਹਿ ਰਹੈ। ਜਠਰ ਅਗਨਿ ਤਾਂਹੇ ਨਹੀ ਦਹੈ।
ਸਾਸ ਸਾਸ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਉਚਾਰੇ। ਹੇ ਪ੍ਰਭ ਛਿਮਹੁ ਭੂਲ ਇਹ ਵਾਰੇ।

ਉਦੋਂ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ ਸੜਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕਢੋ, ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਮਰਾਂਗਾ। ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਉਪਕਾਰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ' ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪ ਅਜਿਹਾ ਜਤਨ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦੀ ਦੇਹੀ ਸਫਲ

ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ:-

ਤਬ ਗੁਰ ਮੁਖਿ ਸੁਖਮਨੀ ਉਚਾਰੀ ॥
ਮਣਿਨ ਮਾਲ ਮਾਨੋ ਉਰਧਾਰੀ ॥
ਚਵੀ ਹਜਾਰ ਅੱਛਰ ਇਹ ਧਰੇ ॥
ਯਾ ਕੀ ਉਪਮਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਰਰੇ ॥

"ਪ੍ਰਿਯਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਜੀ ਦੇ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਜ਼ਿਲਾ ਜੇਹਲਮ ਤਹਿਸੀਲ ਚਕਵਾਲ, ਡੇਰਾ ਮੰਗਵਾਲ) ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ-

'ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਮੈਂ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠੇ ਸੇ, ਸਿਖਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਆ, ਹੇ ਸਵਾਮੀ ! ਗੀਤਾ ਆਦਿ ਪੁੰਨ ਪਾਠ ਹੈਨ ਦੇਵ ਗੀਰ ਮੇਂ ਤਿਨਕੀ ਸਮਰਥਾ ਹਮ ਕੋ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸੁਗਮ ਬਾਣੀ ਹਮ ਕੋ ਬਤਾਵੋ ਜਿਸ ਕਾ ਮਹਾਤਮ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹੋਇ ਅਰੁ ਸੁਗਮ ਭੀ। ਤਬ ੧੬ ਅਸ਼ਟ ਪਦੀਆਂ ਰਾਮ ਗੜ ਮੈਂ ਰਚੀਆਂ। ਹੋਰ ਆਠ ਅਸ਼ਟ ਪਦੀਆਂ ਬਾਰਠ ਨਾਮ ਨਗਰ ਮੈਂ ਰਚੀਆਂ ਦੀਨਾ ਨਗਰ ਕੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਕੀ ਜਗਾ ਮੈਂ।' [ਪੰਨਾ ੧੪੦

ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨ-ਕਾਲ ਲਗਪਗ ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ੧੬੫੯ ਦਾ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕੀ ਸੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਅਠ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਦਾ ਬਾਰਠ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਰਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ 'ਰਾਮ ਸਰ' ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਸਮਗਰ ਸੁਖਮਨੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਕਚੇ ਅਤੇ ਮਨਘੜਤ ਵੀਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇਗਾ?

ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵਲੋਂ "ਦੋਹਿਤਾ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬੋਹਥਾ" ਵਾਲੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਭੱਟਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ- "ਗੁਰੁ ਅਰਜੁਨੁ ਪਰਤਖੵ ਹਰਿ" ਅਤੇ "ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਉ ਪਰਤਖਿ ਹਰਿ ਮੂਰਤਿ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸੁਣਾਵੈ" (ਪੰਨਾ ੧੨੬੪) ਵਾਲੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੌਣ ਮੰਨੇਗਾ ਕਿ ਅੰਤਲੀਆਂ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਰਚਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਮਨਘੜਤ ਕਥਨ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ।

ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸੰਕਲਪ

'ਬ੍ਰਹਮ' ਸ਼ਬਦ 'ਬ੍ਰਿਹ ਧਾਤੁ' ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ-ਵਧਣਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਤਾਰ, ਜਗਤ-ਨਾਥ, ਪਰਮਾਤਮਾ। 'ਬ੍ਰਹਮ' ਦੇ ਅਰਥ 'ਬ੍ਰਾਹਮਣ' ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਭੀ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:-

"ਬਬਾ ਬ੍ਰਹਮੁ ਜਾਨਤ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ" (ਪੰਨਾ ੨੫੮) ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣੇ। ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਕੋਈ ਮੂਰਤਿ, ਕੋਈ ਅਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਉਹ 'ਸੈਭੰ' ਹੈ। ਉਹ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

'ਬ੍ਰਹਮ' ਅਪਾਰ ਤੇ ਅਨੰਤ ਹੈ। ਜੀਵ ਆਤਮ ਉਸ ਦਾ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰਭਉ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕੇਵਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਸੀ, ਹੈ ਅਤੇ ਰਹੇਗਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਚੇਤਨ ਹੈ, ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਹੈ। ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਰੂਪਾਂਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਕਰਤਾ, ਧਰਤਾ ਤੇ ਹਰਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਇਛਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ:-

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ ॥....

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਡਰੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ, ਪਰਕਿਰਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਥਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ 'ਸੈਭੰ' ਹੈ। ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਦੇਖਣਾ ਹੀ ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ, ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਤੇ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਸਾਖੀ ਹੋਂਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ:-

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ, ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਨੀਐ ॥

ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਨੀਐ ॥

[ਪੰਨਾ ੮੪੬

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਰਗੁਣ ਭੀ ਓਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਭੀ ਓਹੀ, ਰਾਮ ਭੀ ਓਹੀ ਹੈ ਰਹੀਮ ਭੀ ਓਹੀ, ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਸੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਕਿਰਤਮ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਵਿਚ ਓਹੀ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਸੂਰਤਾਂ, ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ:-

ਸੂਖਮ ਅਸਥੂਲ ਸਗਲ ਭਗਵਾਨ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੯੯**

ਲੋੜ ਤਾਂ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਚਖ਼ਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬਿਅੰਨ ਅੱਖਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜਿਧਰ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋਗੇ ਉਧਰ ਖ਼ੁਦਾ ਹੀ ਖ਼ੁੱਦਾਅ ਦਿਸੇਗਾ, ਖ਼ੁੱਦਾਅ ਤੋਂ ਜੁਦਾਅ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਦਿਸੇਗੀ, 'ਆਦਿ ਅੰਤ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ' ਹੀ ਦਿਸੇਗਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:-

੧. ਨਗਰ ਮਹਿ ਆਪਿ ਬਾਹਰਿ ਫੁਨਿ ਆਪਨ,
ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਗਲ ਬਸੇਰਾ ॥
ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਜਨ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਇਆ,
ਕਹ ਕਹ ਠਾਕੁਰੁ, ਕਹ ਕਹ ਚੇਰਾ ॥੧॥
ਕਾ ਕਉ ਦੁਰਾਉ ਕਾ ਸਿਉ ਬਲਬੰਚਾ,
ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਤਹ ਨੇਰਾ ॥
ਸਾਧ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਭੇਟਿਓ ਨਾਨਕ,
ਮਿਲ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦ ਨਹੀ ਅਨਹੇਰਾ ॥ **[ਪੰਨਾ ੮੨੭**

੨. ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਦੂਜਾ ॥
ਕਿਸੁ ਕਹੁ ਦੇਖਿ ਕਰਉ ਅਨ ਪੂਜਾ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੨੫**

ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਾਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਦੇਖਣਾ, ਇਸ ਦਾ ਅਵਾਹਨ ਤੇ ਪੂਜਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਬਾਹਰਵਾਰ। ਭਗਤ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਜੀ ਜੋ ਰਾਮਾਨੁਜ ਦੇ ਫ਼ਿਰਕੇ ਵਿਚੋਂ ਸਨ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਫ਼ਿਰਕੇ ਦੇ ਬਾਨੀ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਬਾਰੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਵੀਚਾਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਤ ਕੀਤੇ ਹਨ:-

...ਪੂਜਨ ਚਾਲੀ ਬ੍ਰਹਮ ਠਾਇ ॥
ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਬਤਾਇਓ ਗੁਰ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ॥੧॥
ਜਹਾ ਜਾਈਐ ਤਾ ਜਲ ਪਖਾਨ ॥

ਤੂ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਹੈ ਸਭ ਸਮਾਨ ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਭ ਦੇਖੇ ਜੋਇ ॥
ਊਹਾਂ ਤਉ ਜਾਈਐ ਜਉ ਈਹਾਂ ਨ ਹੋਇ ॥੨॥

ਅੰਤ ਵਿੱਚ "ਰਾਮਾਨੰਦ ਸੁਆਮੀ ਰਮਤ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਾਟੈ ਕੋਟਿ ਕਰਮ॥" (ਪੰਨਾ ੧੧੯੫) ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਰੇ ਪਏ ਸਾਰੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਅਤਿ ਅਨੂਠੀ ਅਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹਿਆ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਸ ਤੇ ਵਿਗਾਸ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਤਾਈ ਦਰਸਾਉਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਰਸ ਬਾਰੇ ਹੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ- "ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਗੂੰਗੈ ਗੁੜ ਖਾਇਆ, ਪੂਛੇ ਤੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ" (ਪੰਨਾ ੩੩੪) ਅਥਵਾ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਸੋ ਜਾਨੈ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਹਰਿਨਾਮੁ ਅਮੋਲਾ ॥
ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈਐ, ਕਿਆ ਕਹਿ ਮੁਖਿ ਬੋਲਾ॥
[ਪੰਨਾ ੮੦੮

ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਦਾ ਸਬੰਧ ਅਗਿਆਨ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਨਾਤਮਾ ਨਾਲ ਬਝ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਅਨਾਤਮਾ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵੇਕ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਸ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਜਾਂ ਦ੍ਵੈਤ ਤੋਂ ਨਿਕਾਸ ਕੇਵਲ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, 'ਬ੍ਰਹਮ' ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸੰਕਲਪ' ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

ਬ੍ਰਹਮ ਮਹਿ ਜਨੁ, ਜਨ ਮਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥
ਏਕਹਿ ਆਪਿ, ਨਹੀ ਕਛੁ ਭਰਮੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੯੪

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਚੋਂ ਸਾਧਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਰ ਬ੍ਰਹਮ-ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

ਸਗਲ ਪੁਰਖ ਮਹਿ, ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਜਾ ਕਾ ਮਿਟੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ ॥
ਸੋਊ ਗਨੀਐ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ॥
ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ, ਹੋਇ ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ, ਤਿਨਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਚੀਨਾ ॥
ਮਨ ਅਪੁਨੇ ਤੇ, ਬੁਰਾ ਮਿਟਾਨਾ॥
ਪੇਖੈ, ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜਨਾ॥
ਸੂਖ ਦੂਖ ਜਨ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ ॥
ਨਾਨਕ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਹੀ ਲੇਪਾ॥

'ਬ੍ਰਹਮ' ਦੀ ਪਛਾਣ 'ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ' ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਿਰਿਆ ਚੋਂ ਪਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। 'ਨਹ ਕਿਛੁ ਜਨਮੈ, ਨਹ ਕਿਛੁ ਮਰੈ॥ ਆਪਨ ਚਲਿਤੁ, ਆਪ ਹੀ ਕਰੈ' (ਪੰਨਾ ੨੮੧) ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ।

ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਕੁਲ-ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਤੇ ਰੇਖ ਭੇਖ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਲਗਾਉ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਉਹ ਸੁਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇੰਦਰਿਆਂ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਵਸੀਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਦਰੇ-ਗੋਚਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਾਤਮਾ ਵਿਚ ਹਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਜਣ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਧਿਆਨ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸੁਣਨਾ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਪਕਿਆਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਟਿਕਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਇਆ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਜ ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਣਾ ਤੇ ਸਹਜ ਵਿਚ ਹੀ ਹਸਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹੱਠ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਓਹ ਕੁਦਰਤੀ ਹੱਦ ਟੱਪ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਉਹ ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਵਾਂਗੂੰ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ, ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ ॥
ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ, ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ॥
ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ, ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ॥
ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ, ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ॥
ਤੈਸਾ ਮਾਨੁ, ਤੈਸਾ ਅਭਿਮਾਨੁ॥

ਤੈਸਾ ਰੰਕੁ, ਤੈਸਾ ਰਾਜਾਨੁ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੭੫**

ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਜੂਆ ਖੇਡੇ, ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਵੇ, ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇ, ਕੋਈ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਲਵੇ, ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਵਿਸ਼ੇਗਾਮੀ, ਭਗਤ ਜਾਂ ਸਾਧੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਤਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ-ਦਰਸ਼ੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਭ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੀ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਤਨਾ ਸ਼ਬਦ, ਸੁਰਤਿ ਤੇ ਧੁਨੀ ਹੈ ਸਭ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਦਰਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਕ ਦਾ ਜਾਪ ਹੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਜੋ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ ॥
ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ ਨਹੀ ਹੋਰ ॥ **[ਪੰਨਾ ੧੨੬੫**

ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੁਰੀਆ, ਜੋ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਦੀ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ "ਸਭੁ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਭੁਗਤਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਸੁਨਤੋ ਕਰਤਾ ਪੇਖਤ ਕਰਤਾ॥ ਅਦ੍ਰਿਸਟੋ ਕਰਤਾ॥ ਦ੍ਰਿਸਟੋ ਕਰਤਾ" ਭਾਵ "ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ" ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਜਿਉ ਸੂਰਜੁ ਕਿਰਣਿ ਰਵਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ,
ਸਭ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਰਵੀਜੈ ॥ **[ਪੰਨਾ ੧੩੨੬**

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਇਆ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਜੀਵ ਅਨਾਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਦਰਜਾ ਘੁਮਿਆਰ ਵਾਲਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਿਟੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਂਡੇ ਘੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਐਂਵੇ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਭੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਜੀਵ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਚ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਵਲ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਹੀ ਅਨਾਦੀ ਹੈ, ਜੀਵ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੋਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਇਉਂ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਏਕ ਅਨੇਕ ਬਿਆਪਕ ਪੂਰਕ, ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਸੋਈ॥
ਮਾਇਆ ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਬਿਮੋਹਿਤ, ਬਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ॥੧॥
ਸਭ ਗੋਬਿੰਦੁ ਹੈ ਸਭੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਹੈ ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥.... **[ਪੰਨਾ ੪੮੫**

ਜੜ੍ਹ-ਮੂਰਤਿ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਜੀਵਤ-ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਹਨ। ਜੀਵ ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ, ਦੇਹੀ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਆਤਮਾ ਹੀ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਹੈ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ

ਪਾਣੀ ਘੜੇ ਵਿਚ ਵਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਵਖੇਪਤਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਘੜੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੁੜ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਭੀ ਆਪਣੀ ਖ਼ੁਦੀ ਮਿਟਾਅ ਕੇ ਖ਼ੁੱਦਾਅ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਖੁਦੀ ਮਿਟੀ ਤਬ ਸੁਖ ਭਏ, ਮਨ ਤਨ ਭਏ ਅਰੋਗ ॥
ਨਾਨਕ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਇਆ, ਉਸਤਤਿ, ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ॥ [ਪੰਨਾ ੨੬੦

ਸਰੀਰ ਦੀ ਖ਼ੁਦੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ 'ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਮੀ' ਆਖਣਾ ਸੋਭਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:-

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ ॥
ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ, ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ॥ [ਪੰਨਾ ੪੪੧

'ਬ੍ਰਹਮ' ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਜਾ ਕਾ ਤਨਾ ॥ ਆਪਨ ਜਸੁ ਆਪ ਹੀ ਸੁਨਾ॥
ਆਵਨ ਜਾਨੁ ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਬਨਾਇਆ ॥
ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਕੀਨੀ ਮਾਇਆ ॥
ਸਭ ਕੈ ਮਧਿ ਅਲਿਪਤੋ ਰਹੈ ॥
ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਹਣਾ ਸੁ ਆਪੇ ਕਹੈ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਕਰਨਾ ਹੀ ਅਪ੍ਰੋਕਸ਼ ਗਿਆਨ ਹੈ:-

ਸਹਸ ਘਟਾ ਮਹਿ ਏਕੁ ਅਕਾਸੁ ॥
ਘਟ ਫੂਟੇ ਤੇ ਓਹੀ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੩੬

ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰਾ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਲੀਲਾ ਹੈ:-

ੳ) ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਸਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਲੀਲਾ,
ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਜਨਿ ਕਹਿਆ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ,
ਹਰਿ ਏਕੁ ਨਾਨਕ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫੮

ਅ) ਬ੍ਰਹਮੋ ਪਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਸਰਿਆ,
ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਇਆ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੮੨

ਬ੍ਰਹਮ-ਬੇਤੇ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੁਖ-ਸੁਖ, ਦੁਸ਼ਮਨ-ਦੋਸਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਸਭ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਹੀ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਾਮ-ਰੰਗੀ ਸੁਰਤਿ ਨਾਲ ਆਖਦਾ ਹੈ:-

ਨਾ ਕੋ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨੁ ਰਹਿਆ, ਨਾ ਹਮ ਕਿਸ ਕੇ ਬੈਰਾਈ ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੁ ਪਸਾਰਿਓ ਭੀਤਰਿ,
ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥..... [ਪੰਨਾ ੬੭੧

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੰਦਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮ-ਬਿੰਦ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਨੌ-ਨਿਧੀਆਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਦਾਸੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਕਲਪ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਲੇਖ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:-

ਸਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮੁ ਵਸੈ ਸਭ ਥਾਇ ॥
ਮੰਦਾ ਕਿਸਨੋ ਆਖੀਐ, ਸਬਦਿ ਵੇਖਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥੬॥
ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਤਿਚਰੁ ਆਖਦਾ, ਜਿਚਰੁ ਹੈ ਦੁਹੁ ਮਾਹਿ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੋ ਬੁਝਿਆ, ਏਕਸ ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਿ॥੭॥ [ਪੰਨਾ ੭੫੭

ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਚਿਤਰਿਆ ਸਰੂਪ 'ਜਾਪੁ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ:-

ਪਹਿਲਾ ਛੰਦ-ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ॥
ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ, ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤਿ ਕਿਹ॥...
ਦੂਜਾ ਛੰਦ- ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤੀ, ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭੁਗਤੇ ॥
ਸੁਯੰਭਵ ਸੁਭੰ, ਸਰਬਦਾ ਸਰਬ ਜੁਗਤੇ ॥
ਦੁਕਾਲੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ, ਦਇਆਲੰ ਸਰੂਪੇ ॥
ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ, ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਕਤੀ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਇਛਾ ਰੂਪੀ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ:-

੧- ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਾਜਣਾ ਤੇ ਸਵਾਰਨਾ।
੨- ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ।
੩- ਸੰਘਾਰਨਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਢਾਲਣਾ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਵਾਚੀ ਨਾਮ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਉਹ ਅਛੱਲ, ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ, ਅਪਾਰ, ਅਬਿਨਾਸੀ, ਨਿਰੰਜਨ, ਅਲਖ ਅਥਾਹ, ਅਗਾਹ, ਅਗੋਚਰ, ਵੇਪਰਵਾਹ ਹੈ। ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਹਨ, ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਨਾਮ ਕੇਵਲ 'ਸਤਿ' ਹੈ। ਉਹ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾ ਉਹ ਨੇੜੇ ਹੈ ਨਾ ਦੂਰ ਹੈ, ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਤਮੇ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ:-

ਬ੍ਰਹਮ ਮਹਿ ਜਨੁ, ਜਨ ਮਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥
ਏਕਹਿ ਆਪਿ, ਨਹੀ ਕਛੁ ਭਰਮੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੮੭

ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਹੀ ਖਪ ਗਏ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮਹਾਨ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਿਧਾਂਤ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਇਉਂ ਮੁਹਰ ਛਾਪ ਲਾਈ ਹੈ:-

ਏਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੇ ਬਿਥਾਰ ਕੀ ਅਪਾਰ ਕਥਾ,
ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੋ ਨਾਇਕ ਕੈਸੇ ਜਾਨੀਐ ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਅੰਤਰਿ ਅਉ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਹੈ,
ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ਮੂਲ ਕੈਸੇ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥
ਨਿਰਗੁਨ ਅਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮੈ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ,
ਅਲਖ ਲਖਿਓ ਨ ਜਾਇ, ਕੈਸੇ ਉਰ ਆਨੀਐ ॥
ਸਤਿ ਰੂਪ ਸਤਿ ਨਾਮ, ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨੁ,
ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਬਾਤਮ ਕੈ ਮਾਨੀਐ ॥

ਸੋ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸੁਰਤਿ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ ਸਰੋਤਾ ਤੇ ਬਕਤਾ, ਸੂਖਮ ਤੇ ਅਸਥੂਲ, ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ, ਸਭ ਆਪੇ-ਆਪ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਕਰਾਂਏ ਹਨ। ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ ਕੇਵਲ ਸਤਿਨਾਮੁ (ਸ਼ਬਦ) ਦਾ ਭੀਖਕ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ।

ਸੋ, ਇਕੋ ਇਕ ਚੇਤਨ (ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਕਤੀ) ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਜੜ੍ਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਕੋ ਇਕ ਚੇਤਨ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ, ਇਕੋ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ। ਸਭ ਦੀ ਸਮਝ ਇਸ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਨਾਪਣ ਤੋਲਣ ਲਈ ਅਧੂਰੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਵਾਹ! ਵਾਹ!! ਵਾਹ!!! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਸਮਾਦ ਵਾਲੀ ਰਸ-ਭਰੀ ਚੁਪ ਹੈ, ਇਹੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਸਥਿਤੀ ਹੈ।

ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ

ਸੰਸਾਰ ਅਨਾਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਮਾਦੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਸਾਂਖ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੜੀ ਦਸੀ ਹੈ। ਵੇਦਾਂਤੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਵੰਯਭੂ ਅਤੇ ਸਤਰੂਪਾ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੋਵੇਂ ਬਣੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਕਤ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਜਗਤ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਨਰ ਤੇ ਇਕ ਨਾਰੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਤੇ ਮਾਂ ਹਵਾ ਵਾਲੀ ਕਲਪਿਤ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਦਾਨਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਏਦਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕੁਝ ਵੀਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਵੀਚਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲਖਣ ਹੈ। ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ੳ) ਓਅੰਕਾਰਿ ਉਤਪਾਤੀ ॥ ਕੀਆ ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰਾਤੀ ॥
ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਪਾਣੀ ॥ ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ ॥
ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ ॥

ਅ) ਆਪੀਨੈ੍ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ, ਆਪੀਨੈ੍ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥
ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ, ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥...

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿਧਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ "ਆਦਿ ਕਉ ਕਵਨੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਥੀਅਲੇ, ਸੁੰਨ ਕਹਾ ਘਰ ਵਾਸੋ" ਦਾ ਉਤਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ-"ਆਦਿ ਕਉ ਬਿਸਮਾਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਥੀਅਲੇ, ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਲੀਆ" (ਪੰਨਾ ੯੪੦)। 'ਜਪੁ' ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਰਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਕਹੇ ਹਨ:-

ਕਬੀਰ ਸਾਰੀ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਕੀ, ਜਾਨੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
ਕੈ ਜਾਨੈ ਆਪਨ ਧਨੀ, ਕੈ ਦਾਸੁ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋਇ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੭੩

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵੀ ਵੀਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ੳ) ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਉਪਾਇਓਨੁ, ਤਦਹੁ ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਮਤਾ ਮਸੂਰਤਿ ਆਪਿ ਕਰੇ, ਜੋ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ ॥
ਤਦਹੁ ਆਕਾਸੁ ਨ ਪਾਤਾਲੁ ਹੈ, ਨਾ ਤ੍ਰੈ ਲੋਈ ॥
ਤਦਹੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ, ਨਾ ਓਪਤਿ ਹੋਈ ॥
ਜਿਉ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਕਰੇ, ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
[ਗੂਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੫੦੯

ਅ) ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਗੁਬਾਰੁ ਕਰਿ ਵਰਤਿਆ ਸੁੰਨਾਹਰਿ ॥
ਓਥੈ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਨ ਸਾਸਤਾ, ਆਪੇ ਹਰਿ ਨਰਹਰਿ ॥
ਬੈਠਾ ਤਾੜੀ ਲਾਇ, ਆਪਿ ਸਭਦੂ ਹੀ ਬਾਹਰਿ ॥
ਆਪਣੀ ਮਿਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣਦਾ, ਆਪੇ ਹੀ ਗਉਹਰੁ ॥
[ਬਿਹਾਗੜੇ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੫੫੫

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਨਿਜੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

੧) ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰਣੈ,
ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੬

੨) ਹੁਕਮੇ ਧਾਰਿ ਅਧਰ ਰਹਾਵੈ॥ ਹੁਕਮੇ ਉਪਜੈ ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਵੈ॥
ਹੁਕਮੇ ਊਚ ਨੀਚ ਬਿਉਹਾਰ॥ ਹੁਕਮੇ ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਪਰਕਾਰ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਅਪਨੀ ਵਡਿਆਈ ॥
ਨਾਨਕ, ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੭

੩) ਸਰਗੁਨ ਨਿਰਗੁਨ ਨਿਰੰਕਾਰ, ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਆਪਿ ॥
ਆਪਨ ਕੀਆ ਨਾਨਕਾ, ਆਪੇ ਹੀ ਫਿਰ ਜਾਪਿ॥ [ਪੰਨਾ ੨੯੦

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਆਦਿ ਤੱਤ ਨੂੰ 'ਸੁੰਨ-ਕਲਾ' ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪ ਸੁੰਨ-ਕਲਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਆ:-

ਸੁੰਨ ਕਲਾ ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੀ ॥
ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਅਪਰ ਅਪਾਰੀ ॥
ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ,
ਸੁੰਨਹੁ ਸੁੰਨੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥੧॥
ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਸੁੰਨੈ ਤੇ ਸਾਜੇ ॥
ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕਾਇਆ ਗੜ ਰਾਜੇ ॥

ਅਗਨਿ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ,
ਸੁੰਨੇ ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥੨॥
ਸੁੰਨਹੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਉਪਾਏ ॥
ਸੁੰਨਹੁ ਵਰਤੇ ਜੁਗ ਸਬਾਏ ॥
ਇਸੁ ਪਦ ਵੀਚਾਰੇ ਸੋ ਜਨੁ ਪੂਰਾ,
ਤਿਸੁ ਮਿਲੀਐ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਦਾਂ ॥ **[ਪੰਨਾ ੧੦੩੭**

ਇਹ ਸੁੰਨ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਸੁੰਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੁੰਨ ਪਰਮਾਤਮ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਗਤ ਪਸਾਰੇ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ। ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ ਸੀ:-

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ ॥
ਧਰਣਿ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥
ਨਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ,
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ॥... **[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੦੩੫**

ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਾਰ ਅਕਲ ਜਾਂ ਕਲਪਨਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਹੈ:-

ਸਗਲੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਆਪੇ॥
ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਥਾਪੇ ॥
ਇਕਸੁ ਤੇ ਹੋਇਓ ਅਨੰਤਾ,
ਨਾਨਕ, ਏਕਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ਜੀਉ ॥ **[ਪੰਨਾ ੧੩੧**

'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਦੀ ੧੦ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਨਾਲ ਸੰਜੁਗਤ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਜਿਥੇ 'ਨਾਨਕ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਭਿ ਰਚੀ, ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ' ਦਾ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਤਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਕਈ ਕੋਟਿ ਖਾਣੀ ਅਰੁ ਖੰਡ॥
ਕਈ ਕੋਟਿ ਅਕਾਸ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥
ਕਈ ਕੋਟਿ ਹੋਏ ਅਵਤਾਰ ॥
ਕਈ ਜੁਗਤਿ ਕੀਨੋ ਬਿਸਥਾਰ ॥
ਕਈ ਬਾਰ ਪਸਰਿਓ ਪਾਸਾਰ ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਇਕੁ ਏਕੰਕਾਰ॥
ਕਈ ਕੋਟਿ ਕੀਨੇ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ॥
ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਤਿ ॥
ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥
ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੭੬**

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ 'ਸ਼ਬਦ' ਤੋਂ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ:-

ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਸਬਦੇ ਹੋਵੈ ॥
ਸਬਦੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਓਪਤਿ ਹੋਵੈ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਰਤੈ ਸਭੁ ਆਪੇ ਸਚਾ,
ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਪਾਇ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥ [ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੭

ਜਗਤ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਵੇਦਾਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਵੇਚਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਮੂਲ "ਤੂ ਸਚਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਜੀਉ" ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ:-

ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਵਨਾ ਭਇਆ, ਪਵਨੈ ਤੇ ਜਲੁ ਹੋਇ ॥
ਜਲ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਜਿਆ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਮੋਇ॥ [ਪੰਨਾ ੧੯

ਭਾਵ ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਓਹ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਭੈਰਉ ਰਾਗੁ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:-

ਕੋਟਿ ਬਿਸਨ ਕੀਨੇ ਅਵਤਾਰ ॥
ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਜਾ ਕੇ ਧ੍ਰਮਸਾਲ ॥
ਕੋਟਿ ਮਹੇਸ ਉਪਾਇ ਸਮਾਏ ॥
ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਜਗੁ ਸਾਜਣ ਲਾਏ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੫੬

ਸੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਮੇ ਜਗਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਹਾਂ, ਪਾਠਕਾ ਦਾ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ 'ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਚੇ ਕੀ ਹੈ ਕੋਠੜੀ' (ਪੰਨਾ ੪੬੩) ਅਥਵਾ 'ਰਚਨਾ ਸਾਚੁ ਬਨੀ' (ਪੰਨਾ ੮੧੪) ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 'ਝੂਠਾ ਜਗੁ ਡਹਕੈ ਘਨਾ, ਦਿਨ ਦੁਇ ਬਰਤਨ ਕੀ ਆਸ' (ਪੰਨਾ ੧੧੦੩), ਅਥਵਾ 'ਜਗੁ ਰਚਨਾ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ, ਜਾਨਿ ਲੇਹੁ ਰੇ ਮੀਤ ॥ ਕਹਿ ਨਾਨਕ ਥਿਰੁ ਨਾ ਰਹੈ, ਜਿਉ ਬਾਲੂ ਕੀ ਭੀਤ॥' (ਪੰਨਾ ੧੪੨੮) ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਸ੍ਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ? ਅਜਿਹੇ ਸ਼ੰਕਾ-ਗ੍ਰਸਤ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤਾ ਦਸ ਕੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਾਸਤਵਕਤਾ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਸ੍ਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ੍ਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ।

ਸੱਚੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਅਟਲ ਸਚਾਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਵਾਲੀ ਐਨਕ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਸਭੁ ਸਚੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ' ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਧੁੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅੰਧਕਾਰ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

ੳ) ਅੰਧਕਾਰ ਸੁਖਿ ਕਬਹਿ ਨ ਸੋਈ ਹੈ ॥
ਰਾਜਾ ਰੰਕੁ ਦੋਊ ਮਿਲਿ ਰੋਈ ਹੈ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੨੫

ਅ) ਅੰਧਾ ਜਗਤੁ ਅੰਧੁ ਵਰਤਾਰਾ, ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰਾ॥ [ਪੰਨਾ ੬੦੦

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਿਮਾਗ਼ੀ ਸੋਚ ਜਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਰਬੀ-ਵੀਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵੀ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਜੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਚੁ ਕਹਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਭ ਪਾਸੇ ਚੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

੧) ਜਬ ਦੇਖਉ ਤਬ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੂਲੁ ॥
ਨਾਨਕ, ਸੋ ਸੂਖਮੁ ਸੋਈ ਅਸਥੂਲੁ ॥

੨) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਿਨਿ ਸਚੁ ਕਰਿ ਜਾਤਾ ॥
ਨਾਨਕ, ਸੋ ਜਨੁ ਸਚਿ ਸਮਾਤਾ ॥

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਤੇ ਅਸਥੂਲ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ 'ਸਚੁ' ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਓਦੋਂ ਜੀਵ ਦਵੰਦ-ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:

ਬੂਝਨਹਾਰ ਕਉ ਸਤਿ ਸਭ ਹੋਇ ॥
ਨਾਨਕ, ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਗਟ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਕੇਵਲ "ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥" (ਪੰਨਾ ੧) ਹੈ। ਜਗਤ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਮੂਹ ਪਦਾਰਥ 'ਸਤਿ' ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

੧) ਇਹ ਜਗੁ ਧੂਏ ਕਾ ਪਹਾਰ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੮੧

੨) ਜੈਸੇ ਜਲ ਤੇ ਬੁਦ ਬੁਦਾ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਨੀਤ ॥
ਜਗ ਰਚਨਾ ਤੈਸੇ ਰਚੀ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਮੀਤ॥ [ਪੰ. ੧੪੨੭

ਜਗਤ ਨੂੰ 'ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ' ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਝੂਠਾ ਕ਼ਹਿਆ ਹੈ:-

ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਿਉ ਝੂਠੋ ਇਹੁ ਜਗੁ,

ਦੇਖਿ ਤ੍ਰਾਸਿ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੧੯**

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਭੈ-ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ 'ਸਚ' ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 'ਆਪਿ ਸਤਿ ਕੀਆ ਸਭਿ ਸਤਿ॥ ਤਿਸ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਸਗਲੀ ਉਤਪਤਿ' ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਗਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਲੀਲਾ ਹੈ, ਖੇਲ ਹੈ:-

੧) ਆਪਹਿ ਸੂਖਮ ਆਪਹਿ ਅਸਥੂਲਾ ॥
ਲਖੀ ਨ ਜਾਈ ਨਾਨਕ ਲੀਲਾ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੫੦**

੨) ਆਪਨ ਖੇਲੁ ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ॥
ਖੇਲੁ ਸੰਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੯੨**

੩) ਹਰਿ ਸਰੁ ਸਾਗਰੁ ਹਰਿ ਹੈ ਆਪੇ,
ਇਹੁ ਜਗੁ ਹੈ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਖੇਲਈਆ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੩੫**

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਅੱਲਾ ਦੇ ਨੂਰ* ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਹੈ 'ਸਭ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ' ਹੈ। ਸੋ, ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਹੈ, 'ਖੇਲ ਖਿਲਈਆ' ਵਾਲਾ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਵੀਚਾਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਤੇ ਹੀ "ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ' (ਪੰਨਾ ੩੯੩) ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

---

*ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ, ਕੁਦਰਤਿ ਕੈ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ, ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ॥ ਪੰਨਾ ੧੩੪੯

ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਣੀ

(ਪਾਠ ਤੇ ਮਹਾਤਮ)

ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਜਪੁ, ਜਾਪੁ, ਸਵਯੇ, ਚੌਪਈ ਅਤੇ ਅਨੰਦ, ਸੰਧਿਆ ਸਮੇਂ ਸੋਦਰੁ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 'ਸੋਹਿਲਾ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਨੇਮ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤੁਰਤ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਪੀਸ ਔਫ਼ ਸਾਂਗਜ਼' ਰਖਿਆ ਹੈ। 'ਸੁਖਮਨੀ' ਖੇਮ, ਕੁਸਲ, ਸਹਜ, ਅਨੰਦ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਸਿਮਰਨ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ 'ਸਾਧਨ' ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫਲ 'ਸਿੱਧੀ' ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ਫਲ ਉਸ ਸਾਦਕ ਸਿਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਵੀਚਾਰਦਾ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠ ਬਾਰੇ ਇਕ ਹੋਰ ਨੁਕਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਜੋ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਖੀ ਜਾਂ ਚਿੰਤਾਗ੍ਰਸਤ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਦੋਂ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਓਹੀ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਤਮਿਕ ਆਨੰਦ ਇਸ ਤੋਂ ਵਖਰੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵੇਗ ਸਦਾ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਜਿਥੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਅਤੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਅਥਵਾ ਦੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਖੀਆਂ ਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ' ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਜਾਂ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠ ਦਾ ਸਮਾਂ

ਭਾਵੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਪ ਉਚਾਰਾ' ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 'ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ' ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਮ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ, ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਗਰੋਂ ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਛੰਤ ਤੇ ਪਉੜੀਆਂ ਗਾਇਨ ਕਰ ਕੇ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਤਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਹੀਂ ਇਉਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

(ੳ) ਜਬ ਪਹਰ ਰਾਤ ਪਿਛਲੀ ਰਹੇ, ਤਬ ਕਰ ਇਸ੍ਨਾਨ ਉਚਾਰ॥
ਸਰਬ ਪਦਾਰਥ ਤਿਸ ਮਿਲੇ, ਸਭ ਕੁਲ ਕਰੇ ਉਧਾਰ॥
[ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

(ਅ) ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਜੋ ਸੁਖਮਨੀ, ਪੜ੍ਹੈ ਕੋਊ ਹਿਤ ਧਾਰ ॥
ਤਾਕੇ ਫਲ ਸਭ ਹੀ ਲਹੈ, ਸੁਨੈ ਲਹੈ ਫਲ ਚਾਰ ॥੨੪੪॥
ਊਚ ਨੀਚ ਜਨ ਜੋ ਪੜ੍ਹੈ, ਕਾਲ ਨਿਕਟਿ ਨਹਿ ਆਇ ॥
ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁ ਗੁਰ,
ਪਰਮ ਧਾਮ ਪੁਨ ਪਾਇ ॥੨੪੫॥ [ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾ. ੬

ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗਲ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਿਤ ਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਬਿਤ ਸਵਈਆਂ ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਹੈ। ਪਰ 'ਸੋ ਦਰੁ' ਦੇ ਪਾਠ ਵਾਂਗੂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪਰਪਾਟੀ ਸਵੇਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਫਿਰ ਨਿਤਨੇਮ- ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ, ਫਿਰ ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਤਨਾ ਤੇ ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਚਿਤ ਕਰੇ, ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨੇਮੀ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘੁੜਾਨੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰ-ਕਸੇ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਟਕਾ ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਚੋਲਾ ਜੋ ਸੂਰਤੀਏ ਮਸੰਦ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਸੀ, ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮੀ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ "ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਾਹੀ ਬਿਓਗੁ॥ ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ॥ ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ॥ ਤੈਸਾ ਮਾਨੁ ਤੈਸਾ ਅਭਿਮਾਨੁ॥ ਤੈਸਾ ਰੰਕੁ ਤੈਸਾ ਰਾਜਾਨੁ॥" ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਅਜਿਹੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮੰਗ ਕੀਤੀ । ਓਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੁਇਰ (ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਸਨ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਤਥਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਅਤੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਭਰਪੂਰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਲੋ ਮਲੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਖਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ-

"ਸੁਖਮਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਉਸਾਰਿਆ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਰੂਹਾਨੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸੁਖਮਨੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਇਸ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਠ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਭਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਨੇਕੀ ਦੀ ਮੰਗ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਲੈਅ ਵਿਚ ਜੀਵੀਏ, ਟੁਰੀਏ ਫਿਰੀਏ ਤੇ ਰਹੀਏ। ਜੇ ਇਸਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸਿਫਤ ਸਿੰਜਰ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦਾ ਨਿਤ ਪਾਠ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਦਾ ਪਾਠ ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਮਿਲਾਪ ਹੈ। ਨਾ ਪੜ੍ਹਣਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਦਾ ਪਾਠ ਉਸਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਆਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਯਕੀਨਨ ਉਸ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਜ਼ੀ ਵਾਂਗ, ਇਸ ਦਾ ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਪਾਠ ਵੀ ਅਧਵਾਟੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਇਸ ਸਰੀਰਕ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਸੁਖਮਨੀ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਬਰਸਤਾਨ ਹੈ।

['ਜਿਨ ਕੇ ਚੋਲੇ ਰੱਤੜੇ' ਪੰਨਾ ੬੪-੬੬

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਾਉਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਡਰ ਭਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਹਨ '**ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ॥ ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ ਸਭੁ ਤਾ ਕਾ ਨਸੈ॥**' ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਜਲੋਧਰ ਦਾ ਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਰੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸਿਖ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਚੋਂ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਿਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾ ਵਿਚ ਪਈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਪੇਟ ਦਾ ਦਰਦ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਿਖ ਅਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ।

ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਿਖ ਫਿਰ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਆਇਆ, ਫਿਰ ਦੁਖ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਇਉਂ

ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਜਬ ਲੌ ਸੁਨਯੋ, ਨ ਪੀਰਾ ਭਈ ॥ ਹਟੇ ਪਾਠ, ਪੁਨ ਤੈਸੇ ਗਈ॥
ਤਬ ਮੈਂ ਸਿਖ ਅਪਰ ਚਿਰ ਰਾਖੇ, ਨਿਸਦਿਨ ਪਾਠ ਸੁਖਮਨੀ ਭਾਖੇ॥
[ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸਿ ੪, ਅੰਸ ੫੦

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਹਡ-ਬੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਵੇਕਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅੰਤਲੇ ਸੁਆਸਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਮ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਣਤਾ ਲਈ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹਰੇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ' ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਸ੍ਰ. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. (ਰੀਟਾਇਰਡ) ਵਿਦਿਆ ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ 'ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ" ਮਿਸ਼ਨ ਆਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਤੇ ਛੋਟੀ ਸੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਰਤਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਵੀਚਾਰ ਵਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘਟ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਚਾਰ ਉਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਤਕ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਜੀਵ ਦਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਪਰਪਾਟੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵੀ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਡੇਰੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸੋ ਆਤਮਿਕ ਉਨਤੀ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਝੂਠੀ ਜਗ ਹਿਤ ਕੀ ਚਤੁਰਾਈ॥ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਗੈ ਆਵੈ ਜਾਈ॥
[ਪੰਨਾ ੧੦੪੧

ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ ਹਿਤ ਚਿਤ ਨਾਲ ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਹੀ

ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸ੍ਰੋਤਾ ਹੈ। ੨੪ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਜੋ ਮਹਾਤਮ ਤੇ ਫਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਆਤਮਿਕ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਪਿਉਂਦ ਕਰਦਾ ਹੈ:-

ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਬਸੈ, ਸੁਨੈ ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
ਤਿਸੁ ਜਨ ਆਵੈ, ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਤਿ ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਤਾ ਕਾ ਦੂਖੁ ਨਿਵਾਰੈ ॥
ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਤਤਕਾਲ ਉਧਾਰੈ ॥..... **[ਪੰਨਾ ੨੯੬**

ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇ ਅਠ ਇਕ (੮-੧) ਸਲੋਕ ਜਾਂ ਅਠ ਵੀਹ (੮-੨੦) ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਲੜੀਵਾਰ ਅੰਕ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼

'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ 'ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ' ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਕਾ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਤੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਜਿਥੇ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜਵਾਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਨਿਰਾਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਢਾਰਸ ਅਤੇ ਰੋਗ-ਗ੍ਰਸਤ ਸਰੀਰਾਂ ਲਈ 'ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ' ਬਣ ਕੇ **'ਸਾਜਨ ਸੰਤ ! ਕਰਹੁ ਇਹੁ ਕਾਮੁ ॥ ਆਨ ਤਿਆਗਿ, ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥'** ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰਚਨਾ ਮਾਨੋ ਪੀੜਤ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਰਾਮ ਲਈ ਧੀਰਜ-ਧਾਮ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਬਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜਸੀ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸਗੋਂ ਸਭ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀ ਹੋਈ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ:-

੧. **ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਰਾਜ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥**
ਸੋ ਨਰਕਪਾਤੀ ਹੋਵਤ ਸੁਆਨੁ ॥

੨. **ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕੋ ਰਾਜਾ ਦੁਖੀਆ ॥**
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਹੋਇ ਸੁਖੀਆ ॥

੩. **ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਸਰਬ ਕੇ ਰਾਜੇ ॥**

੪. **ਰਾਜ ਮਹਿ ਰਾਜੁ, ਜੋਗ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ॥**
ਤਪ ਮਹਿ ਤਪੀਸਰ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਹਿ ਭੋਗੀ ॥

ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀਆਂ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਹਵਸ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮ-ਮਾਰਗ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸ੍ਰੋਤ ਨਾਲ

ਇਕ-ਮਿੱਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ '**ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਧੀਰਜੁ ਏਕੁ॥ ਜਿਉ ਬਸੁਧਾ ਕੋਊ ਖੋਦੈ, ਕੋਊ ਚੰਦਨ ਲੇਪ॥**' ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਤੱਤੇ ਤਵੇ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਰਬੀ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਟਿਕ '**ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ, ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ, ਤਹ ਨਾਹੀ ਬਿਓਗੁ॥**' ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿੜ ਸੰਕਲਪ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਭੀ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤੀ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਕੇਵਲ ਸਿਖ ਸ੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਹੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਕਰਕੇ '**ਚਰਨ ਚਲਉ ਮਾਰਗਿ ਗੋਬਿੰਦ॥ ਮਿਟਹਿ ਪਾਪ, ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਬਿੰਦ॥**' ਅਥਵਾ '**ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਸਰਬ ਕੋ ਗਿਆਨੁ॥ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ ਜਪੈ ਕੋਊ ਨਾਮੁ॥**' ਗੁਰਮਤਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਉਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਅਪ-ਸੁਆਰਥੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ, '**ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਘਿ, ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ॥ ਨਾਨਕ, ਸਿਝਿ ਇਵੇਹਾ ਵਾਰ, ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੀ ਜਨਮੜਾ॥**' **(ਪੰ. ੧੦੯੬)** ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਪਰਸੁਆਰਥੀ ਬਣਨ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ

ਮੂਲ ਪਾਠ

ਅਤੇ

ਅਰਥ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ

ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫ ॥ ਸਲੋਕੁ

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਗਉੜੀ, ਸੁਖਮਨੀ, ਦੋਹਾਂ ਪਦਾਂ ਮਗਰੋਂ ਬਿਸਰਾਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 'ਮ: ੫' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਮਹਲਾ ਪੰਜਵਾਂ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ – ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਇਕ ਛੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਰਥ : ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ (ਇਕ=ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ) ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

ਆਦਿ ਗੁਰਏ, ਨਮਹ॥ ਜੁਗਾਦਿ ਗੁਰਏ ਨਮਹ॥
ਸਤਿਗੁਰਏ ਨਮਹ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵਏ ਨਮਹ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਗੁਰਏ' ਨੂੰ 'ਗੁਰ ਏ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਨਮਹ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਨਮਹਾ' ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਦਿ=ਮੂਲ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਗੁਰਏ=ਗੁਰਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤਾਈਂ। ਨਮਹ=ਨਮਸਕਾਰ। ਸ੍ਰੀ=ਸੁੰਦਰ।

ਅਰਥ: (ਉਸ) ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤਾਈਂ (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ (ਜੋ ਸਭ ਦਾ) ਮੂਲ (ਅਥਵਾ ਵਿਸਮਾਦ) ਹੈ-'ਆਦਿ ਕਉ ਵਿਸਮਾਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਥੀਅਲੇ, ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਲੀਆ॥' (ਪੰ. ੯੪੦)। (ਜੋ) ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੈ (ਉਸ) ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤਾਈਂ (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। (ਉਸ) ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਤਾਈਂ (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। (ਉਸ) ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤਾਈਂ (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।

ਅਸਟਪਦੀ

ਅੱਠਾਂ ਪੱਦਾਂ ਜਾਂ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ।

ਸਿਮਰਉ, ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥ ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨਿ ਮਾਹਿ, ਮਿਟਾਵਉ ॥ ਸਿਮਰਉ ਜਾਸੁ, ਬਿਸੁੰਭਰ ਏਕੈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਅਗਨਤ ਅਨੇਕੈ ॥

---

*ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਪੁਰਾਤਨ ਹਥ ਲਿਖਤ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਗਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹੈ:-
੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥

ਬੇਦ, ਪੁਰਾਨ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ, ਸੁਧਾਖ੍ਯਰ॥ ਕੀਨੇ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਇਕ ਆਖ੍ਯਰ ॥ ਕਿਨਕਾ ਏਕ, ਜਿਸੁ ਜੀਅ ਬਸਾਵੈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਮਹਿਮਾ, ਗਨੀ ਨ ਆਵੈ ॥ ਕਾਂਖੀ, ਏਕੈ ਦਰਸ ਤੁਹਾਰੋ ॥ ਨਾਨਕ, ਉਨ ਸੰਗਿ ਮੋਹਿ ਉਧਾਰੋ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ : ਸਿਮਰਉਂ, ਪਾਵਉਂ, ਕਲੇਸ਼, ਮਾਹਿੰ, ਮਿਟਾਵਉਂ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਸੁਧਾਖਰ' ਤੇ 'ਆਖ੍ਰ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਸੁਧਾਖਿਅਰ' 'ਆਖਿਅਰ' ਕਰਨਾ ਹੈ। 'ਅਗਨਤ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅ-ਗਨਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਿਮਰਉ=(ਮੈਂ) ਸਿਮਰਾਂ। ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ=ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ। ਪਾਵਉ=ਮੈਂ ਪਾਵਾਂ। ਕਲਿ=ਝਗੜੇ। ਕਲੇਸ=ਦੁਖ, ਪੀੜਾ। ਤਨ ਮਾਹਿ=ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਮਿਟਾਵਉ=ਮੈਂ ਮਿਟਾਵਾਂ, ਦੂਰ ਕਰਾਂ। ਜਾਸੁ=ਜਿਸ ਨੂੰ। ਬਿਸੁੰਭਰ=ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਜਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ। ਅਗਨਤ=ਅਨਗਿਣਤ। ਸੁਧਾਖਰ=ਸ਼ੁੱਧ (ਪਵਿੱਤਰ) ਅਖਰ। ਕੀਨੇ=ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਆਖਰ=ਇਕ ਅੱਖਰ ਨੂੰ। ਕਿਨਕਾ ਏਕ=ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ, ਰਤਾ ਭਰ। ਜਿਸੁ ਜੀਆ=ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਮਹਿਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਗਨੀ=ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ। ਕਾਂਖੀ=ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ, ਚਾਹਵਾਨ। ਮੋਹਿ=ਮੈਨੂੰ। ਉਨ ਸੰਗਿ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ਉਧਾਰੋ=ਤਾਰੋ।

ਅਰਥ: (ਮੇਰਾ ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਕਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ) ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ (ਸੱਚਾ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਜਿਹੜੇ ਪੰਜ ਦੂਤਾਂ ਦੇ) ਦੁਖ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ) ਮਿਟਾ ਲਵਾਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ (ਮੈਂ) ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ (ਉਹ) ਜਗਤ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਹੈ। (ਉਸਦਾ) ਨਾਮ ਅਨਗਿਣਤ, ਬੇਅੰਤ, (ਜੀਵ) ਜਪਦੇ ਹਨ। ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ (ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ) ਅੱਖਰ ਸ਼ੁੱਧ (ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ) ਇਕ ਰਾਮਨਾਮ ਦੇ (ਸਿਮਰਨ ਰੂਪੀ) ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ (ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ) ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। (ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ) ਇਕ ਕਿਣਕਾ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦੇਵੇ, ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੀ ਵਡਿਆਈ (ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ) ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। (ਭਾਵ ਦਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ! ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਕੇਵਲ) ਇਕ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ

ਅਭਿਲਾਖੀ (ਚਾਹਵਾਨ) ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ (ਬਖਸ਼ ਕੇ) ਤਾਰ ਲਵੋ।੧।

ਸੁਖਮਨੀ, ਸੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ॥
ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੈ=ਦੇ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਬਿਸ੍ਰਾਮ=ਟਿਕਾਣਾ, ਨਿਵਾਸ।

ਅਰਥ: (ਇਹ ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਰਤਨ ਰੂਪ) ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਮਣੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਾਰੇ) ਸੁੱਖਾਂ (ਦਾ ਸਮੂਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਹੈ। (ਇਸ ਨਾਮ ਨੇ) ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ (ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ)।ਰਹਾਉ।

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਗਰਭਿ ਨ ਬਸੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਦੂਖੁ ਜਮੁ ਨਸੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਕਾਲੁ ਪਰਹਰੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਦੁਸਮਨੁ ਟਰੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰਤ, ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ, ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ, ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ= ਆਮ ਪ੍ਰੇਮੀ 'ਪ੍ਰਭ ਕੈ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਪ੍ਰਭ ਕੇ' ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। 'ਕ' ਤੇ ਲਗੀਆਂ ਦੁਲਾਵਾਂ ੈ ਨੂੰ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸਫਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ। ਗਰਭਿ=ਗਰਭ (ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ) ਵਿਚ। ਨ ਬਸੈ=ਨਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰਹਰੈ=ਪਰੇ (ਦੂਰ) ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟਰੈ=ਟਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਤ=ਸਿਮਰਦਿਆਂ। ਬਿਘਨੁ=ਰੁਕਾਵਟ, ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ। ਜਾਗੈ=ਜਾਗਦਾ ਹੈ (ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਭਉ=ਡਰ। ਨ ਸੰਤਾਪੈ=ਨਹੀਂ ਸਤਾਉਂਦਾ (ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)। ਸੰਗਿ=ਸੰਗ ਨਾਲ। ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ=ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਹਰਿ ਰੰਗਿ=ਹਰੀ ਦੇ ਰੰਗ (ਪਿਆਰ) ਵਿਚ।

ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਂ ਦੇ) ਪੇਟ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਭਾਵ ਉਹ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਦੁਖ ਰੂਪ ਜਮ ਨੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਕਾਲ ਪਰੇ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ) ਦੁਸ਼ਮਣ (ਭੀ)

ਟਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ (ਜੀਵ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਭੀ) ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਸਦਕਾ (ਜੀਵ) ਰਾਤ ਦਿਨ ਜਾਗਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਡਰ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਕੋਈ ਵੀ) ਦੁਖ ਸਤਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਅਜਿਹਾ) ਸਿਮਰਨ ਸਾਧੂ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਸੰਗਤਿ ਕੀਤਿਆਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹਰੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ (ਰਤਿਆਂ) ਸਾਰੇ (ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ) ਖਜ਼ਾਨੇ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਉਨਿਧਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਤਤੁ ਬੁਧਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਜਪ ਤਪ ਪੂਜਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਬਿਨਸੈ ਦੂਜਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਦਰਗਹ ਮਾਨੀ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਹੋਇ ਸੁ ਭਲਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਸੁਫਲ ਫਲਾ॥ ਸੇ ਸਿਮਰਹਿ, ਜਿਨ ਆਪਿ ਸਿਮਰਾਏ॥ ਨਾਨਕ, ਤਾ ਕੈ ਲਾਗਉ ਪਾਇ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਮਰਹਿਂ, ਲਾਗਉਂ, ਪਾਇਂ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਸੁਫਲ' ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਸੁ ਫਲ' ਕਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। 'ਤਾ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਤਾਂ' ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਵ ਦਾ ਪੜਨਾਵ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ=ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੧੮ ਹਨ-੧. ਅਣਿਮਾ=ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੨.ਮਹਿਮਾ=ਬੜਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੩ ਗਰਿਮਾ=ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੪. ਲਘਿਮਾ=ਹੌਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੫. ਪ੍ਰਾਪਤੀ= ਮਨਵਾਂਛਿਤ ਵਸਤੂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣੀ। ੬. ਪ੍ਰਾਕਾਮਯ=ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਜਾਣ ਲੈਣੀ। ੭.ਈਸ਼ਿਤਾ=ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ। ੮.ਵਸ਼ਿਤਾ= ਸਭ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਣਾ। ੯.ਅਨੂਰਮਿ=ਭੁਖ ਤ੍ਰੇਹ ਨ ਲਗਣੀ। ੧੦. ਦੂਰ ਸ੍ਰਵਣ=ਦੂਰੋਂ ਸਭ ਗਲ ਸੁਣ ਲੈਣੀ। ੧੧.ਦੂਰ ਦਰਸਨ=ਦੂਰ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਅੱਖਾਂ

ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਖਣੇ। ੧੨. ਮਨੋਵੇਗ=ਮਨ ਦੀ ਚਾਲ ਤੁੱਲ ਛੇਤੀ ਜਾਣਾ। ੧੩. ਕਾਮ ਰੂਪ=ਜੇਹਾ ਮਨ ਚਾਹੇ, ਤੇਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨਾ। ੧੪. ਪਰਕਾਯ ਪ੍ਰਵੇਸ਼=ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਣਾ। ੧੫. ਸੁਰ ਕ੍ਰੀੜਾ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮੌਜਾਂ ਲੁਟਣੀਆਂ। ੧੬. ਸੰਕਲਪ ਸਿਧਿ=ਜੋ ਚਿਤਵਣਾ ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੧੭. ਸ੍ਵਛੰਦ ਮ੍ਰਿਤਯੂ=ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਨਾ। ੧੮. ਅਪ੍ਰਤਿਹਤ ਗਤਿ=ਬਿਨਾ ਰੁਕਾਵਟ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ। ਨਉ ਨਿਧਿ=੯ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ, ਰਤਨ-ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:- ੧. ਪਦਮ (ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ) ੨. ਮਹਾਂ ਪਦਮ (ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ)। ੩. ਸ਼ੰਖ (ਸੁੰਦਰ ਭੋਜਨ ਤੇ ਕਪੜੇ)। ੪. ਮਕਰ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ)। ੫. ਕੱਛਪ (ਕਪੜੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਸੌਦਾਗਰੀ)। ੬. ਕੁੰਦ (ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੌਦਾਗਰੀ)। ੭. ਨੀਲ (ਮੋਤੀ ਮੂੰਗੇ ਦੀ ਸੌਦਾਗਰੀ)। ੮. ਮਕੁੰਦ (ਰਾਗ ਆਦਿ ਕੋਮਲ ਹੁਨਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ)। ੯. ਵਰਚ ਜਾਂ ਖਰਬ। ਤਤੁ=ਅਸਲੀਅਤ। ਮਾਨੀ=ਮਾਨਨੀਕ, ਮਾਣ ਵਾਲਾ। ਸੁ=ਉਹ। ਸੁਫਲ=ਚੰਗੇ ਫੱਲ ਭਾਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ। ਫਲਾ=ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਾਗਉ ਪਾਇ=ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ, ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਉਨਿਧੀਆਂ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ, ਆਤਮ-ਧਿਆਨ (ਅਤੇ) ਆਤਮ-ਤੱਤ (ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਨਿਰਮਲ) ਬੁੱਧੀ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ (ਚਿੰਤਨ) ਨਾਲ ਜਪ, ਤਪ, ਪੂਜਾ (ਆਦਿ ਕਰਮ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ) ਦੂਜਾ (ਭਾਉ) ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਸੁੱਤੇ ਅੰਤਰਿ ਗਤਿ ਹੀ) ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਬਾਹਰਲੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ) ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਨਨੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਕੁਝ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ) ਚੰਗੇ ਫੱਲਾਂ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ)। (ਅਸਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਉਹ (ਜੀਵ ਹੀ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਆਪ ਸਿਮਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸਿਮਰਨ-ਸੰਜੋਗੀਆਂ) ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ, (ਭਾਵ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ)।੩।

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ, ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਉਧਰੇ ਮੂਚਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਸਭ ਕਿਛੁ ਸੁਝੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਨਾਹੀ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਪੂਰਨ ਆਸਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਮਨ ਕੀ ਮਲੁ ਜਾਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ, ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਬਸਹਿ, ਸਾਧ ਕੀ ਰਸਨਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਨ ਕਾ ਦਾਸਨਿ ਦਸਨਾ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀਂ, ਮਾਹਿਂ, ਬਸਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਧਰੇ=ਤਰ ਗਏ, ਕਲਿਆਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਮੂਚਾ=ਬਹੁਤ। ਤ੍ਰਿਸਨਾ=(ਮਾਇਆ ਦੀ) ਪਿਆਸ। ਬੁਝੈ=ਮਿਟ (ਮੁੱਕ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਝੈ=ਸੋਝੀ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਮ ਤ੍ਰਾਸਾ=ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ। ਰਿਦ ਮਾਹਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ ਉਤੇ। ਦਾਸਨਿ ਦਸਨਾ= ਦਾਸਨ-ਦਾਾ (ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ)।

ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ (ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ, ਕਰਤੂਤਾਂ ਆਦਿ) ਸਭ ਨਾਲੋਂ (ਉਚਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ (ਭਾਵ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਪਰਾਧੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਦੀ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਅਥਵਾ ਆਗਮ ਨਿਗਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ (ਰਹਿੰਦਾ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵਨ) ਆਸਾ ਪੂਰੀ (ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖੀ) ਮਨ ਦੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ) ਮੈਲ (ਦੂਰ ਹੋ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ, ਸਾਧੂ (ਗੁਰਮੁਖ) ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਸਾਧੂ) ਜਨਾਂ ਦਾ ਦਾਸਨ-ਦਾਸ ਹਾਂ।੪।

ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸੇ ਧਨਵੰਤੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸੇ ਪਤਿਵੰਤੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸੇ ਜਨ ਪਰਵਾਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸੇ ਪੁਰਖ

ਪ੍ਰਧਾਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸਿ ਬੇਮੁਹਤਾਜੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸਿ ਸਰਬ ਕੇ ਰਾਜੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸੇ ਸੁਖ ਵਾਸੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਲਾਗੇ, ਜਿਨ ਆਪਿ ਦਇਆਲਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਨ ਕੀ ਮੰਗੈ ਰਵਾਲਾ ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ : ਸਿਮਰਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ :** 'ਦਇਆਲਾ' ਨੂੰ 'ਦਿਆਲਾ' ਉਚਾਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਿਮਰਹਿ=ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਧਨਵੰਤੇ=ਧਨ (ਦੌਲਤ) ਵਾਲੇ, ਧਨਵਾਨ। ਪਤਿਵੰਤੇ=ਇਜ਼ਤ ਵਾਲੇ। ਪਰਵਾਨ=ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ। ਪ੍ਰਧਾਨ=ਸ੍ਰੋਮਣੀ। ਬੇਮੁਹਤਾਜੇ=ਮੁਥਾਜੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਜਨ=ਸੇਵਕ। ਰਵਾਲਾ=ਧੂੜ। ਸਿਮਰਨ=ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ (ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ)।

ਅਰਥ: (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧਨਵਾਨ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਜ਼ਤ ਵਾਲੇ (ਹਨ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਸੇਵਕ) ਜਨ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਸ੍ਰੋਮਣੀ (ਹਨ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਸੰਸਾਰਕ) ਮੁਥਾਜੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਹਨ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਨ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ (ਭਾਵ ਸੁਖੀਏ) ਹਨ। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਾਸ਼-ਰਹਿਤ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਉਹ (ਜੀਵ ਹੀ) ਲਗੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਮਿਹਰਵਾਨ (ਹੋਇਆ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ) ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ (ਚਰਨ) ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।੫।

ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਤਿਨ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਸੇ ਮੁਖ ਸੁਹਾਵੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਤਿਨ ਸੂਖਿ ਬਿਹਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਤਿਨ ਆਤਮੁ ਜੀਤਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਤਿਨ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਤਿਨ ਅਨਦ ਘਨੇਰੇ ॥

ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ, ਬਸਹਿ ਹਰਿ ਨੇਰੇ॥ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗਿ॥ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਨੁ, ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਮਰਹਿਂ, ਬਸਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਰਉਪਕਾਰੀ=ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਬਲਿਹਾਰੀ=ਵਾਰਨੇ, ਬਲਿਹਾਰਨੇ। ਮੁਖ=ਚਿਹਰੇ। ਸੁਹਾਵੇ=ਸ਼ੋਭਨੀਕ (ਖਿੜੇ ਹੋਏ)। ਸੂਖਿ=ਸੁਖ ਨਾਲ, ਸੁਖ ਵਿਚ। ਆਤਮੁ ਜੀਤਾ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ। ਰੀਤਾ=(ਜੀਵਨ) ਰਹੁਰੀਤੀ, ਮਰਯਾਦਾ। ਘਨੇਰੇ=ਘਣੇ, ਬਹੁਤੇ। ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ। ਜਾਗਿ=ਜਾਗਰਤ (ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ। ਭਾਗਿ=ਕਿਸਮਤ ਦੁਆਰਾ।

ਅਰਥ: (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ) ਨੇਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ (ਮੈਂ) ਸਦਾ ਵਾਰਨੇ (ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਖਿੜੇ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਸਾਰਾ) ਜੀਵਨ ਸੁਖ ਨਾਲ ਬਤੀਤ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਆਪਣੀ) ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਪੇ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਰਹੁਰੀਤੀ ਪਵਿੱਤਰ (ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)। (ਜਿਹੜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, (ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਰਾਤ-ਦਿਨ ਜਾਗਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ) ਸਿਮਰਨ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।੬।

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਕਬਹੁ ਨ ਝੂਰੇ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਹਰਿ ਗੁਨ ਬਾਨੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਸਹਜਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਨਿਹਚਲ ਆਸਨੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨ, ਕਮਲ ਬਿਗਾਸਨੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ, ਅਨਹਦ ਝੁਨਕਾਰ ॥ ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰਨਿ ਕਾ, ਅੰਤੁ ਨ

ਪਾਰ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਜਨ, ਜਿਨ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਮਇਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਨ ਜਨ ਸਰਨੀ ਪਇਆ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਬਹੁਂ, ਸਿਮਰਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨ ਝੂਰੇ=ਨਹੀਂ ਝੂਰਦਾ, ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਰਿ ਗੁਨ=ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾ ਵਾਲੀ। ਬਾਨੀ=ਬਾਣੀ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਨਿਹਚਲ ਆਸਨੁ=ਨਾ ਹਿੱਲਣ ਵਾਲਾ (ਦ੍ਰਿੜ) ਟਿਕਾਣਾ, ਅਡੋਲ ਆਸਣ। ਕਮਲ ਬਿਗਾਸਨੁ=(ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ) ਕਮਲ ਦਾ ਖਿੜਾਉ। ਅਨਹਦ=ਇਕ ਰਸ। ਝੁਨਕਾਰ=(ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਿੱਠੀ) ਅਵਾਜ਼। ਪਾਰ=ਹਦ ਬੰਨਾ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ। ਮਇਆ=ਮਿਹਰ, ਕਿਰਪਾ।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਆਰਥਕ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਸਾਰੇ) ਕਾਰਜ ਸੰਪੂਰਨ (ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ) ਕਦੇ ਵੀ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਨਹੀਂ (ਹੁੰਦਾ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ (ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਦੀ ਸੁਰਤਿ) ਅਡੋਲ (ਸਹਿਜ) ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਈ (ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੁਖ ਦੁਖ ਵਿਚ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਦ੍ਰਿੜ ਟਿਕਾਣਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਮੂਧਾ ਤੇ ਮੁਰਝਾਇਆ ਹੋਇਆ) ਕਮਲ (ਸਿਧਾ ਹੋ ਕੇ) ਖਿੜ (ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਆ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ (ਦੀ ਅਸਚਰਜ ਕਲਾ) ਨਾਲ ਇਕ-ਰਸ (ਵਜ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਨਿੰਮੀ ਨਿੰਮੀ, ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ) ਆਵਾਜ਼ (ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵ ਖੀਵਾ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ, ਜੋ) ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸੁੱਖ ਹੈ (ਉਸ) ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ (ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ)। (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਜਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ (ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਨਾਨਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੭।

ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿ, ਭਗਤ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਲਗਿ, ਬੇਦ ਉਪਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ, ਭਏ ਸਿਧ ਜਤੀ ਦਾਤੇ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ, ਨੀਚ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਜਾਤੇ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ, ਧਾਰੀ ਸਭ ਧਰਨਾ ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ, ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ, ਕੀਓ ਸਗਲ ਅਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਮਹਿ, ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ॥੮॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਹੁੰ, ਮਹਿੰ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਗਟਾਏ=ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਏ। ਲਗਿ=ਲਗ ਕੇ। ਬੇਦ=ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ। ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਰਚੇ। ਸਿਧ=ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਸਾਧਕ। ਜਤੀ=ਸੰਜਮੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ। ਦਾਤੇ=ਦਾਨੀ। ਜਾਤੇ=ਜਾਣੇ ਗਏ, ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਏ। ਨੀਚ=ਅਧਰਮੀ। ਚਹੁ ਕੁੰਟ=ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ (ਵਿਚ)। ਧਾਰੀ=ਬਣਾਈ। ਧਰਨਾ=ਧਰਤੀ। ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ=ਕਾਰਨਾ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਗਲ ਅਕਾਰਾ=ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰਾ।

ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਭਗਤ (ਜਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਏ। ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ (ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੇ) ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ। ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ (ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੱਚੇ) ਸਿੱਧ ਅਤੇ ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾਤੇ ਬਣੇ। ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਨੀਚ (ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਭੀ) ਚੌਹਾਂ ਕੁੰਟਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਗਏ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਏ)। ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ (ਭਾਵ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਬਣਾਈ (ਤੇ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ) ਹੈ। ਹਰੀ (ਜੋ) ਕਰਣ-ਕਾਰਣ (ਸਮਰਥ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ) ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਿਮਰਿ। ਰੱਬੀ-ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਹੀ ਸਾਰਾ (ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ) ਪਸਾਰਾ (ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰ (ਆਪ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ (ਜੀਵ) ਨੂੰ (ਹਰੀ ਨੇ) ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ (ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ (ਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।੮।੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੰਗਲ ਵਾਲੇ ਸਲੋਕ ਮਗਰੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਭੂਮਿਕਾ ਬੱਧੀ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਸੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਗਰਭ ਜੋਨੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਟਲ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ। ਸਿਮਰਨ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਮਾਹ ਹੈ, ਧੀਰਜ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਵਿਗਾਸ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਸਚ-ਖੰਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਿਖਰ ਪਦਵੀ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਚਾਹਕ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ, ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਨ ਦਾ ਗਾਹਕ ਹੈ, ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਤਤਬੁਧਿ ਦਾ ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਥੋਕ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਵੀ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜੀਉੜੇ ਸਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸਾਦਾ ਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਝੋਰੇ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵੇ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਕਿਣਕਾ ਵੀ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਚ ਜਾਣੋ ਜੇ ਕੋਈ ਸ੍ਰੋਤਾ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਝੀਣੀ ਬਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਟਿਕਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਜਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਅਨੂਠਾ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਡਾਢੀ ਲੋੜ ਹੈ।੧।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਦੀਨ ਦਰਦ ਦੁਖ ਭੰਜਨਾ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਥ ਅਨਾਥ॥
ਸਰਣਿ ਤੁਮ੍ਾਰੀ ਆਇਓ, ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਥ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਆਇਓਂ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦੀਨ=ਗਰੀਬ (ਕੰਗਾਲ)। ਭੰਜਨਾ=ਭੰਨਣ (ਨਾਸ਼ ਕਰਨ) ਵਾਲੇ। ਨਾਥ ਅਨਾਥ=ਅਨਾਥਾਂ (ਨਿਮਾਣਿਆਂ) ਦੇ ਮਾਲਕ। ਆਇਓ= ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸਾਥ=ਅੰਗ ਸੰਗ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ-ਦਰਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਵਸਣ ਵਾਲੇ) ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਹੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ) ਸਾਥ (ਭਾਵ ਅੰਗ-ਸੰਗ

ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ)।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਜਹ, ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ ॥ ਮਨ, ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥ ਜਹ, ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਦੂਤ ਜਮ ਦਲੈ ॥ ਤਹ, ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ, ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ॥ ਜਹ, ਮੁਸਕਲ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ, ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਧਾਰੀ ॥ ਅਨਿਕ ਪੁਨਹਚਰਨ ਕਰਤ, ਨਹੀ ਤਰੈ ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ, ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਪਰਹਰੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ, ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ, ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਪਾਵਹੁ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਹਾਂ, ਊਹਾਂ, ਮਹਾਂ, ਤਹਾਂ, ਮਾਹਿੰ, ਨਹੀਂ ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਪੁਨਹਚਰਨ' ਜੁੜਤ ਪਦ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ 'ਪੁਨਹ ਚਰਨ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਹ=ਜਿਥੇ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ। ਮਨ=ਹੇ ਮਨ !। ਸਹਾਈ= ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਭਇਆਨ=ਡਰਾਉਣਾ। ਦਲੈ=ਦਲ। ਉਧਾਰੀ= ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ, ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਪੁਨਹਚਰਨ=ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਕਰਮ। ਪਰਹਰੈ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਵਹੁ=(ਤੁਸੀਂ) ਪਾਵਹੋਗੇ। ਘਨੇਰੇ=ਘਣੇ, ਬਹੁਤੇ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਨ ! ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤਰ, ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਭਰਾ (ਨਾਲ) ਨਹੀਂ (ਜਾ ਸਕਦੇ) ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ (ਨਿਰੰਕਾਰ) ਦਾ ਨਾਮ (ਹੀ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ (ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੀ) ਸਹਾਇਤਾ (ਕਰੇਗਾ)। ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਵਡੇ ਡਰਾਉਣੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੇ ਦਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ (ਹੀ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ (ਸਾਥੀ ਬਣ ਕੇ) ਜਾਵੇਗਾ। (ਫਿਰ) ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ (ਬਿਪਤਾ) ਆ ਬਣੇਗੀ (ਉਥੇ) ਹਰੀ (ਨਿਰੰਕਾਰ) ਦਾ ਨਾਮ (ਹੀ) ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਹੋਵੇਗਾ)। (ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਲਈ) ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ (ਵੀ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਤਰ ਸਕਦਾ (ਪਰ ਉਸ) ਹਰੀ (ਨਿਰੰਕਾਰ) ਦਾ ਨਾਮ, ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਹੇ) ਮੇਰੇ ਮਨ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ

ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਹੇ ਮਨ ! ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ) ਘਣੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੋਗੇ।੧।

ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕੋ ਰਾਜਾ ਦੁਖੀਆ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਹੋਇ ਸੁਖੀਆ ॥ ਲਾਖ ਕਰੋਰੀ, ਬੰਧੁ ਨ ਪਰੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਨਿਸਤਰੈ ॥ ਅਨਿਕ ਮਾਇਆ ਰੰਗ, ਤਿਖ ਨ ਬੁਝਾਵੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਆਘਾਵੈ ॥ ਜਿਹ ਮਾਰਗਿ, ਇਹੁ ਜਾਤ ਇਕੇਲਾ ॥ ਤਹ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ, ਹੋਤ ਸੁਹੇਲਾ ॥ ਐਸਾ ਨਾਮੁ, ਮਨ, ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮਖਿ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਈਐ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰੋਰੀਂ, ਤਹਂ, ਤਾਂ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਬੰਧੁ ਨ' ਨੂੰ 'ਬੰਧੁਨ' ਜੁੜਤ ਉਚਾਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹੋ ਅਰਥ ਭੇਦ ਅਤੇ ਨਿਰਣੈ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਲਾਖ ਕਰੋਰੀ=ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ (ਰੁਪਇਆਂ ਨਾਲ)। ਬੰਧੁ= ਬੰਨ੍ਹ, ਠੱਲ, ਰੋਕ। ਨ ਪਰੈ=ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਨਿਸਤਰੈ=ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਖ= ਪਿਆਸ। ਬੁਝਾਵੈ=ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਘਾਵੈ=ਰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਰਗਿ=ਰਸਤੇ ਉਤੇ। ਤਹ=ਉਥੇ। ਸੁਹੇਲਾ=ਸੌਖਾ। ਮਨ=ਹੇ ਮਨ!। ਪਰਮਗਤਿ=ਵੱਡਾ ਦਰਜਾ, ਉਚੀ ਪਦਵੀ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮਨ ! (ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਰਾਜਾ (ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ) ਦੁਖੀ ਹੀ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ (ਉਹ) ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ (ਰੁਪਇਆਂ) ਨਾਲ ਵੀ (ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ) ਠੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ (ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ, ਪਰ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ (ਉਹ ਇਸ ਆਸ਼ਾ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗਾਂ (ਮਨੋਰੰਜਕ ਹਾਵਾਂ-ਭਾਵਾਂ) ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ (ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮਾਇਕ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝ ਸਕਦੀ (ਪਰ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ (ਉਹ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਕਰਕੇ) ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਇਸ (ਜੀਵ ਦਾ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ) ਇਕੱਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਇਸ) ਨਾਲ (ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ) ਸੁਹੇਲਾ (ਸੁਖੀ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ ! ਅਜਿਹਾ (ਸੁਖਦਾਈ) ਨਾਮ ਸਦਾ ਹੀ

ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਉਚ-ਪਦਵੀ ਪਾ ਲਈਦੀ ਹੈ।੨।

ਛੂਟਤ ਨਹੀ, ਕੋਟਿ ਲਖ ਬਾਹੀ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਤਹ ਪਾਰਿ ਪਰਾਹੀ॥ ਅਨਿਕ ਬਿਘਨ, ਜਹ ਆਇ ਸੰਘਾਰੈ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਤਤਕਾਲ ਉਧਾਰੈ॥ ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਜਨਮੈ, ਮਰਿ ਜਾਮ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਪਾਵੈ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਮੈਲਾ, ਮਲੁ ਕਬਹੁ ਨ ਧੋਵੈ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਖੋਵੈ॥ ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਰੰਗਿ॥ ਨਾਨਕ, ਪਾਈਐ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਤਹਂ, ਜਹਂ, ਹਉਂ, ਕਬਹੁਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਛੂਟਤ ਨਾਹੀ=ਨਹੀਂ ਛੁਟ ਸਕਦਾ। ਬਾਹੀ=ਬਾਹਵਾਂ ਵਾਲੇ (ਭਾਈ ਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ) ਨਾਲ। ਪਾਰਿ ਪਰਾਹੀ=ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਘਨ=ਰੁਕਾਵਟਾਂ। ਸੰਘਾਰੈ=ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ (ਭਾਵ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਹੋਵੇ। ਤਤਕਾਲ=ਤੁਰਤ, ਫ਼ੌਰਨ। ਉਧਾਰੈ=ਬਚਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਿ ਜਾਮ=ਮਰ ਕੇ ਜੰਮਦਾ ਹੈ। ਬਿਸ੍ਰਾਮ= ਟਿਕਾਣਾ (ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ)। ਹਉ=ਮੈਂ-ਮੇਰੀ। ਰੰਗਿ=ਰੱਬੀ-ਰੰਗ (ਪਿਆਰ) ਵਿਚ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਨ! (ਜਿਥੇ) ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਾਲੇ (ਭਾਈ ਬੰਧਕਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰਕ ਜੰਜਾਲਾਂ ਦੀ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ ਵਿਚੋਂ) ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦਾ, ਉਥੇ (ਹਰੀ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ) ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿਥੇ ਅਨਗਿਣਤ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ (ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, (ਉਥੇ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਇਸ ਨੂੰ) ਤੁਰਤ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਜੀਵ) ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਫਿਰ ਮਰਦਾ ਹੈ) ਮਰ ਕੇ ਫਿਰ ਜੰਮਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ (ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ) ਟਿਕਾਣਾ (ਬਸੇਰਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਸਥਿਤੀ ਕਰਕੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਮੈਂ (ਮੇਰੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੀਵ) ਮੈਲਾ ਹੈ, (ਇਸ) ਮੈਲ ਨੂੰ (ਜੀਵ, ਆਪ) ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਧੋਂਦਾ। (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ (ਦੀ ਮੈਲ) ਨੂੰ ਧੋਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ! ਅਜਿਹਾ (ਸਮਰਥ) ਨਾਮ ਰਬੀ-ਰੰਗ (ਪਿਆਰ) ਵਿਚ ਜਪ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ

ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਾਮ-ਰੰਗ) ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।੩।

ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ, ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਤੋਸਾ ॥ ਜਿਹ ਪੈਡੈ, ਮਹਾ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰਾ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਸੰਗਿ ਉਜੀਆਰਾ ॥ ਜਹਾ, ਪੰਥਿ ਤੇਰਾ ਕੋ ਨ ਸਿਞਾਨੂੰ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਤਹ ਨਾਲਿ ਪਛਾਨੂ ॥ ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ, ਤਪਤਿ ਬਹੁ ਘਾਮ ॥ ਤਹ, ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੁਮ ਊਪਰਿ ਛਾਮ॥ ਜਹਾ ਤ੍ਰਿਖਾ, ਮਨ ਤੁਝੁ ਆਕਰਖੈ ॥ ਤਹ, ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਰਖੈ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਹਿੰ, ਊਹਾਂ, ਪੈਂਡੇ, ਮਹਾਂ, ਜਹਾਂ, ਤਹਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਾਰਗ=ਰਸਤਾ। ਕੋਸਾ=ਕੋਹ। ਤੋਸਾ=ਸਫਰ ਖ਼ਰਚ ਲਈ ਪੂੰਜੀ। ਪੈਡੈ=ਸਫਰ ਵਿਚ। ਅੰਧ ਗੁਬਾਰਾ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਉਜੀਆਰਾ= ਉਜਾਲਾ। ਪੰਥਿ=ਰਸਤੇ ਵਿਚ। ਸਿਞਾਨੂੰ=ਵਾਕਫ। ਪਛਾਨੂ=ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਭਇਆਨ=ਭਿਆਨਕ। ਘਾਮ=ਤਪਸ਼, ਗਰਮੀ। ਛਾਮ=ਛਾਂ। ਤ੍ਰਿਖਾ=ਤ੍ਰਿਹ, ਪਿਆਸ। ਆਕਰਖੈ=ਖਿੱਚ ਪਾਏਗੀ, ਸਤਾਏਗੀ ਭਾਵ ਤੰਗ ਕਰੇਗੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਖੈ=(ਨਾਮ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਜਲ) ਵਰਸਦਾ ਹੈ, ਵਰਸੇਗਾ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮਨ !) ਜਿਸ (ਜਮ) ਮਾਰਗ ਦੇ ਕੋਹ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ (ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਪੈਂਡਾ ਹੈ) ਉਥੇ (ਉਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ) ਹਰੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ (ਤੇਰੇ) ਨਾਲ ਸਫ਼ਰ-ਖ਼ਰਚ (ਵਜੋਂ ਹੋਵੇਗਾ)। ਜਿਸ (ਲੰਮੇ) ਰਸਤੇ ਜਾਂ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹਨੇਰ-ਗ਼ੁਬਾਰ ਹੈ (ਉਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ) ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਤੇਰੇ) ਨਾਲ ਚਾਨਣਾ ਹੋਵੇਗਾ (ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਏਗਾ)। ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਜਾਣੂੰ ਪਛਾਣੂੰ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਤੇਰੇ) ਨਾਲ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਮਿੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ)। ਜਿਥੇ ਵਡੀ ਭਿਆਨਕ ਤਪਸ਼ (ਅਤੇ) ਬਹੁਤੀ ਗਰਮੀ ਹੋਵੇਗੀ (ਤੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰਖ ਕਿ) ਉਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਛਾਂ (ਹੋਵੇਗੀ)। (ਹੇ ਮਨ !) ਜਿਥੇ ਤੈਨੂੰ (ਪਾਣੀ ਦੀ) ਪਿਆਸ ਸਤਾਏਗੀ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜਲ) ਵਰ੍ਹੇਗਾ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ)। ੪ ।

ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਬਰਤਨਿ, ਨਾਮੁ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਮਨਿ, ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਦਾਸ ਕੀ ਓਟ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ, ਉਧਰੇ ਜਨ ਕੋਟਿ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਰਤ ਸੰਤ, ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ, ਸਾਧ ਕਮਾਤਿ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ, ਜਨ ਕੀਨੋ ਦਾਨ॥ ਮਨ ਤਨ ਰੰਗਿ, ਰਤੇ, ਰੰਗ ਏਕੈ॥ ਨਾਨਕ, ਜਨ ਕੈ ਬਿਰਤਿ ਬਿਬੇਕੈ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਰਤਨਿ=ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ। ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ= ਟਿਕਾਣਾ। ਓਟ=ਆਸਰਾ। ਉਧਰੇ=ਤਰ ਗਏ। ਕੋਟਿ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ। ਅਉਖਧੁ= ਦਵਾਈ। ਕਮਾਤ=ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ=ਨਾਮ ਰੂਪ ਖਜ਼ਾਨਾ। ਬਿਰਤਿ=ਬਿਰਤੀ। ਬਿਬੇਕੈ ਗਿਆਨ=ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ।

ਅਰਥ: (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਭਗਤ ਜਨਾ ਦੀ, ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ ਵਾਲੀ (ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ (ਹੀ) ਹੈ। (ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ) ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ) ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਓਟ (ਆਸਰਾ) ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਕਰੋੜਾਂ ਸੇਵਕ ਤਰ ਗਏ ਹਨ (ਭਾਵ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ)। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸੰਤ, ਦਿਨ ਰਾਤ (ਅਠੇ ਪਹਿਰ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। 'ਹਰੀ ਹਰੀ' ਨਾਮ ਜਪਣਾ, (ਇਹ) ਦਵਾਈ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦਾ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ (ਆਪ ਹੀ) ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਸੋ, ਅਜਿਹੇ ਜਨਾਂ ਦੇ) ਮਨ (ਅਤੇ) ਤਨ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ (ਪਿਆਰ ਵਿਚ) ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ) ਜਨਾਂ ਦੇ (ਵਿਚਾਰ) ਗਿਆਨ-ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ (ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ)। ੫ ।

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਜਨ ਕਉ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ, ਜਨ ਕਉ, ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭੁਗਤਿ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਨ ਕਾ ਰੂਪ ਰੰਗੁ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਕਬ ਪਰੈ ਨ ਭੰਗੁ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਜਨ ਕੀ ਵਡਿਆਈ॥ ਹਰਿ ਕੈ, ਨਾਮਿ ਜਨ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਜਨ ਕਉ ਭੋਗ ਜੋਗ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਬਿਓਗੁ ॥ ਜਨੁ ਰਾਤਾ, ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੀ ਸੇਵਾ॥ ਨਾਨਕ,

ਪੂਜੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦੇਵਾ ॥ ੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ=(ਜੀਵਨ) ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਜੁਗਤੀ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ=ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ ਰਜੇਵਾਂ। ਭੁਗਤਿ=ਖਾਣਾ, ਭੋਜਨ। ਵਡਿਆਈ= ਸ਼ੋਭਾ, ਇਜ਼ਤ। ਭੋਗ=ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ। ਜੋਗ=ਮੇਲ, ਜੁੜਨਾ। ਭੰਗੁ= ਵਿਘਨ, ਅਟਕ। ਬਿਓਗੁ=ਵਿਜੋਗ, ਵਿਛੋੜਾ। ਦੇਵਾ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ)।

ਅਰਥ: ਹਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਨਾਮ (ਹਰੀ ਦੇ) ਦਾਸ ਲਈ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਜੁਗਤੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਹਰੀ ਦੇ) ਦਾਸ ਲਈ (ਪਦਾਰਥ) ਭੋਗਣ ਵਲੋਂ ਰਜੇਵਾਂ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੀ, ਹਰੀ) ਜਨ ਦਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਰੰਗ (ਭਾਵ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਖਾਰ) ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ, ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ, (ਹਰੀ) ਜਨ ਦੀ ਇਜ਼ਤ (ਮਾਣ) ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਹੀ (ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਸ਼ੋਭਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ, (ਹਰੀ) ਜਨਾਂ ਲਈ ਭੋਗ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਅਤੇ) ਜੋਗ (ਜੁੜਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ) ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ (ਮਹਿਸੂਸ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਹਰੀ ਦਾ ਜਨ), ਹਰੀ ਨਾਮ (ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਵਿਚ (ਹੀ) ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ) ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ) ਪੂਜਦਾ ਹੈ। ੬ ।

ਹਰਿ ਹਰਿ, ਜਨ ਕੈ ਮਾਲੁ ਖਜੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ, ਜਨ ਕਉ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਜਨ ਕੈ ਓਟ ਸਤਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਤਾਪਿ, ਜਨ ਅਵਰ ਨ ਜਾਣੀ॥ ਓਤਿ ਪੋਤਿ, ਜਨ ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਾਤੇ ॥ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ, ਨਾਮ ਰਸ ਮਾਤੇ ॥ ਆਠ ਪਹਰ, ਜਨੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਭਗਤੁ ਪ੍ਰਗਟ, ਨਹੀ ਛਪੈ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ, ਮੁਕਤਿ ਬਹੁ ਕਰੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਨ ਸੰਗਿ, ਕੇਤੇ ਤਰੇ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਾਲ=ਧਨ। ਖਜੀਨਾ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਸਤਾਣੀ=ਬਲ ਵਾਲੀ। ਓਤਿ ਪੋਤਿ=ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ ਮਿਲੇ ਹੋਏ। ਰਸਿ=ਰਸ ਵਿਚ। ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ=ਅਫੁੱਰ (ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸਮਾਧੀ। ਮਾਤੇ=ਮਸਤ। ਪ੍ਰਗਟੁ=ਪਰਤੱਖ। ਕੇਤੇ=ਕਿਤਨੇ ਹੀ, ਅਨਗਿਣਤ। ਤਰੇ=ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ।

ਅਰਥ: (ਹਰੀ) ਜਨਾਂ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ) ਲਈ ਹਰੀ ਹਰੀ (ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ) ਮਾਲ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। (ਇਹ) ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਧਨ,

(ਹਰੀ) ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਹਰੀ ਦਾ (ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਹਰੀ) ਜਨਾਂ ਲਈ ਬਲ ਵਾਲੀ ਓਟ (ਟੇਕ) ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ (ਹਰੀ ਦੇ) ਜਨ (ਕਿਸੇ) ਹੋਰ (ਓਟ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। (ਹਰੀ ਦੇ) ਦਾਸ, ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ (ਨਾਮ) ਰਸ ਵਿਚ ਰੱਤੇ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। (ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਅੰਦਰ ਮਸਤ ਹੋਇਆਂ ਦੀ) ਸੁੰਨ (ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਠੇ ਪਹਿਰ (ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਭਗਤ, ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹਾ) ਹਰੀ ਦਾ ਭਗਤ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਗਟ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਲੁੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹਰੀ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਅਨਗਿਣਤ (ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ।੭।

ਪਾਰਜਾਤੁ, ਇਹੁ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ॥ ਕਾਮਧੇਨ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਤਮ, ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ, ਦਰਦ ਦੁਖ ਲਥਾ ॥ ਨਾਮ ਕੀ ਮਹਿਮਾ, ਸੰਤ ਰਿਦ ਵਸੈ ॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪਿ, ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਸੰਗੁ, ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਸੇਵਾ, ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਲਿ, ਕਛੁ ਅਵਰੁ ਨ ਹੋਇ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥੮॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਮਾਂ, ਵਡਭਾਗੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਾਰਜਾਤੁ=ਪੌਰਾਣਕ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰਗ ਦੇ ਪੰਜ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਇਛਤ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮਧੇਨ=ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਰਗ ਦੀ ਕਲਪਿਤ ਗਾਂ। ਗਾਮ=ਗਾਉਣੇ। ਕਥਾ=ਪ੍ਰਸੰਗ, ਵਿਆਖਿਆ। ਲਥਾ=ਦੂਰ ਹੋਇਆ। ਮਹਿਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਵਡਭਾਗੀ=ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ: ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੀ) ਪਾਰਜਾਤ (ਸੁਰਗ ਦਾ ਰੁੱਖ) ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ) ਕਾਮ-ਧੇਨ (ਸੁਰਗ ਦੀ ਗਾਂ) ਹੈ। (ਹੋਰ) ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹਰੀ (ਨਾਮ) ਦੀ ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ (ਸਾਰੇ) ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਅਜਿਹੇ ਅਮੋਲਕ ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੰਤ

(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ) ਸੰਤ (ਗੁਰੂ) ਦੀ (ਇਹ) ਸੇਵਾ (ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਮੋਲਕ) ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਵਸਤੂ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। (ਪਰ ਅਜਿਹਾ) ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ) ਜਨ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੮।੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ **"ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ॥ ਨਾਨਕ, ਪਾਵਹੁ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ"** ਦੀ ਸੇਧ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਤਿ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਬਣੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਜਣ ਮਿਤਰ ਢੋਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਜਿਹੀ ਸੰਕਟ ਮਈ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਬਹੁੜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਕਲਪ-ਬ੍ਰਿਛ ਅਤੇ ਕਾਮ-ਧੇਨ ਗਊ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੀ ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੀ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਜਨ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ **'ਨਾਮੁ ਵਰਤਣਿ ਨਾਮੋ ਵਾਲੇਵਾ, ਨਾਮੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ'** ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਜਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ

ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ, ਪੇਖੇ ਸਰਬ ਢਢੋਲਿ॥
ਪੂਜਸਿ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰੇ, ਨਾਨਕ, ਨਾਮ ਅਮੋਲ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਂ, ਨਾਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਹੁ=ਬਹੁਤ, ਭਾਵ ਕਈ। ਸਾਸਤ੍ਰ=ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੬ ਹਨ (ਯਥਾ, ਸਾਂਖ, ਯੋਗ, ਨਿਆਇ, ਵੈਸੇਸਿਕ, ਮੀਮਾਂਸ, ਵੇਦਾਂਤ। ਸਿਮਰਤੀ=ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਰਹਿਣੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ੨੭ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਨ। ਪੇਖੇ=ਦੇਖੇ, ਢਢੋਲਿ=ਢੂੰਡ ਕੇ। ਪੂਜਸਿ ਨਾਹੀ=ਪੁਜਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਅਮੋਲ=

ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ: ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ (ਭਾਵ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ) ਖੋਜ ਕੇ ਵੇਖੇ (ਪਰ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਹਰੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਅਮੋਲਕ ਹੈ (ਇਸ) ਹਰੀ (ਨਾਮ) ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੀਮਤੀ ਹੈ)।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਜਾਪ ਤਾਪ, ਗਿਆਨ ਸਭਿ ਧਿਆਨ ॥ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵਖਿਆਨ ॥ ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ, ਕਰਮ ਧ੍ਰਮ ਕਿਰਿਆ ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ, ਬਨ ਮਧੇ ਫਿਰਿਆ ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਕੀਏ ਬਹੁ ਜਤਨਾ ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ, ਹੋਮੇ ਬਹੁ ਰਤਨਾ ॥ ਸਰੀਰੁ ਕਟਾਇ, ਹੋਮੈ ਕਰਿ ਰਾਤੀ ॥ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰੈ, ਬਹੁ ਭਾਤੀ ॥ ਨਹੀ ਤੁਲਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬੀਚਾਰ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਇਕ ਬਾਰ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹੋਮੇਂ, ਹੋਮੈਂ, ਭਾਂਤੀ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਹੋਮੇ' ਅਤੇ 'ਹੋਮੈ' ਦੋਹਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਾਪ=ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਰਟਨ। ਤਾਪ=ਸਰੀਰਕ ਸਾਧਨਾ। ਗਿਆਨ=ਬੋਧ, ਇਲਮ। ਧਿਆਨ=ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ। ਵਖਿਆਨ=ਵਿਆਖਿਆ। ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ=ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ। ਕਰਮ ਧ੍ਰਮ=ਕਰਮ ਕਾਂਡ, ਫੋਕਟ ਕਰਮ, ਉਹ ਕੰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨ ਹੋਵੇ। ਮਧੇ=ਵਿਚ। ਅਨਿਕ=ਅਨੇਕ, ਕਈ। ਜਤਨਾ=ਉਦਮ। ਰਤਨਾ=ਕੀਮਤੀ ਵਸਤੂ, ਉਤਮ ਪਦਾਰਥ। ਹੋਮੇ=ਹਵਨ। ਹੋਮੈ=ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦੇਵੇ। ਰਾਤੀ=ਰੱਤੀ ਰੱਤੀ, ਭਾਵ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ। ਵਰਤ=ਨੇਮ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ। ਬਹੁ ਭਾਤੀ=ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ।

ਅਰਥ: (ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਡਿਤ) ਜਪ (ਮੰਤ੍ਰ), ਤਪ (ਸਰੀਰਕ ਸਾਧਨਾ), ਗਿਆਨ (ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ), ਹਰਕੇ (ਪ੍ਰਕਾਰ

ਦੇ) ਧਿਆਨ (ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੋਵੇ ਭਾਵ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਰਹੇ), ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ (੨੭) ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ (ਵਿਚ ਦਸੇ ਗਏ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਬਾਰੇ) ਵਖਿਆਨ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ), ਜੋਗ-ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਕਰਮ (ਤੇ) ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਿਆ (ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ), ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਿਆ ਹੋਵੇ (ਉਸ ਨੇ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ (ਭਾਵ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਜਤਨ (ਉਪਰਾਲੇ) ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਪੁੰਨ ਦਾਨ (ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਘਿਓ ਆਦਿ) ਅਤੀ ਉਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਹਵਨ ਕਰੇ (ਕਲਵਤ੍ਰ ਨਾਲ) ਸਰੀਰ ਕਟਵਾ ਕੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦੇਵੇ (ਅਤੇ) ਬਹੁਤ ਭਾਂਤੀਆਂ ਦੇ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਾਮ (ਜੇ) ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ (ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਜਪ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।੧।

ਨਉ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਫਿਰੈ, ਚਿਰੁ ਜੀਵੈ ॥ ਮਹਾ ਉਦਾਸੁ, ਤਪੀਸਰੁ ਥੀਵੈ ॥ ਅਗਨਿ ਮਾਹਿ, ਹੋਮਤ ਪਰਾਨ ॥ ਕਨਿਕ, ਅਸ੍ਵ, ਹੈਵਰ, ਭੂਮਿ ਦਾਨ ॥ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਕਰੈ ਬਹੁ ਆਸਨ ॥ ਜੈਨ ਮਾਰਗ, ਸੰਜਮ ਅਤਿ ਸਾਧਨ ॥ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਕਰਿ, ਸਰੀਰੁ ਕਟਾਵੈ ॥ ਤਉ ਭੀ, ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਵੈ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਸਮਸਰਿ, ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਗਤਿ ਪਾਹਿ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਉਂ, ਮਹਾਂ, ਮਾਹਿੰ, ਤਉਂ, ਹਉਮੈਂ, ਨਾਹਿੰ, ਪਾਹਿੰ।

ਫੁਟਕਲ : 'ਚਿਰੁ ਜੀਵੈ' ਨੂੰ 'ਚਿਰਜੀਵੈ' ਜੁੜਤ ਪਦ ਸਮਝ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਚਿਰੁ' ਦਾ ਰਾਰਾ ਔਂਕੜ ਸਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ 'ਵ' ਨੂੰ ਦੁਲਾਵਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਉਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੌਂ ਹਿੱਸੇ ਭਾਵ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ। ਚਿਰੁ=ਸਮਾਂ, ਦੇਰ ਤਕ। ਤਪੀਸਰੁ=ਤਪੀਆ, ਹਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਥੀਵੈ=ਹੋਵੇ। ਹੋਮਤ=ਹਵਨ ਕਰਨਾ। ਕਨਿਕ=ਸੋਨਾ। ਅਸ੍ਵ=ਘੋੜੇ। ਹੈਵਰ= ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ। ਭੂਮਿ ਦਾਨ=ਧਰਤੀ ਦਾਨ ਕਰਨੀ। ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ=ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਇਕ ਕਿਰਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ- ਦੋਵੇਂ ਮੋਢੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰਕੇ ਪਿੱਠ ਦਾ ਵਲ ਕਢ ਕੇ ਸਿਧਾ ਬੈਠਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਪੇਟ ਨੂੰ

ਸਜੇ, ਖੱਬੇ, ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲਾਣਾ-ਚਲਾਉਣਾ ਜਿਵੇਂ ਮਟਕੇ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀ ਨਾਲ ਦਹੀ ਰਿੜਕੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਸਾਫ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਰਥ: (ਜੇ ਕੋਈ) ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੌਂ ਹਿੱਸਿਆਂ (ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ) ਤੇ ਫਿਰਦਾ ਰਹੇ (ਅਤੇ) ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੇ, ਵਡਾ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਤਪੀਆ ਹੋ ਜਾਏ, ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹਵਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਸੋਨਾ, ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਆਸਣਾਂ (ਦਾ ਅਭਿਆਸ) ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਜੈਨ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅਤਿ (ਕਠਿਨ) ਸਾਧਨ (ਕਰਦਾ ਰਹੇ), ਰੱਤੀ ਰੱਤੀ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ (ਵੀ) ਕਟਾ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਭੀ (ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਤੋਂ) ਹੰਗਤਾ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਸਕਦੀ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਯਥਾਰਥ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਹਰੀ) ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਹੋਰ ਕੋਈ (ਵਸਤੂ) ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ (ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਅਮੋਲਕ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਿਆਂ-ਜਪਦਿਆਂ ਸਦਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ੨ ।

ਮਨ ਕਾਮਨਾ, ਤੀਰਥਿ ਦੇਹ ਛੁਟੈ ॥ ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਨੁ, ਨ ਮਨ ਤੇ ਹੁਟੈ ॥ ਸੋਚ ਕਰੈ, ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ॥ ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ, ਨ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤਿ ॥ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ, ਬਹੁ ਸਾਧਨਾ ਕਰੈ॥ ਮਨ ਤੇ, ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਖਿਆ ਟਰੈ॥ ਜਲਿ ਧੋਵੈ ਬਹੁ, ਦੇਹ ਅਨੀਤਿ ॥ ਸੁਧ ਕਹਾ ਹੋਇ, ਕਾਚੀ ਭੀਤਿ॥ ਮਨ! ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਊਚ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਉਧਰੇ, ਪਤਿਤ ਬਹੁ ਮੂਚ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਬਹੂੰ, ਮਹਿਮਾਂ। **ਨੋਟ-** 'ਸੋਚ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ 'ਸੋਚਣਾ' ਨਹੀਂ, 'ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਾਮਨਾ=ਇਛਾ। ਦੇਹ=ਸਰੀਰ। ਛੁਟੈ=ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ। ਗਰਬ ਗੁਮਾਨ=ਅਹੰਕਾਰ। ਨ ਹੁਟੇ=ਨਹੀਂ ਹਾਰਦਾ, ਨਹੀਂ ਥਕਦਾ, ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਸੋਚ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਜਾਤ=ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਧਨਾ=ਕਠਨ ਮਿਹਨਤ। ਬਿਖਿਆ=ਮਾਇਆ। ਟਰੈ=ਟਲਦੀ, ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਨੀਤਿ=ਨਿਤ ਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਨਾਸ਼ਵੰਤ। ਸੁਧ=ਪਵਿੱਤਰ। ਭੀਤਿ=ਕੰਧ। ਮਹਮਿਾ=ਵਡਿਆਈ। ਪਤਿਤ=ਆਚਰਨਹੀਣ। ਮੂਚ=ਵੱਡੇ, ਭਾਰੇ।

ਅਰਥ: (ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੇ) ਮਨ ਦੀ (ਇਹ) ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹੀ ਕਿਸੇ) ਤੀਰਥ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਾਣਾਂ) ਨਾਲੋਂ ਛੁਟ (ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ) ਅਹੰਕਾਰ ਅਭਿਮਾਨ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਤੋਂ (ਆਪਣਾ ਬਲ) ਨਹੀਂ ਹਾਰਦਾ (ਭਾਵ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ)। (ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਤੀਰਥ ਉਤੇ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਭਾਵ ਅਠੇ ਪਹਿਰ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ (ਪਰ ਸਰੀਰਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ) ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਇਸ) ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਜਲ ਨਾਲ ਬਹੁਤ (ਵਾਰੀ) ਧੋਂਦਾ ਰਹੇ, (ਪਰ ਇਹ) ਕੱਚੀ ਕੰਧ (ਦੇਹੀ) ਕਿਥੇ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? (ਭਾਵ ਪਵਿਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਮਨ ! ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ (ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ) ਨਾਮ (ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ) ਵਡੇ ਵਡੇ ਆਚਰਣਹੀਣ (ਭੀ) ਉਧਰ ਗਏ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ)।੩।

ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ, ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਬਿਆਪੈ ॥ ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ, ਤ੍ਰਿਸਨ ਨਾ ਧ੍ਰਾਪੈ ॥ ਭੇਖ ਅਨੇਕ, ਅਗਨਿ ਨਹੀ ਬੁਝੈ ॥ ਕੋਟਿ ਉਪਾਵ, ਦਰਗਹ ਨਹੀ ਸਿਝੈ ॥ ਛੂਟਸਿ ਨਾਹੀ, ਊਭ ਪਇਆਲਿ ॥ ਮੋਹਿ ਬਿਆਪਹਿ, ਮਾਇਆ ਜਾਲਿ ॥ ਅਵਰ ਕਰਤੂਤਿ ਸਗਲੀ, ਜਮੁ ਡਾਨੈ ॥ ਗੋਵਿੰਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ, ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਬੋਲੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਨਾਹੀਂ, ਬਿਆਪਹਿੰ, ਡਾਨੈਂ, ਮਾਨੈਂ।

ਨੋਟ: 'ਮੋਹਿ' ਨੂੰ 'ਮੋਹੇ' ਪੜਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨ ਧ੍ਰਾਪੈ=ਨਹੀਂ ਰਜਦੀ। ਨਹੀ ਸਿਝੈ=ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਿਆਣਪ=ਚਤੁਰਾਈ। ਭਉ=ਡਰ। ਊਭ=ਉਚਾ, ਭਾਵ ਅਸਮਾਨ। ਪਇਆਲ=ਪਾਤਾਲ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ। ਬਿਆਪਹਿ=ਬਿਆਪਦੇ (ਫਸਦੇ) ਹਨ। ਜਾਲਿ=ਜਾਲ ਵਿਚ। ਕਰਤੂਤਿ=ਕਰਤੂਤ (ਕਰਣੀ) ਨਾਲ। ਡਾਨੈ=ਡੰਨ (ਸਜਾ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਿਲੁ=ਰਤਾ ਭਰ। ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ=ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ, ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਆਤਮਿਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: (ਜੇ) ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਪਾਂ (ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕਰਕੇ (ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਰੱਜਦੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਖ (ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਰੂਪ) ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ। (ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਉਪਾਅ (ਕੀਤਿਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਦਾ। ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ (ਭਾਵ ਉਚਾ ਉਡ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਾਂ) ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ (ਗੁਪਤ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜਾਲ) ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ (ਸਗੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕ) ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਅਤੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਮੁਕਦੀ, ਗਲ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਕਰਣੀ-ਕਰਤੂਤ ਨੂੰ ਜਮ ਡੰਡ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਨੂੰ) ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ (ਜਮਾਂ ਦਾ) ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਇਹ) ਬਚਨ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਵ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।੪।

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ, ਜੇ ਕੋ ਮਾਗੈ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ ॥ ਜੇ ਕੋ ਆਪੁਨਾ ਦੂਖੁ ਮਿਟਾਵੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ, ਰਿਦੈ ਸਦ ਗਾਵੈ ॥ ਜੇ ਕੋ, ਅਪੁਨੀ ਸੋਭਾ ਲੋਰੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਇਹ ਹਉਮੈ ਛੋਰੈ ॥ ਜੇ ਕੋ, ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੇ ਡਰੈ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਰੈ॥ ਜਿਸ ਜਨ ਕਉ, ਪ੍ਰਭ ਦਰਸ ਪਿਆਸਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਾ ਕੈ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਸਾ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਂਗੈ, ਹਉਮੈਂ। 'ਤਾ ਕੈ' ਨੂੰ 'ਤਾਂ ਕੈ' ਉਚਾਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ=ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ। ਲੋਰੈ= ਲੋੜਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਛੋਰੈ=ਛਡੇ। ਪਰੈ=ਪੈ ਜਾਵੇ। ਦਰਸ ਪਿਆਸਾ= ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਸ, ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ। ਜਾਸਾ=ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਜੇ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਮੰਗਣ ਦੀ (ਇੱਛਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ) ਸਾਧ ਜਨਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਵੇ। (ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ) ਆਪਣਾ (ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੋਵੇ (ਤਾਂ ਉਹ) ਸਦਾ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਨਾਮ

ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ। ਜੇ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਵੇ (ਤਾਂ ਉਹ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਵੇ (ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰੇ)। ਜੇ ਕੋਈ ਜੰਮਣ ਅਤੇ ਮਰਣ (ਦੇ ਦੁਖ) ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਵੇ (ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ) ਸਤਿ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪੈ ਜਾਏ। ਜਿਸ ਦਾਸ ਨੂੰ (ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ) ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਉਸ (ਦਾਸ) ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਸਗਲ ਪੁਰਖ ਮਹਿ, ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਜਾ ਕਾ ਮਿਟੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਆਪਸ ਕਉ, ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ ॥ ਸੋਊ ਗਨੀਐ, ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ॥ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਹੋਇ ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ, ਤਿਨਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਚੀਨਾ ॥ ਮਨ ਅਪੁਨੇ ਤੇ, ਬੁਰਾ ਮਿਟਾਨਾ॥ ਪੇਖੈ, ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜਨਾ ॥ ਸੂਖ ਦੂਖ, ਜਨ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਹੀ ਲੇਪਾ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, "ਜਾ ਕਾ" ਨੂੰ "ਜਾਂ ਕਾ" ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਭਿਮਾਨੁ=ਅਹੰਕਾਰ। ਰੀਨਾ=ਰੇਣ, ਧੂੜੀ। ਚੀਨਾ= ਪਛਾਣਿਆ। ਪੇਖੈ=ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਜਨਾ=ਸੱਜਣ, ਮਿੱਤਰ। ਸਮ=ਇਕੋ ਜਿਹਾ। ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਲੇਪਾ=ਅਸਰ, ਪ੍ਰਭਾਵ। ਜਨ=(ਉਹ) ਸੇਵਕ।

ਅਰਥ: ਸਾਰੇ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚੋਂ (ਉਹ) ਪੁਰਖ ਪਰਧਾਨ (ਭਾਵ ਵੱਡਾ) ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ (ਮਨ ਤੋਂ) ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਪੁਰਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਸਭ ਨਾਲੋਂ) ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ (ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਭ ਨਾਲੋਂ) ਉਚਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਸ ਪੁਰਖ) ਦਾ ਮਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ (ਹੀ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। (ਅਜਿਹਾ ਪੁਰਖ ਜਿਸ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ (ਪਰਾਏ ਦਾ) ਬੁਰਾ ਮਿਟਾ ਦਿਤਾ ਹੈ (ਉਹੋ ਹੀ) ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ (ਆਪਣਾ) ਸੱਜਣ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ) ਸੇਵਕ ਸੁਖ ਤੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੇ ਨੂੰ) ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਪ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ੬ ।

ਨਿਰਧਨ ਕਉ, ਧਨੁ ਤੇਰੋ ਨਾਉ ॥ ਨਿਥਾਵੇ ਕਉ, ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਥਾਉ ॥ ਨਿਮਾਨੇ ਕਉ, ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੋ ਮਾਨੁ ॥ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਉ, ਦੇਵਹੁ ਦਾਨੁ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਅਪਨੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ, ਜਾਨਹੁ ਆਪੇ ॥ ਆਪਨ ਸੰਗਿ, ਆਪਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਤੇ ॥ ਤੁਮ੍ਰੀ ਉਸਤਤਿ, ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਸਿ ਕੋਇ ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉਂ, ਨਿਥਾਵੇਂ, ਥਾਉਂ, ਘਟਾਂ, ਜਾਨਹੁੰ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਧਨ=ਧਨ ਹੀਨ, ਗ਼ਰੀਬ। ਧਨ=ਸੰਪਤੀ। ਨਿਥਾਵੇ ਕਉ=ਨਿਆਸਰੇ ਨੂੰ। ਨਿਮਾਨੇ ਕਉ=ਮਾਨਹੀਣ ਨੂੰ। ਘਟਾ=ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੇ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਉ=ਨੂੰ, ਲਈ, ਵਾਸਤੇ। ਗਤਿ ਮਿਤਿ=ਹਾਲਤ ਅਵਸਥਾ, ਮਰਯਾਦਾ, (ਦੌਲਤ)। ਰਾਤੇ=ਰੰਗੇ ਹੋਏ, ਰਚੇ ਮਿਚੇ ਹੋਏ। ਉਸਤਤਿ=ਵਡਿਆਈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ !) ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਤੇਰਾ ਨਾਮ (ਹੀ) ਧਨ ਹੈ (ਤੇ) ਨਿਥਾਵੇਂ (ਲੋਕਾਂ) ਵਾਸਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ (ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ) ਥਾਉਂ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਿਮਾਣੇ (ਜੀਵ) ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਹੀ ਮਾਣ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਹੇ ਦਾਤਾਰ! ਤੁਸੀਂ) ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ (ਭਾਵ ਰਿਜ਼ਕ) ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਹੇ ਸੁਆਮੀ! (ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ) ਕਰਨ (ਤੇ) ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ (ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ) ਸਾਰੇ (ਜੀਆਂ ਦੇ) ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ (ਗਲ) ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਆਪਣੀ ਗਤੀ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ (ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ) ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਰੱਤੇ (ਹੋਏ ਹੋ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ!) ਤੁਹਾਡੀ ਵਡਿਆਈ ਤੁਹਾਥੋਂ ਹੀ (ਵਰਣਨ) ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ (ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਤੁਹਾਡੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ।੭।

ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ਜਪਿ, ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ ॥ ਸਗਲ ਕ੍ਰਿਆ ਮਹਿ, ਊਤਮ ਕਿਰਿਆ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰਿਆ ॥ ਸਗਲ ਉਦਮ ਮਹਿ, ਉਦਮੁ ਭਲਾ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ

ਜਪਹੁ, ਜੀਅ ਸਦਾ ॥ ਸਗਲ ਬਾਨੀ ਮਹਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਜਸੁ ਸੁਨਿ, ਰਸਨ ਬਖਾਨੀ ॥ ਸਗਲ ਥਾਨ ਤੇ, ਓਹੁ ਊਤਮੁ ਥਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਿਹ ਘਟਿ ਵਸੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ। **ਛੁਟਕਲ:** 'ਜਿਹ' ਨੂੰ 'ਜਹ' ਉਚਾਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕ੍ਰਿਆ=ਕਿਰਿਆ, ਕਰਮ ਕਾਂਡ, ਰਸਮਾਂ। ਸ੍ਰੇਸਟ=ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ, ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤਿ। ਹਿਰਿਆ=ਦੂਰ ਕੀਤੀ। ਮਹਿ=ਵਿਚੋਂ। ਸੁਨਿ=ਸੁਣ ਕੇ। ਬਖਾਨੀ=ਆਖੀ ਜਾਏ। ਨਿਰਮਲ=ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿਤਰ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ (ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਨਿਰਮਲ ਕਰਮ (ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ) ਹਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ। (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਾਰੀ (ਕਰਮਕਾਂਡੀ) ਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਂ (ਉਹ) ਉਤਮ ਕਿਰਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਮਤਿ ਨੂੰ (ਲੱਗੀ ਹੋਈ) ਖੋਟੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਾਰੇ ਉਦਮਾਂ (ਉਪਰਾਲਿਆਂ) ਵਿਚੋਂ (ਉਹ) ਉਦਮ ਚੰਗਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਰਹੁ। ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਾਣੀ (ਉਹ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣ ਕੇ (ਆਪਣੀ) ਰਸਨਾ ਨਾਲ (ਜਸ) ਬੋਲੀ ਜਾਵੇ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਉਂ (ਹਿਰਦਾ ਹੈ), ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦਾ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ।੮।੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪੁੰਨ ਦਾਨ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਅਤੇ ਜਪ, ਤਪ, ਵਰਤ ਨੇਮ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ ਵਖਿਆਨ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਧਨ ਗੋਵਿੰਦ ਭਜਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਤੁੱਛ ਹਨ। ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ-

ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ, ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ॥
ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ, ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ॥

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੁਲਨਾ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇਹੋ ਪ੍ਰਤੀਤ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਸਰੀਰਕ, ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪਿਆ ਰਹੇ, ਨਾਮ ਦਾ ਪਲਾ ਪਕੜੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਿਸਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਤੁਲਨਾ ਇਕ ਸਫਲ ਜੁਗਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਜਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਹੈ:-

ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਜਪ ਤਪ ਜੇਤੇ, ਸਭ ਊਪਰਿ ਨਾਮੁ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਜੋ ਜਪੈ, ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਕਾਮੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੦੧

ਸੋ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਭਾ, ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ ਦੀ ਇਛਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਉਹ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਭੇ ਵਸਤਾਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।੩।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਨਿਰਗੁਨੀਆਰ ਇਆਨਿਆ, ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲਿ ॥
ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਸੁ ਚੀਤਿ ਰਖੁ,
ਨਾਨਕ ਨਿਬਹੀ ਨਾਲਿ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਸਮਾਲਿ' ਦਾ 'ਮ' ਅਧੇ 'ਹ' ਨਾਲ ਭਾਰਾ ਕਰਕੇ 'ਸਮ੍ਹਾਲਿ' ਬੋਲਣਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਗੁਨੀਆਰ=ਗੁਣ ਹੀਨ। ਇਆਨਿਆ=ਬੇਸਮਝ, ਅੰਞਾਣ। ਸਮਾਲਿ=ਯਾਦ ਕਰ। ਚੀਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ। ਨਿਬਹੀ=ਨਿਭਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ) ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਤੇ) ਅੰਞਾਣ (ਮਨੁੱਖ! ਤੂੰ) ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰ (ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ (ਤੈਨੂੰ ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਖ (ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤਕ ਤੇਰੇ) ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਰਮਈਆ ਕੇ ਗੁਨ ਚੇਤਿ, ਪਰਾਨੀ ॥ ਕਵਨ ਮੂਲ ਤੇ, ਕਵਨ ਦ੍ਰਿਸਟਾਨੀ ॥ ਜਿਨਿ, ਤੂੰ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿ ਸੀਗਾਰਿਆ ॥ ਗਰਭ ਅਗਨਿ ਮਹਿ, ਜਿਨਹਿ

ਉਬਾਰਿਆ ॥ ਬਾਰ ਬਿਵਸਥਾ, ਤੁਝਹਿ ਪਿਆਰੈ ਦੂਧ ॥ ਭਰਿ ਜੋਬਨ, ਭੋਜਨ ਸੁਖ ਸੂਧ ॥ ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ, ਊਪਰਿ ਸਾਕ ਸੈਨ ॥ ਮੁਖਿ ਅਪਿਆਉ, ਬੈਠ ਕਉ ਦੈਨ ॥ ਇਹੁ ਨਿਰਗੁਨੁ, ਗੁਨੁ ਕਛੂ ਨ ਬੂਝੈ ॥ ਬਖਸਿ ਲੇਹੁ, ਤਉ ਨਾਨਕ ਸੀਝੈ ॥ ੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸ਼ੀਂਗਾਰਿਆ, ਮਹਿਂ, ਜਿਨਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਮਈਆ ਕੇ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਦੇ। ਚੇਤਿ=ਯਾਦ ਕਰ। ਮੂਲ=ਮੁੱਢ। ਦ੍ਰਿਸਟਾਨੀ=ਵਿਖਾਈ ਹੈ। ਗਰਭ ਅਗਨਿ=(ਮਾਂ ਦੇ) ਪੇਟ ਦੀ ਅਗਨੀ। ਉਬਾਰਿਆ=ਬਚਾਇਆ। ਬਿਵਸਥਾ=ਅਵਸਥਾ, ਹਾਲਤ। ਪਿਆਰੈ= ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਰਿ ਜੋਬਨ=ਭਰ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ। ਸੂਧ=ਸੁਧ, ਖ਼ਬਰ-ਸਾਰ। ਬਿਰਧਿ=ਬੁੱਢਾ। ਸਾਕ=ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ। ਸੈਨ=ਸਜਣ, ਮਿਤਰ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ 'ਚ। ਅਪਿਆਉ=ਤਰਲ ਭੋਜਨ ਆਦਿ। ਦੈਨ=ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਿਰਗੁਨੁ=ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ। ਸੀਝੈ=ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ! (ਤੂੰ) ਸੁੰਦਰ ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ (ਭਾਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦੇ ਗੁਣ ਯਾਦ ਕਰ (ਜਿਸਨੇ ਤੇਰੀ) ਕਿਹੜੇ ਮੂਲ (ਭਾਵ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਕਤ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬੀਰਜ) ਤੋਂ ਕਿਤਨੀ (ਸੁੰਦਰ ਦੇਹੀ ਬਣਾ) ਵਿਖਾਈ ਹੈ। ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਵਾਰਿਆ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ (ਮਾਤਾ) ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ (ਜਠਰ) ਅਗਨੀ ਵਿਚ (ਤੈਨੂੰ) ਬਚਾਇਆ ਹੈ। (ਜੋ) ਬਾਲ-ਅਵਸਥਾ (ਵਿਚ) ਤੈਨੂੰ ਦੁਧ ਪਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਭਰ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ (ਤੈਨੂੰ) ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਭੋਜਨ, (ਹੋਰ) ਸੁਖ (ਮਾਣਨ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਜਦੋਂ ਤੂੰ) ਬੁਢਾ ਹੋ ਗਿਆ (ਓਦੋਂ) ਸਾਕ ਅਤੇ ਸੱਜਣ-ਮਿੱਤਰ (ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤੇਰੇ) ਉਪਰ (ਖੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ) ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨੂੰ (ਹੀ) ਤਰਲ ਭੋਜਨ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਅਲਪਗਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਇਹ (ਜੀਵ) ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ) ਗੁਣਾਂ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਵਡਿਆਈਆਂ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। (ਹਾਂ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ) ਬਖਸ਼ ਲਵੋ ਤਾਂ (ਇਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਵਿਚ) ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।੧।

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਧਰ ਊਪਰਿ ਸੁਖਿ ਬਸਹਿ ॥ ਸੁਤ, ਭ੍ਰਾਤ, ਮੀਤ, ਬਨਿਤਾ ਸੰਗਿ ਹਸਹਿ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਪੀਵਹਿ ਸੀਤਲ ਜਲਾ ॥ ਸੁਖਦਾਈ ਪਵਨੁ ਪਾਵਕੁ ਅਮੁਲਾ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਭੋਗਹਿ ਸਭਿ ਰਸਾ ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ, ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਬਸਾ ॥ ਦੀਨੇ ਹਸਤ ਪਾਵ, ਕਰਨ, ਨੇਤ੍ਰ ਰਸਨਾ ॥ ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ, ਅਵਰ ਸੰਗਿ ਰਚਨਾ ॥ ਐਸੇ ਦੋਖ ਮੂੜ ਅੰਧ ਬਿਆਪੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਕਾਢਿ ਲੇਹੁ ਪ੍ਰਭ ਆਪੇ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਸਹਿਂ, ਹਸਹਿਂ, ਪੀਵਹਿਂ, ਭੋਗਹਿਂ, ਪਾਂਵ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਜਿਹ' ਨੂੰ 'ਜਹ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਧਰ ਊਪਰਿ=ਧਰਤੀ ਉਪਰ। ਬਸਹਿ=ਵਸਦਾ ਹੈਂ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਭ੍ਰਾਤ=ਭਰਾ। ਬਨਿਤਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਹਸਹਿ=ਹਸਦਾ ਹੈਂ। ਸੀਤਲ=ਠੰਡੀ। ਪਵਨ=ਹਵਾ। ਪਾਵਕ=ਅੱਗ। ਅਮੁਲਾ=ਬਿਨਾ ਮੁਲ ਤੋਂ। ਰਸਾ=ਰਸ, ਸੁਆਦ। ਸਮਗ੍ਰੀ=ਪਦਾਰਥ। ਸੰਗਿ=ਸਾਥ, ਨਾਲ ਨਾਲ। ਹਸਤ=ਹਥ। ਪਾਵ=ਪੈਰ। ਕਰਨ=ਕੰਨ। ਨੇਤ੍ਰ=ਅੱਖਾਂ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ। ਰਚਨਾ=ਰੱਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਭਾਵ ਗ਼ਲਤਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਤਿਆਗਿ=ਛਡ ਕੇ। ਦੋਖ=ਦੋਸ਼, ਪਾਪ ਕਰਮ। ਬਿਆਪੇ=ਖਚਿਤ ਫਸਿਆ (ਪਿਆ) ਹੈ। ਪ੍ਰਭ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਜੀਵ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁਖ (ਅਰਾਮ) ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ, ਭਰਾਵਾਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਹਸਦਾ (ਖੇਡਦਾ) ਹੈਂ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੂੰ ਠੰਡਾ ਜਲ ਪੀਂਦਾ ਹੈਂ, ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ, ਅੱਗ, ਬਿਨਾਂ ਮੁਲ ਤੋਂ (ਵਰਤਦਾ) ਹੈਂ। ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ (ਤੂੰ) ਸਭ (ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਰਸ ਭੋਗਦਾ ਹੈਂ, (ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਸਾਥ ਵਿਚ ਤੂੰ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। (ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤਾਂ) ਹੱਥ ਪੈਰ, ਕੰਨ, ਅੱਖਾਂ, ਜੀਭ (ਸਾਰੇ ਇੰਦਰੇ) ਦਿੱਤੇ ਹਨ, (ਤੂੰ) ਉਸ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਰਚਿਆ-ਮਿਚਿਆ ਪਿਆ ਹੈਂ। (ਇਹ) ਮੂਰਖ (ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ) ਅਜਿਹੇ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ (ਜਿਥੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੁਸੀਂ) ਆਪ ਹੀ (ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਔਗਣਾਂ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ

ਵਿਚੋਂ) ਕਢ ਲਵੋ ਜੀ।੨।

ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਜੋ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ॥ ਤਿਸ ਸਿਉ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਕਰੈ ਗਵਾਰੁ ॥ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵਾ, ਨਵ ਨਿਧਿ ਪਾਵੈ ॥ ਤਾ ਸਿਉ, ਮੂੜਾ, ਮਨੁ ਨਹੀ ਲਾਵੈ ॥ ਜੋ ਠਾਕੁਰੁ, ਸਦ ਸਦਾ ਹਜੂਰੇ ॥ ਤਾ ਕਉ, ਅੰਧਾ ਜਾਨਤ ਦੂਰੇ ॥ ਜਾ ਕੀ ਟਹਲ, ਪਾਵੈ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥ ਤਿਸਹਿ ਬਿਸਾਰੈ, ਮੁਗਧੁ ਅਜਾਨੁ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਇਹੁ ਭੂਲਨਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਰਾਖਨਹਾਰੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉਂ, ਤਿਸਹਿ। **ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ:** ਜਾ ਕੀ, ਤਾ ਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਾਖਨਹਾਰੁ=ਰਖਵਾਲਾ। ਅੰਧਾ=ਅਗਿਆਨੀ। ਗਵਾਰੁ= ਮੂਰਖ। ਆਦਿ ਅੰਤਿ=ਭਾਵ ਜਨਮ ਤੋਂ ਮਰਨ ਤਕ। ਨਵਨਿਧਿ=ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ। ਟਹਲ=ਸੇਵਾ। ਮਾਨੁ=ਸਤਿਕਾਰ। ਬਿਸਾਰੈ=ਭੁਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਗਧੁ ਅਜਾਨੁ= ਮੂਰਖ, ਬੇ ਸਮਝ। ਅਪਾਰੁ=ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ।

ਅਰਥ: ਜਨਮ ਤੋਂ ਮਰਣ (ਸਮੇਂ ਤਕ) ਜਿਹੜਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ) ਰਖਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ (ਇਹ) ਮੂਰਖ ਪਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਇਹ (ਜੀਵ) ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ) ਮੂਰਖ (ਜੀਵ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ (ਜੋੜਦਾ)। ਜੋ ਮਾਲਕ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ (ਜੀਵ) ਦੂਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਾਲਕ) ਦੀ ਸੇਵਾ-ਟਹਲ (ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੀਵ ਰੱਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਆਦਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਨਜਾਣ ਤੇ ਮੂਰਖ (ਉਸ ਮਾਲਕ) ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ) ਭੁਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ (ਜੀਵ) ਸਦਾ ਹੀ ਭੁਲਣਹਾਰ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ) ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਨਿਰਗੁਣ ਜੀਵ ਦੀ) ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।੩।

ਰਤਨੁ ਤਿਆਗਿ, ਕਉਡੀ ਸੰਗਿ ਰਚੈ ॥ ਸਾਚੁ ਛੋਡਿ, ਝੂਠ ਸੰਗਿ ਮਚੈ ॥ ਜੋ ਛਡਨਾ, ਸੁ ਅਸਥਿਰੁ ਕਰਿ ਮਾਨੈ ॥ ਜੋ ਹੋਵਨੁ, ਸੋ ਦੂਰਿ ਪਰਾਨੈ ॥ ਛੋਡਿ ਜਾਇ, ਤਿਸ ਕਾ ਸ੍ਰਮੁ ਕਰੈ॥ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ, ਤਿਸੁ ਪਰਹਰੈ ॥

ਚੰਦਨ ਲੇਪੁ, ਉਤਾਰੈ ਧੋਇ ॥ ਗਰਧਬ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਭਸਮ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ॥ ਅੰਧ ਕੂਪ ਮਹਿ ਪਤਿਤ ਬਿਕਰਾਲ ॥ ਨਾਨਕ, ਕਾਢਿ ਲੇਹੁ, ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ॥ ੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਤਨੁ=(ਨਾਮ) ਰਤਨ । ਤਿਆਗਿ=ਛੱਡ ਕੇ। ਕਉਡੀ ਸੰਗਿ=ਤੁਛ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ। ਰਚੈ=ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਚੈ=ਮਚਦਾ ਹੈ, ਖੁੱਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਥਿਰੁ=ਪੱਕਾ। ਪਰਾਨੈ=ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਮੁ=ਮਿਹਨਤ। ਪਰਹਰੈ=ਪਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗਰਧਬ=ਖੋਤਾ। ਭਸਮ=ਸੁਆਹ। ਪਤਿਤ= ਅਧਰਮੀ, ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਡਿਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਕੂਪ=ਖੂਹ। ਬਿਕਰਾਲ= ਡਰਾਉਣਾ। ਦਇਆਲ=ਹੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਪ੍ਰਭੂ)!।

ਅਰਥ: (ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਰਚਦਾ ਮਿਚਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਛੋੜ ਕੇ ਝੂਠ ਨਾਲ ਮਚਦਾ (ਖੁਸ਼) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ) ਛੱਡ (ਜਾਣਾ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ (ਸਦੀਵੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਹੋਣ ਵਾਲੀ (ਗੱਲ) ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਮਾਇਆ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ) ਛਡ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ) ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਵੇਂ) ਖੋਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸੁਆਹ (ਮਿੱਟੀ) ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਉਸ ਉਤੇ ਜੇਕਰ) ਚੰਦਨ ਦਾ ਲੇਪ (ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ) ਧੋ ਕੇ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਅੰਨ੍ਹੇ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਈਂ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਡਰਾਉਣੇ ਖੂਹ ਚੋਂ ਬਾਹਰ) ਕਢ ਲਵੋ ਜੀ।੪।

ਕਰਤੂਤਿ ਪਸੂ ਕੀ, ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ ॥ ਲੋਕ ਪਚਾਰਾ ਕਰੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ, ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਮਾਇਆ ॥ ਛਪਸਿ ਨਾਹਿ ਕਛੁ ਕਰੈ ਛਪਾਇਆ ॥ ਬਾਹਰਿ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਇਸਨਾਨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਿਆਪੈ ਲੋਭੁ ਸੁਆਨੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ, ਬਾਹਰਿ ਤਨੁ ਸੁਆਹ ॥ ਗਲਿ ਪਾਥਰ, ਕੈਸੇ ਤਰੈ ਅਥਾਹ॥ ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ, ਬਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ॥ ਨਾਨਕ, ਤੇ ਜਨ ਸਹਜਿ ਸਮਾਤਿ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹਿੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਤੂਤਿ=ਕੰਮ, ਕਰਤਬ, ਕਰਮ। ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ=ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ। ਅੰਤਰਿ=ਅੰਦਰ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਗਲਿ ਪਾਥਰ=ਗਲ ਨਾਲ ਪੱਥਰ (ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ)। ਅਥਾਹ=ਥਾਹ ਰਹਿਤ (ਅਤਿ ਡੂੰਘਾ ਸਾਗਰ)। ਪਚਾਰਾ= ਪਰਚਾਵਾ, ਵਿਖਾਵਾ। ਸੁਆਨੁ=ਕੁੱਤਾ। ਸਹਜਿ=ਸਹਜ (ਰਬੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ। ਸਮਾਤਿ=ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।

ਅਰਥ: (ਇਸ ਨਿਰਗੁਣਿਆਰੇ ਜੀਵ ਦੀ) ਜਾਤ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੈ (ਪਰ) ਕਰਤੂਤ (ਕਿਰਿਆ) ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਇਹ ਜੀਵ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਪਖੋਂ), ਲੋਕ-ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ (ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ। ਬਾਹਰ ਤੋਂ (ਇਸ ਦਾ) ਪਹਿਰਾਵਾ (ਸੰਤਾਂ ਵਾਲਾ) ਹੈ (ਪਰ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੈਲ (ਜਮੀ ਹੋਈ) ਹੈ। (ਬੇਸ਼ਕ ਇਹ ਮੈਲ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ) ਕੁਝ (ਵੀ ਉਪਾਓ ਪਿਆ) ਕਰੇ, (ਪਰ ਉਹ) ਛੁਪਾਇਆਂ ਛੁਪ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਬਾਹਰ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ (ਵਰਗੀਆਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਲਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੋਭ ਰੂਪ ਕੁੱਤਾ ਵਿਆਪਦਾ (ਭਾਵ ਭੌਂਕਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅੱਗ (ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ) ਬਾਹਰ ਤੋਂ (ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ) ਸਰੀਰ (ਨੂੰ) ਸੁਆਹ (ਮਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ) ਗਲੇ ਨਾਲ (ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ) ਪੱਥਰ (ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਦਸੋ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਅਥਾਹ (ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਓਹ (ਜਨ) ਸੇਵਕ ਰਬੀ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੫ ।

ਸੁਨਿ, ਅੰਧਾ ਕੈਸੇ ਮਾਰਗੁ ਪਾਵੈ ॥ ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੇਹੁ, ਓੜਿ ਨਿਬਹਾਵੈ ॥ ਕਹਾ, ਬੁਝਾਰਤਿ ਬੂਝੈ ਡੋਰਾ ॥ ਨਿਸਿ ਕਹੀਐ, ਤਉ ਸਮਝੈ ਭੋਰਾ ॥ ਕਹਾ ਬਿਸਨਪਦ ਗਾਵੈ ਗੁੰਗ ॥ ਜਤਨ ਕਰੈ, ਤਉ ਭੀ ਸੁਰ ਭੰਗ ॥ ਕਹ ਪਿੰਗੁਲ ਪਰਬਤ ਪਰਭਵਨ ॥ ਨਹੀ ਹੋਤ ਊਹਾ ਉਸੁ ਗਵਨ ॥ ਕਰਤਾਰ ਕਰੁਣਾਮੈ, ਦੀਨੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਤੁਮਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤਰੈ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਹਾਂ, ਨਹੀਂ, ਊਹਾਂ।

ਫੁਟਕਲ: ਪਰਭਵਨ ਅਤੇ ਕਰੁਣਾਮੈ ਜੁੜਤ ਪਦ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਪਰ ਭਵਨ' ਅਤੇ 'ਕੁਰਣਾ ਮੈ' ਪਦ ਛੇਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੁਨਿ=ਸੁਣਕੇ। ਮਾਰਗੁ=ਰਸਤਾ। ਕਰੁ=ਹਥ। ਗਹਿ ਲੇਹੁ=ਫੜ ਲਵੇ। ਓੜਿ=ਓੜਕ, ਅਖੀਰ ਤੱਕ। ਨਿਬਹਾਵੈ=ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਡੋਰਾ=ਬੋਲਾ। ਨਿਸਿ=ਰਾਤ। ਭੋਰਾ=ਦਿਨ। ਬਿਸਨਪਦ=ਵਿਸ਼ਨ ਪਦੇ ਭਾਵ ਗੀਤ, ਛੰਤ। ਗੂੰਗ=ਗੂੰਗਾ। ਭੰਗ=ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਿੰਗੁਲ=ਪਿੰਗਲਾ, ਲੂਲ੍ਹਾ। ਪਰਭਵਨ=ਭੌਣਾ, ਘੁੰਮਣਾ। ਗਵਨ=ਪਹੁੰਚਣਾ। ਕਰੁਣਾਮੈ=ਦਇਆ ਸਰੂਪ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦੀਨੁ=ਨਿਮਾਣਾ, ਆਜਿਜ਼।

ਅਰਥ: (ਇਕ) ਅੰਨ੍ਹਾ (ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ) ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਰਾਹ ਲਭ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ)। ਜੇ ਉਸ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦਾ (ਕੋਈ) ਹਥ ਫੜ ਲਵੇ (ਤਾਂ ਉਹ) ਤੋੜ (ਮਿਥੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ) ਅਪੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ) ਬੋਲਾ (ਮਨੁੱਖ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਝਾਰਤ ਬੁਝ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ)। (ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਕਹੀਏ (ਕਿ) ਰਾਤ (ਹੈ) ਤਾਂ (ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ) ਦਿਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਗੂੰਗਾ (ਮਨੁੱਖ) ਵਿਸ਼ਨਪਦੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਗਾ ਸਕਦਾ) ਅਤੇ ਜੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ (ਉਸ ਦੀ) ਸੁਰ ਟੁੱਟ (ਜਾਵੇਗੀ)। ਲੂਲ੍ਹਾ (ਮਨੁੱਖ) ਪਹਾੜ ਉਤੇ ਕਿਵੇਂ ਫਿਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਥੇ ਉਸ ਦਾ ਗਵਨ (ਭਾਵ ਪਹੁੰਚਣਾ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਦਇਆ ਸਰੂਪ! ਨਿਮਾਣਾ (ਜੀਵ ਤੁਹਾਡੇ ਅਗੇ) ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ (ਜੀਵ) ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਹੀ ਭਵ-ਸਿੰਧ ਤੋਂ) ਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।੬।

ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ, ਸੁ ਆਵੈ ਨ ਚੀਤਿ ॥ ਜੋ ਬੈਰਾਈ, ਤਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਬਲੂਆ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ, ਬਸੈ ॥ ਅਨਦ ਕੇਲ, ਮਾਇਆ ਰੰਗਿ ਰਸੈ ॥ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਮਾਨੈ, ਮਨਹਿ ਪ੍ਰਤੀਤਿ॥ ਕਾਲੁ ਨ ਆਵੈ, ਮੂੜੇ ਚੀਤਿ॥ ਬੈਰ ਬਿਰੋਧ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹ ॥ ਝੂਠ ਬਿਕਾਰ, ਮਹਾ ਲੋਭ ਧ੍ਰੋਹ ॥ ਇਆਹੂ ਜੁਗਤਿ, ਬਿਹਾਨੇ ਕਈ ਜਨਮ, ਨਾਨਕ, ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ, ਆਪਨ ਕਰਿ ਕਰਮ ॥ ੭ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉਂ, ਮਨਹਿੰ, ਮਹਾਂ। 'ਤਾ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਤਾਂ' ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। 'ਇਆਹੂ' ਜੁੜਤ ਪਦ ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ=ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ। ਚੀਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ। ਬੈਰਾਈ=ਵੈਰੀ। ਬਲੂਆ=ਬਾਰੂ, ਰੇਤ। ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ। ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਰਸੈ=ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਤਿ=ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼। ਇਆਹੂ=ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਜੁਗਤਿ=ਜੁਗਤੀ, ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਕਰਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼।

ਅਰਥ: (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ) ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਅਤੇ) ਸਹਾਇਤਾ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ) ਉਹ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਚਿਤ ਵਿਚ (ਹੀ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਭਾਵ ਜੀਵ ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)। (ਪਰ ਪੰਜ ਬਟਵਾਰਿਆਂ- ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ, ਦਾ ਟੋਲਾ) ਜੋ (ਇਸ ਦਾ) ਵੈਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ (ਇਹ) ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਜੀਵ) ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ (ਭਾਵ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਪ੍ਰੰਤੂ) ਹਾਸੇ, ਖੇਡਾਂ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਜੀਵ ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਸੰਸਾਰ) ਨੂੰ ਪਕਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਅਜਿਹਾ) ਨਿਸ਼ਚਾ (ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ) ਮੂਰਖ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਮੌਤ (ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। (ਇਹ ਜੀਵ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ) ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਮੋਹ, ਝੂਠ, ਵਿਕਾਰ, ਭਾਰੀ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਧੋਖਾ (ਆਦਿ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ (ਇਸ ਜੀਵ ਦੇ) ਕਈ ਜਨਮ ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, (ਇਸ ਲਈ) ਆਪਣੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ (ਹੁਣ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੋਂ) ਰੱਖ ਲਵੋ (ਭਾਵ ਬਚਾ ਲਵੋ ਜੀ)।੭।

ਤੂ ਠਾਕੁਰੁ, ਤੁਮ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ, ਤੇਰੀ ਰਾਸਿ ॥ ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ, ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਿ, ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ ॥ ਕੋਇ ਨ ਜਾਨੈ, ਤੁਮਰਾ ਅੰਤੁ ॥ ਊਚੇ ਤੇ ਊਚਾ, ਭਗਵੰਤ ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ, ਤੁਮਰੈ ਸੂਤ੍ਰਿ ਧਾਰੀ ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ, ਸੁ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ॥ ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ, ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ, ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ॥੮॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: ਅਰਥ ਬੋਧ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ 'ਤੁਮ ਪਹਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੁਮ ਭੈ' ਅਤੇ 'ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੁਮ ਸੇ ਹੋਇ' ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੂਲ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਡਾਢੀ ਲੋੜ ਹੈ। 'ਸਮਗ੍ਰੀ' ਨੂੰ 'ਸਮਿਗ੍ਰੀ' ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਠਾਕੁਰੁ=ਮਾਲਕ। ਅਰਦਾਸਿ=ਬੇਨਤੀ। ਪਿੰਡੁ=ਸਰੀਰ। ਭਗਵੰਤ=ਹੇ ਭਗਵਾਨ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ)!। ਰਾਸਿ=ਪੂੰਜੀ। ਘਨੇਰੇ=ਬਹੁਤ। ਸੂਤ੍ਰਿ= ਸੂਤਰ (ਮਰਯਾਦਾ, ਹੁਕਮ) ਵਿਚ। ਸੂਤ੍ਰਿਧਾਰੀ=(ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ। ਧਾਰੀ=ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਗਿਆਕਾਰੀ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਣ ਵਾਲੀ। ਗਤਿ ਮਿਤਿ=ਅੰਦਾਜ਼ਾ, ਹਾਲਤ। ਕੁਰਬਾਨੀ=ਬਲਿਹਾਰ, ਕੁਰਬਾਨ।

ਅਰਥ: (ਅੰਤਲੇ ਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!) ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਹੈ, (ਇਹ) ਜਿੰਦ, ਸਰੀਰ (ਅਤੇ ਹੋਰ) ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੀ (ਹੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ) ਪੂੰਜੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ (ਸਾਡੇ) ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ (ਹੋ), ਅਸੀਂ (ਤੁਹਾਡੇ) ਬਚੇ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ (ਸਾਨੂੰ) ਬਹੁਤ ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ)। ਕੋਈ (ਜੀਵ ਭੀ) ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਤੂੰ ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੈਂ। ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ) ਸਮੱਗਰੀ, ਤੁਹਾਡੇ (ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਟਿਕੀ (ਬੱਧੀ) ਹੋਈ ਹੈ। (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ) ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਹੀਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ (ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਦਾ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੁਹਾਡੀ ਗਤੀ (ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ) ਮਰਯਾਦਾ ਤੁੱਸਾਂ (ਆਪ ਹੀ) ਜਾਣੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਦਾਸ (ਆਪ ਤੋਂ) ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਕੁਰਬਾਨ (ਜਾਂਦਾ) ਹੈ।੮।੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ 'ਨਿਰਗੁਨੀਆਰ ਇਆਨਿਆ' ਕਰਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਲਈ ਇਤਨੀ ਸੁੰਦਰ ਧਰਤੀ, ਸੀਤਲ ਜਲ, ਹਵਾ ਅਗਨੀ, ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਜੀਭਾ, ਨਾਸਕਾ ਆਦਿ ਅਣਮੁਲੇ ਅੰਗ ਵੀ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਗਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੋਕ-ਪਚਾਰੇ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਟੁੰਬਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ 'ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ, ਬਾਹਰਿ ਤਨੁ

ਸੁਆਹ' ਵਾਲਾ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਇਕ ਚੰਗੀ ਕਸਵੱਟੀ ਹੈ:-

ਇਕ ਨਗਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਣੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਸ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਇਕ ਸੁਥਰਾ ਵੀ ਉਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੀਤਲ ਦਾਸ' ਹੈ। ਸੁਥਰੇ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੁਥਰੇ ਨੇ ਉਸ ਸੰਤ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਆਖਿਆ "ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਅਗਨੀ ਦੇ ਦਿਉ।" ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਭਾਈ! ਇਥੇ ਕੋਈ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਪੱਕਦਾ ਜੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅੱਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹਾਂ। ਸੁਥਰੇ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਅਗਨੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਓ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਥੇ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਭਜਨ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਾ। ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਸੁਥਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਜੀ! ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਅਗਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਵੋ। ਸੁਥਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਸੀਤਲ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੇ ਪਿਉ ਦਾ ਨਗਰ ਹੈ? ਚਿਮਟਾ ਲੈ ਕੇ ਸੁਥਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨੇ ਲਈ ਪਿਛੇ ਦੌੜਿਆ। ਸੁਥਰਾ ਨੱਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਅਗਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਮੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਸੁਥਰੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸੰਤ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੀਤਲ ਦਾਸ' ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ 'ਅਗਨੀ ਦਾਸ' ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਐਂਵੇ ਸਵਾਹ ਮਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਛੇਵੇਂ ਤੇ ਸਤਵੇਂ ਅੰਗ ਵਿਚ '**ਕਰਤਾਰ ਕਰੁਣਾਮੈ ਦੀਨੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੈ॥ ਨਾਨਕ, ਤੁਮਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤਰੈ॥**' ਅਤੇ '**ਇਆਹੂ ਜੁਗਤਿ, ਬਿਹਾਨੇ ਕਈ ਜਨਮ ॥ ਨਾਨਕ, ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ, ਆਪਨ ਕਰਿ ਕਰਮ॥**' ਵਿਚ ਵੀ ਜੀਵ ਦੀ ਅਲਪਗਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਬਲਤਾ ਦਰਸਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਹੈ। ਅਠਵਾਂ ਪਦਾ ਤਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸਿ ਦਾ ਪੱਕਾ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜਾਣੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ੀ ਬਣੀਏ:-

ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ ॥
ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਿ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ ॥

ਸਲੋਕੁ

ਦੇਨਹਾਰੁ ਪ੍ਰਭ ਛੋਡਿ ਕੈ, ਲਾਗਹਿ ਆਨ ਸੁਆਇ ॥
ਨਾਨਕ, ਕਹੂ ਨ ਸੀਝਈ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪਤਿ ਜਾਇ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲਾਗਹਿਂ, ਨਾਵੈਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਨ=ਹੋਰ। ਸੁਆਇ=ਸੁਆਦਾਂ ਵਿਚ। ਨ ਸੀਝਈ=ਨਹੀਂ ਸਫਲ ਹੁੰਦੇ। ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ (ਭਾਵ ਵਿਸਾਰ ਕੇ) ਹੋਰ ਸੁਆਦਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ) ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਤੇ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਇੱਜਤ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਦਸ ਬਸਤੂ ਲੇ, ਪਾਛੈ ਪਾਵੈ ॥ ਏਕੁ ਬਸਤੁ, ਕਾਰਨਿ ਬਿਖੋਟਿ ਗਵਾਵੈ ॥ ਏਕ ਭੀ ਨ ਦੇਇ, ਦਸ ਭੀ ਹਿਰਿ ਲੇਇ ॥ ਤਉ, ਮੂੜਾ ਕਹੁ ਕਹਾ ਕਰੇਇ ॥ ਜਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ, ਨਾਹੀ ਚਾਰਾ ॥ ਤਾ ਕਉ ਕੀਜੈ, ਸਦ ਨਮਸਕਾਰਾ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਲਾਗਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮੀਠਾ ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ, ਤਾਹੂ ਮਨਿ ਵੂਠਾ ॥ ਜਿਸੁ ਜਨ, ਅਪਨਾ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਇਆ ॥ ਸਰਬ ਥੋਕ ਨਾਨਕ, ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਿਉਂ, ਨਹੀਂ। **ਨੋਟ-** ਕਹਾ, ਤਾ, ਕਾ, ਤਾਹੂ, ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ ਹੀ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦਸ ਬਸਤੂ=ਭਾਵ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ। ਪਾਛੈ ਪਾਵੈ=ਸਾਂਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਖੋਟਿ=ਖੋਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸ਼ੁੱਧਤਾ। ਹਿਰਿ ਲੇਇ=ਖੋਹ ਲਵੇ। ਚਾਰਾ= ਜ਼ੋਰ। ਵੂਠਾ=ਵਸਿਆ, ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਥੋਕ=ਪਦਾਰਥ।

ਅਰਥ : (ਮਨੁੱਖ) ਦਸ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਭਾਵ ਕਈ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਕੇ)

ਪਿਛੇ ਪਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਭੁਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)। ਇਕ (ਹੋਰ) ਵਸਤੂ (ਨਾ ਮਿਲਣ) ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾਈ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਜੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਦੀ ਥਾਂ) ਇਕ (ਵਸਤੂ) ਭੀ ਨਾ ਦੇਵੇ (ਸਗੋਂ, ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ) ਦਸ (ਵਸਤਾਂ) ਵੀ ਖੋਹ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਦਸੋ, ਮੂਰਖ (ਜੀਵ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਇਸ ਲਈ ਉਚਿਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਨਾਲ (ਕੋਈ) ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ (ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ)। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ, (ਮਾਨੋ) ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਾਸ ਤੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਵਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਸਮਝੋ) ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ।੧।

ਅਗਨਤ, ਸਾਹੁ ਅਪਨੀ ਦੇ ਰਾਸਿ ॥ ਖਾਤ ਪੀਤ ਬਰਤੈ, ਅਨਦ ਉਲਾਸਿ ॥ ਅਪੁਨੀ ਅਮਾਨ, ਕਛੁ ਬਹੁਰਿ ਸਾਹੁ ਲੇਇ॥ ਅਗਿਆਨੀ, ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਕਰੇਇ॥ ਅਪਨੀ ਪਰਤੀਤਿ, ਆਪ ਹੀ ਖੋਵੈ ॥ ਬਹੁਰਿ, ਉਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ ਨ ਹੋਵੈ॥ ਜਿਸ ਕੀ ਬਸਤੁ, ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਾਖੈ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ, ਮਾਨੈ ਮਾਥੈ॥ ਉਸ ਤੇ, ਚਉਗੁਨ ਕਰੈ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਗਨਤ' ਪਦ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ 'ਅ-ਗਨਤ' ਅਤੇ 'ਸਾਹੁ' ਦਾ 'ਸ਼ਾਹੁ' ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਦਇਆਲ' ਨੂੰ 'ਦਿਆਲ' ਉਚਾਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗਨਤ=ਅਣਗਿਣਤ। ਸਾਹੁ=ਮਾਲਕ। ਰਾਸਿ=ਮੂੜੀ, ਪੂੰਜੀ। ਅਨਦ ਉਲਾਸਿ=ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ, ਹੁਲਾਸ। ਅਮਾਨ=ਅਮਾਨਤ। ਅਗਿਆਨੀ=ਬੇਸਮਝ। ਖੋਵੈ=ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਤੀਤਿ=ਭਰੋਸਾ। ਬਹੁਰਿ=ਮੁੜ ਕੇ, ਫਿਰ। ਰੋਸੁ=ਗਿਲਾ। ਬਸਤੁ=ਚੀਜ਼। ਆਗਿਆ=ਹੁਕਮ। ਮਾਥੈ=ਸਿਰ ਮਥੇ ਤੇ। ਚਉਗੁਨ=ਚਾਰ ਗੁਣਾ। ਨਿਹਾਲੁ=ਪ੍ਰਸੰਨ।

ਅਰਥ: (ਜੀਵ ਰੂਪ ਵਣਜਾਰੇ ਨੂੰ) ਮਾਲਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਅਣਗਿਣਤ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਆਪਣੀ ਮੂੜੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਜੀਵ ਉਸ ਨੂੰ) ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਖਾਂਦਾ, ਪੀਂਦਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। (ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪੀ) ਆਪਣੀ ਅਮਾਨਤ ਵਿਚੋਂ,

(ਜੇ) ਮਾਲਕ ਮੁੜ ਕੇ (ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਵਸਤੂ) ਲੈ ਲਵੇ, (ਤਾਂ) ਅਗਿਆਨੀ (ਮਨੁੱਖ) ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹੀ ਕਰਤੂਤ ਕਰਕੇ) ਆਪਣਾ ਭਰੋਸਾ ਆਪ ਹੀ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੜ ਕੇ ਉਸ (ਸ਼ਾਹ) ਦਾ (ਇਸ ਉਤੇ) ਭਰੋਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ), ਜਿਸ (ਮਾਲਕ) ਦੀ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਉਸ ਅਗੇ (ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ) ਰਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ (ਨੂੰ ਸਿਰ) ਮਥੇ ਤੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਮਾਲਕ ਉਸ ਨੂੰ) ਉਸ ਤੋਂ (ਭਾਵ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ) ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ (ਹੋਰ) ਵਸਤ ਦੇ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ) ਮਾਲਕ ਸਦਾ ਹੀ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।੨।

ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ, ਮਾਇਆ ਕੇ ਹੇਤ ॥ ਸਰਪਰ ਹੋਵਤ ਜਾਨੁ ਅਨੇਤ ॥ ਬਿਰਖ ਕੀ ਛਾਇਆ ਸਿਉ, ਰੰਗੁ ਲਾਵੈ ॥ ਓਹ ਬਿਨਸੈ, ਉਹੁ ਮਨਿ ਪਛੁਤਾਵੈ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ, ਸੋ ਚਾਲਨਹਾਰੁ ॥ ਲਪਟਿ ਰਹਿਓ ਤਹ, ਅੰਧ ਅੰਧਾਰੁ ॥ ਬਟਾਊ ਸਿਉ, ਜੋ ਲਾਵੈ ਨੇਹ॥ ਤਾ ਕਉ, ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ ਕੇਹ ॥ ਮਨ, ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਨਕ, ਆਪਿ ਲਏ ਲਾਈ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਾਂਤਿ, ਸਿਉਂ, ਤਹਂ, ਨੇਂਹ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਨਿਕ ਭਾਤਿ=ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ। ਹੇਤ=ਪਿਆਰ। ਸਰਪਰ=ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ। ਜਾਨੁ=ਸਮਝ ਲੈ। ਬਿਰਖ=ਦਰਖੱਤ। ਛਾਇਆ=ਛਾਂ। ਅਨੇਤ=ਨਾਸ਼ਵਾਨ। ਰੰਗੁ=ਪਿਆਰ। ਅੰਧ ਅੰਧਾਰ=ਮਹਾਂ ਅਗਿਆਨੀ । ਬਟਾਊ=ਰਾਹੀ, ਮੁਸਾਫ਼ਰ। ਨੇਹ=ਪ੍ਰੀਤ। ਕੇਹ=ਕੁਝ। ਮਨ=ਹੇ ਮਨ!। ਸੁਖਦਾਈ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮਨ! ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਇਆ (ਮੋਹ) ਦੇ ਪਿਆਰ (ਪਸਾਰੇ) ਹਨ, (ਪਰ) ਸਮਝ ਲੇ (ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ) ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ। (ਹੇ ਮਨ! ਜਿਵੇਂ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਦਰਖੱਤ ਦੀ ਛਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਜਦ) ਉਹ (ਛਾਂ) ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਜੋ (ਕੁਝ) ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਸਭ ਚਲਣ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ ਨਾਸ਼ਵੰਤ) ਹੈ, (ਪਰ) ਮਹਾਂ ਅਗਿਆਨੀ (ਮਨੁੱਖ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਰਾਹੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਹੀ ਨੇ ਤਾਂ ਵਿਛੜ ਜਾਣਾ

ਹੈ)। (ਇਸ ਲਈ ਹੇ) ਮਨ! ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ (ਸਦਾ ਹੀ) ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ (ਪ੍ਰੀਤਿ) ਆਪ ਲਾ ਦੇਵੇ, (ਉਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਹੈ)। ੩ ।

ਮਿਥਿਆ, ਤਨੁ ਧਨੁ ਕੁਟੰਬੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ਮਿਥਿਆ, ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਮਾਇਆ ॥ ਮਿਥਿਆ, ਰਾਜ ਜੋਬਨ ਧਨ ਮਾਲ ॥ ਮਿਥਿਆ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਕਰਾਲ ॥ ਮਿਥਿਆ, ਰਥ ਹਸਤੀ ਅਸ੍ਵ ਬਸਤ੍ਰਾ ॥ ਮਿਥਿਆ, ਰੰਗਿ ਸੰਗਿ ਮਾਇਆ ਪੇਖਿ ਹਸਤਾ ॥ ਮਿਥਿਆ, ਧ੍ਰੋਹ ਮੋਹ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਮਿਥਿਆ, ਆਪਸ ਊਪਰਿ ਕਰਤ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਭਗਤਿ, ਸਾਧ ਕੀ ਸਰਨ॥ ਨਾਨਕ, ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵੈ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਿਥਿਆ=ਝੂਠੇ, ਨਾਸ਼ਵੰਤ। ਕੁਟੰਬੁ=ਟੱਬਰ, ਪਰਵਾਰ। ਸਬਾਇਆ=ਸਭ ਕੁਝ। ਹਉਮੈ=ਮੈਂ ਦੀ ਅਪਣੱਤ। ਮਮਤਾ=ਮੈਂ ਮੇਰੀ। ਬਿਕਰਾਲ=ਡਰਾਉਣਾ। ਹਸਤੀ=ਹਾਥੀ। ਅਸ੍ਵ=ਘੋੜਾ। ਬਸਤ੍ਰਾ=ਬਸਤਰ। ਧ੍ਰੋਹ=ਧੋਖਾ। ਅਭਿਮਾਨੁ=ਅਹੰਕਾਰ। ਪੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਹਸਤਾ=ਹਸਦਾ ਹੈ। ਅਸਥਿਰੁ=ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ। ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ=ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ।

ਅਰਥ: ਸਰੀਰ, ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ ਸਭ ਕੁਝ (ਝੂਠੇ) ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੀ ਅਪਣੱਤ, ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦੀ ਇਛਾ (ਅਤੇ) ਮਾਇਆ (ਸਭ) ਝੂਠੀ ਹੈ। ਰਾਜ,ਜੁਆਨੀ, ਧਨ (ਅਤੇ) ਪਦਾਰਥ ਝੂਠੇ ਹਨ। ਕਾਮ (ਵਾਸ਼ਨਾ) ਕ੍ਰੋਧ ਭਿਆਨਕ (ਅਤੇ) ਝੂਠੇ ਹਨ। ਰਥ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜ (ਤੇ) ਕਪੜੇ (ਭੀ) ਝੂਠੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਵੇਖ ਕੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਸਦਾ (ਭਾਵ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦਾ) ਹੈ, (ਉਹ ਭੀ) ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ। ਧੋਖਾ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ (ਭੀ) ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਮਨੁੱਖ ਵੀ) ਝੂਠਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ (ਵਸਤੂ), ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ (ਅਤੇ) ਸਾਧੂ (ਪੁਰਸ਼) ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਹੈ (ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਉਹ) ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪ ਜਪ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਮਿਥਿਆ ਸ੍ਰਵਨ, ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਹਿ ॥ ਮਿਥਿਆ ਹਸਤ, ਪਰ ਦਰਬ ਕਉ ਹਿਰਹਿ ॥ ਮਿਥਿਆ ਨੇਤ੍ਰ,

ਪੇਖਤ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪਾਦ ॥ ਮਿਥਿਆ ਰਸਨਾ, ਭੋਜਨ ਅਨਸ੍ਵਾਦ ॥ ਮਿਥਿਆ ਚਰਨ, ਪਰ ਬਿਕਾਰ ਕਉ ਧਾਵਹਿ ॥ ਮਿਥਿਆ ਮਨ, ਪਰ ਲੋਭ ਲੁਭਾਵਹਿ ॥ ਮਿਥਿਆ ਤਨ, ਨਹੀ ਪਰ ਉਪਕਾਰਾ॥ ਮਿਥਿਆ, ਬਾਸੁ ਲੇਤ ਬਿਕਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ, ਮਿਥਿਆ ਸਭ ਭਏ ॥ ਸਫਲ ਦੇਹ, ਨਾਨਕ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਲਏ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੁਨਹਿੰ, ਹਿਰਹਿੰ, ਧਾਵਹਿੰ, ਲੁਭਾਵਹਿੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨ। ਪਰਨਿੰਦਾ=ਪਰਾਈ ਚੁਗਲੀ। ਸੁਨਹਿ=ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਹਸਤ=ਹੱਥ। ਹਿਰਹਿ=ਚੁਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦਰਬ=ਪਰਾਇਆ ਧਨ। ਤ੍ਰਿਅ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਰੂਪਾਦ=ਰੂਪ ਰੰਗ ਆਦਿ। ਅਨ ਸ੍ਵਾਦ=ਹੋਰ ਸੁਆਦ। ਲੁਭਾਵਹਿ=ਲਲਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਸੁ=ਵਾਸ਼ਨਾ। ਬਿਕਾਰਾ=ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ।

ਅਰਥ: (ਉਹ) ਕੰਨ ਝੂਠੇ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ) ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਹਥ ਝੂਠੇ ਹਨ, (ਜੋ) ਪਰਾਏ ਧਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਝੂਠੇ ਹਨ (ਉਹ) ਨੇਤਰ, (ਜੋ) ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਰੂਪ (ਰੰਗ) ਆਦਿ ਨੂੰ (ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ) ਵੇਖਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਜੀਭ ਝੂਠੀ ਹੈ, (ਜੋ) ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁਆਦਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। (ਉਹ) ਪੈਰ ਝੂਠੇ ਹਨ, (ਜੋ) ਪਰਾਇਆ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਲ ਦੌੜਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਮਨ ਝੂਠੇ ਹਨ (ਜੋ) ਪਰਾਏ ਧਨ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਲਲਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਸਰੀਰ ਝੂਠੇ ਭਾਵ ਬੇਅਰਥ ਹਨ, ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। (ਉਹ) ਨਕ (ਜੋ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਝੂਠਾ ਹੈ। (ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਪਰਮਾਰਥਕ ਸੋਝੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰੇ (ਸਰੀਰਕ ਅੰਗ ਹੀ) ਝੂਠੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਵਲ ਉਹ) ਦੇਹੀ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ (ਜਿਹੜੀ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ।੫।

ਬਿਰਥੀ ਸਾਕਤ ਕੀ ਆਰਜਾ ॥ ਸਾਚ ਬਿਨਾ, ਕਹ ਹੋਵਤ ਸੂਚਾ ॥ ਬਿਰਥਾ, ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਤਨੁ ਅੰਧ ॥ ਮੁਖਿ ਆਵਤ ਤਾ ਕੈ ਦੁਰਗੰਧ ॥ ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ, ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਬ੍ਰਿਥਾ ਬਿਹਾਇ ॥ ਮੇਘ ਬਿਨਾ, ਜਿਉ ਖੇਤੀ ਜਾਇ ॥ ਗੋਬਿਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ, ਬ੍ਰਿਥੇ ਸਭ ਕਾਮ ॥

ਜਿਉ ਕਿਰਪਨ ਕੇ ਨਿਰਾਰਥ ਦਾਮ ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਤੇ ਜਨ, ਜਿਹ ਘਟਿ ਬਸਿਓ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਾ ਕੈ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉਂ, ਜਿਹਂ, ਨਾਉਂ, ਤਾਂ ਕੈ, ਜਾਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਕਤ=ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਅਰਥਾਤ ਮਾਇਆ-ਧਾਰੀ। ਆਰਜਾ=ਉਮਰ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ। ਖੇਤੀ=ਫਸਲ। ਕਿਰਪਨ=ਕੰਜੂਸ, ਸ਼ੂਮ। ਦੁਰਗੰਧ=ਬਦਬੋ। ਰੈਣਿ=ਰਾਤ। ਬ੍ਰਿਥਾ=ਫਜ਼ੂਲ। ਬਿਹਾਇ=ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ। ਮੇਘ=ਬਦਲ। ਨਿਰਾਰਥ=ਵਿਅਰਥ। ਦਾਮ=ਦਮੜੇ, ਦੌਲਤ। ਘਟਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਸੱਚ ਦੀ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ) ਬਿਨਾ (ਜੀਵ) ਪਵਿੱਤਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਸਾਕਤ ਦਾ) ਸਰੀਰ, ਅੰਧ (ਗਤੀ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ (ਦੁਰਮਤਿ ਦੀ) ਬਦਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਦਲ ਵਸੇ ਬਿਨਾ ਖੇਤੀ (ਖਰਾਬ ਹੋ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ) ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਬਿਨਾ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਭਾਵ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਹੀ) ਵਿਅਰਥ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਤੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ੂਮ (ਆਦਮੀ) ਦੇ ਪੈਸੇ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ, (ਮੈਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।੬।

ਰਹਤ ਅਵਰ, ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ ॥ ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ॥ ਜਾਨਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਬੀਨ ॥ ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ, ਨ ਕਾਹੂ ਭੀਨ ॥ ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ, ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ ॥ ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੈ ਮਰੈ ॥ ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਬਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਸੀਖ, ਤਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਜੋ ਤੁਮ ਭਾਨੇ, ਤਿਨ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਉਨ ਜਨ ਚਰਨ ਪਰਾਤਾ ॥ ੭ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਮੁਖਹੁਂ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਹਤ=ਰਹਿਣੀ। ਅਵਰ=ਹੋਰ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਗੰਢ=ਜੋੜ, ਪਿਆਰ। ਪਰਬੀਨ=ਸੁਜਾਨ, ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ। ਭੇਖ=ਪਹਿਰਾਵਾ। ਭੀਨ=ਭਿਜਦਾ, ਪਸੀਜਦਾ। ਸੀਖ=ਸਿਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼। ਭਾਨੇ=ਚੰਗੇ ਲਗੇ। ਜਾਨ=ਜਾਣਿਆ। ਪਰਾਤਾ=ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਾਹਰ ਦੀ) ਰਹਿਣੀ (ਹੋਰ, ਅੰਦਰਲੀ) ਕਰਣੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ, (ਸਚ ਜਾਣੋ ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਸਚੀ) ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਉਹ) ਮੂੰਹ ਤੋਂ (ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ) ਪਿਆਰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਸੀਜਦਾ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ (ਤਾਂ ਸਚੀ ਰਹਿਤ ਰਖਣ ਬਾਰੇ) ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਆਪ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, (ਉਹ) ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ (ਭਾਵ) ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਹਾਂ), ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ!) ਜਿਹੜੇ (ਪੁਰਖ) ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਚਰਨ ਪਰਸਦਾ ਹੈ)।੭।

ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਭੁ ਜਾਨੈ ॥ ਅਪਨਾ ਕੀਆ, ਆਪਹਿ ਮਾਨੈ ॥ ਆਪਹਿ ਆਪ, ਆਪਿ ਕਰਤ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਕਿਸੈ ਦੂਰਿ ਜਨਾਵਤ, ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਵਤ ਨੇਰਾ ॥ ਉਪਾਵ, ਸਿਆਨਪ, ਸਗਲ ਤੇ ਰਹਤ ॥ ਸਭੁ ਕਛੁ ਜਾਨੈ, ਆਤਮ ਕੀ ਰਹਤ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਲਏ ਲੜਿ ਲਾਇ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ, ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ॥ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਜਪਿ, ਨਾਨਕ ਹਰੀ ॥੮॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਉਂ। ਨੋਟ- "ਆਪਹਿ" ਨੂੰ "ਆਪਹਿਂ" ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਪਹਿ=ਆਪ ਹੀ। ਮਾਨੈ=ਮੰਨਦਾ (ਭਾਵ ਮਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)। ਨਿਬੇਰਾ=ਨਿਰਣਾ, ਫੈਸਲਾ। ਜਨਾਵਤ=ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨੇਰਾ=ਨੇੜੇ।

ਉਪਾਵ=ਜਤਨ। ਸਿਆਨਪ=ਚਤੁਰਾਈ। ਰਹਤ=ਬਿਨਾ। ਰਹਤ=ਰਹਿਣੀ। ਲੜਿ ਲਾਇ=ਚਰਨੀ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਥਨੰਤਰਿ=ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸਮਾਇ= ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ, ਵਿਆਪਕ। ਨਿਮਖ=ਅੱਖ ਦੇ ਫਰਕਣ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਭੀ ਮੈਂ) ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਉਹ) ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਜੀਵ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਆਪਣਾ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ.ਦੀ ਸਲਾਹ ਤੋਂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਆਪਣਾ ਆਪ) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ) ਉਪਾਵਾਂ (ਜਤਨਾਂ, ਹੀਲਿਆਂ-ਵਸੀਲਿਆਂ ਅਤੇ) ਸਿਆਣਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਪਰੇ) ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ) ਆਤਮਿਕ ਰਹਿਤ (ਬਾਰੇ) ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਜੀਵ) ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਲੜ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਬਾਹਰਲੀਆਂ) ਥਾਵਾਂ (ਅਤੇ) ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਭਾਵ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ) ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਸਲੀ) ਸੇਵਕ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸੇਵਕ) ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ (ਭਾਵ ਦਮ-ਬ-ਦਮ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੮।੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਚ ਜਾਣੋ, ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਅਨਜਾਣ ਬਚੇ ਵਰਗੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਖਿਡਾਉਣਿਆਂ ਵਿਚ ਪਲਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾਤੇ ਪਾਸੋਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ:-

ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ, ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੭੬

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ '**ਅਪੁਨੀ ਅਮਾਨ ਕਛੁ ਬਹੁਰਿ ਸਾਹੁ ਲੇਇ ॥ ਅਗਿਆਨੀ, ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਕਰੇਇ॥**' ਬਾਰੇ ਇਕ ਸਿਖ ਦੀ ਹਡਬੀਤੀ ਵਿਥਿਆ ਸਾਖੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਲੈਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ:-

ਸਾਖੀ

ਇਕ ਸਿਖ ਤੇ ਸਿਖਣੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਨਿਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿਖ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸ ਦੰਪਤੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਲਈ ਘਰ ਸਦਾ ਦਿਤਾ। ਮਾਈ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਬੇਟਾ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਰਤਨ ਲੈ ਆਓ ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਈਏ। ਜਦੋਂ ਬਚਾ ਬਰਤਨ ਲਿਆਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸਰਪ ਡਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਬਚਾ ਉਥੇ ਹੀ ਗਿਰ ਗਿਆ। ਮਾਈ ਨੇ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਬਚਾ ਕਮਰੇ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਤਨੀ ਦੇਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈਸ ਤਾਂ ਆਪ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਗਈ ਅਤੇ ਵੇਖਿਆ, ਬਚਾ ਕਾਲ ਵਾਸ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਮਾਈ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜੇ ਹੁਣ ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਲੰਗਰ ਸਾਰਾ ਵਿਅਰਥ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਗੁਰਸਿਖ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਗੇ। ਤਾਂ ਤੇ, ਜੋ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਉਸ ਮਾਈ ਨੇ ਬਰਤਨ ਆਪ ਲਿਆਂਦੇ, ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਧਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਪੰਗਤ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕ ਬੈਠੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਬੈਠੋ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ!

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਮਾਨਤ ਰਖ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲੈ ਜਾਵੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਨਾ ਮੰਨਾਂਦੇ, ਤਾਂ ਪਤੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਅਮਾਨਤ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਖੁੱਸ਼ੀ ਮੰਨਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਪੁਤਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ। ਉਹ ਦੋਨੋ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਤਾਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਲੜਕੇ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰਤਾ ਹੋਈ? ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਜੀ ਹੁਕਮ ਸਤਿ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਬੀਬੀ! ਤੂੰ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਨਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈਂ? ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਰੋਜ਼ ਪਾਠ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਬੀਬਾ ਇਹ ਪਉੜੀ ਸੁਣਾਓ:-

ਜਿਸ ਕੀ ਬਸਤ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਾਖੈ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਾਨੈ ਮਾਥੈ॥
ਉਸ ਤੇ ਚਉਗੁਨ ਕਰੈ ਨਿਹਾਲੁ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ॥

ਜਦ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਬੀਬੀ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਬੀਬੀ! ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਹੁਕਮ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ। ਤੇਰੇ ਘਰ ਚਾਰ ਪੁਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਵਾਕ ਸਤਿ ਹੋਇਆ, ਉਸਦੇ ਘਰ ਚਾਰ ਪੁਤਰ ਹੋਏ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ।

ਜੀਵ ਭਾਵੇਂ ਲਖਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ ਪਰ ਇਕ ਵਸਤੂ ਦੀ ਅਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿਛੇ ਆਪਣੀ ਦਿਲ ਦੀ ਸਫਾਈ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ

ਮਿਥਿਆਵਾਦ ਨੂੰ ਸਤਿਵਾਦ ਮੰਨੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਝੂਠੇ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਚਾ ਸੁਖ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਬੇ-ਸਮਝੀ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੇਮੁਖਤਾਈ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ **"ਰਹਤ ਅਵਰ, ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ॥ ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ॥"** ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਾਲੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੁਖ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ:-

ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਬਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਸੀਖ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ, ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅਹੰਮੇਵ॥ ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ, ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਗੁਰਦੇਵ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਾਮ=ਕਾਮਦੇਵ। ਕ੍ਰੋਧ=ਗੁੱਸਾ। ਲੋਭ=(ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ) ਲਾਲਚ। ਮੋਹ=ਸਨੇਹ (ਮਾਇਆ ਦਾ)। ਅਹੰਮੇਵ=ਅਹੰਕਾਰ। ਪ੍ਰਸਾਦੁ= ਕਿਰਪਾ। ਸਰਣਾਗਤੀ=ਸ਼ਰਨ।

ਅਰਥ: ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ! ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਿਆ ਕਰ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ (ਆਇਆ ਹਾਂ), ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ (ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਉਤੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰ (ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ।

ਅਸਟਪਦੀ

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਾਹਿ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕਉ, ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਸੁਗੰਧਤ ਤਨਿ ਲਾਵਹਿ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਸਿਮਰਤ, ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਵਹਿ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਬਸਹਿ ਸੁਖ ਮੰਦਰਿ ॥ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਇ, ਸਦਾ ਮਨ ਅੰਦਰਿ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੰਗਿ ਸੁਖ ਬਸਨਾ ॥ ਆਠ ਪਹਰ, ਸਿਮਰਹੁ ਤਿਸੁ ਰਸਨਾ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਰੰਗ ਰਸ ਭੋਗ ॥ ਨਾਨਕ,

ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ, ਧਿਆਵਨ ਜੋਗ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਖਾਹਿਂ, ਮਾਹਿਂ, ਲਾਵਹਿਂ, ਪਾਵਹਿਂ, ਬਸਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ=ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ। ਖਾਹਿ=ਤੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਿਕ। ਮਾਹਿ=ਵਿਚ। ਸੁਗੰਧਤ=ਸੁਗੰਧੀਆਂ। ਲਾਵਹਿ=ਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਪਾਵਹਿ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ। ਮੰਦਰਿ=ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਵਿਚ। ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਬਸਨਾ=ਰਹਿਣਾ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ। ਰੰਗ=ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਰਸ=(ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ) ਰਸ। ਭੋਗ=ਭੋਗਦਾ ਹੈਂ। ਧਿਆਈਐ=ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਿਆਵਨ ਜੋਗ=ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਇਕ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਸੀਲੇ ਭੋਜਨ ਛਕਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਯਾਦ) ਰਖ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ) ਸੁਗੰਧੀਆਂ (ਆਪਣੇ ਸੁਹਣੇ) ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਮਲਦਾ ਹੈਂ ਉਸ ਨੂੰ (ਸਿਮਰਿ), ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਮਹਾਨ (ਆਤਮਿਕ) ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਸੁਖਦਾਈ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈਂ (ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ) ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਉਂਦਾ ਰਹੁ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਘਰ (ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ) ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਠੇ ਪਹਿਰ (ਭਾਵ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ) ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਸਿਮਰ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥ) ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਰੱਸ (ਆਦਿ) ਭੋਗਦਾ ਹੈਂ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ! ਉਸ) ਧਿਆਉਣ ਯੋਗ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।੧।

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਹਢਾਵਹਿ ॥ ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ, ਕਤ ਅਵਰ ਲੁਭਾਵਹਿ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਸੁਖਿ ਸੇਜ ਸੋਈਜੈ ॥ ਮਨ, ਆਠ ਪਹਰ, ਤਾ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵੀਜੈ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੁਝੁ ਸਭੁ ਕੋਊ ਮਾਨੈ ॥ ਮੁਖਿ ਤਾ ਕੋ ਜਸੁ ਰਸਨ ਬਖਾਨੈ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੇਰੋ ਰਹਤਾ ਧਰਮੁ ॥ ਮਨ ! ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਜਪਤ, ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ਪਾਵਹਿ॥

ਨਾਨਕ, ਪਤਿ ਸੇਤੀ, ਘਰਿ ਜਾਵਹਿ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਢਾਵਹਿਂ, ਲੁਭਾਵਹਿਂ, ਪਾਵਹਿਂ, ਜਾਵਹਿਂ।

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਤਾ ਕਾ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਾਟ=ਕਪੜੇ। ਪਟੰਬਰ=(ਵਧੀਆ) ਰੇਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ। ਲੁਭਾਵਹਿ=(ਤੂੰ) ਲਾਲਚ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਸੋਈਜੈ=ਆਰਾਮ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਗਾਵੀਜੈ=ਗਾਓ, ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੈ=ਆਦਰ ਮਾਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਰਸਨ=ਜੀਭ ਨਾਲ। ਧਰਮੁ=ਪਵਿਤਰ ਰਹਿਣੀ। ਕੇਵਲ=ਸਿਰਫ। ਜਪਤ=ਜਪ ਕੇ। ਪਤਿ ਸੇਤੀ=ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ। ਘਰਿ=ਗ੍ਰਿਹ, ਮਹਿਲ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮਨ !) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ) ਕਪੜੇ ਹਢਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਕਿਉਂ ਲਾਲਚ ਕਰਦਾ ਹੈਂ?। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੂੰ) ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਸੌਂਦਾ ਹੈਂ, ਹੇ ਮਨ ! ਅਠੇ ਪਹਿਰ (ਤੈਨੂੰ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੈਨੂੰ) ਸਭ ਕੋਈ ਆਦਰ-ਮਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਤੇਰੇ) ਮੁਖ ਅੰਦਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਨਾਮ ਹੋਵੇ, ਤੂੰ) ਰਸਨਾ ਨਾਲ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਜਸ ਕਰਦਾ (ਹੋਵੇਂ)। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਰਹਿੰਦਾ (ਭਾਵ ਨਿਭਦਾ ਪਿਆ) ਹੈ, ਹੇ ਮਨ ! (ਤੂੰ) ਸਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਣ (ਵਡਿਆਈ) ਪਾਵੇਂਗਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ) ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ (ਨਿਜ) ਘਰ ਵਿਚ (ਪਹੁੰਚ) ਜਾਵੇਂਗਾ।੨।

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਆਰੋਗ ਕੰਚਨ ਦੇਹੀ ॥ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ ਤਿਸੁ ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੇਰਾ ਓਲਾ ਰਹਤ॥ ਮਨ! ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਹਤ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੇਰੇ ਸਗਲ ਛਿਦ੍ਰ ਢਾਕੇ ॥ ਮਨ ! ਸਰਨੀ ਪਰੁ, ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕੈ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੁਝੁ ਕੋ ਨ ਪਹੂਚੈ ॥ ਮਨ ! ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਊਚੇ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਪਾਈ ਦ੍ਰੁਲਭ ਦੇਹ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਾ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰੇਹ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਵਹਿਂ। **ਨੋਟ-** "ਤਾ ਕੈ" ਤੇ "ਤਾ ਕੀ" ਵਿਚ "ਤਾ" ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਰੋਗ=ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭਾਵ ਨਵੀਂ ਨਿਰੋਈ। ਕੰਚਨ= ਸੋਨੇ (ਵਰਗੀ)। ਸਨੇਹੀ=ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਓਲਾ=ਪੜਦਾ। ਮਨ=ਹੇ ਮਨ!। ਛਿਦ੍ਰ=ਐਬ, ਊਣਤਾਈਆਂ। ਪਹੂਚੈ=ਪਹੁੰਚਦਾ, ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਊਚੇ=ਉਚੇ, ਮਹਾਨ। ਦੂਲਭ=ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮਨ!) ਜਿਸ (ਰਾਮ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੇਰੀ) ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਦੇਹੀ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਖ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਤੇਰਾ (ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ) ਪੜਦਾ (ਬਣਿਆ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮਨ! (ਉਸ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਕਰਦਿਆਂ (ਤੂੰ) ਸੁਖ ਪਾ ਲਵੇਂਗਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਐਬ ਢਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਮਨ! (ਤੂੰ ਉਸ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪੈ ਜਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ), ਹੇ ਮਨ! ਉਸ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਸਿਮਰਨ ਕਰ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਦੁਰਲਭ (ਔਖੀ ਲਭਣ ਵਾਲੀ) ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ।੩।

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਆਭੂਖਨ ਪਹਿਰੀਜੈ ॥ ਮਨ, ਤਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਕਿਉ ਆਲਸੁ ਕੀਜੈ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਅਸ੍ਵ ਹਸਤਿ ਅਸਵਾਰੀ ॥ ਮਨ, ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਾਰੀ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਬਾਗ ਮਿਲਖ ਧਨਾ ॥ ਰਾਖੁ ਪਰੋਇ ਪ੍ਰਭੁ, ਅਪੁਨੇ ਮਨਾ ॥ ਜਿਨਿ, ਤੇਰੀ ਮਨ ਬਨਤ ਬਨਾਈ ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ, ਸਦ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਈ ॥ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਇ, ਜੋ ਏਕੁ ਅਲਖੈ ॥ ਈਹਾ ਊਹਾ, ਨਾਨਕ, ਤੇਰੀ ਰਖੈ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਿਉਂ, ਈਹਾਂ, ਊਹਾਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਅਲਖੈ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਅਲੱਖੈ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਭੂਖਨ=ਜ਼ੇਵਰ, ਗਹਿਣੇ। ਪਹਿਰੀਜੈ=ਪਹਿਨਦਾ ਹੈਂ। ਆਲਸ=ਸੁਸਤੀ। ਅਸ੍ਵ=ਘੋੜੇ। ਮਿਲਖ=ਜਾਇਦਾਦ। ਹਸਤਿ=ਹਾਥੀ। ਧਨਾ=ਧਨ, ਸੰਪਦਾ। ਬਨਤ=ਬਨਾਵਟ। ਅਲਖੈ=ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ। ਈਹਾ ਊਹਾ=ਇਥੇ ਉਥੇ ਭਾਵ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮਨ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗਹਿਣੇ ਪਾਈਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀਦਾ ਹੈ), ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਕਿਉਂ ਆਲਸ ਕੀਤਾ ਜਾਏ? ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੈਨੂੰ) ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਹੇ ਮਨ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਵਿਸਾਰ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ (ਤੇਰੇ ਕੋਲ) ਬਾਗ, ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਧਨ ਹੈ (ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਹਾਰ ਵਾਂਗੂੰ) ਪਰੋ ਕੇ ਰਖ। ਹੇ ਮਨ! ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਤੇਰੀ (ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ) ਬਣਾਵਟ ਘੜੀ ਹੈ, (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਉਠਦਿਆਂ ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦਾ ਰਹੁ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਨ ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਜਿਹੜਾ ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਇਕੋ ਇਕ ਹੈ, (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਇਥੇ ਉਥੇ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਤੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੪।

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਕਰਹਿ ਪੁੰਨ ਬਹੁ ਦਾਨ ॥ ਮਨ! ਆਠ ਪਹਰ ਕਰਿ ਤਿਸ ਕਾ ਧਿਆਨ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੂ ਆਚਾਰ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕਉ, ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਚਿਤਾਰੀ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੇਰਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪੁ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰਹੁ, ਸਦਾ ਅਨੂਪੁ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੇਰੀ ਨੀਕੀ ਜਾਤਿ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰਿ, ਸਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤਿ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੇਰੀ ਪਤਿ ਰਹੈ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ, ਜਸੁ ਕਹੈ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਹਿ=(ਤੂੰ) ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਪੁੰਨ=ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ, ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ। ਆਚਾਰ=ਸ਼ੁਭ ਆਚਰਨ। ਬਿਉਹਾਰੀ= ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਚਿਤਾਰੀ=ਯਾਦ ਕਰ। ਅਨੂਪੁ=ਬੇਨਜ਼ੀਰ, ਲਾ ਮਿਸਾਲ। ਨੀਕੀ=ਚੰਗੀ, ਉਤਮ। ਜਾਤਿ=(ਮਨੁੱਖਾ) ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮਨ! ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਬਹੁਤ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ, (ਭਾਵ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ

ਬਿਰਤੀ ਜੋੜ)। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਆਚਾਰ ਤੇ ਬਿਉਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਬਣਿਆ) ਹੈਂ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਯਾਦ ਕਰ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਸੁੰਦਰ ਚਿਹਰਾ-ਮੁਹਰਾ (ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਤੂੰ) ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜੋ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹੁ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਚੰਗੀ (ਭਾਵ ਉਤਮ) ਮਨੁੱਖਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਰਹੁ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੇਰੀ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਇਜ਼ਤ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਰਹੁ।੫।

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਸੁਨਹਿ ਕਰਨ ਨਾਦ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਪੇਖਹਿ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਨਾ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਸੁਖਿ ਸਹਜੇ ਬਸਨਾ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਹਸਤ ਕਰ ਚਲਹਿ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਹਿ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਵਹਿ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਆਗਿ, ਅਵਰ ਕਤ ਲਾਗਹੁ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਨਕ, ਮਨਿ ਜਾਗਹੁ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੁਨਹਿਂ, ਪੇਖਹਿਂ, ਬੋਲਹਿਂ, ਚਲਹਿਂ, ਫਲਹਿਂ, ਪਾਵਹਿਂ, ਸਮਾਵਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਨ=ਕੰਨ। ਨਾਦ=ਆਵਾਜ਼। ਸੁਨਹਿ=ਸੁਣਦਾ ਹੈਂ। ਪੇਖਹਿ=ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ। ਬਿਸਮਾਦ=ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੇ ਕੌਤਕ। ਹਸਤ=ਹਥ। ਕਰ=ਕਰ, ਸਾਰੇ ਅੰਗ। ਚਲਹਿ=ਚਲਦੇ ਹਨ। ਸੰਪੂਰਨ=ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ। ਫਲਹਿ=ਫਲਦਾ ਫੁਲਦਾ ਹੈਂ। ਪਰਮਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ। ਸੁਖਿ=ਸੁਖ ਨਾਲ। ਸਹਜਿ=ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਮਨਿ=ਮਨ ਕਰਕੇ। ਕਤ=ਕਿਥੇ?।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਹੇ ਜੀਵ! ਤੇਰੇ) ਕੰਨ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਅਸਚਰਜ (ਕੁਦਰਤ) ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ ਆਪਣੀ) ਜੀਭ ਨਾਲ ਮਿਠੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸੁਖ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੇਰੇ) ਹਥ, ਹੋਰ ਅੰਗ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਲਦਾ-ਫੁਲਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ

ਨਾਲ (ਤੂੰ) ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ (ਤੂੰ) ਸੁਖ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਦਾ ਹੈਂ, ਅਜਿਹਾ (ਸੁਖਦਾਈ) ਪ੍ਰਭੂ ਛਡ ਕੇ (ਤੂੰ) ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਦਹੋਸ਼ ਮਨੁੱਖ !) ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਨ ਕਰਕੇ (ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਚੋਂ) ਜਾਗ ਪਉ, (ਭਾਵ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾ)।੬।

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੂੰ ਪ੍ਰਗਟੁ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕਉ, ਮੂਲਿ ਨ ਮਨਹੁ ਬਿਸਾਰਿ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੇਰਾ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ! ਤੂ ਤਾ ਕਉ ਜਾਪੁ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੇਰੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ॥ ਤਿਸਹਿ ਜਾਨੁ ਮਨ! ਸਦਾ ਹਜੂਰੇ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੂੰ ਪਾਵਹਿ ਸਾਚੁ ॥ ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ! ਤੂੰ ਤਾ ਸਿਉ ਰਾਚੁ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਸਭ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ॥ ਨਾਨਕ, ਜਾਪੁ ਜਪੈ ਜਪੁ ਸੋਇ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨਹੁਂ, ਪਾਵਹਿਂ, ਸਿਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਗਟ=ਪ੍ਰਸਿਧ, ਉਜਾਗਰ। ਸੰਸਾਰਿ=ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ। ਮੂਲਿ=ਮੁਢੋਂ, ਉਕਾ ਹੀ। ਪਰਤਾਪੁ=ਜਾਹੁ ਜਲਾਲ, ਤੇਂ। ਰਾਚੁ=ਰਚ ਮਿੱਚ, ਖੁੱਭ ਜਾ। ਹਜੂਰੇ=ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਜੀਵ! ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈਂ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨ ਵਿਸਾਰ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਜਹੁ-ਜਲਾਲ ਹੈ, ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! ਤੂੰ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੇਰੇ (ਸਾਰੇ) ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੂੰ ਸਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ (ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਰਚ-ਮਿੱਚ ਜਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਮੂਹ (ਜੀਆਂ) ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ) ਉਸ ਜਪਣ ਯੋਗ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਜਾਪ ਜਪਦਾ ਰਹੁ।੭।

ਆਪਿ ਜਪਾਏ, ਜਪੈ ਸੋ ਨਾਉ ॥ ਆਪਿ ਗਾਵਾਏ, ਸੁ ਹਰਿਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ, ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦਇਆ ਤੇ, ਕਮਲ ਬਿਗਾਸੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ, ਬਸੈ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆ ਤੇ, ਮਤਿ ਊਤਮ ਹੋਇ ॥ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ, ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਮਇਆ ॥ ਆਪਹੁ, ਕਛੂ ਨ ਕਿਨਹੂ ਲਇਆ ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹੁ, ਤਿਤੁ ਲਗਹਿ, ਹਰਿ ਨਾਥ ॥ ਨਾਨਕ, ਇਨ ਕੈ ਕਛੂ ਨ ਹਾਥ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉਂ,ਆਪਹੁਂ,ਕਿਨਹੂਂ, ਲਗਹਿਂ। **ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ:** ਗਾਉ।

ਨੋਟ- 'ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ' ਨੂੰ 'ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਾਵਾਏ=ਗਾਇਨ ਕਰਾਏ। ਪ੍ਰਗਾਸੁ=ਚਾਨਣ। ਕਮਲ ਬਿਗਾਸ=ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਕਮਲ ਦਾ ਖਿੜਾਉ। ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ=ਅਤਿਅੰਤ ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਨਾਥ=ਮਾਲਕ। ਮਇਆ=ਕਿਰਪਾ। ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ=ਜਿਸ ਪਾਸੇ। ਨਾਥ=ਹੇ ਨਾਥ!, ਹੇ ਮਾਲਕ!। ਇਨ ਕੈ=ਇਨ੍ਹਾਂ (ਜੰਤਾਂ) ਦੇ।

ਅਰਥ: ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਜਪ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਜਪਾਵੇ। ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਨ ਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਗਾਇਨ ਕਰਵਾਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ (ਹੋਣ) ਤੇ (ਹੀ ਆਤਮਿਕ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਇਆ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਹੋਣ) ਤੇ (ਹੀ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ) ਕਮਲ ਖਿੜ (ਆਉਂਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਉਹ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ (ਆ ਕੇ) ਵਸਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ (ਹੋਣ) ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੁਧੀ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਮੁਕਦੀ ਗਲ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ (ਅਤੇ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ (ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਜਤਨ ਜਾਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ) ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਜੀਓ! ਜਿਸ ਜਿਸ ਪਾਸੇ (ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ (ਜੀਵ) ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਹੀ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਆਪਣੇ) ਹਥ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।੮।੬।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਈ ਵੰਨਗੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਸਗੋਂ, ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸੁਆਦਲੇ ਭੋਜਨ, ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ, ਗਹਿਣੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਲਈ

ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਸਗੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਮਿੱਤ ਤਾਣ ਨੂੰ ਮਨ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ-

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਾਹਿ ॥
ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥.....
ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਆਭੂਖਨ ਪਹਿਰੀਜੈ ॥
ਮਨ, ਤਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਕਿਉ ਆਲਸੁ ਕੀਜੈ ॥

ਪਰਮਾਰਥਕ ਪੰਧ ਵਿਚ ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜ ਦੂਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਪੰਚ ਦੂਤ ਮਿਲਿ ਪਿਰਹੁ ਵਿਛੋੜੀ ॥
ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਰੋਵੈ ਹਾਥ ਪਛੋੜੀ ॥ **[ਪੰਨਾ ੩੭੫**

ਮਨੁੱਖ ਸਮੂਹ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਜਾਂ ਮਿਹਨਤ ਮੰਨੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪਰੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਜਿਹੀ ਹੰਗਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਦਾਤਾਂ ਵਲ ਖਿਚਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋਦੜੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਲ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਮਇਆ ॥
ਆਪਹੁ ਕਛੂ ਨ ਕਿਨਹੂ ਲਇਆ ॥ **[ਪੰਨਾ ੨੭੧**

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਇਹ ਪੰਜੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਤਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸਭ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਤੋਂ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਅਰਾਮ ਨੂੰ ਭੋਗਦਿਆਂ ਭੁੰਚਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੁਭਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਖਾਂਦਿਆਂ ਤੇ ਭੁੰਚਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰਖਣ ਨਾਲ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਮਨ ਨੂੰ ਮੈਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਭੇਟੇ ਦੀ ਇਹੋ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਦਿਆਂ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਹੋਂ ਹੀ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

ਨਾਨਕ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ, ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥
ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ, ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ,
ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ॥ **[ਪੰਨਾ ੫੨੨**

ਸਲੋਕੁ ॥

ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੋਇ ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ, ਸੋ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ ॥
ਸੁਨਿ ਮੀਤਾ, ਨਾਨਕੁ ਬਿਨਵੰਤਾ ॥
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ, ਅਚਰਜ ਕਥਾ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗਮ=ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਗਾਧਿ=ਅਤੀ ਡੂੰਘਾ। ਮੁਕਤਾ=ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਧੰਧਿਆਂ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ। ਨਾਨਕੁ ਬਿਨਵੰਤਾ=ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ=ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਸਾਧ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ। ਅਚਰਜ=ਵਿਸਮਾਦ ਵਾਲੀ, ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਕਥਾ=ਗਾਥਾ।

ਅਰਥ: ਉਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇਨਸਾਨੀ ਬੁਧੀ ਦੀ) ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਧੰਧਿਆਂ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਤੂੰ) ਸਾਧੂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਕਥਾ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਅਵਸਥਾ) ਨੂੰ ਸੁਣ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਮੁਖ ਊਜਲ ਹੋਤ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਮਲੁ ਸਗਲੀ ਖੋਤ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਮਿਟੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਗਟੈ ਸੁਗਿਆਨੁ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਬੁਝੈ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇਰਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਸਭੁ ਹੋਤ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਪਾਏ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਏਕ ਊਪਰਿ ਜਤਨੁ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ, ਬਰਨੈ ਕਉਨੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਪ੍ਰਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਮਾਂ, ਮਾਹਿਂ।
ਨੋਟ- 'ਸੁਗਿਆਨ' ਨੂੰ 'ਸੁ ਗਿਆਨ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਊਜਲ=ਉਜਲਾ, ਨਿਰਮਲ। ਸਗਲੀ=ਸਾਰੀ। ਖੋਤ=ਖੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਗਿਆਨੁ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ। ਨੇਰਾ=ਨੇੜੇ। ਸੰਗਿ=ਨਾਲ। ਨਿਬੇਰਾ=ਨਿਬੇੜਾ, ਫੈਸਲਾ। ਏਕ ਊਪਰਿ=ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ। ਮਹਿਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਬਰਨੈ=ਬਿਆਨ ਕਰੇ। ਸਮਾਨੀ= ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਧੂ (ਸਤਿਪੁਰਖ) ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਦਾ) ਮੁੱਖ ਉਜਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਹ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ (ਜੀਵ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਲਗੀ ਹੋਈ) ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨ ਤੋਂ) ਹੰਕਾਰ ਮਿੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇੜੇ (ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ) ਦਿਸਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ) ਸਭ ਝਗੜਿਆਂ-ਝਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਬੇੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ (ਅਮੋਲਕ) ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਇਕੋ ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸਾਰਾ) ਜਤਨ (ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ) ਸਾਧ ਦੀ ਸੋਭਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ)।੧।

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਅਗੋਚਰੁ ਮਿਲੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਸਦਾ ਪਰਫੁਲੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਆਵਹਿ ਬਸਿ ਪੰਚਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਭੁੰਚਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਹੋਇ ਸਭ ਕੀ ਰੇਨ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਮਨੋਹਰ ਬੈਨ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨ ਕਤਹੂੰ ਧਾਵੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਅਸਥਿਤਿ ਮਨੁ ਪਾਵੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਮਾਇਆ ਤੇ ਭਿੰਨ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਆਵਹਿਂ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ' ਨੂੰ 'ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨਜਾਣ ਪਾਠਕ 'ਰੇਨ' ਨੂੰ 'ਰੈਨ' ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਗੋਚਰੁ=ਸਰੀਰਕ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਪਰਫੂਲੇ=ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਬਸਿ=ਕਾਬੂ ਵਿਚ। ਪੰਚਾ=ਪੰਜ (ਪ੍ਰਸਿਧ ਵਿਕਾਰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ)। ਰਸ=ਨਾਮ ਰੱਸ। ਭੁੰਚਾ=ਖਟਿਆ। ਰੇਨ=(ਚਰਨ) ਧੂੜ। ਮਨੋਹਰ=ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੇ। ਬੈਨ=ਬਚਨ। ਕਤਹੂੰ=ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ। ਧਾਵੈ=ਦੌੜਦਾ। ਅਸਥਿਤ=ਟਿਕਾਉ। ਭਿੰਨ=ਵਖਰਾ, ਨਿਰਲੇਪ। ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ=ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ।

ਅਰਥ: ਸਾਧੂ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਅਗੋਚਰ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ) ਸਦਾ ਹੀ ਵਧਦਾ ਫੁਲਦਾ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਪੰਜੇ ਵੈਰੀ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ ਦਾ) ਰਸ ਮਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ (ਚਰਨ) ਧੂੜ ਹੋਈਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮਨ ਅੰਦਰ ਨਿਮਰਤਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ (ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ) ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦਾ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਮਨ (ਸਦੀਵੀ) ਅਡੋਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਵਖਰਾ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ (ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ) ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੨।

ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਦੁਸਮਨ ਸਭਿ ਮੀਤ ॥ ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਮਹਾ ਪੁਨੀਤ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਕਿਸ ਸਿਉ ਨਹੀ ਬੈਰੁ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨ ਬੀਗਾ ਪੈਰੁ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨਾਹੀ ਕੋ ਮੰਦਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਜਾਨੇ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨਾਹੀ ਹਉ ਤਾਪੁ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਤਜੈ ਸਭੁ ਆਪੁ ॥ ਆਪੇ ਜਾਨੈ, ਸਾਧ ਬਡਾਈ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਧ ਪ੍ਰਭੂ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਦੁਸ਼ਮਨ, ਮਹਾਂ, ਸਿਉਂ, ਬੀਂਗਾ, ਨਾਹੀਂ, ਹਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਹਾ ਪੁਨੀਤ=ਅਤੀ ਪਵਿੱਤਰ। ਬੈਰੁ=ਵੈਰ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ। ਬੀਗਾ ਪੈਰ=ਵਿੰਗਾ (ਟੇਢਾ) ਕਦਮ। ਕੋ=ਕੋਈ (ਆਦਮੀ)। ਪਰਮਾਨੰਦਾ= ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਵਾਲਾ। ਤਾਪੁ=ਬੁਖਾਰ। ਆਪੁ=ਆਪਾ-ਪਨ, ਅਪਣੱਤ। ਤਜੈ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਡਾਈ=ਵਡਿਆਈ। ਬਨਿ ਆਈ=ਬਣ ਆਈ ਭਾਵ ਪੱਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਮਿੱਤਰ (ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ) ਅਤੀ ਪਵਿੱਤਰ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਕਿਸੇ (ਜੀਵ) ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ (ਹੋ ਸਕਦਾ)। ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ ਕਦੀ) ਟੇਢਾ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਪੁਟਦਾ (ਭਾਵ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ)। ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਵਾਲੇ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ (ਪੁਰਖ) ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਮੈਂ (ਦਾ) ਤਾਪ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ (ਭਾਵ ਮਨ ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਸਭ (ਆਪਾ-ਪਨ, ਅਪਣਤ) ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਾਧੂ (ਪੁਰਸ਼) ਦੀ (ਆਪਣੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਸਾਧੂ (ਪੁਰਸ਼ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, (ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ)।੩।

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨ ਕਬਹੂ ਧਾਵੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ ਲਹੈ ॥ ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਅਜਰੁ ਸਹੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਬਸੈ ਥਾਨਿ ਊਚੈ ॥ ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਮਹਲਿ ਪਹੂਚੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਦ੍ਰਿੜੈ ਸਭਿ ਧਰਮ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਪਾਏ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਧੂ ਕੈ ਕੁਰਬਾਨ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਜਰੁ' ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ 'ਅ-ਜਰੁ' ਹੈ। 'ਸਹੈ' ਨੂੰ 'ਸਹੇ' ਅਤੇ 'ਪਹੂਚੈ' ਨੂੰ 'ਪ-ਹੂਚੈ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਬਹੂ=ਕਦੇ ਭੀ। ਧਾਵੈ=ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ (ਨਾਮ)। ਲਹੈ=ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਰੁ=ਜੋ ਜਰਿਆ (ਸਹਾਰਿਆ) ਨਾ ਜਾਵੇ। ਸਹੈ=ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ।

ਥਾਨਿ=ਥਾਂ ਉਤੇ। ਮਹਲਿ=ਮਹਲ (ਸਰੂਪ) ਵਿਚ। ਪਹੂਚੈ=ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਦ੍ਰਿੜੈ=(ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਭਿ=ਸਾਰੇ। ਧਰਮ=ਫਰਜ਼। ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨੇ। ਕੁਰਬਾਨ=ਬਲਿਹਾਰ, ਸਦਕੇ।

ਅਰਥ: ਸਾਧੂ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ) ਕਦੇ ਵੀ (ਇਧਰ ਉਧਰ) ਨਹੀਂ ਦੌੜਦਾ (ਭਾਵ ਭਟਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਅਗੋਚਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਲਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ (ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ) ਨਾ ਸਹਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ (ਅਵਸਥਾ) ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੋਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਰਤ) ਉਚੇ ਅਸਥਾਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਤੇ ਜਾ ਟਿਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ) ਮਹਲ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖ) ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ (ਜੀਵਨ, ਜੁਗਤੀਆਂ, ਫਰਜ਼ਾਂ) ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਪਾਸੇ) ਇਕੋ ਇਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ (ਵੇਖਦਾ ਹੈ)। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨਾਮ ਰੂਪ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ (ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।੪।

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਸਭ ਕੁਲ ਉਧਾਰੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਸਾਜਨ ਮੀਤ ਕੁਟੰਬ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਸੋ ਧਨੁ ਪਾਵੈ ॥ ਜਿਸੁ ਧਨ ਤੇ, ਸਭੁ ਕੋ ਵਰਸਾਵੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਧਰਮਰਾਇ ਕਰੇ ਸੇਵਾ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਸੋਭਾ ਸੁਰਦੇਵਾ॥ ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਪਾਪ ਪਲਾਇਨ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਨ ਗਾਇਨ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਸ੍ਰਬ ਥਾਨ ਗੰਮਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਫਲ ਜਨੰਮ ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਸੁਰਦੇਵਾ' ਨੂੰ ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ 'ਸੁਰ ਦੇਵਾ' ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ। 'ਜਨੰਮ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਜਨਮ' ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਗਲ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੁਲ=ਵੰਸ਼। ਉਧਾਰੈ=ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਟੰਬ=ਪਰਵਾਰ। ਨਿਸਤਾਰੈ=ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਧਨੁ=(ਨਾਮ) ਧਨ। ਵਰਸਾਵੈ=ਵਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਰਾਇ=ਧਰਮ ਰਾਜਾ। ਸੁਰਦੇਵਾ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦੇਵਤੇ। ਸੋਭਾ=ਸਿਫਤਾਂ, ਵਡਿਆਈਆਂ । ਪਲਾਇਨ=ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ=

ਪਵਿੱਤਰ। ਗੰਮਿ=ਪਹੁੰਚ, ਗੰਮਤਾ।

ਅਰਥ: ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਸਜਣਾਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ, (ਅਤੇ) ਕੁਟੰਬੀਆਂ ਦਾ (ਭੀ) ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖ) ਉਸ (ਨਾਮ) ਧਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ (ਨਾਲ) ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਰਾਜਾ (ਭੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਸੋਭਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ (ਸੁਰਤ ਉਚੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ) ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਮਿੱਠੇ) ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖਾ) ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ ॥ ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ, ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਕਲੂਖਤ ਹਰੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨਰਕ ਪਰਹਰੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਈਹਾ ਊਹਾ ਸੁਹੇਲਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਬਿਛੁਰਤ ਹਰਿ ਮੇਲਾ ॥ ਜੋ ਇਛੈ, ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੈ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ, ਸਾਧ ਰਿਦ ਬਸੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਉਧਰੈ, ਸਾਧ ਸੁਨਿ ਰਸੈ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਈਹਾਂ, ਊਹਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਘਾਲਿ=ਮੁਸ਼ੱਕਤ, ਸਾਧਨਾ। ਨਿਹਾਲ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਕਲੂਖਤ= ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ਼, ਮੈਲ। ਪਰਹਰੈ=ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਹੇਲਾ=ਸੁਖੀ। ਬਿਛੁਰਤ=(ਹਰੀ ਤੋਂ) ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਦਾ। ਇਛੈ=ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਿਦ=ਹਿਰਦਾ। ਬਿਰਥਾ=ਵਿਅਰਥ, ਭਾਵ ਖ਼ਾਲੀ। ਰਸੈ=ਰਸਨਾ ਤੋਂ।

ਅਰਥ : ਸਾਧੂ (ਪੁਰਖ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ੱਕਤ (ਭਾਵ ਸਰੀਰਕ ਸਾਧਨਾ) ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ (ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਹੁਲਾਰੇ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ (ਭਾਵ ਵਿਕਾਰੀ ਵਾਸ਼ਨਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਜੀਵ) ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਦੂਰ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਬਚ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ)। ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਇਥੇ ਉਥੇ (ਭਾਵ ਮਾਤ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ (ਹਰੀ ਤੋਂ) ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੁੜ) ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ (ਮਨੁੱਖ) ਜਿਸ ਫਲ ਦੀ ਇਛਾ (ਕਰਦਾ ਹੈ) ਓਹੋ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚੋਂ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵੀ) ਖ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਧੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਾਧੂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ (ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ) ਮਨੁੱਖ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੬।

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਸੁਨਉ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨ ਮਨ ਤੇ ਬਿਸਰੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਸਰਪਰ ਨਿਸਤਰੈ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਲਗੈ ਪ੍ਰਭੁ ਮੀਠਾ ॥ ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਡੀਠਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਭਏ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਗਤਿ ਭਈ ਹਮਾਰੀ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਮਿਟੇ ਸਭਿ ਰੋਗ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਧ ਭੇਟੇ ਸੰਜੋਗ ॥ ੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੁਨਉ=ਸੁਣਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਨ ਗਾਉ=ਗੁਣਾ ਦਾ ਗਾਇਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਿਸਰੈ=ਭੁਲਦਾ। ਸਰਪਰ=ਅਵੱਸ਼। ਨਿਸਤਰੈ=ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਆਗਿਆਕਾਰੀ=ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ। ਗਤਿ= ਮੁਕਤੀ। ਭੇਟੇ=ਮਿਲੇ। ਸੰਜੋਗ=ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ: ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨਾ (ਚਾਹੀਦਾ) ਹੈ (ਅਤੇ) ਸ਼ਾਧੂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਹਰੀ) ਮਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ (ਕੀਤਿਆਂ ਮਨੁੱਖ) ਅਵੱਸ਼ ਹੀ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ (ਪ੍ਰਭੂ) ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਵਸਿਆ) ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ (ਅਸੀਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋਏ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸਾਡੀ ਗਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਸਾਡੇ) ਸਾਰੇ ਰੋਗ (ਦੁਖ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰਬਲੇ) ਸੰਜੋਗ (ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਸਾਧੂ (ਸਤਿਪੁਰਖ) ਮਿਲੇ ਹਨ।੭।

ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ, ਬੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ ॥ ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ, ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ, ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ ਦੂਰਿ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ, ਰਹੀ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਕਾ ਨਾਹੀ ਅੰਤ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਸਦਾ ਬੇਅੰਤ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਊਚ ਤੇ ਊਚੀ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਮੂਚ ਤੇ ਮੂਚੀ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਸਾਧ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ॥੮॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਮਾਂ, ਜਾਨਹਿਂ, ਸੁਨਹਿਂ, ਬਖਿਆਨਹਿਂ, ਉਪਮਾਂ, ਤਿਹੁਂ, ਨਾਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਹਿਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਬਖਿਆਨਹਿ=ਆਖਦੇ, ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ=(ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ। ਭਰਪੂਰਿ= ਵਿਆਪਕ। ਸੋਭਾ=ਉਪਮਾ। ਮੂਚ ਤੇ ਮੂਚੀ=ਵਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ। ਭੇਦੁ=ਫਰਕ।

ਅਰਥ: ਸਾਧੂ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਵੇਦ (ਭੀ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। (ਉਹ ਤਾਂ) ਜਿਨਾ ਕੁ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਉਤਨਾ (ਹੀ) ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (ਭਾਵ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਹੈ)। ਸਾਧੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ (ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ) ਵਿਆਪ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ (ਕੋਈ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ (ਪਾ ਸਕਦਾ) ਸਾਧੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਦਾ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਉਚੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਸਾਧ ਦੀ ਵਡਿਆਈ (ਤਾਂ) ਸਾਧੂ (ਨੂੰ ਆਖਣੀ ਹੀ) ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਧੂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ (ਪਰਸਪਰ ਕੋਈ) ਭੇਦ (ਅੰਤਰ) ਨਹੀਂ ਹੈ (ਭਾਵ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ)।੮।੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਸਾਧ-ਜਨਾ ਦੀ ਅਸਚਰਜ ਕਥਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਛੇ ਲਖਣਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਮੰਤ੍ਰੰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਨਾਮੰ, ਧ੍ਯਾਨੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪੂਰਨਹ ॥
ਗ੍ਯਾਨੰ, ਸਮ ਦੁਖ ਸੁਖੰ, ਜੁਗਤਿ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਵੈਰਣਹ ॥
ਦਯਾਲੰ, ਸਰਬਤ੍ਰ ਜੀਆ, ਪੰਚ ਦੋਖ ਬਿਵਰਜਿਤਹ ॥

ਭੋਜਨੰ, ਗੋਪਾਲ ਕੀਰਤਨੰ, ਅਲਪ ਮਾਯਾ, ਜਲ ਕਮਲ ਰਹਤਹ॥
ਉਪਦੇਸੰ, ਸਮ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰਹ, ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਭਾਵਨੀ ॥
ਪਰਨਿੰਦਾ ਨਹ ਸ੍ਰੋਤਿ ਸ੍ਰਵਣੰ, ਆਪੁ ਤ੍ਯਿਾਗਿ ਸਗਲ ਰੇਣੁਕਹ ॥
ਖਟ ਲਖੵਣ, ਪੂਰਨੰ ਪੁਰਖਹ, ਨਾਨਕ, ਨਾਮ ਸਾਧ ਸ੍ਵਜਨਹ ॥
[ਪੰਨਾ ੧੩੫੭

੧. ਸਾਧੂ ਜਨ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।
੨. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੁਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੩. ਸਭ ਜੀਆਂ ਉਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਪੰਜ ਦੋਖਾਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ) ਤੋਂ ਵਿਵਰਜਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੪. ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਭੋਜਨ ਛਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਵਿਚ ਕਮਲ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੫. ਸ਼ਤਰੂ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਗਵੰਤ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੬. ਆਪਣੇ ਕੰਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ, ਆਪਾ-ਭਾਵ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਨ ਪੁਰਖਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਇਹ ਲਖਣ ਹਨ।

ਅਜਿਹੇ ਲਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ:-

ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਮਾਗਉ ਧੂਰਿ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮੇਰੀ ਸਰਧਾ ਪੂਰਿ॥ [ਪੰਨਾ ੨੯੯

ਸਾਧੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਜੋ ਫਲ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਨ, ਸਭ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਚੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ:-

ਜੋ ਇਛੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੈ ॥

"ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ॥ ਦਰਸਨ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ" ਵਾਲੀ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਕਈ ਪਖੰਡੀ ਸਾਧੂ ਅਯੋਗ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

"ਧੁਰੋਂ ਆਏ ਧੁਰੋਂ ਪਠਾਏ ਧੁਰੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਾਧ ਦੀ ਪਾਰਸ ਰਸਾਇਣੀ ਛੋਹ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਐਸੀ ਪਾਰਸ ਕਲਾ ਵਾਲਾ ਪਰਤਾਪ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਾਰੀ ਘਾਲ

ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਨਹੀਂ ਘਾਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਐਸੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਮੰਬਏ ਜੋਤਿ ਜੋਤੀਸ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਾਮੇ ਦੇ ਜੋਤਿ ਕਿਰਨ ਵਿਗਾਸੀ ਭਾਨ ਮੂਰਤੀ ਪਾਰਸ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਭੇਟਨ (ਹੋਣ) ਸਾਰ ਹੀ ਕਪਾਟ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਕਮਾਲ ਕਲਿਆਣ ਕਲਬੀ ਦਸਮ ਦੁਆਰਿ ਮਹਿਵਤਾ (ਸਮਾਈ) ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਰਸਨ ਭੇਟਣ ਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੁੰਭਕੀ ਦਰਸ਼ਨਾ ਦੀ ਇਕੋ ਝਲਕ ਨਾਲਿ ਉਹ ਨਿਹਾਲੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜਾਮੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਐਸੀ ਸਦਗਤੀ 'ਦਰਸਨ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ' ਵਾਲੀ ਸਦਗਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਰੇ ਗੈਰੇ ਨਥੂ ਖੈਰੇ ਸਾਧਾਂ ਡਿੰਭੀ ਪਰਪੰਚੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਭਰਮ ਭੁਲੀ ਲੁਕਾਈ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਭਾਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਰੀ ਹੀ ਫੋਟਕ ਪਰਪੰਚੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਪਰਮ ਆਲਸੀ ਜਗਿਆਸੂ, ਨਿਰੇ ਗਧਾ ਵੈਰਾਗ ਵਾਲੇ ਕਹਾਉਤੀ ਜਗਿਆਸੂ ਇਹੋ ਸੁਖੈਨਤਾ ਸੁਖ ਰਹਿਣੀ ਗਲ ਭਾਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਸੁਖਾਲੀ ਬਿਧਿ ਬਣਿ ਆਵੇ ਕਿ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਭੀ ਨਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇ ਅਤੇ ਹਿੜਬਸ ਮਈ ਪਰਮਾਰਥੀ ਲਗਨ ਇੱਛਾ ਭੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਸਤਮੁੱਲੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਓਹ ਘਾਲ ਨਿਖੱਟੂ ਦਲਿੱਦਰੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨਿਖੜੰਮੀ ਆਸਾ ਧਾਰ ਕੇ ਭੇਖੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਏ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਪਰ ਦਿਤੀ ਦੁਪੰਗਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਅਜੇਹੇ ਡਿੰਭੀ ਸਾਧੂਆਂ ਉਤੇ ਹੀ ਘਟਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਓਹਨਾਂ ਅਗੇ ਜਾ ਅਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ:- 'ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਤ ਜੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਣ ਆਇਆ ਹਾਂ।' ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਫੋਕਟ ਸਾਧ ਪਦੀਏ ਪਰਪੰਚੀ ਫੁੱਲ ਫੁੱਲ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਆਪਣਾ ਦਰਸਨ ਭੇਟਾਇਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਬਣਿ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਓਹਨਾਂ ਘੁੱਗੂ ਮੱਟ ਵਾਸੀ ਪਰਪੰਚੀ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਸਰਦਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਨਾਹੀ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੁਛ ਸਉਰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਪਰਪੰਚ ਦਿਖਾਵੇ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਗ਼ਾਰਤ ਕਰਿ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਨੂੰ ਖਜਲ ਖ਼ੁਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਏਸ ਸਤਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚਿ ਜੋ ਸਾਧ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦੀ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਰੂਪ ਸਾਧ ਦੀ ਪਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਧ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ) ਐਸੇ ਪਾਰਸ ਮੁਅਜ਼ਨੀ ਦਰਸਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਈ ਅਮਿਉ ਰਸਾਇਣੀ ਜੋਤਿ ਤੇਜਾਇਣੀ ਰਸਾਇਣੀ ਸੁਫਲ ਫਲ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚਿ ਹੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਅਤੁਟ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੀ ਘਾਲਨਾ ਵਾਲੇ

ਪਰਮਾਰਥੀ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਇਹ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਅਤੁਟਤਾ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਫਲ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਪਰਤੱਖ ਦੇਖਣ ਪਾਖਣ ਪਰਖਣ ਵਿਚਿ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚਿ ਘਾਲਨਾ ਘਾਲੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਸਾਰ ਹੀ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਸਾਰ ਹੀ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚਿ ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਬਿਰਾਜਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪਰਤੱਖ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਦਰਸਨੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਝਲਕਾਰ ਸਾਂਗੋ ਪਾਂਗ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਕ ਦਮ ਹੀ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਵਤਾਰ ਦਸਮੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਖੇ ਜਾ ਲਗਦੀ ਹੈ।"

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਅੱਗ ਦੀ ਚਿੰਗਾੜੀ ਮਣਾਂ ਮੂੰਹੀ ਰੂਈ ਫੂਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧੀ ਤੋਂ ਅਧੀ ਘੜੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੱਤ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਆਖਣੀ ਹੀ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਸੋਭਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ, ਪੂਰਨ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਮਨਿ ਸਾਚਾ, ਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਪੇਖੈ, ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ, ਇਹ ਲਛਣ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਵਿਚ, ਰਸਨਾ ਉਤੇ। ਸਾਚਾ ਸੋਇ=ਉਹ ਸੱਚਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ)। ਪੇਖੈ=ਵੇਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਲਛਣ=ਗੁਣ, ਅਲਾਮਤਾਂ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ=ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਮਬੇਤਾ।

ਅਰਥ: ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਤੇ) ਰਸਨਾ ਉਤੇ ਵੀ ਉਹ ਸੱਚਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ) ਇਕ (ੴ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ (ਸਰੂਪ) ਨਾ ਵੇਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਹਨਾਂ ਲਛਣਾਂ ਵਾਲਾ (ਪੁਰਖ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸਦਾ ਨਿਰਲੇਪ ॥ ਜੈਸੇ, ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲ ਅਲੇਪ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸਦਾ ਨਿਰਦੋਖ ॥

ਜੈਸੇ, ਸੂਰੁ ਸਰਬੁ ਕਉ ਸੋਖ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਮਾਨਿ ॥ ਜੈਸੇ, ਰਾਜ ਰੰਕ ਕਉ ਲਾਗੈ ਤੁਲਿ ਪਵਾਨ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਧੀਰਜੁ ਏਕ ॥ ਜਿਉ, ਬਸੁਧਾ ਕੋਊ ਖੋਦੈ, ਕੋਊ ਚੰਦਨ ਲੇਪ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਇਹੈ ਗੁਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਿਉ ਪਾਵਕ ਕਾ, ਸਹਜ ਸੁਭਾਉ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਜਿਉਂ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਬਸੁਧਾ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਬਸੁੱਧਾ' ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਲੇਪ=ਅਲੇਪ (ਭਾਵ ਮੋਹ ਰੂਪ ਚਿੱਕੜ ਤੋਂ ਰਹਿਤ)। ਅਲੇਪ=ਅਛੋਹ। ਨਿਰਦੋਸ=ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸੂਰੁ=ਸੂਰਜ। ਸੋਖ=ਸੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਵਿਚ। ਸਮਾਨਿ=ਸਮਾਨਤਾ, ਇਕੋ ਜਿਹਾ। ਰੰਕ=ਕੰਗਾਲ। ਤੁਲਿ=ਇਕੋ ਜਿਹੀ। ਪਵਾਨ=ਹਵਾ। ਧੀਰਜੁ=ਸਬਰ, ਸਹਿਨ ਸ਼ਕਤੀ। ਬਸੁਧਾ=ਧਰਤੀ। ਲੇਪ=ਪੋਚਾ। ਗੁਨਾਉ=ਗੁਣ। ਸਹਜ=ਕੁਦਰਤੀ।

ਅਰਥ: ਜਿਵੇਂ ਕੰਵਲ (ਫੁੱਲ) ਪਾਣੀ ਵਿਚ (ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਚਿੱਕੜ ਪਾਣੀ ਤੋਂ) ਅਛੋਹ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰਕ ਮੋਹ ਰੂਪ ਚਿੱਕੜ ਤੋਂ) ਸਦਾ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੂਰਜ ਸਾਰੇ (ਰਸਾਂ ਨੂੰ) ਸੁਕਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਅਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੂਰਜ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਉ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਵਿਸ਼ੇ-ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਅਜਿਹੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ) ਰਹਿਤ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਵਾ ਅਮੀਰ (ਅਤੇ) ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਉ ਅਨੁਸਾਰ) ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਲਗਦੀ ਹੈ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ), ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ (ਸਮਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਟਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ (ਆਦਮੀ ਚੌਕਾ ਪਾ ਕੇ) ਚੰਦਨ ਦਾ ਪੋਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਧਰਤੀ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸਬਰ ਹੀ ਸਹਿਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਅੰਦਰ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ (ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦਾ ਸਹਜ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ (ਜੋ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮੰਦੀ ਭਾਵਨਾ ਧਾਰ ਕੇ ਅੱਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਿੱਘ ਦਿੰਦੀ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹੈ (ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਗੁਣੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਵਗੁਣਾਂ

ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੧।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਨਿਰਮਲਾ ॥ ਜੈਸੇ, ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਜਲਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਮਨਿ, ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥ ਜੈਸੇ, ਧਰ ਊਪਰਿ ਆਕਾਸੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਸਮਾਨਿ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਨਾਹੀ, ਅਭਿਮਾਨ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਊਚ ਤੇ ਊਚਾ ॥ ਮਨਿ ਅਪਨੈ, ਹੈ ਸਭ ਤੇ ਨੀਚਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸੇ ਜਨ ਭਏ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਿਨ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਕਰੇਇ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਕਰੇਇ' ਨੂੰ 'ਕਰੇ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਮਲਾ=ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਜਲਾ=ਅਗਨੀ। ਧਰ=ਧਰਤੀ। ਪ੍ਰਗਾਸੁ=ਚਾਨਣ (ਗਿਆਨ ਦਾ)। ਸਤ੍ਰ=ਦੁਸ਼ਮਨ, ਵੈਰੀ। ਅਭਿਮਾਨ= ਅਹੰਕਾਰ। ਮਨਿ=ਮਨ ਕਰਕੇ।

ਅਰਥ: ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਨੂੰ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ (ਤਿਵੇਂ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਦਾ ਹਿਰਦਾ) ਅਤੀ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਕਾਸ਼ (ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਲਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੇ ਸਜਣ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ) ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਭਾਵੇਂ) ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਉਹੋ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।੨।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥ ਆਤਮ ਰਸੁ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਚੀਨਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ, ਸਭ ਊਪਰਿ ਮਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਤੇ, ਕਛੁ ਬੁਰਾ ਨ

ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਰਸੀ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਬੰਧਨ ਤੇ ਮੁਕਤਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ, ਨਿਰਮਲ ਜੁਗਤਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਗਿਆਨ ॥ ਨਾਨਕ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨੁ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਰੀਨਾ=(ਚਰਨ) ਧੂੜ। ਆਤਮ ਰਸੁ=ਨਾਮ ਰਸ। ਚੀਨਾ=ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਮਇਆ=ਮਿਹਰ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ। ਭਇਆ=ਹੋਇਆ। ਸਮਦਰਸੀ=ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਬੰਧਨ=(ਕਰਮਾਂ ਦੇ) ਬੰਧਨ। ਮੁਕਤਾ=ਅਜ਼ਾਦ। ਜੁਗਤਾ=ਜੁਗਤੀ, ਮਰਯਾਦਾ।

ਅਰਥ: ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਪੁਰਖ) ਸਭ ਦੀ (ਚਰਨ) ਧੂੜ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਆਤਮ ਰਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਸਭ (ਜੀਆਂ) ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ (ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬੁਰਾ (ਕੰਮ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ), ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ (ਸਭ ਉਤੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ (ਹੋ ਕੇ) ਵਰਸਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਸੰਸਾਰਕ) ਬੰਧਨਾਂ (ਝਮੇਲਿਆਂ) ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ (ਸਦਾ ਹੀ) ਸਵੱਛ (ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਭੋਜਨ ਰੱਬੀ-ਗਿਆਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਸਦਾ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ) ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਧਿਆਨ (ਧਰਦਾ ਹੈ)।੩।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਏਕ ਊਪਰਿ ਆਸ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ, ਨਹੀ ਬਿਨਾਸ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਗਰੀਬੀ ਸਮਾਹਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਨਾਹੀ ਧੰਧਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਲੇ ਧਾਵਤੁ, ਬੰਧਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਹੋਇ ਸੁ ਭਲਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸੁਫਲ ਫਲਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਗਿ, ਸਗਲ ਉਧਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਜਪੈ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਸੁਫਲ' ਪਦ ਨੂੰ 'ਸੁ ਫਲ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਏਕ ਊਪਰਿ=ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਉਤੇ। ਆਸ=ਉਮੀਦ। ਬਿਨਾਸ=ਨਾਸ਼। ਗਰੀਬੀ=ਨਿਮਰਤਾ। ਸਮਾਹਾ=ਸਮਾਈ (ਟਿਕੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਮਾਹਾ=ਚਾਉ, ਹੁਲਾਸ, ਖੁਸ਼ੀ। ਧੰਧਾ=ਜੰਜਾਲ। ਧਾਵਤੁ=ਦੌੜਨ ਵਾਲਾ ਚੰਚਲ ਮਨ। ਬੰਧਾ=ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ। ਭਲਾ=ਅਛਾ, ਚੰਗਾ। ਸੁਫਲ ਫਲਾ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਲਿਆ ਫੁਲਿਆ। ਉਧਾਰੁ=ਨਿਸਤਾਰਾ।

ਅਰਥ: ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਇਕ (ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ) ਉਪਰ ਹੀ ਆਸ (ਰਖਦਾ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਨਾਸ ਨਹੀਂ (ਹੁੰਦਾ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ (ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ) ਗਰੀਬੀ (ਨਿੰਮਰਤਾ) ਸਮਾਈ (ਟਿੱਕੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ (ਸਦਾ ਹੀ) ਖੁੱਸ਼ੀ (ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰਕ ਜੰਜਾਲ ਨਹੀਂ (ਕਿਉਂਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਦੌੜਨ ਵਾਲੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ) ਕਰਕੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਲਈ (ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਜੀਵਨ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ (ਹਰ ਪਖੋਂ) ਛੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਲਦਾ-ਫੁਲਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਸੰਗਤ (ਕਰਮ) ਨਾਲ ਸਭ ਜੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ (ਭਾਵ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੋ. ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ) ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ (ਸਾਈਂ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਏਕੈ ਰੰਗ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਬਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਨਾਮੁ ਪਰਵਾਰੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸਦਾ ਸਦ ਜਾਗਤ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਅਹੰਬੁਧਿ ਤਿਆਗਤ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਮਨਿ, ਪਰਮਾਨੰਦ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਘਰਿ, ਸਦਾ ਅਨੰਦ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸੁਖ ਸਹਜ ਨਿਵਾਸ ॥ ਨਾਨਕ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਨਹੀ ਬਿਨਾਸ ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਪਰਮਾਨੰਦ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਪਰਮ ਅਨੰਦ' ਹੈ, 'ਪਰਮਾ ਨੰਦ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰੰਗ=ਪਿਆਰ। ਆਧਾਰ=ਆਸਰਾ। ਅਹੰਬੁਧਿ=ਅਹੰਕਾਰ

ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ। ਜਾਗਤ=ਸੁਚੇਤ, ਸਾਵਧਾਨ। ਸੁਖ ਸਹਜ=ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ। ਨਿਵਾਸ=ਪ੍ਰਵੇਸ਼। ਬਿਨਾਸ=ਨਾਸ, ਮੌਤ, ਮ੍ਰਿਤੂ।

ਅਰਥ: ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਪਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਗ ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ (ਮਨ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਰੂਪ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪ (ਹੀ) ਟੱਬਰ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ (ਪੁਰਖ) ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਸੁਚਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮ-ਅਨੰਦ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਘਰ (ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਸਦਾ ਖੇੜਾ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਸਦਾ) ਸੁਖ ਅਤੇ ਟਿਕਾਉ ਦਾ ਵਾਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।੫।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਬੇਤਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਏਕ ਸੰਗਿ ਹੇਤਾ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਹੋਇ ਅਚਿੰਤ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਨਿਰਮਲ ਮੰਤ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਜਿਸੁ ਕਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਬਡ ਪਰਤਾਪ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਦਰਸੁ, ਬਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ, ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ, ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥ ਨਾਨਕ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਡਭਾਗੀਂ, ਖੋਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਪਰਮੇਸੁਰ' ਨੂੰ 'ਪਰਮੇਸਰ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੇਤਾ=ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਹੇਤਾ=ਹਿਤ, ਪਿਆਰ। ਅਚਿੰਤ= ਬੇਫਿਕਰੀ। ਮੰਤ=ਮੰਤਰ, ਉਪਦੇਸ਼। ਬਡਭਾਗੀ=ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ਮਹੇਸੁਰ= ਮਹੀ+ਈਸ਼ਰ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਬਲਿ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ। ਪਰਮੇਸੁਰ=ਵੱਡਾ ਈਸ਼ਰ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ)।

ਅਰਥ: ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਪੁਰਖ) ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਇਕ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ (ਮਨ ਵਿਚ) ਬੇਫਿਕਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ

ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ (ਭੀ) ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਉਹ ਪੁਰਖ ਬਣਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਸ ਦਾ ਵਡਾ ਜਹੁ-ਜਲਾਲ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਤੋਂ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ (ਤਾਂ) ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵਰਗੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਲਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪ (ਹੀ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਰੂਪ) ਹੈ।੬।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ, ਕੀਮਤਿ ਨਾਹਿ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ, ਸਗਲ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ, ਕਉਨੁ ਜਾਨੈ ਭੇਦੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ, ਸਦਾ ਅਦੇਸੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਕਥਿਆ ਨ ਜਾਇ ਅਧਾਖੵਰੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸਰਬ ਕਾ ਠਾਕੁਰੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਮਿਤਿ, ਕਉਨੁ ਬਖਾਨੈ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਗਤਿ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਜਾਨੈ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹਿੰ, ਮਾਹਿੰ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਠਾਕੁਰ' ਨੂੰ 'ਠਾਕਰ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਧਾਖੵਰੁ' ਨੂੰ 'ਅਧਿਆਖਰੁ' ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੀਮਤਿ=ਕੀਮਤ (ਗੁਣਾਂ ਦੀ)। ਮਨ ਮਾਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ (ਸਾਰੇ ਗੁਣ)। ਅਦੇਸੁ=ਨਮਸਕਾਰ। ਅਧਾਖੵਰੁ=ਅੱਧਾ ਅੱਖਰ। ਠਾਕੁਰੁ= ਮਾਲਿਕ। ਮਿਤਿ=ਸੀਮਾ, ਹੱਦ। ਬਖਾਨੈ=ਕਹੇ। ਗਤਿ=ਹਾਲਤ, ਅਵਸਥਾ।

ਅਰਥ: ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ (ਗੁਣਾਂ) ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ (ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਮਨ (ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ (ਗੁਣ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਦੇ ਜੀਵਨ) ਦਾ ਭੇਤ ਕਉਣ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ)। (ਇਸ ਲਈ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ (ਤਾਂ) ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ (ਕਰਨੀ ਹੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ) ਅੱਧਾ ਅੱਖਰ (ਭਾਵ ਰਤਾ ਭਰ ਭੀ) ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਾਰੇ

(ਜੀਵਾਂ) ਦਾ ਮਾਲਕ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਅੰਤ ਸੀਮਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ (ਉਚ) ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਆਪ ਹੀ) ਜਾਣ (ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ੭ ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਕਰਤਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸਦ ਜੀਵੈ, ਨਹੀ ਮਰਤਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਮੁਕਤਿ, ਜੁਗਤਿ, ਜੀਅ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਅਨਾਥ ਕਾ ਨਾਥੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਸਭ ਊਪਰਿ ਹਾਥੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਸਗਲ ਅਕਾਰੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਨੀ ॥ ਨਾਨਕ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਰਬ ਕਾ ਧਨੀ ॥੮॥੮॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ : 'ਸ੍ਰਿਸਟਿ' ਪਦ ਨੂੰ 'ਸਰਿੱਸ਼ਟ' ਪੜਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਦ ਜੀਵੈ=ਸਦਾ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਕਤਿ=ਮੁਕਤੀ। ਜੁਗਤਿ= ਜੀਵਨ ਜਾਚ। ਜੀਅ ਕਾ ਦਾਤਾ=ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਬਿਧਾਤਾ= ਰਚਨਹਾਰ, ਕਰਤਾਰ। ਅਨਾਥ=ਨਿਖਸਮਿਆਂ। ਅਕਾਰੁ=ਸਰੂਪ, ਸੰਸਾਰ। ਧਨੀ=ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ: ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦਾ ਹੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ, (ਕਦੇ ਭੀ) ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਮੁਕਤੀ (ਜੀਵਨ) ਜੁਗਤੀ ਅਤੇ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਅਨਾਥਾਂ (ਨਿਥਾਵਿਆਂ) ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਸਭ (ਜੀਵਾਂ) ਉਤੇ ਹੱਥ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਭ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੈ)। ਸਾਰਾ ਦਿਸਦਾ ਵਜੂਦ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ (ਆਪਣਾ ਰੂਪ) ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ (ਆਖਣੀ ਹੀ) ਫਬਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਬ੍ਰਹਮ

ਗਿਆਨੀ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ (ਆਪ ਹੀ) ਮਾਲਕ ਹੈ।੮।੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਲਛਣਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਭਾਵੇਂ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਦੈਵੀ-ਗੁਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

੧. ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਰਸਨਾ ਉਤੇ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਉਹ "ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ" ਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੨. ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਵਗਣਾਂ ਅਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਤੋਂ ਸਦਾ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੩. ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਵਿਚ ਬੇ-ਮਿਸਾਲ ਧੀਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਇਉਂ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ "ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਧੀਰਜੁ ਏਕ" ਵਾਲੇ ਜੋ ਪਵਿਤਰ ਵਾਕ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਉਤੇ ਘਟਾ ਕੇ ਇਹ ਸਿਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ, ਸਦਾ ਸਹਜ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਹੈ।

੪. ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸਿਖਰ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੫. ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਖਾਣ, ਪੀਣ, ਸੁੰਦਰ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਪਦਵੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਤੇ ਉਮਾਹ ਚੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗਲ ਕੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਥੋਂ ਦੇ ਕੇ ਭਲਾ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੬. ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਉਹ ਥੋੜਾ ਖਾਂਦਾ ਥੋੜਾ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਸੌਂਦਾ ਹੈ।

੭. ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮਿਤਰ ਤੇ ਸ਼ਤਰੂ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਉਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:-

੧) **ਗ੍ਯਿਾਨੀ, ਰਹਤ ਆਗਿਆ ਦ੍ਰਿੜੁ ਜਾ ਕੈ ॥**
ਉਸਨ ਸੀਤ ਸਮਸਰਿ ਸਭ ਤਾਕੈ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੫੧

੨)　ਆਪੁ ਬੀਚਾਰੇ, ਸੁ ਗਿਆਨੀ ਹੋਈ ॥　[ਪੰਨਾ ੧੫੨

੩)　ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਿਖੁ ਏ ਸਭ,
ਤਿਉ ਕੰਚਨ ਅਰੁ ਪੈਸਾ ॥
ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਏ ਸਮ ਜਾ ਕੈ,
ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਫੁਨਿ ਤੈਸਾ ॥੩॥
ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਏ ਬਾਧੇ ਜਿਹ ਨਾਹਨਿ,
ਤਿਹ ਤੁਮ ਜਾਨਉ ਗਿਆਨੀ ॥
ਨਾਨਕ, ਮੁਕਤਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਮਾਨਉ,
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੋ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥　[ਪੰਨਾ ੨੨੦

੪)　ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ ਸੁ ਚੇਤੰਨੁ ਹੋਇ,
ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਕਮਾਇ ॥　[ਪੰਨਾ ੫੫੬

੫)　ਗੁਣ ਵੀਚਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਸੋਇ ॥
ਗੁਣ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥　[ਪੰਨਾ ੯੩੧

੬)　ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ, ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨਿ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ, ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਿ॥
[ਪੰਨਾ ੧੪੨੭

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗਿਆਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸਤਿਵਾਦੀ, ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਮੰਡਲ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਬਣ ਕੇ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਸਾਸ-ਗਿਰਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ-ਅਨੰਦ ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਵੈਸੇ 'ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ, ਏਕੋ ਹੈ ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ'। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਰਗੁਣੀ ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇਂ ਸੰਕੇਤ ਭੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਬਣਾਵੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿੱਥ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਓਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, 'ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ

ਉਰਿ ਧਾਰੈ ਜੋ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ॥
ਸਰਬ ਮੈ ਪੇਖੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥

ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਠਾਕੁਰ ਨਮਸਕਾਰੈ ॥
ਨਾਨਕ, ਓਹੁ ਅਪਰਸੁ ਸਗਲ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੈਂ, ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਮੈਂ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਅਪਰਸ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਅ-ਪਰਸ' ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਧਾਰੈ=ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਬ ਮੈ=ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ। ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਿਕ। ਅਪਰਸੁ=(ਮਾਇਆ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਛੋਹ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਨਿਸਤਾਰੈ=ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਖਿਨ ਖਿਨ (ਮਗਰੋਂ) ਠਾਕੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰਲੇਪ (ਅਪਰਸ ਪੁਰਸ਼) ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਮਿਥਿਆ ਨਾਹੀ ਰਸਨਾ ਪਰਸ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਨਿਰੰਜਨ ਦਰਸ ॥ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ, ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਟਹਲ, ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੇਤ ॥ ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ॥ ਸਭ ਤੇ, ਜਾਨੈ ਆਪਸ ਕਉ ਮੰਦਾ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਬਿਖਿਆ ਪਰਹਰੈ ॥ ਮਨ ਕੀ ਬਾਸਨਾ, ਮਨ ਤੇ ਟਰੈ ॥ ਇੰਦ੍ਰੀਜਿਤ, ਪੰਚ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਤ॥ ਨਾਨਕ, ਕੋਟਿ ਮਧੇ, ਕੋ ਐਸਾ ਅਪਰਸ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀਂ, ਮਹਿਂ । **ਫੁਟਕਲ:** 'ਨਿਰੰਜਨ' ਨੂੰ 'ਨਰਿੰਜਨ', 'ਤ੍ਰਿਅ' ਨੂੰ 'ਤ੍ਰੀਅ' ਅਤੇ 'ਅ-ਪਰਸ' ਨੂੰ 'ਅਪਰਸ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਿਥਿਆ=ਕੂੜ, ਝੂਠ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ। ਪਰਸ=ਛੋਹ। ਦਰਸ=ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ। ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ=ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਰੂਪ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਹੇਤ=ਹਿਤ, ਪ੍ਰੀਤੀ। ਕਰਨ=ਕੰਨ। ਨਿੰਦਾ=ਚੁਗਲੀ। ਮੰਦਾ=ਨੀਵਾਂ। ਬਿਖਿਆ=ਮਾਇਆ। ਬਾਸਨਾ=ਵਾਸ਼ਨਾ, ਫੁਰਨੇ। ਟਰੈ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰੀਜਿਤ=ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ। ਪੰਚ ਦੋਖ=ਸਬਦ, ਸਪਰਸ, ਰੂਪ,

ਰਸ, ਗੰਧ। ਰਹਤ=ਨਿਰਲੇਪ।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ) ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਕੂੜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੂੰਹਦੀ, (ਜਿਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੀ) ਅੱਖ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ (ਮਲੀਨ ਇਛਾ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੀ, (ਜਿਹੜਾ) ਸੰਤ-ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੇ) ਕੰਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ, (ਜਿਹੜਾ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮੰਦਾ (ਨੀਂਵਾ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਾਇਆ (ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਦੂਰ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮਨ ਤੋਂ ਹੀ ਟਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ) ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ (ਬਣ ਕੇ) ਪੰਜ (ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦੋਖ (ਅਸਰ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਕੋਈ (ਇਕ ਅੱਧਾ ਹੀ) ਅਜਿਹਾ 'ਅਪਰਸ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੨।

ਬੈਸਨੋ ਸੋ, ਜਿਸ ਊਪਰਿ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ॥ ਬਿਸਨ ਕੀ ਮਾਇਆ ਤੇ, ਹੋਇ ਭਿੰਨ ॥ ਕਰਮ ਕਰਤ, ਹੋਵੈ ਨਿਹਕਰਮ ॥ ਤਿਸੁ ਬੈਸਨੋ ਕਾ, ਨਿਰਮਲ ਧਰਮ ॥ ਕਾਹੂ ਫਲ ਕੀ, ਇਛਾ ਨਹੀ ਬਾਛੈ ॥ ਕੇਵਲ, ਭਗਤਿ ਕੀਰਤਨ ਸੰਗਿ ਰਾਚੈ ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ, ਸਿਮਰਨ ਗੋਪਾਲ ॥ ਸਭ ਊਪਰਿ, ਹੋਵਤ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਆਪਿ ਦ੍ਰਿੜੈ, ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਓਹੁ ਬੈਸਨੋ, ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਵੈ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਬਾਂਛੈ, ਅਵਰਹਾਂ। 'ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ' ਨੂੰ 'ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੈਸਨੋ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਭਗਤ। ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ=ਅਤੀ ਖੁੱਸ਼। ਬਿਸਨ=ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰਭੂ। ਨਿਹਕਰਮ=ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਹੀ ਬਾਛੈ=ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ। ਰਾਚੈ=ਰਚਦਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿੜੈ=ਪੱਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਗਤਿ=ਉਚੀ ਤੋਂ ਉਚੀ ਆਤਮ ਅਵਸਥਾ।

ਅਰਥ: ਵੈਸ਼ਨੋ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਓਹ ਵੈਸ਼ਨੋ, ਜੋ) ਕਰਮ

ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਮ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। (ਉਹ ਵੈਸ਼ਨੋ) ਕਿਸੇ ਕਰਮ-ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ (ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕੇਵਲ ਭਗਤੀ ਤੇ ਹਰੀ-ਜਸ ਵਿਚ ਹੀ ਰਚਦਾ (ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ। (ਉਹ) ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਜੀਆਂ (ਉਤੇ) ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਆਪ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ) ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਵੈਸ਼ਨੋ ਪਰਮਗਤੀ (ਸਰਬੋਤਮ ਆਤਮ-ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੩।

ਭਗਉਤੀ, ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਕਾ ਰੰਗੁ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਦੁਸਟ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥ ਮਨ ਤੇ ਬਿਨਸੈ, ਸਗਲਾ ਭਰਮੁ ॥ ਕਰਿ ਪੂਜੈ ਸਗਲ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਾਪਾ ਮਲੁ ਖੋਵੈ ॥ ਤਿਸੁ ਭਗਉਤੀ ਕੀ ਮਤਿ, ਊਤਮ ਹੋਵੈ ॥ ਭਗਵੰਤ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰੈ, ਨਿਤ ਨੀਤਿ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪੈ, ਬਿਸਨ ਪਰੀਤਿ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ, ਹਿਰਦੈ ਬਸਾਵੈ॥ ਨਾਨਕ, ਐਸਾ ਭਗਉਤੀ, ਭਗਵੰਤ ਕਉ ਪਾਵੈ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਪਾਂ। **ਫੁਟਕਲ:** ਦੁਸ਼ਟ, ਬਿਸ਼ਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭਗਉਤੀ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਭਗਵੰਤ=ਭਗਵਾਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਰੰਗੁ=ਪਿਆਰ। ਦੁਸਟ=ਵੈਰ। ਬਿਨਸੈ=ਦੂਰ ਹੋਵੇ। ਭਰਮ= ਭੁਲੇਖਾ। ਬਿਸਨ ਪਰੀਤਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਅਰਪੈ=ਭੇਟਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ, ਸਮਝ ਕੇ। ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ=ਹਰੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ (ਹਿਰਦੈ ਚਰਣ, ਸਬਦੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ)।

ਅਰਥ: ਭਗਉਤੀ (ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ) ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ (ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ) ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਛਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ (ਵਿਆਪਕ) ਸਮਝ ਕੇ ਪੂਜਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਹੜਾ ਭਗਉਤੀ) ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਲਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਨਿਤਾ-ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਟਹਲ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਾਰਨ ਆਪਣਾ ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ (ਤਕ) ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜੋ ਪੁਰਸ਼) ਹਰੀ

ਦੇ ਚਰਨਾਂ (ਭਾਵ ਹਰਿਨਾਮ) ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਜਿਹਾ ਭਗਉਤੀ, ਭਗਵਾਨ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੩।

ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ, ਜੋ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧੈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ, ਆਤਮ ਮਹਿ ਸੋਧੈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਾਰੁ, ਰਸੁ ਪੀਵੈ ॥ ਉਸੁ ਪੰਡਿਤ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ, ਜਗੁ ਜੀਵੈ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ, ਹਿਰਦੈ ਬਸਾਵੈ ॥ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ, ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਨ ਆਵੈ॥ ਬੇਦ, ਪੁਰਾਨ, ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ, ਬੂਝੈ ਮੂਲ ॥ ਸੂਖਮ ਮਹਿ ਜਾਨੈ ਅਸਥੂਲੁ ॥ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ, ਦੇ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਉਸੁ ਪੰਡਿਤ ਕਉ, ਸਦਾ ਅਦੇਸੁ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਪੰਡਿਤ' ਨੂੰ 'ਪੰਡਤ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੰਡਿਤੁ=ਸਿਆਣਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ। ਪਰਬੋਧੈ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਧੈ=ਖੋਜਦਾ, ਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੁ=ਤੱਤ, ਨਿਚੋੜ। ਕਥਾ=ਉਪਦੇਸ਼। ਮੂਲ=ਮੁੱਢ, ਸ੍ਵੈ-ਸਰੂਪ। ਸੂਖਮ=ਬਾਰੀਕ। ਅਸਥੂਲ= ਮੋਟਾ, ਦਿਸਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਵਜੂਦ ਵਾਲਾ। ਅਦੇਸੁ=ਨਮਸਕਾਰ।

ਅਰਥ: (ਉਹ ਅਸਲੀ) ਪੰਡਿਤ ਹੈ, ਜੋ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਖੋਜਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਤੱਤ-ਰਸ ਨੂੰ ਪੀਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਸ ਸੁਘੜ (ਪੁਰਖ) ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ (ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ) ਜੀਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ ਪੰਡਿਤ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਥਾ (ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਫਿਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। (ਉਹ ਪੰਡਿਤ) ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਤੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ (ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਅਣਦਿਸਦੇ (ਪਸਾਰੇ) ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਸਦਾ) ਪਸਾਰਾ ਵੀ ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। (ਉਹ ਪੰਡਿਤ) ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾ, (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜ੍ਹੀ, ਸੂਦ੍ਰ, ਵੈਸ਼) ਨੂੰ (ਸਾਂਝਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ (ਸਾਡੀ) ਸਦਾ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।੪।

ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ, ਸਰਬ ਕੋ ਗਿਆਨੁ ॥ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ ਜਪੈ ਕੋਊ ਨਾਮੁ ॥ ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਅੰਤਰਿ ਉਰਧਾਰੈ ॥ ਪਸੁ ਪ੍ਰੇਤ, ਮੁਘਦ ਪਾਥਰ ਕਉ ਤਾਰੈ ॥ ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ, ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥ ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਮੰਗਲ, ਗੁਣ ਗਾਮ ॥ ਕਾਹੂ ਜੁਗਤਿ, ਕਿਤੈ ਨ ਪਾਈਐ ਧਰਮਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ, ਜਿਸੁ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰਿ ਕਰਮਿ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਚਹੁੰ, ਮਹਿੰ। 'ਉਰਧਾਰੈ' ਨੂੰ ਇਥੇ 'ਉਰ ਧਾਰੈ' ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ=ਸਭ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਭਾਵ ੴ। ਸਰਬ ਕੋ=ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ। ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ=ਚਾਰੇ ਜਾਤੀਆਂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ) ਵਿਚੋਂ। ਪ੍ਰੇਤ=ਭੈੜੀ ਰੂਹ। ਮੁਘਦ=ਮੂਰਖ। ਪਾਥਰ=ਜੜ੍ਹ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ। ਅਉਖਦੁ=ਦਵਾਈ। ਗੁਣ ਗਾਮ=ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ। ਜੁਗਤਿ=ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ। ਧਰਮਿ=ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਦੁਆਰਾ। ਕਰਮਿ=ਕਰਮਾਂ, ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ।

ਅਰਥ: ੴ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਭ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ (ਸਾਂਝਾ) ਹੈ, ਚੋਹਾਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਵੀ) ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ। ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ (ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ) ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੁਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ) ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ) ਸੇਵਕ (ਹੀ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ (ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖੀ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ (ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਟਿਕਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਭਾਵੇਂ) ਪਸ਼ੂ, ਭੂਤ, ਮਹਾਂ-ਮੂਰਖ, ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪੱਥਰ (ਵਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ), ਉਸ ਨੂੰ (ਨਾਮ ਸੰਸਾਰ ਭਉਜਲ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਨਾਮ ਹੈ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮੰਗਲਮਈ (ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ)। (ਪਰ ਇਹ ਸਰਬਕਲਾ-ਸਮਰਥ ਨਾਮ) ਕਿਸੇ (ਖਾਸ) ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ, ਕਰਮ-ਧਰਮ ਨਾਲ (ਕਿਸੇ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮ) ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ

ਜਿਸ (ਦੇ) ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰ-ਦਰਗਾਹੋਂ ਲਿਖਿਆ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।੫।

ਜਿਸ ਕੈ ਮਨਿ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਸਤਿ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥ ਆਤਮਰਾਮੁ, ਤਿਸੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ਦਾਸ ਦਸੰਤਣ ਭਾਇ, ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸਦਾ, ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਹਰਿ ਜਾਨੁ ॥ ਸੋ ਦਾਸੁ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਅਪੁਨੇ ਦਾਸ ਕਉ, ਆਪਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਤਿਸੁ ਦਾਸ ਕਉ, ਸਭ ਸੋਝੀ ਪਰੈ ॥ ਸਗਲ ਸੰਗਿ, ਆਤਮ ਉਦਾਸੁ ॥ ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ, ਨਾਨਕ, ਰਾਮਦਾਸੁ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਨਿਵਾਸ=ਟਿਕਾਣਾ। ਸਤਿ=ਸਤ ਕਰਕੇ, ਅਸਲੀ, ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ। ਰਾਮਦਾਸੁ=ਰਾਮ ਦਾ ਦਾਸ (ਸੇਵਕ)। ਆਤਮ ਰਾਮੁ=ਸਭ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ। ਸਤਿ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ, ਅਸਲੀ। ਦਾਸ ਦਸੰਤਣ ਭਾਇ=ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ। ਨਿਕਟਿ=ਨੇੜੇ। ਜਾਨੁ=ਜਾਣ, ਸਮਝ। ਪਰਵਾਨੁ=ਕਬੂਲ। ਉਦਾਸੁ=ਨਿਰਲੇਪ। ਜੁਗਤਿ=ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮ ਦਾ ਦਾਸ (ਸੇਵਕ) ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ (ਸਭ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਿਚ) ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਸੇਵਕ) ਸਦਾ ਹੀ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ (ਵਸਦੇ) ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਨਣਹਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਸੇਵਕ ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ) ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾਸ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ (ਵੀ) ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਦਾਸ (ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਜਿਹੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਵਾਲਾ (ਪੁਰਸ਼) ਰਾਮ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੬।

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ, ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ, ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ ॥ ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ, ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ, ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ ॥ ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ, ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ ॥ ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ, ਤੈਸੀ

ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ॥ ਤੈਸਾ ਮਾਨੁ, ਤੈਸਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਤੈਸਾ ਰੰਕੁ, ਤੈਸਾ ਰਾਜਾਨੁ ॥ ਜੋ ਵਰਤਾਏ, ਸਾਈ ਜੁਗਤਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਓਹੁ ਪੁਰਖੁ ਕਹੀਐ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਹਾਂ, ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਗਿਆ=ਹੁਕਮ, ਭਾਣਾ। ਹਿਤਾਵੈ=ਮਿਠੀ (ਪਿਆਰੀ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ=ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਅ ਹੀ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਅਤੀਤ। ਹਰਖੁ= ਖੁਸ਼ੀ। ਸੋਗੁ=ਚਿੰਤਾ। ਬਿਓਗੁ=ਵਿਛੋੜਾ। ਸੁਵਰਨੁ=ਸੋਨਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ=ਮਿੱਠਾ। ਬਿਖੁ=ਕੌੜੀ। ਖਾਟੀ=ਖਟੀ, ਤੁਰਸ਼। ਮਾਨੁ=ਸਤਿਕਾਰ। ਅਭਿਮਾਨੁ= ਨਿਰਾਦਰ। ਰੰਕੁ=ਕੰਗਾਲ। ਰਾਜਾਨੁ=ਰਾਜਾ। ਜੁਗਤਿ=ਢੰਗ, ਤਰੀਕਾ, ਰਾਹ।

ਅਰਥ: (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਮਿੱਠੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ (ਪੁਰਖ) ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤਿ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ (ਪੁਰਖ ਲਈ) ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਚਿੰਤਾ (ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਉਥੇ (ਭਾਵ ਅਜਿਹੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਸਦਾ ਹੀ ਖੇੜਾ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ), ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ (ਹੁੰਦਾ)। ਉਸ (ਪੁਰਖ ਲਈ) ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੋਨਾ (ਉਹ ਜਿਹੀ) ਮਿਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਉਸ ਲਈ) ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਕੌੜੀ ਜ਼ਹਿਰ (ਇਕ ਸਮਾਨ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਉਸ ਲਈ) ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਆਦਰ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਨਿਰਾਦਰ (ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ। (ਉਸ ਲਈ) ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਗਾਲ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਰਾਜਾ (ਹੁੰਦਾ) ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤਾ ਦੇਵੇ, (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਲਈ) ਉਹੀ (ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ) ਜੁਗਤੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੭।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ, ਸਗਲੇ ਠਾਉ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਰਾਖੈ, ਤੈਸਾ ਤਿਨ ਨਾਉ ॥ ਆਪੇ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਜੋਗੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਸੋਈ ਫੁਨਿ ਹੋਗੁ ॥ ਪਸਰਿਓ ਆਪਿ, ਹੋਇ ਅਨਤ ਤਰੰਗ ॥ ਲਖੇ ਨ ਜਾਹਿ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਰੰਗ॥ ਜੈਸੀ ਮਤਿ ਦੇਇ, ਤੈਸਾ ਪਰਗਾਸ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਤਾ ਅਬਿਨਾਸ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ, ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥੮॥੯॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਠਾਉਂ, ਨਾਉਂ, ਜਾਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਠਾਉ=ਥਾਂਵ। ਜੋਗੁ=ਸਮਰਥ। ਫੁਨਿ=ਫੇਰ। ਹੋਗ=ਹੋਵੇਗਾ, ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਸਰਿਓ=ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਅਨਤ ਤਰੰਗ=ਅਨੰਤ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ। ਰੰਗ=ਚੋਜ। ਅਬਿਨਾਸ=ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ: ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਜਿਸ ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਨਾਉਂ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਕਰਨ-ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਹੈ (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਬੇਅੰਤ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪ (ਸਭ ਪਾਸੇ) ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚੋਜ (ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਬੁਧ (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਪਰ ਆਪ) ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਹੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਬਾਰੰਬਾਰ) ਸਿਮਰ ਕੇ (ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ) ਨਿਹਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।੮।੯।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰ ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਵਖੋ ਵਖਰੀ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਰੂੜੀਵਾਦ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਬਦਲ ਗਈ, ਕੇਵਲ ਬਾਹਰਲਾ ਭੇਖ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਤਤ-ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੂੜੀਵਾਦ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਲਈ ਨਰੋਈ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ੀ:-

੧. ਇੰਦ੍ਰੀਜਿਤ ਪੰਚ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਤ ॥
ਨਾਨਕ, ਕੋਟਿ ਮਧੇ, ਕੋ ਐਸਾ ਅਪਰਸ ॥

੨. ਬੈਸਨੋ ਸੋ, ਜਿਸੁ ਊਪਰਿ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ॥
ਬਿਸਨ ਕੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਹੋਇ ਭਿੰਨ ॥

੩. ਭਗਉਤੀ, ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਕਾ ਰੰਗੁ ॥
ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਦੁਸਟ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥

੪. ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ, ਜੋ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧੈ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਆਤਮ ਮਹਿ ਸੋਧੈ ॥
੫. ਜਿਸ ਕੈ ਮਨਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਨਿਵਾਸੁ ॥
ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਤਿ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਾਕ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਵੀ ਅਨੁਆਈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਲਈ ਅੰਦਰਲੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਉਸ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਲੇਬਲ ਲਾ ਕੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਬਣਨਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਚਲ ਕੇ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ:-

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਗਲੇ ਠਾਉ ॥
ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਰਾਖੈ, ਤੈਸਾ ਤਿਨ ਨਾਉ ॥

ਫ਼ਿਰਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫ਼ਰਤ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:-

ਸਭੁ ਕੋ ਮੀਤੁ ਹਮ ਆਪਨ ਕੀਨਾ, ਹਮ ਸਭਨਾ ਕੇ ਸਾਜਨ ॥
ਦੂਰਿ ਪਰਾਇਓ ਮਨ ਕਾ ਬਿਰਹਾ, ਤਾ ਮੇਲੁ ਕੀਓ ਮੇਰੈ ਰਾਜਨ॥
[ਪੰਨਾ ੬੭੧

ਇਹ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਵਰਣ-ਭੇਦ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤਿ ਮਾਰਗ ਦੀ ਲਖਤਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਪਨਾਉਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿ ਅਨੇਕ ਜਨ, ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ ॥
ਨਾਨਕ, ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਭਿ ਰਚੀ,
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਪਾਰਾਵਾਰ' ਨੂੰ 'ਪਾਰਾਂਵਾਰ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਸਤਤਿ=ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਅਨੇਕ=ਬਹੁਤ। ਪਾਰਾਵਾਰ= ਉਰਾਰ ਪਾਰ (ਭਾਵ ਹਦ ਬੰਨਾ)। ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਰਚੀ=ਬਣਾਈ, ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਬਹੁ ਬਿਧਿ=ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ। ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ=ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ।

ਅਰਥ: ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਦਿਸਦੀ ਅਤੇ ਅਣਦਿਸਦੀ) ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਅਨਗਿਣਤ ਸੇਵਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ) ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ) ਅੰਤ (ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ) ਉਰਾਰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਹੋਏ ਪੂਜਾਰੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਆਚਾਰ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਭਏ ਤੀਰਥ ਵਾਸੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਬਨ ਭ੍ਰਮਹਿ ਉਦਾਸੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਬੇਦ ਕੇ ਸ੍ਰੋਤੇ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਤਪੀਸੁਰ ਹੋਤੇ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਆਤਮ ਧਿਆਨੁ ਧਾਰਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਕਬਿ ਕਾਬਿ ਬੀਚਾਰਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਨਵਤਨ ਨਾਮ ਧਿਆਵਹਿ॥ ਨਾਨਕ, ਕਰਤੇ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭ੍ਰਮਹਿਂ, ਧਾਰਹਿਂ, ਬੀਚਾਰਹਿਂ, ਧਿਆਵਹਿਂ, ਪਾਵਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੋਟਿ=ਕਰੋੜ। ਪੂਜਾਰੀ=ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਆਚਾਰ ਬਿਉਹਾਰੀ=ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ। ਤੀਰਥ ਵਾਸੀ=ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ। ਬਨ=ਜੰਗਲ। ਸ੍ਰੋਤੇ=ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ। ਭ੍ਰਮਹਿ=ਭਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਸੀ=ਉਪਰਾਮ। ਧਾਰਹਿ=ਧਾਰਦੇ, ਰਖਦੇ ਹਨ। ਤਪੀਸੁਰ=ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਕਬਿ=ਕਵੀ। ਕਾਬਿ=ਕਵਿਤਾ। ਨਵਤਨ=ਨਵੇਂ। ਨਾਮ=ਨਾਉਂ (ਬਹੁ ਬਚਨ)। ਧਿਆਵਹਿ=ਧਿਆਉਂਦੇ, ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਬੇਅੰਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਕਈ ਕਰੋੜ (ਜੀਵ) ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ) ਹੋਏ, ਕਈ ਕਰੋੜ ਰੀਤਾਂ-ਰਸਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ) ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ) ਉਦਾਸੀ (ਬਣ ਕੇ) ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ) ਵੇਦਾਂ (ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ) ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਕਈ ਕਰੋੜ ਵਡੇ ਤਪੱਸਵੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ (ਭਾਵ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ) ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਬੇਅੰਤ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਹਰ ਰੋਜ਼) ਨਵੇਂ ਨਾਉਂ ਉਚਾਰਦੇ

ਹਨ, (ਪਰ) ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ) ਕਰਤਾਰ ਦਾ (ਕਿਸੇ ਪਖੋਂ ਭੀ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।੧।

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਭਏ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਅੰਧ ਅਗਿਆਨੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਕਿਰਪਨ ਕਠੋਰ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਅਭਿਗ ਆਤਮ ਨਿਕੋਰ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਪਰ ਦਰਬ ਕਉ ਹਿਰਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਪਰ ਦੂਖਨਾ ਕਰਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਮਾਇਆ ਸ੍ਰਮ ਮਾਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਪਰਦੇਸ ਭ੍ਰਮਾਹਿ ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹੁ, ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਲਗਨਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਕਰਤੇ ਕੀ ਜਾਨੈ ਕਰਤਾ ਰਚਨਾ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਿਰਹਿਂ, ਕਰਹਿਂ, ਮਾਹਿਂ, ਸਮਾਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਭਿਮਾਨੀ=ਅਹੰਕਾਰੀ, ਘੁਮੰਡੀ। ਅੰਧ ਅਗਿਆਨੀ= ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ। ਕਿਰਪਨ=ਕੰਜੂਸ, ਸ਼ੂਮ। ਕਠੋਰ=ਸਖ਼ਤ, ਕਰੜੇ। ਅਭਿਗ=ਨ ਭਿਜਣ ਵਾਲੇ, ਕਠੋਰ ਚਿਤ ਵਾਲੇ। ਨਿਕੋਰ=ਕੋਰੇ, ਅਣਲਗ, ਰੁਖੇ। ਪਰਦਰਬ=ਪਰਾਇਆ ਧਨ। ਹਿਰਹਿ= ਚੁਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੂਖਨਾ=ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣੇ, ਨੁਕਸ ਕਢਣਾ, ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ। ਸ੍ਰਮ ਮਾਹਿ=ਮਿਹਨਤ ਵਿਚ। ਪਰਦੇਸ=ਪਰਾਇਆ ਦੇਸ਼। ਭ੍ਰਮਾਹਿ= ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਰਚਨਾ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ) ਕਈ ਕ੍ਰੋੜ (ਭਾਵ ਅਨਗਿਣਤ) ਅਹੰਕਾਰੀ (ਜੀਵ) ਹੋਏ ਹਨ, ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ) ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ (ਭਾਵ ਅਲਪਗ) ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ) ਸੂਮ ਅਤੇ ਕਠੋਰ-ਚਿਤ ਹਨ, ਕਈ ਕਰੋੜ (ਪਥਰ ਵਾਂਗ ਅੰਦਰੋਂ) ਨਾ ਭਿਜਣ (ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵੀ ਨ ਪਸੀਜਣ ਵਾਲੇ) ਆਤਮ (ਰਹਿਤ ਤੋਂ) ਨਿਰੇ ਕੋਰੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ) ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਚਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, (ਕਈ) ਕਰੋੜ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦੇ (ਭਾਵ ਨੁਕਸ ਕਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ) ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ) ਮਾਇਆ (ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ) ਮਿਹਨਤ ਵਿਚ (ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ)। ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ (ਧਨ ਪਿਛੇ) ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। (ਮੁਕਦੀ ਗਲ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਜਿਸ ਪਾਸੇ (ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਉਸ (ਆਹਰ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੇ) ਲਗਣਾ (ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ

ਰਚਨਾ (ਬਾਰੇ) ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ (ਆਪ ਹੀ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ।੨।

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਸਿਧ ਜਤੀ ਜੋਗੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਰਾਜੇ ਰਸ ਭੋਗੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਉਪਾਏ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਪਾਥਰ ਬਿਰਖ ਨਿਪਜਾਏ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਪਵਣ ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਦੇਸ ਭੂ ਮੰਡਲ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਸਸੀਅਰ ਸੂਰ ਨਖ੍ਯ੍ਰ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਇੰਦ੍ਰ ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰ ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ, ਅਪਨੈ ਸੂਤਿ ਧਾਰੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਿਸੁ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਤਿਸੁ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਿਧ=ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹੋਏ। ਜਤੀ=ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਜੋਗੀ=ਅਭਿਆਸੀ। ਰਸ ਭੋਗੀ=ਸੁਆਦਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ। ਉਪਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਨਿਪਜਾਏ=ਉਗਾਏ, ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਭੂ ਮੰਡਲ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ। ਸਸੀਅਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਸੂਰ=ਸੂਰਜ। ਨਖ੍ਯ੍ਰ=ਤਾਰੇ। ਦੇਵ=ਦੇਵਤੇ। ਦਾਨਵ=ਰਾਖਸ਼। ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰ=ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਛਤ੍ਰ ਧਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਮਗ੍ਰੀ=ਰਚਨਾ, ਕਾਇਨਾਤ। ਸੂਤਿ=ਧਾਗੇ ਵਿਚ, ਸੂਤ ਵਿਚ। ਧਾਰੈ=ਬੰਨ੍ਹ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਨਿਸਤਾਰੈ=ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਕਈ ਕਰੋੜ ਸਿਧ ਜਤੀ, ਜੋਗੀ (ਪੁਰਖ ਮੌਜੂਦ) ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਰਾਜੇ (ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ) ਰੱਸਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕਈ ਕਰੋੜ ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਸੱਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਪੱਥਰ (ਭਾਵ ਪਹਾੜ ਬਣਾਏ ਅਤੇ) ਦਰਖਤ ਉਗਾਏ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ (ਤੇ) ਅੱਗਾਂ ਹਨ, ਕਈ ਕਰੋੜ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਜ (ਅਤੇ) ਤਾਰੇ ਹਨ, ਕਈ ਕਰੋੜ ਦੇਵਤੇ, ਰਾਖਸ਼ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਛਤ੍ਰ (ਝੁਲ ਰਹੇ ਹਨ)। (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ) ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਆਪਣੇ (ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਰਾਜਸ ਤਾਮਸ ਸਾਤਕ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅਰੁ ਸਾਸਤ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਕੀਏ ਰਤਨ ਸਮੁਦ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੰਤ॥

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਕੀਏ ਚਿਰਜੀਵੇ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਗਿਰੀ ਮੇਰ ਸੁਵਰਨ ਥੀਵੇ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਜਖ੍ਹ, ਕਿੰਨਰ, ਪਿਸਾਚ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਸੂਕਰ, ਮ੍ਰਿਗਾਚ॥ ਸਭ ਤੇ ਨੇਰੈ, ਸਭਹੂ ਤੇ ਦੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਆਪਿ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ : ਸਭ ਹੂੰ। 'ਚਿਰਜੀਵੇ' ਜੁੜਤ ਪਦ ਹੈ। 'ਅਲਿਪਤ' ਨੂੰ 'ਅ-ਲਿਪਤ' ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਪਾਠ ਭੇਦ : ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਸੰ.ਪੋਥੀ ਵਿਚ 'ਸਮੁਦ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਸਮੁੰਦ' ਪਾਠ ਹੈ ਪਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ 'ਸਮੁਦ' ਪਾਠ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰਾਜਸ=ਰਜੋ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ। ਤਾਮਸ=ਤਮੋ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ। ਸਾਤਕ=ਸਤੋਗੁਣੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ। ਚਿਰਜੀਵੇ=ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ। ਗਿਰੀ=ਪਹਾੜੀਆਂ। ਮੇਰ=ਪਹਾੜ। ਸੁਵਰਨ=ਸੋਨੇ ਦੇ। ਥੀਵੇ=ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਖ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤੀ। ਕਿੰਨਰ=ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਸਭਾ ਦੇ ਨਾਚੇ। ਪਿਸਾਚ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤੀ ਜੋ ਜਖਾਂ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਹੈ। ਭੂਤ=ਦੁਖਦਾਈ ਰੂਹਾਂ। ਪ੍ਰੇਤ=ਡਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ। ਸੂਕਰ=ਸੂਰ। ਮ੍ਰਿਗਾਚ=ਮਿਰਗ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ (ਸ਼ੇਰ)। ਅਲਿਪਤ=ਨਿਰਲੇਪ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਕਈ ਕਰੋੜ (ਜੀਵ) ਰਜੋ, ਤਮੋ ਅਤੇ ਸਤੋ (ਗੁਣੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ) ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ, ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕਈ ਕਰੋੜ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ (ਜੀਵ) ਜੰਤੂ (ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ)। ਕਈ ਕਰੋੜ ਲੰਮੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਵਾਲੇ (ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਕਈ ਕਰੋੜ ਪਹਾੜ ਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਸੋਨੇ ਦੇ (ਪੈਦਾ) ਕਰਕੇ (ਇਸਥਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ)। ਕਈ ਕਰੋੜ,ਜਖ, ਕੁਬੇਰ (ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਗਵਈਏ (ਅਤੇ) ਜਖਾਂ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਸੂਰ (ਅਤੇ) ਸ਼ੇਰ ਹਨ। (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ) ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਦੂਰ ਭੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਆਪ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ (ਪਰ) ਸਾਰਿਆਂ (ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ) ਵਿਆਪਕ ਭੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।੪।

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਪਾਤਾਲ ਕੇ ਵਾਸੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਜਨਮਹਿ ਜੀਵਹਿ

ਮਰਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਫਿਰਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਬੈਠਤ ਹੀ ਖਾਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਘਾਲਹਿ ਥਕਿ ਪਾਹਿ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਕੀਏ ਧਨਵੰਤ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਚਿੰਤ ॥ ਜਹ ਜਹ ਭਾਣਾ, ਤਹ ਤਹ ਰਾਖੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਹਾਥੇ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਨਮਹਿੰ, ਜੀਵਹਿੰ, ਮਰਹਿੰ, ਫਿਰਹਿੰ, ਖਾਹਿੰ, ਪਾਹਿੰ, ਮਹਿੰ, ਜਹੰ, ਤਹੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਾਤਾਲ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠ। ਨਰਕ=ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼। ਸੁਰਗ=ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼। ਨਿਵਾਸੀ=ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ਜੋਨੀ=ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ। ਫਿਰਹਿ=ਭਟਕਦੇ ਹਨ। ਘਾਲਹਿ=ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਥਕ ਪਾਹਿ=ਥਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਧਨਵੰਤ= ਧਨੀ। ਚਿੰਤ=ਚਿੰਤਾਤੁਰ। ਜਹ ਜਹ=ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਕਈ ਕਰੋੜ (ਜੀਵ) ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ ਜੀਵ ਨਰਕਾਂ, ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਜੀਵ) ਜੰਮਦੇ ਹਨ, ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ (ਫਿਰ) ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਕਈ ਕਰੋੜ ਜੀਵ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਜੀਵ) ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੀ (ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਪਦਾਰਥ) ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। (ਪਰ) ਕਈ ਕਰੋੜ (ਜੀਵ ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ) ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਘਾਲ ਕਰ ਕਰਕੇ) ਥਕ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕਈ ਕਰੋੜ ਜੀਵ ਧਨਵਾਨ ਬਣਾਏ ਹਨ (ਅਤੇ) ਕਈ ਕਰੋੜ ਜੀਵ ਧਨ (ਕਮਾਉਣ) ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਖਣਾ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਖੇ (ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ) ਸਭ ਕੁਝ (ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਆਪਣੇ) ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ। ੫ ।

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਭਏ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੰਗਿ, ਤਿਨ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਖੋਜੰਤੇ ॥ ਆਤਮ ਮਹਿ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਲਹੰਤੇ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਭ ਪਿਆਸ ॥ ਤਿਨ ਕਉ ਮਿਲਿਓ, ਪ੍ਰਭੁ

ਅਬਿਨਾਸ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਮਾਗਹਿ ਸਤਸੰਗੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਿਨ ਲਾਗਾ ਰੰਗੁ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਹੋਏ ਆਪਿ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ॥ ਨਾਨਕ, ਤੇ ਜਨ ਸਦਾ ਧਨਿ ਧੰਨਿ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਮਾਗਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ' ਜੁੜਤ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੈਰਾਗੀ=ਉਪਰਾਮ। ਲਿਵ=ਸੁਰਤਿ। ਖੋਜੰਤੇ=ਲਭਦੇ। ਲਹੰਤੇ=ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਆਸ=ਇਛਾ, ਤਾਂਘ। ਰੰਗੁ=ਪਿਆਰ। ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ। ਧਨਿ ਧੰਨਿ=ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ।

ਅਰਥ: (ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ) ਬੈਰਾਗ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਕਰਤਾ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਖੋਜਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ) ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਲਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ (ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਬੰਦਿਆਂ) ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਜਨ ਸਦਾ ਹੀ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹਨ ।੬।

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਖਾਣੀ ਅਰੁ ਖੰਡ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਅਕਾਸ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਹੋਏ ਅਵਤਾਰ ॥ ਕਈ ਜੁਗਤਿ, ਕੀਨੋ ਬਿਸਥਾਰ ॥ ਕਈ ਬਾਰ, ਪਸਰਿਓ ਪਾਸਾਰ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਇਕੁ ਏਕੰਕਾਰ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਕੀਨੇ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਤਿ ॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ, ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ, ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਾਂਤਿ, ਮਾਹਿਂ।

ਨੋਟ: "ਤਾ ਕਾ" ਨੂੰ 'ਤਾਂ ਕਾ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਖਾਣੀ=ਖਾਣੀਆਂ (ਜਿਵੇਂ ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ ਹਨ)। ਖੰਡ=ਹਿੱਸੇ, ਟੁਕੜੇ। ਬ੍ਰਹਮੰਡ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਅਵਤਾਰ=ਜਨਮ ਧਾਰਨਾ।

ਜੁਗਤਿ=ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ। ਪਾਸਾਰ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਬਿਸਥਾਰ=ਫੈਲਾਓ। ਏਕੰਕਾਰ=ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ। ਬਹੁ ਭਾਤਿ=ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ। ਸਮਾਹਿ=ਲੀਨ।

ਅਰਥ : (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਕਈ ਕਰੋੜ ਖਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਖੰਡ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ) ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ (ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ) ਵਿਸਥਾਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕਈ ਬਾਰ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ (ਪਰ ਆਪ ਇਕੋ ਇਕ) ਸਦਾ, ਹੀ ਇਕ ਰਸ (ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ)। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਜੀਵ) ਅਨੇਕ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤੇ ਹਨ (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਹੀ (ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ (ਜੀਵ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ (ਨਿਰੋਲ) ਆਪਿ (ਹੀ) ਆਪਿ ਹੈ ।੭।

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਦਾਸ ॥ ਤਿਨ ਹੋਵਤ, ਆਤਮ ਪਰਗਾਸ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਤਤ ਕੇ ਬੇਤੇ ॥ ਸਦਾ ਨਿਹਾਰਹਿ, ਏਕੋ ਨੇਤ੍ਰੇ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਨਾਮ ਰਸੁ ਪੀਵਹਿ ॥ ਅਮਰ ਭਏ, ਸਦ ਸਦ ਹੀ ਜੀਵਹਿ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ, ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ॥ ਆਤਮ ਰਸਿ, ਸੁਖਿ ਸੰਹਜਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਅਪੁਨੇ ਜਨ ਕਉ, ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਰੇ॥ ਨਾਨਕ, ਓਇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ॥੮॥੧੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਿਹਾਰਹਿੰ, ਪੀਵਹਿੰ, ਜੀਵਹਿੰ, ਗਾਵਹਿੰ, ਸਮਾਵਹਿੰ।

ਨੋਟ– 'ਸਮਾਰੇ' ਨੂੰ 'ਸਮ੍ਹਾਰੇ' ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦਾਸ=ਸੇਵਕ। ਆਤਮ ਪਰਗਾਸ=ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ। ਤਤ ਕੇ ਬੇਤੇ=ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ। ਨਿਹਾਰਹਿ=ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਨੇਤ੍ਰੇ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਨਾਮੁ ਰਸੁ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੱਸ। ਪੀਵਹਿ=ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਅਮਰ=ਮ੍ਰਿਤੂ ਰਹਿਤ। ਸਮਾਰੇ=ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ (ਭਾਵ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ) ਹੈ। ਆਤਮ ਰਸਿ=ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਵਿਚ। ਸਮਾਵਹਿ=ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਓਇ= ਉਹ ਦਾ ਬਹੁਬਚਨ। ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਰੇ=ਹਰ ਦਮ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ) ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ (ਅਤੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ) ਚਾਨਣ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਦੀ) ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ) ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ) ਸਦਾ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜ (ਬੰਦੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਪੀਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਉਹ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ (ਲਈ) ਹੀ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ (ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹ) ਆਤਮਾ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ (ਆਤਮਿਕ) ਸੁਖ (ਭਾਵ) ਚਉਥੇ ਪਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਤਾਰ) ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ (ਹੁੰਦੇ) ਹਨ।੮।੧੦।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਕਾਦਰ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੨੫ਵੀਂ ਅਤੇ ੨੭ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ "ਕੇਤੇ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਉਹੀ ਭਾਵ "ਕਈ ਕੋਟਿ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ, ਆਚਾਰ ਬਿਉਹਾਰੀਆਂ, ਤੀਰਥਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਸ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਅਨੇਕਤਾ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਸੋ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੜੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ "**ਕਈ ਕੋਟਿ, ਭਏ ਬੈਰਾਗੀ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਤਿਨ ਲਿਵਲਾਗੀ॥**" ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕਥਨ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸਤਵੇਂ ਅੰਗ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕਢਿਆ ਹੈ:-

ਕਈ ਕੋਟਿ, ਕੀਨੇ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ॥
ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਤਿ ॥
ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥
ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸੋਇ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸਦਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ-ਰਸੀਏ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਨ ਲਈ ਤਰਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ:-

ਰਚਨਾ ਸਾਚੁ ਬਨੀ ॥ ਸਭ ਕਾ ਏਕੁ ਧਨੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੯੧੪

ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਸਤਕ ਜਿਸ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਿਉਹਾਰ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਾਸਤਕ ਹੈ ਜੋ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਉਹ ਕੇਵਲ ਸਦਾਚਾਰੀ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਬਿਉਹਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ 'ਆਚਾਰ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਨਹੀਂ, ਸਦਾਚਾਰੀ ਵੀ ਹਨ।

ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਸਮਝ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ, ਸਦਾਚਾਰੀ ਬਣਨਾ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਰਹਿਣਾ, (ਮਰਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਾਂਸ਼ੀ, ਜਾਂ) ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਾ, ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਸੁਣਨਾ, ਤਪੀਸਰ ਬਣ ਕੇ ਤਪ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਿਤ ਨਵਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਓਹ ਏਹੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਯਥਾਰਥ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜੀਵ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਤੱਤ-ਬੇਤਿਆਂ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਦੀਦਨੇ ਦੀਦਾਰ" ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਰਤਮ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਅਤੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ, ਸੁਖ ਵਿਚ, ਸਹਜ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਖੀਵੇ ਹੋਏ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰਣੈ,
ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਣ=ਰਚਨਾ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)। ਕਾਰਣ=(ਮੂਲ ਤੱਤਾਂ ਦਾ) ਕਰਤਾ। ਜਲਿ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਥਲਿ=ਥਲ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਉਪਰ)। ਮਹੀਅਲਿ=ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਹਿਸੇ ਭਾਵ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਦਾ ਕਾਰਣ (ਭਾਵ ਮੂਲ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ) ਇਕੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਆਪ ਹੀ) ਹੈ, (ਹੋਰ) ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਜੋ) ਜਲ, ਥਲ ਅਤੇ ਮਹੀਅਲ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਸੋਈ ਹੋਗੁ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ, ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ॥ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਕਿਛੁ, ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਧਾਰਿ, ਅਧਰ ਰਹਾਵੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਉਪਜੈ, ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਹੁਕਮੇ, ਊਚ ਨੀਚ ਬਿਉਹਾਰ॥ ਹੁਕਮੇ, ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਪਰਕਾਰ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ, ਅਪਨੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿੰ, ਨਹੀਂ।

ਫੁਟਕਲ: "ਪਾਰਾਵਾਰਾ" ਨੂੰ "ਪਾਰਾਂਵਾਰਾ" ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।
"ਅਧਰ" ਦਾ ਸਹੀ ਉਚਾਰਨ "ਅ-ਧਰ" ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੋਗੁ=ਯੋਗ, ਸਮਰਥ। ਹੋਗੁ=ਹੋਵੇਗਾ, ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖਿਨ=ਅੱਖ ਦੇ ਝਮਕਣ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ। ਥਾਪਿ=ਬਣਾ ਕੇ। ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ= ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਾਰਾਵਾਰਾ=ਪਾਰਲਾ ਤੇ ਉਰਾਰਲਾ ਬੰਨਾ। ਧਾਰਿ=ਟਿਕਾ ਕੇ। ਅਧਰ=ਬਿਨਾ ਆਸਰੇ। ਰਹਾਵੈ=ਟਿਕਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਕਾਰ=ਕਿਸਮ।

ਅਰਥ: (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ) ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਵਾਲਾ (ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਦੇ) ਕਰਣ ਯੋਗ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਕੁਝ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਛਿਨ ਵਿਚ (ਰਚਨਾ) ਬਣਾ ਕੇ ਢਾਹੁਣ (ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ ਸਮਰਥ ਦਾ) ਕੋਈ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਹ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ) ਬਿਨਾ (ਕਿਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ) ਆਸਰੇ ਦੇ (ਉਸ ਨੂੰ ਟਿਕਾਈ) ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਉਸਦੇ) ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਚਿਆਂ ਤੇ ਨੀਵਿਆਂ (ਭਾਵ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ) ਦਾ ਵਿਹਾਰ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚ) ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ (ਭਾਵ ਵੱਡਤਣ, ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ) ਹੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਭ (ਜੀਵਾਂ) ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।੧।

ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਮਾਨੁਖ ਗਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਤਾ ਪਾਥਰ ਤਰਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਬਿਨੁ ਸਾਸ ਤੇ ਰਾਖੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਤਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਭਾਖੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਤਾ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੈ ॥ ਆਪਿ ਕਰੈ, ਆਪਨ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ, ਆਪਿ ਸੁਆਮੀ ॥ ਖੇਲੈ, ਬਿਗਸੈ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਜੋ ਭਾਵੈ, ਸੋ ਕਾਰ ਕਰਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਅਵਰੁ ਨ ਆਵੈ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਾਂ, ਦੁਹਾਂ, ਸਿਰਿਆਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਵੈ=ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ। ਗਤਿ=ਗਤੀ, ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ, ਮੁਕਤੀ। ਭਾਖੈ=ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਪਤਿਤ=ਧਰਮ ਤੋਂ ਡਿੱਗਾ ਹੋਇਆ, ਆਚਰਨ ਹੀਣ। ਆਪਨ ਬੀਚਾਰੈ=ਆਪ ਹੀ ਵਿਚਾਰ। ਬਿਗਸੈ=ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ=ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦਾ। ਖੇਲੈ=ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਦੀ ਖੇਡ। ਵਿਗਸੈ=ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਅਵਰੁ=ਹੋਰ।

ਅਰਥ: (ਜੇ) ਪ੍ਰਭੂ (ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲਗੇ (ਤਾਂ) ਮਨੁੱਖ (ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ) ਅਵਸਥਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਪਥਰਾਂ ਵਰਗੇ ਭਾਰੇ (ਭਾਵ ਬੱਜਰ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਚਾਹੇ (ਤਾਂ) ਸੁਆਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ (ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ) ਬਚਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਤਾਂ (ਉਹ ਜੀਵ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਜੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਚਰਨ ਹੀਣਾਂ ਦਾ (ਵੀ) ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ)। (ਪ੍ਰਭੂ, ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ) ਦੋਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਹੈ। (ਉਹ) ਸਭ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ (ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਆਪ ਹੀ) ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਖੇਡ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ) ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ (ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਜੀਵ ਪਾਸੋਂ) ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ (ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।੨।

ਕਹੁ, ਮਾਨੁਖ ਤੇ ਕਿਆ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਸੋਈ ਕਰਾਵੈ ॥ ਇਸ ਕੇ ਹਾਥਿ ਹੋਇ, ਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਲੇਇ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਸੋਈ ਕਰੇਇ ॥ ਅਨਜਾਨਤ, ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਰਚੈ ॥ ਜੇ ਜਾਨਤ, ਆਪਨ ਆਪ ਬਚੈ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ, ਦਹਦਿਸਿ ਧਾਵੈ ॥ ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ, ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਜਿਸੁ ਅਪਨੀ ਭਗਤਿ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਤੇ ਜਨ ਨਾਮਿ ਮਿਲੇਇ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਾਂ, ਮਹਿਂ, ਮਾਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** ਲੇਇ, ਕਰੇਇ ਅਤੇ ਮਿਲੇਇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਕਰੇ, ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ, 'ਇ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਹੁ=ਦਸੋ। ਹਾਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ, ਵਸ ਵਿਚ। ਕਰੇਇ=ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨਜਾਨਤ=ਅਨਜਾਣਪੁਣੇ ਭਾਵ ਬੇਸਮਝੀ ਕਾਰਨ। ਬਿਖਿਆ=ਮਾਇਆ। ਰਚੈ=ਰਚਦਾ (ਫਸਦਾ) ਹੈ। ਜਾਨਤ=ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ। ਦਹ=ਦਸ। ਦਿਸ=ਪਾਸੇ, ਤਰਫ। ਧਾਵੈ=ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ=ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ, ਦਿਸ਼ਾ (ਉਤਰ, ਦਖਣ, ਪੂਰਬ ਤੇ ਪਛਮ)। ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਵਿਚ ਜਾਂ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ। ਮਿਲੇਇ=ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਦਸੋ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ (ਆਪਣੇ ਆਪ) ਕਿਹੜਾ (ਕੰਮ) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)। ਜੋ ਉਸ ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਕੰਮ (ਜੀਵ ਪਾਸੋਂ) ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ) ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰੇਕ (ਵਸਤੂ) ਲੈ ਲਵੇ, (ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ-ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ), ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਜੀਵ) ਉਹੀ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨਜਾਣਪੁਣੇ (ਭਾਵ ਬੇਸਮਝੀ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ) ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਚਦਾ (ਭਾਵ ਫਸਦਾ) ਹੈ। ਜੇ ਜਾਣਦਾ-ਬੁਝਦਾ ਹੋਵੇ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋਵੇ, (ਤਾਂ) ਆਪਣਾ ਆਪ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਬਚਾਅ ਲਵੇ। (ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਭਰਮ ਅੰਦਰ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਅਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਦਸੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਫਿਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੪।

ਖਿਨ ਮਹਿ, ਨੀਚ ਕੀਟ ਕਉ ਰਾਜ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ॥ ਜਾ ਕਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ, ਕਛੂ ਨ ਆਵੈ ॥ ਤਿਸੁ ਤਤਕਾਲ, ਦਹਦਿਸ ਪ੍ਰਗਟਾਵੈ ॥ ਜਾ ਕਉ, ਅਪੁਨੀ ਕਰੈ ਬਖਸੀਸ॥ ਤਾ ਕਾ ਲੇਖਾ ਨ ਗਨੈ, ਜਗਦੀਸ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ, ਸਭ ਤਿਸ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ, ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥ ਅਪਨੀ ਬਣਤ, ਆਪਿ ਬਨਾਈ ॥ ਨਾਨਕ, ਜੀਵੈ ਦੇਖਿ ਬਡਾਈ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਨੀਚ=ਨੀਵਾਂ, ਨਾਚੀਜ਼। ਕੀਟ=ਕੀੜਾ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ= ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ। ਤਤਕਾਲ=ਤੁਰੰਤ। ਪ੍ਰਗਟਾਵੈ=ਉਘਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਖਸੀਸ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਦਇਆ। ਜਗਦੀਸ=ਜਗਤ ਦਾ ਈਸ਼ਵਰ, ਮਾਲਕ। ਜੀਉ=ਜੀਵਾਤਮਾ। ਪਿੰਡ=ਸਰੀਰ। ਰਾਸਿ=ਰਾਸ਼ੀ, ਪੂੰਜੀ। ਘਟਿ ਘਟਿ=ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਗਾਸ=ਚਾਨਣਾ (ਗਿਆਨ)। ਬਣਤ=(ਜਗਤ ਰੂਪੀ) ਬਣਾਵਟ। ਜੀਵ=ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਉਹ) ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ, ਗਰੀਬਾਂ (ਭਾਵ ਨੀਵਿਆਂ) ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਕ) ਛਿਨ ਵਿਚ ਕੀੜੇ (ਵਰਗੇ) ਨੀਵੇਂ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਰਾਜ (ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ)। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ (ਕੋਈ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮ) ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ (ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਗੁਮਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), ਉਸ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਾਮ) ਤੁਰਤ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਉਘਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਕਰਮਾਂ-ਰੂਪੀ ਲੇਖਾ (ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ) ਨਹੀਂ ਗਿਣਦਾ। (ਇਹ) ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਭ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪੂੰਜੀ ਹੈ। (ਉਸ) ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ (ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ) ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ (ਜਗਤ ਰੂਪ) ਬਣਾਵਟ (ਭਾਵ ਰਚਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਉਸ ਅਸਚਰਜ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜੀਊਂਦਾ (ਭਾਵ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ।੪।

ਇਸ ਕਾ ਬਲੁ, ਨਾਹੀ ਇਸੁ ਹਾਥ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ, ਸਰਬ, ਕੋ ਨਾਥ ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ, ਬਪੁਰਾ ਜੀਉ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਸੋਈ ਫੁਨਿ ਥੀਉ ॥ ਕਬਹੂ ਊਚ ਨੀਚ ਮਹਿ ਬਸੈ ॥ ਕਬਹੂ ਸੋਗ ਹਰਖ ਰੰਗਿ ਹਸੈ ॥ ਕਬਹੂ,

ਨਿੰਦ ਚਿੰਦ ਬਿਓਹਾਰ ॥ ਕਬਹੂ, ਊਭ ਅਕਾਸ ਪਇਆਲ ॥ ਕਬਹੂ, ਬੇਤਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ ॥ ਨਾਨਕ, ਆਪਿ ਮਿਲਾਵਣਹਾਰ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀਂ, ਕਬਹੂੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਨ ਕਾਰਨ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ। ਨਾਥ=ਮਾਲਕ। ਬਪੁਰਾ=ਵਿਚਾਰਾ। ਜੀਉ=ਜੀਵ। ਫੁਨਿ=ਫਿਰ। ਥੀਉ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਗ= ਚਿੰਤਾ। ਹਰਖ=ਖੁਸ਼ੀ। ਨਿੰਦ ਚਿੰਦ=ਨਿੰਦਿਆ ਚੁਗਲੀ। ਬਿਓਹਾਰ=ਵਰਤੋਂ, ਵਤੀਰਾ। ਊਭ=ਉਚਾ। ਪਇਆਲ=ਪਾਤਾਲ। ਬੇਤਾ=ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਗਿਆਨੀ। ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ=ਰਬੀ ਵਿਚਾਰ।

ਅਰਥ: ਇਸ (ਜੀਵ) ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸ (ਜੀਵ ਦੇ ਆਪਣੇ) ਹਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਵਿਚਾਰਾ (ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ) ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ (ਚਲਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ। ਜੋ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਜੀਵ ਸੁਰਤਿ ਕਰਕੇ) ਕਦੇ ਉਚੀ (ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਕਦੇ) ਨੀਵੀਂ (ਢਹਿੰਦੀ ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ ਜਾ ਟਿਕਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ (ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਕਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਹਸਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ (ਇਹ ਜੀਵ) ਚੁਗਲੀ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ (ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਉਚਾ ਅਕਾਸ਼ ਅੰਦਰ (ਅਤੇ ਕਦੇ) ਪਾਤਾਲ (ਨੀਵੇਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ) ਫਿਰਦਾ (ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ (ਇਹ) ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨੀ (ਬਣ ਬੈਠਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।੫।

ਕਬਹੂ, ਨਿਰਤਿ ਕਰੈ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ॥ ਕਬਹੂ, ਸੋਇ ਰਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਕਬਹੂ, ਮਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਕਰਾਲ ॥ ਕਬਹੂ, ਸਰਬ ਕੀ ਹੋਤ ਰਵਾਲ ॥ ਕਬਹੂ, ਹੋਇ ਬਹੈ ਬਡ ਰਾਜਾ ॥ ਕਬਹੂ, ਭੇਖਾਰੀ ਨੀਚ ਕਾ ਸਾਜਾ ॥ ਕਬਹੂ, ਅਪਕੀਰਤਿ ਮਹਿ ਆਵੈ ॥ ਕਬਹੂ, ਭਲਾ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ ॥ ਜਿਉ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖੈ, ਤਿਵ ਹੀ ਰਹੈ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਕਹੈ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਬਹੂੰ, ਭਾਂਤਿ, ਮਹਾਂ, ਮਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਤਿ=ਨਾਚ। ਭਾਤਿ=ਕਿਸਮ। ਬਿਕਰਾਲ=ਡਰਾਉਣਾ। ਰਵਾਲ=ਧੂੜ। ਸਾਜਾ=ਸਾਂਗ, ਵੇਸ। ਸੋਇ ਰਹੈ=ਸੁੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਪਕੀਰਤਿ=ਅਪਜਸ, ਬਦਨਾਮੀ।

ਅਰਥ : ਕਦੇ (ਇਹ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ) ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਾਚ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ) ਸੁੱਤਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਮਹਾਂ ਕਰੋਧ (ਵਿਚ ਆ ਕੇ) ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ (ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ), (ਅਤੇ) ਕਦੇ ਸਾਰੇ (ਜੀਵਾਂ) ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ (ਇਹ ਜੀਵ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ) ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਨੀਚ ਭਿਖਾਰੀ ਦਾ ਵੇਸ (ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)। ਕਦੇ (ਇਹ ਜੀਵ ਕੁਕਰਮ ਕਰਕੇ) ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕਦੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ (ਭਾਵ ਨੇਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਭਲਾ (ਪੁਰਸ਼) ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ (ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਰਖਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਇਹ ਜੀਵ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।੬।

ਕਬਹੂ, ਹੋਇ ਪੰਡਿਤੁ ਕਰੇ ਬਖ੍ਯ੍ਯਾਨੁ॥ ਕਬਹੂ, ਮੋਨਿਧਾਰੀ ਲਾਵੈ ਧਿਆਨੁ॥ ਕਬਹੂ ਤਟ ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨ ॥ ਕਬਹੂ, ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਮੁਖਿ ਗਿਆਨ ॥ ਕਬਹੂ, ਕੀਟ ਹਸਤਿ ਪਤੰਗ ਹੋਇ ਜੀਆ ॥ ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਭਰਮੈ ਭਰਮੀਆ ॥ ਨਾਨਾ ਰੂਪ, ਜਿਉ ਸ੍ਵਾਗੀ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਜਿਉ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ, ਤਿਵੈ ਨਚਾਵੈ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਸੋਈ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉਂ, ਸ੍ਵਾਂਗੀ, ਤਿਵੈਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਖ੍ਯ੍ਯਾਨੁ=ਵਖਿਆਨ, ਉਪਦੇਸ਼। ਮੋਨਿਧਾਰੀ=ਚੁੱਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਤਟ=(ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ) ਕੰਢੇ। ਸਿਧ=ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ। ਸਾਧਿਕ=ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ਕੀਟ=ਕੀੜੇ। ਹਸਤਿ=ਹਾਥੀ। ਪਤੰਗ=ਭੰਬਟ। ਭਰਮੀਆ=ਭਰਮਿਆ ਹੋਇਆ। ਨਾਨਾ ਰੂਪ=ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੂਪ-ਰੰਗ। ਸ੍ਵਾਂਗੀ=ਸਾਂਗ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ: ਕਦੇ (ਇਹ ਜੀਵ) ਪੰਡਿਤ ਬਣ ਕੇ (ਕਥਾ) ਵਖਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਮੋਨੀ (ਬਣ ਕੇ) ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ (ਇਹ ਜੀਵ) ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੇ (ਵਸ ਕੇ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ (ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਸਿਧ, ਸਾਧਿਕ ਬਣ ਕੇ ਮੂਹੋਂ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ (ਗਲਾਂ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ)। ਕਦੇ (ਇਹ ਜੀਵ ਅਯੋਗ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ) ਕੀੜੇ, ਹਾਥੀ, ਭੰਬਟ ਆਦਿ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਭਰਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਚਕਰ ਖਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ (ਇਕ) ਸੁਆਂਗੀ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਜੀਵ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ) ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ (ਓਹ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਨਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ (ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ।੭।

ਕਬਹੂ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਪਾਵੈ ॥ ਉਸੁ ਅਸਥਾਨ ਤੇ, ਬਹੁਰਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਹੋਇ ਗਿਆਨ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ਉਸੁ ਅਸਥਾਨ ਕਾ, ਨਹੀ ਬਿਨਾਸੁ ॥ ਮਨ ਤਨ, ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਇਕ ਰੰਗਿ ॥ ਸਦਾ ਬਸਹਿ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਜਿਉ, ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ ॥ ਤਿਉ, ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਮਿਟਿ ਗਏ ਗਵਨ, ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ ॥ ੮ ॥ ੧੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਬਹੂੰ, ਨਹੀਂ, ਬਸਹਿੰ, ਜਿਉਂ, ਮਹਿੰ, ਤਿਉਂ ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ=ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ। ਬਹੁਰਿ=ਮੁੜ ਕੇ। ਖਟਾਨਾ=ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨਾ=ਲੀਨ ਹੋਣਾ । ਗਵਨ=(ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ) ਚੱਕਰ, ਭਟਕਣਾ। ਬਿਸ੍ਰਾਮ=ਟਿਕਾਣਾ।

ਅਰਥ: ਕਦੀ ਇਹ (ਜੀਵ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਬੈਠਣ ਦਾ ਅਵਸਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ) ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। (ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ) ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਡਭਾਗੀਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਇਕੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਅਤੇ

ਇਕੋ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਉਹ ਜੀਵ) ਫਿਰ ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ (ਜੁੜੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਐਸੇ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਛਡਣ ਉਪਰੰਤ), ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ) ਚੱਕਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਇਹ ਮਨ ਸੁਖ ਵਾਲੇ ਨਿਹਚਲ) ਟਿਕਾਣੇ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਅਜਿਹੇ ਨਿਹਚਲ ਨਾਮ ਤੋਂ) ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ।੮।੧੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ-ਚਿੰਤਕ, ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਜੀਵ ਤੋਂ ਉਪਰ ਇਕ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਜਕੜ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ, ਕੇਵਲ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, (ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਸੀ)। ਐਸੇ ਨਿਪੁੰਸਕ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ, ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ-ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਦਾ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਖਿਡਾਉਦੀ ਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਨਹੀਂ, ਚੇਤੰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹਿੰਦੂ ਕਟੜਵਾਦ ਤੇ ਰੂੜੀਵਾਦ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਡੇ ਪਧਰ ਤੇ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਅਜ ਤੀਕ ਭੰਬਲ ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂਰ-ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ:-

ਹਿੰਦੂ ਮੂਲੇ ਭੂਲੇ ਅਖੁਟੀ ਜਾਂਹੀ ॥
ਨਾਰਦੁ ਕਹਿਆ ਸਿ ਪੂਜ ਕਰਾਂਹੀ ॥
ਅੰਧੇ ਗੁੰਗੇ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰੁ ॥ ਪਾਥਰੁ ਲੇ ਪੂਜਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥
ਓਹਿ ਜਾ ਆਪਿ ਡੁਬੇ, ਤੁਮ ਕਹਾ ਤਰਣਹਾਰੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੫੬

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਵਡਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਕਰਤਬਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਰਤੇ ਦੇ ਕਰਣਿਆਂ ਵਲ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਘਟ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਈ ਇਸ ਭਰਮ-ਭਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਦੇਵ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਇਕ ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ

ਕਰਣ-ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਕਾਠ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ:-

ਕਾਠ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਕਹਾ ਕਰੈ ਬਪੁਰੀ, ਖਿਲਾਵਨਹਾਰੋ ਜਾਨੈ॥

[ਪੰਨਾ ੨੦੬

ਹਾਂ, ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਐਨਾ ਬਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅਖ ਫਰਕਣ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰੀ ਵਿਚ ਰੁਲਦੇ ਖੁਲਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਇਸ ਨੂੰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਜਿਉ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖੈ, ਤਿਵ ਹੀ ਰਹੈ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਕਹੈ ॥

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ੫ ਪਦੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੮ ਪਦੇ ਤਕ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ ਤਨ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਜੀਵ ਪਰਮਜੋਤਿ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਛਾਤੀ ਤਾਣ ਕੇ ਇਹ ਡੀਂਗ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। **"ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ, ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਆਪਿ"** ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਆਏ ਭਾਵ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਜੀਵ ਹੁਕਮ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੁਤੰਤਰ ਨਹੀਂ, ਪਰਤੰਤਰ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮਸਕੀਨੀਆ, ਆਪੁ ਨਿਵਾਰਿ ਤਲੇ॥
ਬਡੇ ਬਡੇ ਅਹੰਕਾਰੀਆ, ਨਾਨਕ, ਗਰਬਿ ਗਲੇ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਮਸਕੀਨੀਆ, ਅਹੰਕਾਰੀਆ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਸਕੀਨੀਆ=ਨਿਮਰ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ, ਨਿਰ ਅਭਿਮਾਨੀ। ਆਪੁ=ਆਪਾ-ਪਨ, ਅਹੰਕਾਰ, ਅਪਣੱਤ। ਨਿਵਾਰਿ=ਛਡ ਕੇ, ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਤਲੇ=ਹੇਠਾਂ, ਨੀਵਾਂ। ਅਹੰਕਾਰੀਆ=ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਗਰਬਿ= ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ। ਗਲੇ=ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ।

ਅਰਥ: ਨਿੰਮਰ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ (ਮਨੁੱਖ) ਅਹੰਕਾਰ ਛਡ ਕੇ ਨੀਵਾਂ (ਹੋ ਕੇ

ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਸੁਖੀ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਭਿਮਾਨੀ (ਮਨੁੱਖ) ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਅਸਟਪਦੀ

ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ, ਰਾਜ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਸੋ ਨਰਕਪਾਤੀ ਹੋਵਤ ਸੁਆਨੁ ॥ ਜੋ ਜਾਨੈ, ਮੈ ਜੋਬਨਵੰਤੁ ॥ ਸੋ ਹੋਵਤ, ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਜੰਤੁ ॥ ਆਪਸ ਕਉ, ਕਰਮਵੰਤੁ ਕਹਾਵੈ॥ ਜਨਮਿ ਮਰੈ, ਬਹੁ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਾਵੈ ॥ ਧਨ ਭੂਮਿ ਕਾ, ਜੋ ਕਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਸੋ, ਮੂਰਖ ਅੰਧਾ ਅਗਿਆਨੁ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਜਿਸ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਗਰੀਬੀ ਬਸਾਵੈ॥ ਨਾਨਕ, ਈਹਾ ਮੁਕਤੁ, ਆਗੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮੈਂ, ਈਹਾਂ। **ਫੁਟਕਲ:** ਬਿਸ਼ਟਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਰਾਜ ਅਭਿਮਾਨੁ=ਰਾਜ ਦਾ ਹੰਕਾਰ। ਨਰਕਪਾਤੀ=ਨਰਕ ਵਿਚ ਡਿਗਣ ਵਾਲਾ ਨਰਕ-ਗਾਮੀ। ਸੁਆਨੁ=ਕੁੱਤਾ। ਜੋਬਨੁਵੰਤੁ=ਸੁਹਣੀ ਜੁਆਨੀ ਵਾਲਾ। ਹੋਵਤ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਇਥੇ ਇਹ ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਜੰਤੁ=ਗੂੰਹ ਦਾ ਕੀੜਾ। ਕਰਮਵੰਤੁ=ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਭ੍ਰਮਾਵੈ=ਭਟਕਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ=ਨਿਮਰਤਾ। ਭੂਮਿ=ਧਰਤੀ। ਮੁਕਤੁ=ਮਾਇਕ ਬੰਧਨਾ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ। ਈਹਾ=ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ। ਆਗੈ=ਅਗੇ ਭਾਵ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕੁਤਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਬੰਦਾ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਹਣੀ ਜੁਆਨੀ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੂੰਹ ਦਾ ਕੀੜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਨੂੰ (ਸ਼ੁੱਭ) ਕਰਮਾਂ (ਭਾਗਾਂ) ਵਾਲਾ ਸਦਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਬਹੁਤੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਧਨ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੂਰਖ, ਅੰਨ੍ਹਾ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ। (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ (ਨਿੰਮਰਤਾ) ਵਸਾ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਇਕ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ (ਭੀ) ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਧਨਵੰਤਾ ਹੋਇ, ਕਰਿ ਗਰਬਾਵੈ ॥ ਤ੍ਰਿਣ ਸਮਾਨਿ, ਕਛੁ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਵੈ ॥ ਬਹੁ ਲਸਕਰ, ਮਾਨੁਖ ਊਪਰਿ ਕਰੇ ਆਸ ॥ ਪਲ ਭੀਤਰਿ, ਤਾ ਕਾ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ॥ ਸਭ ਤੇ, ਆਪ ਜਾਨੈ ਬਲਵੰਤੁ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ, ਹੋਇ ਜਾਇ ਭਸਮੰਤੁ ॥ ਕਿਸੈ ਨ ਬਦੈ, ਆਪਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਧਰਮਰਾਇ, ਤਿਸੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਜਾ ਕਾ ਮਿਟੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਸੋ ਜਨੁ, ਨਾਨਕ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਤਾ ਕਾ' ਤੇ 'ਜਾ ਕਾ' ਪਦ ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ ਹੀ ਉਚਾਰਨੇ ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਨਵੰਤਾ=ਧਨ ਵਾਲਾ, ਧਨਵਾਨ। ਗਰਬਾਵੈ=ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਣ ਸਮਾਨਿ=ਘਾਹ ਦੇ ਤੀਲੇ ਜਿਨਾਂ ਵੀ। ਲਸਕਰ=ਫੌਜ। ਪਲ ਭੀਤਰਿ=ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ। ਬਲਵੰਤੁ=ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ। ਭਸਮੰਤੁ=ਸੁਆਹ। ਕਿਸੈ ਨ ਬਦੈ=ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਖੁਆਰੀ=ਬੇਇਜ਼ਤੀ। ਅਭਿਮਾਨੁ=ਅਹੰਕਾਰ।

ਅਰਥ: (ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਧਨ ਦੌਲਤ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ (ਇਸ ਦਾ) ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਅੰਤ ਵੇਲੇ) ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮਾਲ-ਧਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ ਧਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼) ਬਹੁਤੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਫੌਜਾਂ ਉਤੇ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ (ਸਭ ਕੁਝ) ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਬਲਵਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਖਿਨ ਵਿਚ (ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ) ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪ ਹੰਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਗਿਣਦਾ, ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਦਾਸ ਰੱਬੀ-ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਰਵਾਨ (ਭਾਵ ਕਬੂਲ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੨।

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ, ਹਉ ਧਾਰੇ ॥ ਸ੍ਰਮੁ ਪਾਵੈ, ਸਗਲੇ ਬਿਰਥਾਰੇ ॥ ਅਨਿਕ ਤਪਸਿਆ, ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰ ॥ ਨਰਕ ਸੁਰਗ, ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਵਤਾਰ ॥ ਅਨਿਕ

ਜਤਨ ਕਰਿ, ਆਤਮ ਨਹੀ ਦ੍ਰਵੈ ॥ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਗਵੈ ॥ ਆਪਸ ਕਉ, ਜੋ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ ॥ ਤਿਸਹਿ, ਭਲਾਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਰਬ ਕੀ ਰੇਨ, ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਹੋਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਤਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹਉਂ, ਨਹੀਂ। **ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ:** ਜਾ ਕਾ, ਤਾ ਕੀ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਾਰੇ=ਰਖੇ। ਸ੍ਰਮੁ=ਥਕਾਵਟ। ਬਿਰਥਾਰੇ=ਨਿਸਫਲ। ਅਵ੍ਤਾਰ=ਜਨਮ। ਨਹੀ ਦ੍ਰਵੈ=ਨਹੀਂ ਪਿਘਲਦਾ, ਨਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੈਸੇ ਗਵੈ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ?। ਰੇਨੁ=ਚਰਨ ਧੂੜ । ਸੋਇ=ਸੋਭਾ ।

ਅਰਥ: (ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਕਰੋੜਾਂ (ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਜੇ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦਾ) ਅਹੰਕਾਰ ਕਰੇ (ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ) ਥਕਾਵਟ ਹੀ ਪੱਲੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ) ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਵਿਅਰਥ (ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। (ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਅਨੇਕ (ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ) ਤਪੱਸਿਆ (ਘਾਲਣਾ) ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ (ਉਸ ਦਾ) ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹੇ (ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ) ਨਰਕਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਹਿਰਦਾ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕੀਤਿਆਂ ਵੀ ਨਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਦੱਸੋ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ)। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਇਉਂ ਜਾਣੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨੇਕੀ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ (ਚਰਨ) ਧੂੜ (ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਰਹਿਤ) ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੩।

ਜਬ ਲਗੁ ਜਾਨੈ, ਮੁਝ ਤੇ ਕਛੁ ਹੋਇ ॥ ਤਬ ਇਸ ਕਉ, ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਜਬ ਇਹ ਜਾਨੈ, ਮੈ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ॥ ਤਬ ਲਗੁ, ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਮਹਿ ਫਿਰਤਾ ॥ ਜਬ ਧਾਰੈ, ਕੋਊ ਬੈਰੀ ਮੀਤੁ ॥ ਤਬ ਲਗੁ, ਨਿਹਚਲੁ ਨਾਹੀ ਚੀਤੁ ॥ ਜਬ ਲਗੁ, ਮੋਹ ਮਗਨ ਸੰਗਿ ਮਾਇ ॥ ਤਬ ਲਗੁ, ਧਰਮਰਾਇ ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ

ਤੇ ਬੰਧਨ ਤੂਟੈ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਨਕ, ਹਉ ਛੂਟੈ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀਂ, ਮਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਬ ਲਗੁ=ਜਦੋਂ ਤਕ। ਧਾਰੈ=ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਮਿਥਦਾ ਹੈ। ਨਿਹਚਲੁ=ਅਸਥਿਰ। ਮਾਇ=ਮਾਇਆ। ਬੰਧਨ=ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ।

ਅਰਥ: ਜਦੋਂ ਤਕ (ਜੀਵ ਇਹ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਕੁਝ (ਕੰਮ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ (ਜੀਵ) ਇਹ (ਗੱਲ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਦੋਂ ਆਵਾਗਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ (ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ। ਜਦ ਤਕ (ਇਹ ਜੀਵ) ਕੋਈ ਵੈਰੀ (ਕੋਈ) ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਤਕ (ਇਸ ਦਾ ਚਿਤ) ਅਸਥਿਰ ਭਾਵ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਦੋਂ (ਜੀਵ ਦੀ) ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਮਗਨਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤਕ ਧਰਮ ਰਾਜ ਇਸ (ਜੀਵ) ਨੂੰ ਡੰਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ (ਸੁਰਤਿ) ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ (ਇਹ ਜੀਵ) ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੪।

ਸਹਸ ਖਟੇ, ਲਖ ਕਉ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ, ਮਾਇਆ ਪਾਛੈ ਪਾਵੈ ॥ ਅਨਿਕ ਭੋਗ, ਬਿਖਿਆ ਕੇ ਕਰੈ ॥ ਨਹ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ, ਖਪਿ ਖਪਿ ਮਰੈ ॥ ਬਿਨਾ ਸੰਤੋਖ, ਨਹੀ ਕੋਊ ਰਾਜੈ ॥ ਸੁਪਨ ਮਨੋਰਥ, ਬ੍ਰਿਥੇ ਸਭ ਕਾਜੈ ॥ ਨਾਮ ਰੰਗਿ, ਸਰਬ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਬਡਭਾਗੀ ਕਿਸੈ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ, ਆਪੇ ਆਪਿ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਾਪਿ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹਂ, ਨਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਹਸ=ਹਜ਼ਾਰ। ਧਾਵੈ=ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ=ਰਜੇਵਾਂ। ਪਾਛੈ ਪਾਵੈ=ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਹ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ=ਨਹੀਂ ਰਜਦਾ। ਖਪਿ ਖਪਿ=ਦੁਖੀ ਹੋ ਹੋ ਕੇ। ਰਾਜੈ=ਰਜਦਾ ਹੈ। ਮਨੋਰਥ=ਮਨ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ, ਦੌੜਾਂ, ਖਾਹਸ਼ਾਂ, ਫੁਰਨੇ। ਕਾਜੈ=ਕੰਮ-ਕਾਜ। ਰੰਗਿ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : (ਜੇ ਜੀਵ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ (ਰੁਪਏ) ਕਮਾਅ ਲਵੇ (ਫਿਰ) ਲੱਖਾਂ

(ਕਮਾਉਣ) ਲਈ ਉਠ ਕੇ (ਹੋਰ ਹੀਲੇ ਕਰਨ ਲਈ) ਦੌੜਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ) ਰਜੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮਾਇਆ ਜਮਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਰਜਦਾ ਨਹੀਂ (ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ) ਦੁਖੀ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ ਭੀ) ਨਹੀਂ ਰਜ ਸਕਦਾ (ਅਤੇ) ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਮਨੋਰਥਾਂ (ਵਾਂਗ ਜੀਵ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਕੰਮ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਇਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਾਮ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ) ਕਿਸੇ ਵਡਭਾਗੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਰੰਗ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। (ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਉਸ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸ਼ਦਾ ਜਪਦਾ ਰਹੁ।੫।

ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ, ਕਰਨੈਹਾਰੁ ॥ ਇਸ ਕੈ ਹਾਥਿ ਕਹਾ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਜੈਸੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰੈ, ਤੈਸਾ ਹੋਇ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ, ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਨੋ, ਸੁ ਅਪਨੈ ਰੰਗਿ ॥ ਸਭ ਤੇ ਦੂਰਿ, ਸਭਹੂ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਬੂਝੈ ਦੇਖੈ ਕਰੈ ਬਿਬੇਕ ॥ ਆਪਹਿ ਏਕ, ਆਪਹਿ ਅਨੇਕ ॥ ਮਰੈ ਨ ਬਿਨਸੈ, ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਦ ਹੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸਭਹੂੰ। **ਫੁਟਕਲ:** "ਕਹਾ" ਨੂੰ "ਕਹਾਂ" ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਇਥੇ "ਆਪਹਿ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਆਪਹਿੰ" ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ। ਇਸ=ਇਸ (ਜੀਵ) ਦੇ। ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਨਜ਼ਰ। ਰੰਗਿ=ਮੌਜ ਵਿਚ। ਬਿਬੇਕ=ਵਿਚਾਰ। ਆਪਹਿ=ਆਪ ਹੀ। ਸਮਾਇ=ਸਮਾਇਆ (ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ)।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਰਨਹਾਰ (ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਤੂੰ) ਵੀਚਾਰ ਕਿ ਇਸ (ਜੀਵ) ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ)। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ (ਜੀਵ ਤੇ) ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪੇ, ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ (ਕੀਤਾ ਹੈ)। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਰ (ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ) ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ (ਭੀ ਹੈ)। (ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕੁਝ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਦੇਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਵੀਚਾਰ (ਭੀ) ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ)

ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਅਨੇਕ (ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਿਆਪਕ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਤਾਂ) ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ) ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੬।

ਆਪਿ ਉਪਦੇਸੈ, ਸਮਝੈ ਆਪਿ ॥ ਆਪੇ ਰਚਿਆ, ਸਭ ਕੈ ਸਾਥਿ ॥ ਆਪਿ ਕੀਨੋ, ਆਪਨ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ ਸਭੁ ਕਛੁ ਉਸ ਕਾ, ਓਹੁ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ॥ ਉਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਕਹਹੁ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ, ਏਕੈ ਸੋਇ ॥ ਅਪੁਨੇ ਚਲਿਤ ਆਪਿ ਕਰਣੈਹਾਰ ॥ ਕਉਤਕ ਕਰੈ, ਰੰਗ ਆਪਾਰ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਆਪਿ, ਮਨ ਅਪੁਨੇ ਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਕੀਮਤਿ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ੭ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਮਾਹਿਂ।

ਨੋਟ– 'ਕਹੁ' ਤੇ "ਕਹਹੁ" ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਤਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 'ਚਲਿਤ' ਨੂੰ 'ਚਲਤ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਪਦੇਸੈ=ਸਿਖਿਆ ਦਾਤਾ। ਰਚਿਆ=ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ=ਹਰ ਥਾਂ। ਬਿਸਥਾਰੁ=ਖਿਲਾਰਾ, ਫੈਲਾਉ। ਚਲਿਤ=ਕੌਤਕ, ਚੋਂ। ਰਚਿਆ=ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ: (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਵਿਚ ਵਰਤ ਕੇ ਉਸ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਬਣਾ ਕੇ) ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਹ ਹੀ ਕਰਣਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੋਂ ਵਖਰੇ , ਦਸੋ ਜੋ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ? ਹਰ ਥਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ) ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੌਤਕ ਹਨ (ਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੌਤਕਾਂ) ਨੂੰ ਕਰਣਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਬੇਅੰਤ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਚੋਜ (ਤਮਾਸ਼ੇ) ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ) ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ (ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ) ਮਨ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਆਪਣੇ (ਆਪ) ਵਿਚ (ਵਸ ਰਹੇ ਹਨ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ।੭।

ਸਤਿ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਆਮੀ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ, ਕਿਨੈ ਵਖਿਆਨੀ ॥ ਸਚੁ ਸਚੁ, ਸਚੁ ਸਭੁ ਕੀਨਾ ॥ ਕੋਟਿ ਮਧੇ, ਕਿਨੈ ਬਿਰਲੈ ਚੀਨਾ ॥ ਭਲਾ ਭਲਾ, ਭਲਾ ਤੇਰਾ ਰੂਪ॥ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ, ਅਪਾਰ ਅਨੂਪ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ, ਨਿਰਮਲ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੁਨੀ, ਸ੍ਰਵਨ, ਬਖ੍ਯਾਣੀ॥ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਵਿਤ੍ਰ, ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਨੀਤ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੈ, ਨਾਨਕ, ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ॥੮॥੧੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: "ਬਖ੍ਯਾਣੀ" ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਬਖਿਆਣੀ" ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਤਿ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਵਖਿਆਨੀ=ਬਿਆਨੀ, ਆਖੀ। ਸਚੁ ਸਚੁ ਸਚੁ=ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਸੱਚ। ਕੋਟਿ ਮਧੇ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ। ਚੀਨਾ= ਪਛਾਣਿਆ। ਅਨੂਪ=ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨ। ਬਖ੍ਯਾਨੀ=ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ। ਪੁਨੀਤ=ਪਵਿਤਰ।

ਅਰਥ: (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ (ਸਭ ਦਾ) ਮਾਲਕ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ (ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ) ਆਖੀ ਹੈ। (ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕੀਤਾ ਹੈ (ਉਹ) ਨਿਰੋਲ ਸਚ (ਹੀ) ਹੈ (ਪਰ) ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ (ਹੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੀ ਬੋਲੀ (ਵੀ) ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ (ਜੋ) ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੀ (ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ) ਅਤੇ (ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ) ਉਚਾਰੀ (ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ (ਪੂਰਨ) ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਜਪਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੮।੧੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਆਰੰਭਕ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁੱਖਾਂ, ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਾਸਤਕਤਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀ ਹਸਤੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮੁਚੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਸਲੋਕ ਵਿਚ "ਹਉਮੈ" ਰੋਗ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਹ

ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਉਸ ਵੀਚਾਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਸਤਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਰ ਕੰਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਉਸ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਹੰਕਾਰ ਛਡ ਕੇ ਹਲੀਮੀ ਜਾਂ ਮਸਕੀਨੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀ। ਇਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਬੰਦੀ ਚੋਂ ਛੁਟਣ ਲਈ ਜਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:-

ਇਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਮਨੁੱਖ

ਇਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਪੁਰਸ਼ ਧਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇੱਛਾ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬੜੇ ਜਤਨ ਤੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਧ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਮਿਲ ਗਏ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਰਸਾਇਣੀ ਹਨ ਜਿਤਨੀ ਇਛਾ ਹੋਵੇ, ਉਤਨਾ ਧਨ ਵਰਤਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਪੁਰਸ਼, ਉਸ ਸਿਧ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ, ਬਚਨ, ਕਰਮ ਨਾਲ ਉਸ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਪੁਛਿਆ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਕਿਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਤਦ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਨੇ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਖਿਆ ਮਹਾਰਾਜ! ਧਨ ਦੀ ਇਛਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਬਤੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਹਿਆ-ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਬਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਈਂ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਬਤੀ ਬੁਝ ਜਾਏ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਖੋਦ ਕੇ ਵੇਖੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਲੇਗਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰੀਂ। ਜੇਕਰ ਤੇਰੀ ਇਛਾ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਬਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾਵੀਂ, ਜਿਥੇ ਬਤੀ ਬੁਝੇਗੀ, ਉਥੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲੇਗਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਰਖੀਂ। ਜੇ ਸੰਤੋਖ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਤੀਜੀ ਬਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਪਛਮ ਵਲ ਲੈ ਜਾਈਂ। ਜਿਥੇ ਬੱਤੀ ਬੁਝੇਗੀ ਤੈਨੂੰ ਲਾਭ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਯਾਦ ਰਖੀਂ ਚੌਥੀ ਬੱਤੀ ਨਹੀਂ ਬਾਲਣੀ, ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖਣੀ। ਜੇ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇਂਗਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਵੇਂਗਾ।

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਪੁਰਸ਼-ਬੱਤੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਬਤੀ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰਬ ਵਲ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਬਤੀ ਬੁਝੀ, ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਰਖ ਆਇਆ। ਜਦ ਜਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਪਟੀ ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠ ਤਾਂਬੇ ਦੀ ਖਾਣ ਨਿਕਲੀ।

ਦੂਜੀ ਬੱਤੀ ਦਖਣ ਵੱਲ ਲੈ ਗਿਆ ਉਥੇ ਬੁਝਣ ਤੇ ਜਦੋਂ ਧਰਤੀ ਪੱਟੀ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਖਾਣ ਨਿਕਲੀ।

ਤੀਜੀ ਬੱਤੀ ਪਛਮ ਵਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਖਾਣ ਵੇਖੀ।

ਤਿੰਨਾਂ ਖਾਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਠਾਣੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ, ਧਰਤੀ ਪੁਟ ਕੇ ਇਥੋਂ ਕਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ ਕਿ ਤਾਂਬਾ, ਚਾਂਦੀ, ਸੋਨਾ ਜਦ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਚੌਥੀ ਬਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਲਣ ਤੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਮੰਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਉਥੇ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ, ਜਵਾਹਾਰਾਤ ਹੋਣ। ਹੁਣ ਸੰਤ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਥੋੜੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਚਉਥੀ ਬੱਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਟੁਰ ਪਿਆ, ਜਿਥੇ ਬੱਤੀ ਬੁਝੀ ਉਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਦੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦਰਵਾਜਾ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰੀ ਹੈ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬ੍ਰਿਖ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਆਦਿ ਦਿਬ ਵਸਤਾਂ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਕੋਠੀ ਵੇਖੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁੰਡਾ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰ ਇਕ ਪੁਰਖ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਥੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਕੁੰਡਾ ਲਗਾ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਮਨੁੱਖ ਰੌਲਾ ਪਾਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਸਾਂ, ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਨਿਕਲ ਸਕੇਂਗਾ। ਇਹ ਗਲ ਕਰਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲ ਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ਖਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲਖ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਲਖਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵੱਧਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੋਇਆ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਨਾਸਤਕ ਹੀ ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਡੰਗੇ ਹੋਏ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਆਸਤਕ ਭੀ ਅਹੰਕਾਰ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਜਦ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਠਨ ਤੋਂ ਕਠਨ ਤਪਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਪ ਤਪ ਅਤੇ ਕਰਮ ਸਾਧਨ ਦਰਗਾਹੇ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਸਕੀਨ ਭਾਵ ਨਿਮਾਣੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਹੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਰਾਜ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ, ਜੋਬਨਵੰਤਿਆਂ, ਕਰਮਵੰਤਿਆਂ ਦੀ ਤੇ ਰੂਪਵੰਤਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਭਾਵ ਵਸ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਚ ਜਾਣੋ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਿਮਰਵੰਤੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ "**ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ ॥ ਖੰਨਾ ਸਗਲ ਰੇਨੁ ਛਾਰੀ॥**" **(ਪੰਨਾ ੬੨੮)** ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ

ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਗਵਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਤਪਸਿਆ ਆਦਿ ਪਿਆ ਕਰੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਨਾਮ ਤੇ ਨਿੰਮਰਤਾ ਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੀਵਨ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੀ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਛੁਟਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਾਧਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ।

"ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ, ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ" (ਪੰਨਾ ੭੨੮) ਹਮ ਤਜਿ, ਭਲੋ ਸਭੁ ਕੋਇ" (ਪੰਨਾ ੧੩੬੪) ਅਤੇ **"ਹਮ ਮੰਦੇ, ਮੰਦੇ ਮਨ ਮਾਹੀ" (ਪੰਨਾ ੩੨੪)** ਇਤਾਦਿ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ-ਆਪਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਨਿਮਖ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੀਵ **"ਹਉ ਬੰਧਉ ਹਉ ਸਾਧਉ ਬੈਰੁ ॥ ਹਮਰੀ ਭੂਮਿ ਕਉਣੁ ਘਾਲੈ ਪੈਰੁ" (ਪੰਨਾ ੧੭੮)** ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਆਪਣਾ ਆਪ ਮੇਟ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਤੇ ਹੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੁਗਤੀ ਵੀ ਰਬੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਗਲ ਕੇ ਸੜ ਗਏ। ਤਾਂ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਡੇ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ,
ਛਤ੍ਰ ਹੀ ਕੀ ਛਾਇਆ, ਕਈ ਕੋਸ ਲੌ ਚਲਤ ਹੈਂ ॥
ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਨ ਕੇ ਦਾਬਤਿ ਫਿਰਤਿ ਦੇਸ,
ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਨ ਕੇ, ਦ੍ਰਪ ਕੋ ਦਲਤੁ ਹੈਂ ॥
ਮਾਨ ਸੇ ਮਹੀਪ, ਔ ਦਿਲੀਪ ਸੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ
ਬਡੋ ਅਭਿਮਾਨ ਭੁਜ ਦੰਡ ਕੋ ਕਰਤ ਹੈਂ ॥
ਦਾਰਾ ਸੇ ਦਿਲੀਸਰ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਸੇ ਮਾਨਧਾਰੀ,
ਭੋਗ ਭੋਗ ਭੂਮਿ, ਅੰਤਿ ਭੂਮਿ ਮੈ ਮਿਲਤ ਹੈਂ ॥੮॥੭੮॥

[ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਹੰਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ ਦਾ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਈਂ ਤਕ ਰਸਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ, ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦਾ ਇਤਨਾ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸਤਿ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਆਮੀ" ਦੀ ਰਟ ਲਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਬੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸੰਤ ਸਰਨਿ, ਜੋ ਜਨੁ ਪਰੈ, ਸੋ ਜਨੁ ਉਧਰਨਹਾਰੁ॥
ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ, ਨਾਨਕਾ, ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਅਵਤਾਰ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੰਤ=ਸੰਤ (ਗੁਰੂ)। ਜੋ ਜਨੁ=ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ। ਉਧਰਨਹਾਰੁ=ਤਰਨ ਜੋਗ। ਨਿੰਦਾ=ਗੁਣਾਂ ਉਤੇ ਦੋਸ਼ ਥਪਣ ਦਾ ਕਰਮ। ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ=ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ। ਅਵਤਾਰ=ਜਨਮ।

ਅਰਥ: ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰਣ ਜੋਗ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ (ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਆਰਜਾ ਘਟੈ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਜਮ ਤੇ ਨਹੀ ਛੂਟੈ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਸੁਖੁ ਸਭੁ ਜਾਇ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਨਰਕ ਮਹਿ ਪਾਇ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਮਤਿ ਹੋਇ ਮਲੀਨ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਸੋਭਾ ਤੇ ਹੀਨ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਹਤੇ ਕਉ, ਰਖੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਥਾਨ ਭ੍ਰਸਟ ਹੋਇ ॥ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਜੇ ਕਰੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੰਤ ਸੰਗਿ, ਨਿੰਦਕੁ ਭੀ ਤਰੈ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਕੈ=ਦੇ। ਤੇ=ਤੋਂ। ਦੂਖਨਿ=ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ। ਆਰਜਾ=ਉਮਰ। ਨਹੀ ਛੂਟੈ=ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ। ਮਲੀਨ=ਮੈਲੀ। ਹੀਨ=ਖ਼ਾਲੀ। ਹਤੇ ਕਉ=ਮਾਰੇ (ਸਰਾਪੇ) ਹੋਏ ਨੂੰ। ਭ੍ਰਸਟੁ=ਗੰਦਾ। ਤਰੈ=(ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ) ਉਮਰ ਘਟਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਜੀਵ) ਜਮਾਂ ਤੋਂ (ਵੀ) ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ। ਸੰਤ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਬੁਧੀ ਮੈਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰਕ) ਸੋਭਾ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ (ਪੁਰਖ) ਦੇ ਸਰਾਪੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਾਅ ਸਕਦਾ। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਸੰਤ-ਦੋਖੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ) ਥਾਂ ਗੰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ

ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਸੰਤ (ਆਪਣੀ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ (ਤਾਂ) ਸੰਤ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਨਿੰਦਕ ਭੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਸੰਤ ਕੇ ਦੂਖਨ ਤੇ, ਮੁਖੁ ਭਵੈ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਕਾਗ ਜਿਉ ਲਵੈ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਪਾਇ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਕਿਰਮਾਇ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਹਿ ਜਲੈ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਸਭੁ ਕੋ ਛਲੈ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਤੇਜੁ ਸਭੁ ਜਾਇ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ, ਨੀਚੁ ਨੀਚਾਇ ॥ ਸੰਤ ਦੋਖੀ ਕਾ, ਥਾਉ ਕੋ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੰਤ ਭਾਵੈ. ਤਾਂ ਓਇ ਭੀ ਗਤਿ ਪਾਹਿ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਥਾਉਂ, ਨਾਹਿਂ, ਪਾਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੁਖੁ ਭਵੈ=ਮੂੰਹ ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿੰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਵੈ=ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ=ਟੇਢੇ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ। ਕਿਰਮਾਇ=ਕਿਰਮ (ਕੀੜੇ) ਆਦਿ। ਤ੍ਰਿਸਨਾ=ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇਛਾ। ਜਲੈ=ਸੜਦਾ ਹੈ। ਛਲੈ=ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਰੇਬ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇਜ=ਪ੍ਰਤਾਪ। ਨੀਚੁ ਨੀਚਾਇ=ਮਹਾਂ ਨੀਚ। ਥਾਉ=ਟਿਕਾਣਾ। ਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ।

ਅਰਥ: ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਤੇ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮੂੰਹ ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਲਕਵਾ ਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਕਾਂ ਵਾਂਗੂ (ਵਿਅਰਥ ਲੌਂਕਦਾ) ਬੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸੱਪ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਟੇਢਾ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ (ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਰੂਪ ਅੱਗ) ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ ਹਰ ਕੋਈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਠਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ) ਨੀਚਾਂ ਚੋਂ ਨੀਚ (ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਭਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਂ (ਟਿਕਾਣਾ) ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ (ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਢੋਈ ਮਿਲ ਸਕੇ)। (ਪਰ) ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਮੌਜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਹ (ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਖੀ) ਭੀ (ਸ਼ੁੱਭ) ਗਤੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।੨।

ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ, ਮਹਾ ਅਤਤਾਈ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ, ਖਿਨੁ ਟਿਕਨੁ ਨ ਪਾਈ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ, ਮਹਾ ਹਤਿਆਰਾ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ, ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਮਾਰਾ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ, ਰਾਜ ਤੇ ਹੀਨੁ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ, ਦੁਖੀਆ ਅਰੁ ਦੀਨੁ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਨਿੰਦਕ ਕਉ, ਸਰਬ ਰੋਗ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਨਿੰਦਕ ਕਉ, ਸਦਾ ਬਿਜੋਗ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਕਾ, ਦੋਖ ਮਹਿ ਦੋਖੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੰਤ ਭਾਵੈ ਤਾ ਉਸ ਕਾ ਭੀ ਹੋਇ ਮੋਖੁ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਾਂ, ਮਹਿਂ, ਤਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਤਤਾਈ=ਅੱਤ ਚੁਕਣ ਵਾਲਾ, ਵਧੀਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵੱਡਾ ਪਾਪੀ। ਟਿਕਨੁ=ਟਿਕਾਉ। ਹਤਿਆਰਾ=ਹਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਾਲਮ। ਪਰਮੇਸੁਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਹੀਨ=ਖਾਲੀ, ਸਖਣਾ। ਸਰਬ ਰੋਗ=ਮਹਾਂ ਰੋਗੀ। ਦੀਨੁ=ਕੰਗਾਲ। ਬਿਜੋਗ=ਵਿਛੋੜਾ। ਦੋਖ ਮਹਿ ਦੋਖੁ=ਪਾਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ ਪਾਪ। ਮੋਖੁ=ਮੁਕਤੀ, ਛੁਟਕਾਰਾ।

ਅਰਥ: ਸੰਤ ਦਾ ਨਿੰਦਕ ਅੱਤ ਚੁਕਣ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ ਉਗਰਵਾਦੀ) ਹੈ। ਸੰਤ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖਿਨ ਮਾਤਰ ਭੀ (ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ। ਸੰਤ ਦਾ ਨਿੰਦਕ ਹਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵੱਡਾ ਜ਼ਾਲਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ। ਸੰਤ ਦਾ ਨਿੰਦਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਫਿਟਕਾਰਿਆ (ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦੇ ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰੋਗ (ਚੰਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਸੰਤ ਦੇ ਨਿੰਦਕ ਲਈ ਸਦਾ ਵਿਛੋੜੇ (ਬਣੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚੋਂ (ਵੱਡਾ) ਪਾਪ (ਕਰਮ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ) ਸੰਤ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਉਸ (ਨਿੰਦਕ) ਦਾ ਭੀ (ਨਿੰਦਤ ਕਰਮ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਸਦਾ ਅਪਵਿਤੁ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਕਿਸੈ ਕਾ ਨਹੀ ਮਿਤੁ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਦੋਖੀ ਕਉ, ਡਾਨੁ ਲਾਗੈ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਦੋਖੀ ਕਉ, ਸਭ ਤਿਆਗੈ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਸਦਾ ਬਿਕਾਰੀ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਜਨਮੈ ਮਰੈ ॥ ਸੰਤ ਕੀ

ਦੂਖਨਾ, ਸੁਖ ਤੇ ਟਰੈ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਦੋਖੀ ਕਉ, ਨਾਹੀ ਠਾਉ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੰਤ ਭਾਵੈ, ਤਾ ਲਏ ਮਿਲਾਇ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਮਹਾਂ, ਜਨਮੈਂ, ਨਾਹੀਂ, ਠਾਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦੋਖੀ=ਦਵੈਸ਼ ਵਾਲਾ, ਵਿਰੋਧੀ। ਅਪਵਿਤੁ=ਮੈਲਾ। ਮਿਤੁ=ਮਿੱਤਰ, ਸਜਣ। ਡਾਨੁ=ਡੰਡ, ਸਜ਼ਾ। ਬਿਕਾਰੀ=ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ। ਦੂਖਨਾ=ਮੰਦਭਾਵਨਾ। ਟਰੈ=ਟਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਵੰਚਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਸਦਾ (ਮਨ ਕਰਕੇ) ਮੈਲਾ (ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦਾ ਦੋਖੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੱਜਣ ਨਹੀਂ (ਬਣਦਾ)। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਖੀ ਨੂੰ ਡੰਡ ਲਗਦਾ ਹੈ। (ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਖੀ ਨੂੰ) ਹਰ ਕੋਈ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ)। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦੋਖੀ ਵੱਡਾ ਅਭਿਮਾਨੀ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਹੀ ਵਿਕਾਰੀ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦਾ ਦੋਖੀ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦੀ ਦੂਖਨਾ (ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ) ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੋਂ) ਵੰਚਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ) ਸੰਤ ਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ (ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਖੀ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਅਧ ਬੀਚ ਤੇ ਟੂਟੈ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਕਿਤੈ ਕਾਜਿ ਨ ਪਹੂਚੈ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਦੋਖੀ ਕਉ, ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਾਈਐ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਉਝੜਿ ਪਾਈਐ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਅੰਤਰ ਤੇ ਥੋਥਾ ॥ ਜਿਉ ਸਾਸ ਬਿਨਾ, ਮਿਰਤਕ ਕੀ ਲੋਥਾ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਦੋਖੀ ਕੀ ਜੜ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ॥ ਆਪਨ ਬੀਜਿ, ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹਿ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਦੋਖੀ ਕਉ, ਅਵਰੁ ਨ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੰਤ ਭਾਵੈ, ਤਾਂ ਲਏ ਉਬਾਰਿ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹਿਂ, ਖਾਂਹਿਂ, ਤਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਧਬੀਚ=ਅਧ ਵਿਚਾਲਿਓ (ਨਾ ਇਧਰ ਨ ਉਧਰ)। ਪਹੂਚੈ=ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਉਦਿਆਨ=ਉਜਾੜ। ਭ੍ਰਮਾਈਐ=ਭਟਕਦਾ ਹੈ।

ਉਝੜਿ=ਕੁਰਾਹੇ। ਲੋਥਾ=(ਮੁਰਦਾ) ਸਰੀਰ। ਥੋਥਾ=ਖਾਲੀ। ਜੜੁ=ਬੁਨਿਆਦ। ਖਾਹਿ=ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਲਏ ਉਬਾਰਿ=ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਮਨੁੱਖ ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਦੇ) ਅਧ-ਵਿਚਾਲਿਓ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦਾ ਦੋਖੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ (ਪੂਰਾ) ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਖੀ ਨੂੰ (ਸਜਾ ਵਜੋਂ) ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਭਟਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਖੀ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਸਿਟੇ ਵਜੋਂ) ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਦਾ ਦੋਖੀ ਅੰਦਰੋਂ (ਨੈਤਿਕ ਜੀਵਨ ਤੋਂ) ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਆਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਲੋਥ (ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਖੀ ਦਾ (ਥੋਥਾ ਜੀਵਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ) ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਬੀਜਿਆ ਆਪ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਤਾਂਈਂ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ (ਸੰਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ (ਕੋਈ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਣ ਤੋਂ) ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੇ) ਸੰਤ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ (ਉਹ ਵਿਰੋਧੀ-ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਭੀ) ਬਚਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਇਉ ਬਿਲਲਾਇ ॥ ਜਿਉ, ਜਲ ਬਿਹੂਨ, ਮਛੁਲੀ ਤੜਫੜਾਇ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਭੂਖਾ, ਨਹੀ ਰਾਜੈ ॥ ਜਿਉ ਪਾਵਕੁ, ਈਧਨਿ ਨਹੀ ਧ੍ਰਾਪੈ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਛੁਟੈ ਇਕੇਲਾ ॥ ਜਿਉ ਬੂਆੜੁ ਤਿਲੁ, ਖੇਤ ਮਾਹਿ ਦੁਹੇਲਾ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਧਰਮ ਤੇ ਰਹਤ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਸਦ ਮਿਥਿਆ ਕਹਤ ॥ ਕਿਰਤੁ ਨਿੰਦਕ ਕਾ, ਧੁਰਿ ਹੀ ਪਇਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਸੋਈ ਥਿਆ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਇਉਂ, ਜਿਉਂ, ਨਹੀਂ, ਮਾਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਲਲਾਇ=ਵਿਲਕਦਾ ਹੈ। ਤੜਫੜਾਇ=ਤੜਫਦੀ ਹੈ। ਨਹੀ ਰਾਜੈ=ਨਹੀਂ ਰਜਦਾ। ਪਾਵਕੁ=ਅਗ। ਈਂਧਨਿ=ਬਾਲਣ ਨਾਲ। ਨਹੀ ਧ੍ਰਾਪੈ=ਨਹੀਂ ਰਜਦੀ। ਬੂਆੜੁ=ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਬੂਟਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੁਹੇਲਾ=ਦੁਖੀ। ਮਿਥਿਆ=ਝੂਠ। ਕਿਰਤੁ=ਸੁਭਾਉ। ਧੁਰਿ=ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ। ਥਿਆ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦੋਖੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਲਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਛੀ ਤੜਫਦੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦੋਖੀ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਾਰਨ) ਭੁਖਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਜਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗ ਬਾਲਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਜਦੀ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦੋਖੀ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਇਕੱਲਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਲ ਦਾ (ਛੁਟੜ) ਬੂਟਾ ਖੇਤ ਵਿਚ ਇਕਲਾ ਦੁਖੀ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦੋਖੀ ਸਦਾ ਹੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। (ਸੰਤ ਦੇ) ਨਿੰਦਕ ਦਾ (ਪਹਿਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ) ਧੁਰ (ਦਰਗਾਹ) ਤੋਂ ਹੀ (ਲੇਖ) ਲਿਖਿਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜੋ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੬।

ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਬਿਗੜ ਰੂਪੁ ਹੋਇ ਜਾਇ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਦੋਖੀ ਕਉ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਸਦਾ ਸਹਕਾਈਐ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਨ ਮਰੈ ਨ ਜੀਵਾਈਐ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਦੋਖੀ ਕੀ, ਪੁਜੈ ਨ ਆਸਾ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ, ਉਠਿ ਚਲੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੋਖਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਟੈ ਕੋਇ ॥ ਜੈਸਾ ਭਾਵੈ, ਤੈਸਾ ਕੋਈ ਹੋਇ ॥ ਪਇਆ ਕਿਰਤ, ਨ ਮੇਟੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਾਨੈ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ ੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਗੜ ਰੂਪੁ=ਕੋਝੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਸਹਕਾਈਐ=ਸਹਕਾਈਦਾ ਹੈ, ਤੜਫਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਰਮਨੀ ਵਾਚ)। ਨ ਤ੍ਰਿਸਟੈ=ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ, ਇਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਰਤੁ=ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ=ਸੰਗ੍ਰਹਿ।

ਅਰਥ: ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੁਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਝੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਖੀ ਨੂੰ, (ਰੱਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਦਾ ਦੋਖੀ ਸਦਾ ਹੀ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ) ਤੜਫਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾ ਮਰਿਆਂ ਵਿਚ (ਅਤੇ) ਨਾ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਅਧਵਾਟੇ ਹੀ ਤੜਫ਼ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਸੰਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ (ਮਨ ਦੀ) ਆਸ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸੰਤ ਦਾ ਦੋਖੀ (ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੀ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ (ਵਿਅਕਤੀ) ਵੀ (ਮਾਨਸਿਕ) ਇਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਰ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਧੁਰ ਤੋਂ) ਪਈ ਹੋਈ (ਕਿਰਤ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੇਟ ਸਕਦਾ। ਨਾਨਕ

(ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ (ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ।੭।

***ਸਭ ਘਟ ਤਿਸ ਕੇ, ਓਹੁ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਤਿਸ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਵਹੁ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ॥ ਸਭੁ ਕਛੁ ਵਰਤੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਕੀਆ॥ ਜੈਸਾ ਕਰੇ, ਤੈਸਾ ਕੋ ਥੀਆ ॥ ਅਪਨਾ ਖੇਲੁ, ਆਪਿ ਕਰਨੈਹਾਰੁ॥ ਦੂਸਰ ਕਉਨ ਕਹੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਜਿਸਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੈ, ਤਿਸੁ ਆਪਨ ਨਾਮੁ ਦੇਇ ॥ ਬਡਭਾਗੀ, ਨਾਨਕ ਜਨ ਸੇਇ ॥ ੮ ॥ ੧੩ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ: ਘਟ=ਸਰੀਰ। ਕਰਨੈਹਾਰ=ਰਚਨਹਾਰ। ਉਸਤਤਿ=ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ। ਸਾਸਿ=ਸੁਆਸ ਨਾਲ। ਗਿਰਾਸਿ=(ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ) ਸੁਆਸ ਨਾਲ। ਸੇਇ=ਉਹ। ਥੀਆ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੇਲੁ=(ਜਗਤ ਦਾ) ਤਮਾਸ਼ਾ।

ਅਰਥ: ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ (ਤੇ ਜੀਵ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ (ਹਨ, ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ (ਸਿਫਤ=ਸਲਾਹ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਰੋ (ਅਤੇ) ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ (ਭਾਵ ਹਰ ਦਮ) ਧਿਆਉ। (ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਕਰੋ ਕਿ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ (ਹਰ ਕੋਈ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਜਗਤ ਉਸ ਦਾ) ਆਪਣਾ ਖੇਲ=ਤਮਾਸ਼ਾ (ਹੈ ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ) ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਦੂਜਾ ਕਉਣ (ਇਸ ਖੇਡ ਬਾਰੇ) ਵੀਚਾਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ?। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਰਹਿਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਨਾਮ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।੮।੧੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਇ ਪੂਰੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਕਿਉਂ ਰਚਣੀ ਪਈ? ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਇਹ ਦਸਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ

---

*ਦਮਦਮੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਸਭਿ' ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚੰਡ-ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੂ ਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੀਆ, ਭੂਤਨਾ ਆਦਿ ਭੀ ਆਖਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚਿੰਦ, ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਤੇ ਦਾਸੂ ਜੀ, ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਅਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਆਦਿ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਭਾਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲਿਆ ਜਿਸ ਬਾਰੇ "ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਰਾਇ ਬਲਵੰਡਿ ਤਥਾ ਸਤੈ ਡੂੰਮਿ ਆਖੀ" ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:-

ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਉਲੁ ਨ ਪਾਲਿਓ, ਕਰਿ ਪੀਰਹੁ ਕੰਨ ਮੁਰਟੀਐ ॥
ਦਿਲਿ ਖੋਟੈ ਆਕੀ ਫਿਰਨਿ, ਬੰਨ੍ਹਿ ਭਾਰੁ ਉਚਾਇਨਿ ਛਟੀਐ॥

[ਪੰਨਾ ੯੬੭

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰ-ਪੁਤਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਖੰਡੂਰ ਨਗਰ ਦੇ ਤਪੇ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਖੁਆਰ ਹੋਇਆ। ਗੋਂਦੇ ਖਤਰੀ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਅਤੇ ਖਤਰੀਆਂ ਦੀ ਚੁਕ ਚੁਕਾਈ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦੋਖੀ ਮੁਕਦਮਾ ਹਾਰ ਗਏ ਤੇ ਬੜੇ ਬੇਇਜ਼ਤ ਹੋ ਕੇ ਪਰਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤਪੇ ਬਾਰੇ, ਗੋਂਦੇ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਬਾਰੇ, ਸਭ ਨਿੰਦਕਾਂ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਗੁਰਿ ਬਾਬੈ ਫਿਟਕੇ ਸੇ ਫਿਟੇ,
ਗੁਰਿ ਅੰਗਦਿ ਕੀਤੇ ਕੂੜਿਆਰੇ ॥
ਗੁਰਿ ਤੀਜੀ ਪੀੜੀ ਵੀਚਾਰਿਆ,
ਕਿਆ ਹਥਿ ਏਨਾ ਵੇਚਾਰੇ ॥
ਗੁਰਿ ਚਉਥੀ ਪੀੜੀ ਟਿਕਿਆ,
ਤਿਨਿ ਨਿੰਦਕ ਦੁਸਟ ਸਭਿ ਤਾਰੇ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੦੭

ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਜੋ ਦੁਖ ਵਿਆਪਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਜੋ ਹਾਲਤ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਸਮੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਸਜਣ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਧ ਪੁਤ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਦੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਏਦਾਂ ਦੇ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਨਾਪਣਾ ਅਸਲੀ ਤੇ ਉਚੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰੇਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨੀਅਤ ਰਾਸ ਹੈ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਝੂਠੇ ਇਕਰਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਦਾ ਚਾਹਨਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਧ ਤੇ

ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਾਧ ਵਿਚ ਭੇਦ ਦਸਣਾ ਜਾਂ ਮੰਨਣਾ ਵੀ ਭਰਮ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿਗਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ।

ਸਾਧ ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਧ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ-"ਸਾਧ ਨਾਮ ਨਿਰਮਲ ਤਾ ਕੈ ਕਰਮ" (ਪੰ ੨੯੬)। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਲਛਣਾਂ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

੧. ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ, ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥
ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ, ਪੂਰਨੁ ਸੋਈ ਸੰਤ ॥ [ਪੰਨਾ ੩੧੯

੨. ਆਠ ਪਹਿਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥
ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ ॥
ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਕੀ ਪਗ ਛਾਰੁ ॥
[ਪੰਨਾ ੨੯੨

ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚਸਕਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਬੇਸੁਆਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਜਿਤਨਾ ਪਰੇ ਹਟਿਆ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ ਕਿਸ ਬਲਾਅ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ? ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਵੀ ਅਤਿ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੀ ਬੁਰਾਈ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਅਉਗਣਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਏ, ਉਹ ਨਿੰਦਕ ਨਹੀਂ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਤੇ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਉਹ ਸਗੋਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਸਮਾਨ ਸਾਡਾ ਮਿਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਗ ਸਵਾਰ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਪਗ ਦਾ ਕੋਈ ਲੜ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਵਿੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਫੌਰਨ ਗਿਆਨ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਝੂਠੇ ਦੂਸ਼ਨ ਲਾਉਣੇ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀਆ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸਚ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ, ਇਹ ਨਿੰਦਤ ਕਰਮ ਹਨ।

ਸਚ ਨੂੰ ਸਚ ਆਖਣਾ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ "**ਹਿੰਦੂ ਅੰਨਾ ਤੁਰਕੂ ਕਾਣਾ॥ ਦੁਹਾਂ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸਿਆਣਾ॥**" ਅਥਵਾ '**ਗਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾ ਜਪਮਾਲੀਆ**", ਅਤੇ "**ਭੇਡਾਂ ਵਾਂਗੀ ਸਿਰ ਖੁਹਾਇਨਿ**" ਆਦਿ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕ ਅੰਕਿਤ ਨਾ ਹੁੰਦੇ। ਸਚੇ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ, ਉਸ ਦੀ ਪਿਠ ਪਿਛੇ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜਰੀ ਵਿਚ ਕਹੇ ਜਾਣੇ, ਉਹ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੈਸੇ, ਨਿੰਦਾ ਵੱਡਾ ਕੁਕਰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਹੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਸਦਾਚਾਰੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਢਾਹ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੋਮਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਹੰਕਾਰੀ ਨਿੰਦਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਤਜਹੁ ਸਿਆਨਪ ਸੁਰਿ ਜਨਹੁ,
ਸਿਮਰਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥
ਏਕ ਆਸ ਹਰਿ, ਮਨਿ ਰਖਹੁ,
ਨਾਨਕ,ਦੂਖੁ ਭਰਮੁ ਭਉ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਿਆਨਪ=ਚਤੁਰਾਈ। ਤਜਹੁ=ਛੱਡ ਦਿਓ। ਸੁਰਿ ਜਨਹੁ=ਹੇ ਦੇਵ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ (ਸੁਘੜ) ਪੁਰਸ਼ੋ। ਰਾਇ=ਰਾਜਾ। ਭਉ=ਡਰ। ਭਰਮੁ=ਭੁਲੇਖਾ।

ਅਰਥ: ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਸੁਘੜ ਪੁਰਸ਼ੋ! (ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਵਾਲੀ) ਸਿਆਣਪ ਛਡ ਦਿਓ (ਕੇਵਲ) ਹਰੀ ਰਾਜੇ (ਭਾਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ। ਇਕ (ਉਸ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਸ (ਟੇਕ) ਆਪਣੇ (ਮਨ ਵਿਚ) ਰਖੋ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ) ਦੁਖ, (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ) ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ (ਭਾਵ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਡਰ (ਦੂਰ ਹੋ) ਜਾਵੇਗਾ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ, ਬ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ ॥ ਦੇਵਨ ਕਉ, ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ਜਿਸ ਕੈ ਦੀਐ, ਰਹੈ ਅਘਾਇ ॥ ਬਹੁਰਿ, ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥ ਮਾਰੈ ਰਾਖੈ ਏਕੋ ਆਪਿ ॥ ਮਾਨੁਖ ਕੈ, ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹਾਥਿ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ, ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ, ਰਖੁ ਕੰਠਿ ਪਰੋਇ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ, ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਟੇਕ=ਆਸਰਾ, ਓਟ। ਬ੍ਰਿਥੀ=ਵਿਅਰਥ। ਜਾਨੁ=ਸਮਝ। ਰਹੈ ਅਘਾਇ=ਰਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਘਨ=ਰੋਕ, ਅੜਿੱਚਣ। ਰਖੁ ਕੰਠਿ ਪਰੋਇ=ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਰੋਅ ਕੇ ਰਖ (ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਯਾਦ ਰਖ)।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਚਤੁਰ ਜੀਵ! ਕਿਸੇ) ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣੀ (ਉਕਾ ਹੀ) ਵਿਅਰਥ ਸਮਝ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਇਕ ਪਰਮੇਸੁਰ (ਹੀ ਸਭ ਜੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਤਾਂ) ਦੇਣ ਲਈ (ਸਮਰਥ ਹੈ)। ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਿਤਿਆਂ (ਜੀਵ

ਸਦਾ) ਰਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਕੇ (ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਨੇੜੇ) ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਉਹ (ਸਮਰਥ ਮਾਲਕ) ਇਕੋ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਰਦਾ ਅਤੇ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ (ਮਾਰਨ ਤੇ ਬਚਾਉਣ ਦੀ) ਕੋਈ (ਸ਼ਕਤੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ (ਮਾਲਕ) ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਮਝਣ ਨਾਲ (ਸੱਚਾ) ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਉਸ (ਮਾਲਕ) ਦਾ ਨਾਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਰੋਅ ਕੇ (ਯਾਦ) ਰਖ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਘੜੀ-ਮੁੜੀ (ਨਿਰੰਤਰ) ਸਿਮਰ (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਦਾ ਸਦਕਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।੧।

ਉਸਤਤਿ, ਮਨ ਮਹਿ ਕਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ਕਰਿ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਸਤਿ ਬਿਉਹਾਰ ॥ ਨਿਰਮਲ ਰਸਨਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਉ ॥ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ ਕਰਿ ਲੇਹਿ ਜੀਉ ॥ ਨੈਨਹੁ ਪੇਖੁ, ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਰੰਗੁ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਬਿਨਸੈ ਸਭ ਸੰਗੁ ॥ ਚਰਨ ਚਲਉ, ਮਾਰਗਿ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ਮਿਟਹਿ ਪਾਪ, ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਬਿੰਦ ॥ ਕਰ ਹਰਿ ਕਰਮ, ਸ੍ਰਵਨਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ॥ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਨਾਨਕ, ਊਜਲ ਮਥਾ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਨੈਨਹੁਂ, ਮਿਟਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** "ਚਲਉ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਚਲਊ" ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਸਤਤਿ=ਵਡਿਆਈ। ਨਿਰੰਕਾਰ=ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ। ਬਿਉਹਾਰ=ਵਿਹਾਰ। ਸੁਹੇਲਾ=ਸੁਖੀ। ਪੇਖੁ=ਦੇਖ। ਰੰਗੁ=ਵਿਸਮਾਦ ਰੂਪੀ ਤਮਾਸ਼ਾ (ਭਾਵ ਜਗਤ)। ਬਿਨਸੈ=ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਿੰਦ=ਰਤਾ ਭਰ, ਥੋੜਾ ਜਿੰਨਾ। ਕਰ=ਹਥਾਂ ਨਾਲ। ਹਰਿ ਕਰਮ=ਹਰੀ ਦੇ ਕੰਮ। ਸ੍ਰਵਨਿ=ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਚਲਉ=ਚਲੋ। ਊਜਲ=ਸੁਰਖਰੂ, ਉਜਲਾ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਜੀਵ! ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਫਤ (ਵਡਿਆਈ) ਕਰ (ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਉਂ ਆਖ ਕਿ) ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਰਬੀ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲਾ ਇਹ) ਸੱਚਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰ। ਰਸਨਾ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਿਰਮਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਪੀ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਸੁਖੀ ਬਣਾ ਲੈ। ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਠਾਕੁਰ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦਾ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਵੇਖ (ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ, ਕਿਉਂਕਿ) ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ

ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ (ਸੰਸਾਰੀ) ਸੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ ! ਆਪਣੇ) ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲ। (ਰਬੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਿਆਂ) ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਪਣ ਨਾਲ (ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਪਾਪ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਕੰਮ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਕਰਮ ਕਰ ਅਤੇ ਕੰਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ (ਮਾਰਗ) ਦੀ ਕਥਾ (ਕਹਾਣੀ) ਸੁਣ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਬੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਲਾਇਆਂ) ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮੁਖ ਉਜਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

ਬਡਭਾਗੀ ਤੇ ਜਨ, ਜਗ ਮਾਹਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਹਿ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ, ਜੋ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰ ॥ ਸੇ ਧਨਵੰਤ ਗਨੀ, ਸੰਸਾਰ ॥ ਮਨਿ, ਤਨਿ, ਮੁਖਿ, ਬੋਲਹਿ ਹਰਿ ਮੁਖੀ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਨਹੁ, ਤੇ ਸੁਖੀ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ, ਏਕੁ ਪਛਾਨੈ ॥ ਇਤ ਉਤ ਕੀ, ਓਹੁ ਸੋਝੀ ਜਾਨੈ ॥ ਨਾਮ ਸੰਗਿ, ਜਿਸ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਨਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਨਿਆ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿਂ, ਗਾਹਿਂ, ਕਰਹਿਂ, ਬੋਲਹਿਂ, ਜਾਨਹੁਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਡਭਾਗੀ=ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ। ਗਾਹਿ=ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਹਿ=ਵਿਚ। ਧਨਵੰਤ=ਧਨ ਵਾਲੇ। ਗਨੀ=ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਖੀ=ਮੁਖੀਏ, ਪੰਚ। ਇਤ ਉਤ=ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ। ਮਾਨਿਆ=ਮੰਨਿਆ, ਪਤੀਜਿਆ। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਨਿਰ+ਅੰਜਨ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ।

ਅਰਥ: ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ) ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਜੋ ਲੋਕ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧਨਵਾਨ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ (ਬੰਦੇ) ਮਨ ਕਰਕੇ, ਤਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਮੁਖੀਏ (ਹੁੰਦੇ) ਹਨ, (ਅਤੇ) ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਜਾਣਹੁ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਇਕੋ ਇਕ (ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਇਸ (ਲੋਕ ਅਤੇ) ਉਸ (ਪਰਲੋਕ) ਦੀ ਖਬਰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।੩।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਆਪਨ ਆਪੁ ਸੁਝੈ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਜਾਨਹੁ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਹਤ ॥ ਸਰਬ ਰੋਗ ਤੇ, ਓਹੁ ਹਰਿ ਜਨੁ ਰਹਤ ॥ ਅਨਦਿਨੁ, ਕੀਰਤਨੁ ਕੇਵਲ ਬਖ੍ਯ਼ਾਨੁ ॥ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਹਿ, ਸੋਈ ਨਿਰਬਾਨੁ ॥ ਏਕ ਊਪਰਿ, ਜਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਆਸਾ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਕਟੀਐ, ਜਮ ਕੀ ਫਾਸਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ, ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਭੂਖ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸਹਿ ਨ ਲਾਗਹਿ ਦੂਖ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਨਹੁਂ, ਮਹਿਂ, ਲਾਗਹਿਂ।

ਫੁਟਕਲ: "ਬਖ੍ਯ਼ਾਨੁ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਬਖਿਆਨ" ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਪੁ=ਸ੍ਵੈ-ਸਰੂਪ, ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ। ਜਸੁ=ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ। ਰਹਤ=ਰਹਿ (ਬਚ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਨਦਿਨੁ=ਦਿਨ ਰਾਤ । ਬਖ੍ਯ਼ਾਨੁ=ਵੀਚਾਰ। ਨਿਰਬਾਨੁ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਲੇਪ। ਫਾਸਾ=ਫਾਹੀ।

ਅਰਥ: ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ (ਭਾਵ ਮੂਲ-ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਦਾ) ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੇਵਲ ਕੀਰਤਨ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ) ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਸਾ (ਭਾਵ ਟੇਕ ਕੇਵਲ) ਇਕ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਉਤੇ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ ਨੂੰ (ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ) ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ।੪।

ਜਿਸ ਕਉ, ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ॥ ਸੋ ਸੰਤੁ ਸੁਹੇਲਾ, ਨਹੀ ਡੁਲਾਵੈ ॥ ਜਿਸੁ, ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ, ਕਹੁ ਕਿਸ ਤੇ ਡਰੈ ॥ ਜੈਸਾ ਸਾ,

ਤੈਸਾ ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ ॥ ਅਪੁਨੇ ਕਾਰਜ ਮਹਿ, ਆਪਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੀਝਿਆ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤਤੁ ਸਭੁ ਬੂਝਿਆ ॥ ਜਬ ਦੇਖਉ, ਤਬ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੂਲੁ॥ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਸੂਖਮੁ, ਸੋਈ ਅਸਥੂਲੁ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹੀਂ, ਮਹਿੰ,

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਦੇਖਉ (ਸੰਭਾਵੀ ਭਵਿਖਤ ਕ੍ਰਿਆ)।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੁਹੇਲਾ=ਸੁਖੀ। ਡੁਲਾਵੇ=ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਡੋਲਣ ਦਿੰਦਾ। ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ=ਨਜ਼ਰੀ ਆਇਆ। ਸਮਾਇਆ=ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ। ਸੋਧਤ=ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ। ਸੀਝਿਆ=ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਤੁ=ਨਿਚੋੜ, ਸਿਧਾਂਤ। ਮੂਲੁ=ਮੁੱਢ, ਬ੍ਰਹਮ। ਸੂਖਮ=ਗੁਪਤ, ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ। ਅਸਥੂਲੁ= ਪ੍ਰਗਟ, ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਨ ਕਰਕੇ ਚਿਤ ਵਿਚ (ਯਾਦ) ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਤ ਸੁਹੇਲਾ (ਹੈ, ਕਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ) ਡੋਲਣ ਦਿੰਦਾ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਦਸੋ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਡਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਡਰ ਸਕਦਾ)। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ, (ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ) ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ, (ਸੇਵਕ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ (ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ) ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ (ਉਹ ਸੇਵਕ) ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਸ ਨੇ) ਸਾਰੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ। (ਉਹ) ਜਦੋਂ ਭੀ ਵੇਖੇ, ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਮੂਲ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।੫।

ਨਹ ਕਿਛੁ ਜਨਮੈ, ਨਹ ਕਿਛੁ ਮਰੈ ॥ ਆਪਨ ਚਲਿਤੁ, ਆਪ ਹੀ ਕਰੈ॥ ਆਵਨੁ ਜਾਵਨੁ, ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਅਨਦ੍ਰਿਸਟਿ ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਧਾਰੀ, ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ, ਸਗਲ ਮਹਿ ਆਪਿ ॥ ਅਨਿਕ ਜੁਗਤਿ ਰਚਿ, ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਿ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਖੰਡ ॥

ਧਾਰਣ ਧਾਰਿ ਰਹਿਓ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥ ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਪੁਰਖ ਪਰਤਾਪ ॥ ਆਪਿ ਜਪਾਏ, ਤ ਨਾਨਕ ਜਾਪ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਹਂ, ਜਨਮੈਂ, ਮਹਿਂ, ਨਾਹੀਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਲਿਤੁ=ਕੌਤਕ, ਤਮਾਸ਼ਾ। ਆਵਨੁ ਜਾਵਨੁ=ਜਨਮ ਮਰਨ। ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਦਿਸਦਾ ਜਗਤ। ਅਨਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਅਣਦਿਸਦਾ ਜਗਤ। ਅਗਿਆਕਾਰੀ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ। ਜੁਗਤਿ ਰਚਿ=ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਬਣਾ ਕੇ। ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਿ=ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ। ਖੰਡ=ਟੁਕੜੇ, ਭਾਵ ਨਾਸ਼। ਬ੍ਰਹਮੰਡ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਪਰਤਾਪ=ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਐਸ਼੍ਵਰਜ। ਅਲਖ=ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਭੇਵ=ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਜਾਪ=ਜਪ (ਸਕਦਾ ਹੈ)।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਨਾ ਕੁਝ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੁਝ ਮਰਦਾ ਹੈ (ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਕੌਤਕ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ (ਭਾਵ ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ) ਦਿਸਦਾ (ਜਗਤ ਪਸਾਰਾ) ਤੇ ਅਣਦਿਸਦਾ (ਪਸਾਰਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਬਣਾਈ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਆਪੇ ਆਪ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ (ਕੇਵਲ) ਆਪ ਹੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ (ਜਗਤ ਨੂੰ) ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ (ਫਿਰ) ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ) ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ) ਕੁਝ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, (ਉਹ ਸਾਰੇ) ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੀ (ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਵਟ ਆਪ) ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ) ਪੁਰਖ ਲਖਤਾ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਵਡਾ) ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਟਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਾਵੇ ਤਾਂ (ਹੀ ਕੋਈ) ਜਪ (ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਪ ਸਕਦਾ)।੬।

ਜਿਨ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ, ਸੁ ਸੋਭਾਵੰਤ ॥ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੁ ਉਧਰੈ, ਤਿਨ ਮੰਤ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ, ਸਗਲ ਉਧਾਰਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ, ਦੂਖ ਬਿਸਾਰਨ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਜਪਿ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ ਉਨ ਕੀ ਸੇਵਾ, ਸੋਈ ਲਾਗੈ ॥ ਜਿਸਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ

ਬਡਭਾਗੈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਪਾਵਹਿ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਨ ਪੁਰਖ ਕਉ, ਊਤਮ ਕਰਿ ਮਾਨੁ ॥ ੭ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿੰ, ਪਾਵਹਿੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੋਭਾਵੰਤ=ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ। ਉਧਰੈ=ਉਧਾਰ (ਕਲਿਆਣ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਤ=ਮੰਤਰ, ਉਪਦੇਸ਼। ਉਧਾਰਨ=ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਬਿਸਾਰਨ= ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਨਿਹਾਲ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਕਰਹਿ=ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਡਭਾਗੈ=ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ। ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ=ਭਾਵ ਨਿਹਚਲ ਅਵਸਥਾ ਟਿਕਾਓ। ਮਾਨੁ=ਮੰਨ, ਸਮਝ।

ਅਰਥ: ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ) ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ (ਹੋ ਗਏ ਹਨ)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ (ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ) ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ (ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ (ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਆਪ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲਏ ਹਨ (ਭਾਵ ਲੀਨ ਕਰ ਲਏ ਹਨ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਜਪ ਕੇ (ਉਹ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਡਭਾਗੇ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਸੇਵਕ) ਜੋ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ (ਨਿਹਚਲ) ਅਵਸਥਾ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ (ਸਭ ਤੋਂ) ਚੰਗੇ (ਪੁਰਖ) ਕਰਕੇ ਮੰਨ।੭।

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ, ਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਬਸੈ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ॥ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਹੋਵੈ ਸੋ ਹੋਇ ॥ ਕਰਣੈਹਾਰੁ, ਪਛਾਣੈ ਸੋਇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ, ਜਨ ਮੀਠ ਲਗਾਨਾ ॥ ਜੈਸਾ ਸਾ, ਤੈਸਾ ਦ੍ਰਿਸਟਾਨਾ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਊਪਜੈ, ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਓਇ ਸੁਖਨਿਧਾਨ, ਉਨਹੂ ਬਨਿ ਆਏ ॥ ਆਪਸ ਕਉ, ਆਪਿ ਦੀਨੋ ਮਾਨੁ॥ ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ਜਨੁ ਏਕੋ ਜਾਨੁ ॥੮॥੧੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿੰ, ਉਨਹੂੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰੰਗਿ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ=ਸੁਤੇ ਹੀ, ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ। ਜਨ ਮੀਠ ਲਗਾਨਾ=ਜਨ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਜਨ- ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ ਹੈ)।

ਦ੍ਰਿਸਟਾਨਾ=ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨਹੂ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ=ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਬਨਿ ਆਏ=ਬਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ) ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ। (ਉਹ ਹਉਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਨਹਾਰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਕੰਮ ਉਸ ਉਤਮ) ਜਨ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ (ਉਸ ਨੂੰ) ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੋਂ (ਸੇਵਕ) ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਸੁਖਾਂ ਦੇ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਖਜ਼ਾਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣੇ ਹੀ) ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਾਣ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ!) ਪ੍ਰਭੂ (ਤੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਇਕੋ ਰੂਪ ਜਾਣ (ਭਾਵ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝ)।੮।੧੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਤੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਪਰੇ ਸੁਟ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਤੇ ਆਸ ਰਖਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ **"ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੇਕ ਤੂ, ਲਾਹਿ ਬਿਡਾਨੀ ਆਸ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ, ਕਾਰਜੁ ਆਵੈ ਰਾਸਿ॥" (ਪੰਨਾ ੨੫੭)** ਵਰਗੀ ਸੇਧ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮੂਰਖ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਖਿਡਾਵੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੰਦੇ ਦਾ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਖੁੱਸ਼ ਹੈ।

ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਬਿਗਾਨੀ ਆਸ ਛਡ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਹੀ ਅਕਾਲੀ-ਸਤਾ ਜੋ ਜ਼ਰੇ ਜ਼ਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਣ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਣ। ਜੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਡੋਰੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹਥ ਫੜਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲਤਾ ਇਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਫਟਕ ਸਕਦੀ। ਬਿਘਨਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਹੀ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ "ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭ ਸੋਇ" ਵਾਲਾ ਸਬਕ ਯਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਤ ਸੁਹੇਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪ੍ਰਭੂ ਉਤੇ ਆਸ ਤੇ ਓਟ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਹਚਲ ਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਬਲ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ

ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਤੇ ਆਸ ਰਖਣ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿਤੀ ਹੈ:-

ਪਰੰਦਏ ਨ ਗਿਰਾਹ ਜਰ ॥ ਦਰਖਤ ਆਬ ਆਸ ਕਰ ॥
ਦਿਹੰਦ ਸੁਈ ॥ ਏਕ ਤੁਈ ਏਕ ਤੁਈ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੪੪

ਮਨੁੱਖ ਬੰਦੇ ਦਾ ਬੰਦਾ ਨ ਬਣੇ, ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣੇ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੀ ਸਿਖੇ, ਅਜਿਹੀ ਨਿਰਮਲ ਕਾਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਨੋ ਸ਼ੈਤਾਨੀ-ਰਾਹ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜੀਵਨ-ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਹੇ-ਰਾਸਤੀ ਉਤੇ ਚਲਣਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਲਕਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਚੇਤੇ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ:-

੧. ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਰਾਹਿ ਪੈ ਚਲਣਾ,
ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਕਿਤਕੂ ਸੰਜਿਆ ਹੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੪

੨. ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਰਾਹੁ ਏਹੁ, ਹੋਰਿ ਗਲਾਂ ਸੈਤਾਨੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੪੫

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਤੁਰਾਈ ਤੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛਡਣ ਤੇ ਹੀ "ਜੈਸਾ ਸਾ ਤੈਸਾ ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ" ਵਾਲੀ ਉਚੀ ਸੁਰਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਰੌ ਚਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸਰਬ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਭ, ਬਿਰਥਾ ਜਾਨਨਹਾਰ॥
ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਉਧਰੀਐ,
ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਰਬ ਕਲਾ=ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਭਰਪੂਰ=ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਿਰਥਾ=ਦਿਲੀ ਪੀੜਾ। ਜਾਨਨਹਾਰ=ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਸਿਮਰਨਿ= ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ। ਉਧਰੀਐ=ਬੱਚ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਬਲਿਹਾਰ=ਵਾਰਨੇ, ਸਦਕੇ।

ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ (ਭਾਵ ਪਰੀਪੂਰਨ) ਹੈ (ਅਤੇ ਸਭ ਦੀ ਦਿਲੀ) ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ (ਜਾਣਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ (ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ) ਬਚ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਦਕੇ-ਕੁਰਬਾਨ (ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ)।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਟੂਟੀ, ਗਾਢਨਹਾਰ ਗੁੋਪਾਲ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ, ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਸਗਲ ਕੀ ਚਿੰਤਾ, ਜਿਸੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਤਿਸ ਤੇ ਬਿਰਥਾ, ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਾਪਿ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੁ, ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ਆਪਨ ਕੀਆ, ਕਛੂ ਨ ਹੋਇ ॥ ਜੇ ਸਉ ਪ੍ਰਾਨੀ ਲੋਚੈ ਕੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ, ਨਾਹੀ ਤੇਰੈ ਕਿਛੁ ਕਾਮ ॥ ਗਤਿ ਨਾਨਕ, ਜਪਿ ਏਕ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜੀਆਂ, ਮਹਿਂ, ਨਾਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਟੂਟੀ=ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ (ਸੁਰਤਿ)। ਗਾਢਨਹਾਰ=ਗੰਢਣ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ=ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਵਾਲਾ। ਬਿਰਥਾ=ਖਾਲੀ। ਸਉ=ਸੌ (ਵਾਰੀ)। ਲੋਚੈ=ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ।

ਅਰਥ: (ਜੀਵ ਦੀ) ਟੁਟੀ ਹੋਈ (ਸੁਰਤਿ) ਨੂੰ ਗੰਢਣ (ਜੋੜਨ) ਵਾਲਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਾਲਕ (ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ) ਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਵਾਲਾ (ਵੀ) ਆਪ ਹੈ। ਸਾਰੇ (ਜੀਆਂ ਦੀ) ਚਿੰਤਾ ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਲਕ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ) ਖ਼ਾਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਸਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ, (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਸਭ ਕੁਝ) ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ। (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣਾ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਰਤਾ ਭਰ (ਕੰਮ ਵੀ ਪੂਰਾ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, (ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਸੌ ਵਾਰੀ (ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ) ਚਾਹੇ। (ਹੇ ਮਨ!) ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਵੀ) ਤੇਰੇ ਕਿਸੇ (ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ) ਇਕੋ ਇਕ ਹਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ (ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਤੇਰੀ) ਗਤੀ (ਮੁਕਤੀ) ਹੋਣੀ ਹੈ।੧।

ਰੂਪਵੰਤੁ ਹੋਇ, ਨਾਹੀ ਮੋਹੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜੋਤਿ, ਸਗਲ ਘਟ ਸੋਹੈ ॥ ਧਨਵੰਤਾ ਹੋਇ, ਕਿਆ ਕੋ ਗਰਬੈ ॥ ਜਾ, ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਦਰਬੈ ।। ਅਤਿ ਸੂਰਾ, ਜੇ ਕਊ ਕਹਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕਲਾ ਬਿਨਾ, ਕਹ ਧਾਵੈ ॥ ਜੇ ਕੋ ਹੋਇ ਬਹੈ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਦੇਨਹਾਰੁ, ਜਾਨੈ ਗਾਵਾਰੁ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਤੂਟੈ ਹਉ ਰੋਗੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਜਨੁ ਸਦਾ ਅਰੋਗੁ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀਂ, ਜਾਂ, ਕਹਂ, ਹਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰੂਪਵੰਤੁ=ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਸੁੰਦਰ। ਨਾਹੀ ਮੋਹੈ=ਨਹੀਂ ਮੋਹ ਸਕਦਾ। ਸੋਹੈ=ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਗਰਬੈ=ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਰਬੈ=ਧਨ। ਸੂਰਾ= ਸੂਰਮਾ, ਬਲਵਾਨ। ਕਹ ਧਾਵੈ=ਕਿਥੇ ਦੌੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਾਵਾਰੁ=ਮੂਰਖ। ਹਉ ਰੋਗੁ=ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ। ਅਰੋਗੁ=ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ: ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ (ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ) ਨਹੀਂ ਮੋਹ ਸਕਦਾ। (ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਧਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਕੀ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਧਨ ਹੈ।ਜੇ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡਾ ਸੂਰਮਾ ਸਦਾਏ (ਤਾਂ ਦਸੋ ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਥੇ ਦੌੜ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ)। ਜੇ ਕੋਈ (ਧਨਾਢ ਮਨੁੱਖ) ਦਾਤਾ ਬਣ ਬੈਠੇ (ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ), ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਦੇਣਹਾਰ ਦਾਤਾਰ ਮੂਰਖ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਸਦਾ ਹੀ ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

ਜਿਉ, ਮੰਦਰ ਕਉ, ਥਾਮੈ ਥੰਮਨੁ ॥ ਤਿਉ, ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ, ਮਨਹਿ ਅਸਥੰਮਨੁ ॥ ਜਿਉ, ਪਾਖਾਣੁ ਨਾਵ ਚੜਿ ਤਰੈ ॥ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਗਤੁ, ਨਿਸਤਰੈ ॥ ਜਿਉ, ਅੰਧਕਾਰ ਦੀਪਕ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ, ਮਨਿ ਹੋਇ ਬਿਗਾਸੁ ॥ ਜਿਉ, ਮਹਾ ਉਦਿਆਨ ਮਹਿ ਮਾਰਗੁ ਪਾਵੈ ॥ ਤਿਉ, ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਟਾਵੈ ॥ ਤਿਨ ਸੰਤਨ ਕੀ ਬਾਛਉ ਧੂਰਿ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਹਰਿ ਲੋਚਾ ਪੂਰਿ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਿਉਂ, ਤਿਉਂ, ਮਹਾਂ, ਮਹਿਂ, ਬਾਂਛਉਂ,

ਪਦ ਅਰਥ: ਮੰਦਰ=ਮਹਲ, ਘਰ। ਥਾਮੈ=ਥੰਮਦਾ ਹੈ। ਥੰਮਨੁ=ਥੰਮ, ਅਸਥੰਮਨੁ=ਟੇਕ, ਸਹਾਰਾ। ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਪਾਖਾਣੁ=ਪਥਰ। ਨਾਵ=ਬੇੜੀ।

ਨਿਸਤਰੈ=ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਧਕਾਰ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਦੀਪਕ=ਦੀਵਾ। ਪਰਗਾਸੁ= ਚਾਨਣ। ਵਿਗਾਸ=ਖੇੜਾ, ਖੁੱਸ਼ੀ। ਉਦਿਆਨ=ਉਜਾੜ। ਮਾਰਗ=ਰਸਤਾ। ਜੋਤਿ=ਰਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਬਾਛਉ=(ਮੈਂ) ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਲੋਚਾ=ਇਛਾ, ਲਾਲਸਾ।

ਅਰਥ: ਜਿਵੇਂ ਘਰ (ਦੀ ਛੱਤ) ਨੂੰ ਥੰਮ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ) ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਵਿਚ (ਸਥਿਰ) ਟੇਕ ਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਥਰ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ (ਪਾਣੀ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ) ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ) ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ, ਹਨੇਰੇ (ਵਿਚ) ਦੀਵਾ ਚਾਨਣ (ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕੇ (ਸਿਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਵਡੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ (ਕੁਰਾਹੇ ਪਇਆ ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ) ਰਸਤਾ ਲਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ) ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ) ਰਬੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੀ ਇਹ ਲਾਲਸਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ।੩।

ਮਨ ਮੂਰਖ! ਕਾਹੇ ਬਿਲਲਾਈਐ ॥ ਪੂਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ॥ ਦੂਖ ਸੂਖ, ਪ੍ਰਭ ਦੇਵਨਹਾਰੁ ॥ ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ, ਤੂ ਤਿਸਹਿ ਚਿਤਾਰੁ ॥ ਜੋ ਕਛੁ ਕਰੈ, ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਮਾਨੁ ॥ ਭੂਲਾ ਕਾਹੇ ਫਿਰਹਿ, ਅਜਾਨ ॥ ਕਉਨ ਬਸਤੁ ਆਈ, ਤੇਰੈ ਸੰਗ ॥ ਲਪਟਿ ਰਹਿਓ ਰਸਿ, ਲੋਭੀ ਪਤੰਗ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਿ, ਹਿਰਦੇ ਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਪਤਿ ਸੇਤੀ, ਘਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਫਿਰਹਿੰ, ਮਾਹਿੰ, ਜਾਹਿੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨ ਮੂਰਖ=ਹੇ ਬੇਸਮਝ ਮਨ!। ਬਿਲਲਾਈਐ=ਵਿਲਕੀਏ, ਰੋਈਏ-ਪਿਟੀਏ। ਅਵਰ=(ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਬਹੁ ਵਚਨ)। ਚਿਤਾਰੁ=ਯਾਦ ਕਰ। ਅਜਾਨ=ਬੇਸਮਝ। ਰਸਿ=ਸੁਆਦ ਵਿਚ। ਕਾਹੇ=ਕਿਉਂ?। ਪੂਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ=ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਿਖੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ। ਪਤੰਗ=ਭੰਬਟ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਬੇਸਮਝ ਮਨ! ਕਿਉਂ ਵਿਲਕੀਏ (ਜਦੋਂ ਕਿ) ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ (ਕਰਮਾਂ) ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਫਲ ਹੀ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਦੂਖ (ਅਤੇ) ਸੁਖ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ) ਤੂੰ ਹੋਰ (ਟੇਕ, ਆਸਰੇ) ਛਡ ਕੇ

ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ। ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁੱਖ ਸਮਝ। ਹੇ ਅਸਮਝ ਮਨੁੱਖ! ਕਿਉਂ ਭੁਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ? ਹੇ ਲੋਭੀ ਪਤੰਗ (ਭਾਵ ਲੋਭੀ ਜੀਵ!) ਕਿਹੜੀ ਵਸਤੂ (ਜਨਮ ਸਮੇਂ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਆਈ ਸੀ (ਜਿਸ ਦੇ) ਸੁਆਦ ਵਿਚ (ਤੂੰ) ਲਪਟ (ਫਸ) ਰਿਹਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਆਣੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਜੀਵ! ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਪ, (ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਤੂੰ) ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ (ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ) ਘਰ ਭਾਵ (ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ) ਜਾਵੇਂਗਾ।੪।

ਜਿਸੁ ਵਖਰ ਕਉ, ਲੈਨਿ ਤੂ ਆਇਆ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ, ਸੰਤਨ ਘਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ, ਲੇਹੁ ਮਨ ਮੋਲਿ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ, ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਤੋਲਿ ॥ ਲਾਦਿ ਖੇਪ, ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਚਾਲੁ ॥ ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ, ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹੈ, ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਮੁਖ ਊਜਲ, ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਇ ॥ ਇਹੁ ਵਾਪਾਰੁ, ਵਿਰਲਾ ਵਾਪਾਰੈ॥ ਨਾਨਕ, ਤਾ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿੰ, ਸੰਤਹੰ। **ਫੁਟਕਲ:** "ਤਾ ਕੈ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਤਾਂ ਕੈ" ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਵਖਰ=ਸੌਦਾ। ਮਨ ਮੋਲਿ=ਮਨ ਦੇ ਬਦਲੇ। ਖੇਪ=ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਖ੍ਰੀਦਿਆ ਸੌਦਾ। ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਧੰਦੇ। ਤੋਲਿ=ਤੋਲ ਕੇ। ਸੋਇ=ਸੋਭਾ। ਵਾਪਾਰੁ=ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਪਾਰ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਜੀਵ!) ਜਿਸ ਸੌਦੇ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਤੂੰ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਹੈਂ, (ਉਹ) ਰਾਮ ਨਾਮ (ਰੂਪੀ ਸੌਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ) ਹੈ। (ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਸੌਦੇ ਦਾ ਲੋੜਵੰਦ ਹੈਂ ਤਾਂ) ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਦੇ ਬਦਲੇ (ਇਹ ਸੌਦਾ) ਖ਼ਰੀਦ ਲੈ। (ਉਹ) ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਤੱਕੜੀ) ਵਿਚ ਤੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈ। (ਇਹ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਵੱਖਰ ਲੱਦ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ (ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਤੇ) ਚਲ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਰ (ਸਾਰੇ) ਧੰਧੇ ਛਡ ਦੇ। (ਹੇ ਜੀਵ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ) ਹਰ ਕੋਈ ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖੇਗਾ। ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ (ਤੇਰਾ) ਮੂੰਹ ਉਜਲਾ (ਹੋਵੇਗਾ),

ਸ਼ੋਭਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ (ਜੋ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ) ਵਪਾਰ ਹੈ (ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ) ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਵਾਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ, ਉਸ (ਜੀਵ ਤੋਂ ਜੋ ਇਹ ਵਾਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਚਰਨ ਸਾਧ ਕੇ, ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਉ ॥ ਅਰਪਿ ਸਾਧ ਕਉ, ਅਪਨਾ ਜੀਉ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕਰਹੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਸਾਧ ਊਪਰਿ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ਸਾਧ ਸੇਵਾ, ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈਐ ॥ ਅਨਿਕ ਬਿਘਨ ਤੇ, ਸਾਧੂ ਰਾਖੈ॥ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਚਾਖੈ॥ ਓਟ ਗਹੀ, ਸੰਤਹ ਦਰਿ ਆਇਆ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ, ਨਾਨਕ, ਤਿਹ ਪਾਇਆ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਵਡਭਾਗੀਂ, ਸੰਤਹਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਰਨ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਉ=ਭਾਵ ਸਾਸ ਸਾਸ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹੁ। ਅਰਪਿ=ਭੇਟਾ ਕਰੋ। ਵਡਭਾਗੀ=ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ਗਹੀ=ਪਕੜੀ। ਬਿਘਨ=ਰੁਕਾਵਟਾਂ। ਓਟ=ਆਸਰਾ। ਗਹੀ=ਪਕੜੀ, ਫੜੀ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ) ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਧੋ ਕੇ ਪੀ (ਭਾਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਜਪੀ ਜਾ ਤੇ ਛਕੀ ਜਾ)। ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਉ ਭੇਟ ਕਰ ਦੇ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ। ਸਾਧੂ ਤੋਂ (ਸਦਾ) ਸਦਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪਾਈਦੀ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ (ਜਸ) ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਸਾਧੂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ (ਦੁੱਖਾਂ) ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਸਾਧੂ ਸਦਾ) ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ (ਨਾਮ) ਚਖਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ) ਸ਼ਰਣ ਫੜੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।੬।

ਮਿਰਤਕ ਕਉ, ਜੀਵਾਲਨਹਾਰ ॥ ਭੂਖੇ ਕਉ, ਦੇਵਤ ਅਧਾਰ ॥ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ, ਜਾ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਮਾਹਿ ॥ ਪੂਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ, ਲਹਣਾ ਪਾਹਿ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸ ਕਾ,

ਓਹੁ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ, ਦੂਸਰ ਹੋਆ ਨ ਹੋਗੁ॥ ਜਪਿ ਜਨ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰੈਣੀ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਚ, ਨਿਰਮਲ ਇਹ ਕਰਣੀ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਜਿਸ ਕਉ ਨਾਮੁ ਦੀਆ॥ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਥੀਆ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿੰ, ਪਾਹਿੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਿਰਤਕ ਕਉ=ਮਰੇ ਹੋਏ ਨੂੰ। ਦੇਵਤ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਾਰ=ਆਸਰਾ। ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨੇ। ਕਰਨੈਜੋਗੁ=ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ। ਨ ਹੋਗੁ=ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਰਣੀ=ਕਰਮ। ਥੀਆ=ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਮੋਏ ਹੋਏ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਜੀਉਂਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਭੁਖੇ ਨੂੰ (ਭੋਜਨ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਹਨ (ਪਰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ (ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਲਹਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਹੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਉਹ ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਦੂਜਾ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੇ ਜਨ! ਸਦਾ ਸਦਾ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਉਸ ਨੂੰ) ਜਪ, ਇਹ ਕਰਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਤੇ ਉਤਮ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਆਪਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।੭।

ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ, ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਆਵੈ, ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਤਿ ॥ ਭਗਤੁ ਭਗਤੁ ਸੁਨੀਐ, ਤਿਹੁ ਲੋਇ॥ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ, ਏਕੋ ਹੋਇ ॥ ਸਚੁ ਕਰਣੀ, ਸਚੁ ਤਾ ਕੀ ਰਹਤ ॥ ਸਚੁ ਹਿਰਦੈ, ਸਤਿ ਮੁਖਿ ਕਹਤ ॥ ਸਾਚੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ, ਸਾਚਾ ਆਕਾਰੁ ॥ ਸਚੁ ਵਰਤੈ, ਸਾਚਾ ਪਾਸਾਰੁ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ, ਜਿਨਿ ਸਚੁ ਕਰਿ ਜਾਤਾ॥ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਜਨੁ ਸਚਿ ਸਮਾਤਾ ॥੮॥੧੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੁਨੀਐਂ, ਤਿਹੁੰ।

ਨੋਟ– 'ਜਾ ਕੈ' ਅਤੇ "ਤਾ ਕੀ" ਨੂੰ "ਜਾਂ ਕੀ, ਤਾਂ ਕੀ" ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤਿਹੁ ਨੂੰ 'ਤਿਹ' ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਔਂਕੜ ਦਾ ਉਚਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਰ ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਔਂਕੜ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਨ=ਜਨ ਨੂੰ (ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ)। ਪਰਤੀਤਿ=ਭਰੋਸਾ, ਸ੍ਰਧਾ। ਤਿਹੁ ਲੋਇ=ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ। ਰਹਤ=ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ। ਆਕਾਰੁ=ਵਜੂਦ, ਦਿਸਦਾ ਜਗਤ। ਸੁਨੀਐ=ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਸਾਰੁ=ਪਾਸਾਰਾ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ (ਅਥਵਾ ਭਰੋਸਾ) ਹੈ ਉਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਿਆ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ 'ਭਗਤ ਭਗਤ' ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਰਣੀ ਸੱਚ ਰੂਪ (ਅਤੇ) ਰਹਿਣੀ ਵੀ ਸੱਚ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਉਸ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੱਚ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ (ਵੀ) ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ) ਤਕਣੀ ਸੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਦਿਸਦਾ (ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ) ਸੱਚਾ (ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ) ਸਾਰਾ ਪਾਸਾਰਾ ਸੱਚਾ (ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸਾਰੇ ਵਿਚ) ਸੱਚ (ਸਤਿਪੁਰਖ) ਵਰਤਦਾ (ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ (ਸੇਵਕ) ਨੇ ਉਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੇਵਕ ਹੀ ਸੱਚ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।੮।੧੫।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਰਬ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਭੁਖਿਆਂ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਕੌਤਕਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਕ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਆਪਣੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਜਾਂ ਇਕ ਮਿਤਰ ਦੂਜੇ ਮਿਤਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ ॥ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ ॥

(ਬੇਨਤੀ ॥ ਚੌਪਈ)

ਵੇਖੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਕਾ ਜਿਹਾ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਿਤਨੀ ਸਮਗਰੀ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਕਾਰੀਗਰ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਆਦਿ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸਾਜਨੜਾ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨਗਿਣਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜੀ ਹੈ, "ਸਭ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ" ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭੂ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਪਛਮੀ, ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਵਿਜੇ ਪਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਦਰ, ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਨੌਤੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਟਲ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਰ ਮੰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਮੰਨਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਕੋਈ ਧਨਵਾਨ, ਬਹਾਦਰ, ਦਾਤਾ, ਜਾਂ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਧਨ, ਸੂਰਮਤਾਈ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਆਸਰੇ ਚਲਦੇ ਹਨ? ਦਰ ਅਸਲ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰਬਕਲਾ ਸਮਰਥ ਵਾਲੇ ਪਖ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਅਥਵਾ ਆਕੀ ਹੋ ਕੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਹੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ 'ਟੂਟੀ ਗੰਢਣ ਵਾਲੇ' ਗੋਪਾਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ:-

ਜਪਿ ਜਨ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰੈਣੀ ॥
ਸਭ ਤੇ ਊਚ, ਨਿਰਮਲ ਇਹ ਕਰਣੀ ॥

ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਮਾਝੇ ਦੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਭੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਮਾਈ ਭਾਗੋ, ਬੇਮੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਜਾਦਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਬੇਦਾਵੀਏ ਸਿਖ ਖਿਧਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ (ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ) ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ। ਸ਼ਾਹੇ ਸ਼ਾਹਨ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਆਖ ਕੇ ਪਿਆਰਦੇ ਤੇ ਸੰਭਾਲਦੇ ਰਹੇ। ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਲੇ ਸਚੇ ਸਨਬੰਧ ਤੇ ਸਨੇਹ ਦਾ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਥੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਉਹ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਅਭੁਲ ਯਾਦ ਵਾਂਗੂ ਅਜ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਦੁਤੀ ਖਿੱਚ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾਂ ਚੋਂ ਸੱਚਾ ਸਿਖ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੋ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਲਈ ਸਹਿਕਦਾ ਪਿਆ ਸੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਥ ਲੱਗਾ। ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਲ ਪਿਲਾਇਆ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਧੋਤੇ, ਮੂੰਹ ਪੂੰਝਿਆ। ਜਦੋਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਖ ਦੀਦਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਟੱਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਪੁਤਰ! ਕੁਝ ਮੰਗ ਲੈ, ਜੋ ਮੰਗੇਂਗਾ, ਓਹੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਿਖ

ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੇਖੋ, ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ, ਨਾ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਵਾਸਾ ਮੰਗਿਆ, ਕੀ ਮੰਗਿਆ? ਪਿਤਾ ਜੀ! ਜੇ ਤੁਠੇ ਹੋ ਤਾਂ, ਟੁਟੀ ਗੰਢ ਲਵੋ, ਬੇਦਾਵਾ ਪਾੜ ਦਿਉ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਮਰ ਕਸੇ ਚੋਂ ਬੇਦਾਵਾ ਕਢ ਕੇ ਫਾੜ ਦਿੱਤਾ, ਟੁਟੀ ਗੰਢ ਦਿਤੀ:- **'ਅਉਗਣ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰਦਾ, ਗਲ ਸੇਤੀ ਲਾਇਕ"** ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਖੋ, ਹਉ ਦੇ ਅਭਾਵ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖ, ਨ ਰੰਗੁ ਕਿਛੁ, ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ, ਪ੍ਰਭ ਭਿੰਨ॥ ਤਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ਨਾਨਕਾ, ਜਿਸੁ ਹੋਵੈ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤ੍ਰਿਹੁੰ- ਗਿਣਤੀ ਵਾਚਕ ਪਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ "ਤ੍ਰਿਹੁ" ਦੇ ਹਾਹੇ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਔਂਕੜ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ।

ਫੁਟਕਲ: 'ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ' ਸ਼ਬਦ ਜੁੜਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਖੇੜ ਕੇ "ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨ" ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ। "ਸੁ" ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਾਚ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਰੇਖ=ਲਕੀਰ, ਚਿੰਨ੍ਹ। ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ)। ਭਿੰਨ=ਵੱਖਰਾ, ਨਿਰਲੇਪ। ਬੁਝਾਏ=ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ=ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ।

ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੂ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ (ਭਾਵ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ) ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੈ, ਨਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ, ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਰੰਗ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਆਪ) ਸਮਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਅਬਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੁ, ਮਨ ਮਹਿ ਰਾਖੁ ॥ ਮਾਨੁਖ ਕੀ, ਤੂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਿਆਗੁ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਪਰੈ, ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਕੋਇ॥ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ, ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ਆਪੇ ਬੀਨਾ, ਆਪੇ ਦਾਨਾ॥ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ, ਗਹੀਰੁ ਸੁਜਾਨਾ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਗੋਬਿੰਦ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ, ਦਇਆਲ, ਬਖਸੰਦ ॥ ਸਾਧ ਤੇਰੇ ਕੀ, ਚਰਨੀ ਪਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਕੈ

ਮਨਿ, ਇਹੁ ਅਨਰਾਉ ॥ ੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਤੂੰ, ਨਾਹੀਂ, ਪਾਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ। ਰਾਖੁ=ਟਿਕਾਅ। ਪਰੈ=ਦੂਰ, ਪਰ੍ਹਾਂ। ਨਿਰੰਤਰਿ=ਇਕ ਰਸ, ਵਿਆਪਕ। ਬੀਨਾ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਦਾਨਾ=ਸਿਆਣਾ। ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ=ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ। ਗਹੀਰੁ=ਅਥਾਹ। ਸੁਜਾਨਾ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਪਰਮੇਸੁਰ=ਪਰਮ ਈਸ਼ਵਰ। ਪਾਉ=ਪਵਾਂ। ਅਨਰਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਜੀਵ!) ਨਾਸ਼-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ (ਹਰ ਸਮੇਂ ਯਾਦ) ਰਖ (ਅਤੇ) ਤੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਛਡ ਦੇ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ (ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਅੰਦਰ) ਇਕੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ) ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। (ਉਹੋ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਨੂੰ) ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਅਥਾਹ ਹੈ (ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗਲ ਨੂੰ) ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਇਉਂ) ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ) ਹੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ! ਹੇ ਪਰਮੇਸਰ! ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ! ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ! ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਕਿ (ਮੈਂ) ਤੇਰੇ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਪਵਾਂ।੧।

ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ, ਸਰਨਾ ਜੋਗ ॥ ਜੋ ਕਰਿ ਪਾਇਆ, ਸੋਈ ਹੋਗੁ ॥ ਹਰਨ ਭਰਨ, ਜਾ ਕਾ, ਨੇਤ੍ਰੁ ਫੋਰੁ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰੁ, ਨ ਜਾਨੈ ਹੋਰੁ ॥ ਅਨਦ ਰੂਪ, ਮੰਗਲ ਸਦ ਜਾ ਕੈ ॥ ਸਰਬ ਥੋਕ, ਸੁਨੀਅਹਿ ਘਰਿ ਤਾ ਕੈ ॥ ਰਾਜ ਮਹਿ ਰਾਜ, ਜੋਗ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ॥ ਤਪ ਮਹਿ ਤਪੀਸਰੁ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਹਿ ਭੋਗੀ ॥ ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਭਗਤਹ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਪੁਰਖ ਕਾ, ਕਿਨੈ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਸੁਨੀਅਹਿਂ, ਨਹਿਂ, ਭਗਤਹਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ=ਇਛਾ ਪੂਰਕ। ਸਰਨਾ ਜੋਗ=ਸ਼ਰਨ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ। ਕਰਿ=ਕਰਕੇ, ਬਣਾ ਕੇ। ਹੋਗੁ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰਨ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ।

ਭਰਨ=ਭਰਨਾ, ਉਤਪਤੀ ਕਰਨੀ। ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰੁ=ਅੱਖ ਦੇ ਫਰਕਣ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ। ਮੰਤ੍ਰ=ਸਲਾਹ (ਜ਼ਾਦੂ) ਭੇਤ। ਰਾਜ ਮਹਿ ਰਾਜ=ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਜਾ। ਜੋਗ ਮਹਿ ਜੋਗੀ=ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋਗੀ। ਤਪ ਮਹਿ ਤਪੀਸਰੁ=ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਹਾ ਤਪਸੱਵੀ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਹਿ ਭੋਗੀ=ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਵਿਚ (ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ) ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ। ਰਾਜੁ=ਰਾਜ ਵਾਲਾ। ਭਗਤਹ=ਭਗਤਾਂ ਨੇ।

ਅਰਥ: (ਉਹ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂ) ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ (ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਅਤੇ) ਸ਼ਰਣ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ। (ਉਸ ਨੇ) ਜੋ ਕੁਝ ਬਣਾ ਕੇ (ਭਾਵ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ) ਪਾਇਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ) ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ, ਅਖ ਪਲਕਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਇਹ (ਗੁਪਤ) ਮੰਤਰ ਹੋਰ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਦੇ (ਘਰ ਵਿਚ) ਸਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਮੌਜੂਦ) ਸੁਣੀਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਜੋਗੀ ਹੈ, ਤਪੀਆਂ ਵਿਚ ਵਡਾ ਤਪੀਆ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਭੋਗੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਭਗਤਾਂ ਨੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਅਟੱਲ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ (ਸਤਿ) ਪੁਰਖ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅੰਤੁ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।੨।

ਜਾ ਕੀ, ਲੀਲਾ ਕੀ, ਮਿਤਿ ਨਾਹਿ ॥ ਸਗਲ ਦੇਵ ਹਾਰੇ ਅਵਗਾਹਿ ॥ ਪਿਤਾ ਕਾ ਜਨਮੁ, ਕਿ ਜਾਨੈ ਪੂਤੁ ॥ ਸਗਲ ਪਰੋਈ, ਅਪੁਨੈ ਸੂਤਿ ॥ ਸੁਮਤਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ, ਜਿਨ ਦੇਇ ॥ ਜਨ ਦਾਸ, ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਸੇਇ॥ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਮਹਿ, ਜਾ ਕਉ ਭਰਮਾਏ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰੈ, ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਊਚ ਨੀਚ, ਤਿਸ ਕੇ ਅਸਥਾਨ॥ ਜੈਸਾ ਜਨਾਵੈ, ਤੈਸਾ, ਨਾਨਕ ਜਾਨ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹਿੰ, ਧਿਆਵਹਿੰ।

ਫੁਟਕਲ: "ਸੁਮਤਿ" ਜੁੜਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ "ਸੁ ਮਤਿ" ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਲੀਲਾ=ਅਸਚਰਜ ਖੇਡ। ਮਿਤਿ=ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ, ਅਨੁਮਾਨ। ਅਵਗਾਹਿ=ਖੋਜ ਵਿਚਾਰ ਕੇ, ਢੂੰਡ ਕੇ। ਸੂਤਿ=(ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਧਾਗੇ

ਵਿਚ। ਸੁਮਤਿ=ਸਰੇਸ਼ਟ ਬੁਧੀ। ਦੇਇ=ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੇਇ=ਉਹ ਹੀ। ਜੈਸਾ ਜਨਾਵੈ=ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਅਸਚਰਜ ਖੇਡ (ਜਗਤ ਰਚਨਾ) ਦੀ (ਕੋਈ) ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਖੋਜ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕੇ)। (ਤੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਪਿਉ ਦਾ ਜਨਮ, ਪੁੱਤਰ ਕੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ)। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਆਪਣੇ (ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਧਾਗੇ ਵਿਚ ਪਰੋਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੂੰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਸਰੇਸ਼ਟ ਬੁਧੀ, ਆਤਮਿਕ ਬੋਧ ਅਤੇ ਜੁੜਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਭਗਤ, ਜਨ ਅਤੇ ਸੇਵਕ (ਉਸ ਦਾ) ਨਾਮ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਭਰਮਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ (ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸਭ ਸਰੀਰ ਤੇ) ਥਾਂ ਉਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਆਪਣੇ (ਸਿਰਜੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ) ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੇਦ) ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਜੀਵ) ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਨਾਨਾ, ਰੂਪ, ਨਾਨਾ ਜਾ ਕੇ ਰੰਗ ॥ ਨਾਨਾ ਭੇਖ ਕਰਹਿ, ਇਕ ਰੰਗ ॥ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ, ਕੀਨੋ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਾ ਚਲਿਤ ਕਰੇ, ਖਿਨ ਮਾਹਿ ॥ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਪੂਰਨੁ, ਸਭ ਠਾਇ ॥ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕਰਿ, ਬਨਤ ਬਨਾਈ॥ ਅਪਨੀ ਕੀਮਤਿ, ਆਪੇ ਪਾਈ ॥ ਸਭ ਘਟ ਤਿਸ ਕੇ, ਸਭ ਤਿਸ ਕੇ ਠਾਉ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵੈ, ਨਾਨਕ, ਹਰਿ ਨਾਉ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਨਾਂ, ਕਰਹਿਂ, ਮਾਹਿਂ, ਠਾਇਂ, ਠਾਉਂ, ਨਾਉਂ।

ਫੁਟਕਲ: ਕਈ ਹੱਥ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ 'ਸਭ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਸਭਿ' ਪਾਠ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਾਨਾ=ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ। ਰੰਗ=ਵੇਸ, ਤਮਾਸ਼ੇ। ਭੇਖ= ਪਹਿਰਾਵੇ। ਕਰਹਿ=(ਤੂੰ) ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਬਿਸਥਾਰੁ=ਫੈਲਾਓ। ਏਕੰਕਾਰੁ=੧ਓ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ। ਚਲਤ=ਕੌਤਕ। ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ=ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕਰਿ=ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ। ਬਨਤ=ਬਨਾਵਟ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ, ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੰਗ (ਤਮਾਸ਼ੇ) ਹਨ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਸ ਧਾਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਕ ਰੰਗ (ਭਾਵ ਸਤ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ (ਸੰਸਾਰ ਦਾ) ਫੈਲਾਉ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਉਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਛਿਨ ਮਾਤਰ ਵਿਚ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਉਹ) ਪੂਰਨ (ਪੁਰਖ) ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਸ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਨੇ) ਕਈ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ (ਜਗਤ ਦੀ) ਰਚਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਆਪਣੀ (ਰਚਨਾ ਦੀ) ਕੀਮਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਪਾਈ ਹੈ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ)। ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਅਤੇ) ਸਾਰੇ ਥਾਂ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ (ਆਪਣੇ ਹਨ)। ਨਾਨਕ (ਦਾਸ ਅਜਿਹੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਜਪ ਕੇ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ, ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ, ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ, ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ, ਸੁਨਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ, ਆਗਾਸ ਪਾਤਾਲ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ, ਸਗਲੇ ਆਕਾਰ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ, ਪੁਰੀਆ ਸਭ ਭਵਨ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਸੰਗਿ, ਉਧਰੇ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਵਨ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਜਿਸੁ ਆਪਨੈ ਨਾਮਿ ਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ, ਚਉਥੇ ਪਦ ਮਹਿ, ਸੋ ਜਨੁ ਗਤਿ ਪਾਏ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪੁਰੀਆਂ, ਮਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਾਰੇ=ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ, ਆਸਰੇ ਤੇ। ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਸੇ। ਪੁਰੀਆਂ=ਸ਼ਹਿਰ। ਭਵਨ=ਲੋਕ। ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਕੇ। ਚਉਥਾ ਪਦ=ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋ ਉਪਰ, ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ, ਸਹਜ ਪਦ।

ਅਰਥ: ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ (ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ)। (ਸਾਰੇ) ਬ੍ਰਹਮੰਡ (ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੇ) ਖੰਡ (ਹਿਸੇ) ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ (ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ)। ਸਿਮਰਤੀਆਂ, ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ (ਸਾਰੇ) ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ (ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ)। (ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ) ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਧਿਆਨ (ਵਾਲੇ) ਸਭ (ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ)। ਆਕਾਸ਼, ਪਾਤਾਲ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ (ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ

ਹਨ)। ਸਾਰੇ ਦਿਸਦੇ ਵਜੂਦ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ (ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ)। (ਸਾਰੇ) ਸ਼ਹਿਰ (ਸਾਰੇ) ਲੋਕ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ (ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ)। ਨਾਮ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ (ਭਾਵ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ (ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ) ਬਚ ਗਏ ਹਨ। (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਾ ਲਵੇ (ਭਾਵ ਲੀਨ ਕਰ ਲਵੇ), ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਹੀ ਚਉਥੇ ਪਦ ਵਿਚ (ਆਤਮਿਕ) ਗਤੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਰੂਪੁ ਸਤਿ, ਜਾ ਕਾ ਸਤਿ ਅਸਥਾਨੁ ॥ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿ, ਕੇਵਲ ਪਰਧਾਨੁ ॥ ਕਰਤੂਤਿ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਜਾ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ ਸਤਿ ਪੁਰਖ, ਸਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਸਤਿ ਕਰਮੁ, ਜਾ ਕੀ ਰਚਨਾ ਸਤਿ ॥ ਮੂਲੁ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਉਤਪਤਿ ॥ ਸਤਿ ਕਰਣੀ, ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲੀ ॥ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ, ਤਿਸਹਿ ਸਭ ਭਲੀ ॥ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ, ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ ਸਤਿ, ਨਾਨਕ, ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਜਾ ਕੀ' ਨੂੰ 'ਜਾਂ ਕੀ' ਉਚਾਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਤਿ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਪਰਧਾਨੁ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ। ਕਰਤੂਤਿ=ਕਰਣੀ। ਕਰਮੁ=ਕੰਮ। ਮੂਲੁ=ਮੁੱਢ। ਉਤਪਤਿ=ਰਚਨਾ। ਕਰਣੀ= ਕੰਮ। ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲੀ=ਪਵਿਤਰ ਤੋਂ ਪਵਿਤਰ। ਬੁਝਾਏ=ਸਮਝਾ ਦੇਵੇ।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਰੂਪ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਵੀ ਨਿਹਚਲ ਹੈ, ਕੇਵਲ (ਉਹ ਹੀ) ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਰਣੀ ਸਤਿ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਵੀ ਸਤਿ ਹੈ (ਉਸ) ਸਤਿਪੁਰਖ ਦੀ (ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਬਾਣੀ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। (ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ) ਕੰਮ ਸਤਿ ਹੈ ਅਤੇ (ਉਸ ਦੀ ਜਗਤ) ਰਚਨਾ ਵੀ ਸਤਿ ਹੈ। (ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਸਤਿ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਤਿ ਸਰੂਪ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ) ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ) ਕਰਣੀ ਸਤਿ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਮਝਾਅ ਦੇਵੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ) ਸਾਰੀ (ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗਲ) ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਤਿ

ਦੇ ਤੱਤ ਦਾ) ਨਿਸਚਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਈਦਾ ਹੈ।੬।

ਸਤਿ ਬਚਨ, ਸਾਧੂ ਉਪਦੇਸ ॥ ਸਤਿ ਤੇ ਜਨ, ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਵੇਸ ॥ ਸਤਿ ਨਿਰਤਿ, ਬੂਝੈ ਜੇ ਕੋਇ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ਆਪਿ ਸਤਿ, ਕੀਆ ਸਭੁ ਸਤਿ ॥ ਆਪੇ ਜਾਨੈ, ਅਪਨੀ ਮਿਤਿ ਗਤਿ ॥ ਜਿਸ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ, ਸੁ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ॥ ਅਵਰ ਨ ਬੂਝਿ, ਕਰਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ, ਨ ਜਾਨੈ ਕੀਆ॥ ਨਾਨਕ, ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਸੋ ਵਰਤੀਆ ॥ ੭ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ : ਜਾਂ ਕੈ। 'ਤਾ ਕੀ' ਨੂੰ 'ਤਾਂ ਕੀ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਤਿ ਬਚਨ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਬਚਨ। ਉਪਦੇਸ= ਸਿਖਿਆ। ਪ੍ਰਵੇਸ=ਵਸਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਤ=(ਸਤਿ ਦਾ) ਨਿਰਣਾ, ਵਿਚਾਰ। ਮਿਤਿ ਗਤਿ= ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤੇ ਚਾਲ। ਮਿਤਿ=ਅੰਦਾਜ਼ਾ।

ਅਰਥ: ਸਾਧੂ (ਪੁਰਖ ਦੇ) ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਬਚਨ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੇਵਕ ਸਚੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਸੱਚੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼) ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਤਿ ਤੇ (ਅਸਤਿ) ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸਮਝ ਲਏ (ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਸਤਿ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਭ ਸਤਿ ਹੈ। (ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੀ ਗਤੀ-ਮਿਤੀ (ਮਰਯਾਦਾ) ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਲੀਲਾ ਦਾ ਰਹੱਸ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ)। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ ਉਹ (ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ (ਇਸ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਨੂੰ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ('ਬੀਓ ਪੂਛਿ ਨ ਮਸਲਤਿ ਧਰੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋ ਆਪਹਿ ਕਰੈ' (ਪੰਨਾ ੮੬੩)। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ (ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਤੋਂ) ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ (ਮਨੁੱਖ) ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ (ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਵਰਤਦਾ (ਹੁੰਦਾ) ਹੈ।੭।

ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਏ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਜਿਨਿ ਬੂਝਿਆ, ਤਿਸੁ ਆਇਆ ਸ੍ਵਾਦ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਰੰਗਿ, ਰਾਚਿ ਜਨ

ਰਹੇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਪਦਾਰਥ ਲਹੇ ॥ ਓਇ ਦਾਤੇ, ਦੁਖ ਕਾਟਨਹਾਰ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰ ॥ ਜਨ ਕਾ ਸੇਵਕੁ, ਸੋ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਗੁਨ ਗੋਬਿਦ, ਕੀਰਤਨੁ ਜਨੁ ਗਾਵੈ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਨਕ, ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥ ੮ ॥ ੧੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ=ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਅਸਚਰਜ। ਸ੍ਵਾਦ= ਅਨੰਦ। ਰਾਚਿ=ਰਚ ਮਿਚ, ਇਕ ਮਿਕ। ਪਦਾਰਥ=ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ। ਲਿਵ= ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਜੋੜਨਾ। ਓਇ=ਉਹ (ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਖ)।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਜਨ) ਨੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ (ਆਤਮਿਕ ਵਿਸਮਾਦ ਦਾ) ਰਸ ਆਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਹ ਇਸ ਖੇਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਸਮਾਦਿਕ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ)। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਚੇ-ਮਿੱਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ) ਪਦਾਰਥ ਲਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ (ਸੁਖਾਂ ਦੇ) ਦਾਤੇ (ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ) ਦੁੱਖ ਕਟਣ ਵਾਲੇ (ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਸਾਰਾ) ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਦਾਸ ਦਾ (ਜੋ) ਸੇਵਕ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। (ਉਸ) ਦਾਸ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਇਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਲਿਵ ਲਗਦੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ) ਸੇਵਕ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣ (ਅਤੇ) ਕੀਰਤਨ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼) ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੮।੧੬।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਬੰਨ੍ਹਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਕਰ ਚਿਹਨ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਉਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਰੂਪਾਂ, ਰੰਗਾਂ, ਬਾਣਿਆਂ ਅਤੇ ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਂਖ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਮਾਇਆ ਅਸਤਿ ਨਹੀਂ, ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ, ਜਾਂ ਰੂਪ ਬਦਲਣਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਲਛਣ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਤਿ ਤੇ ਅਸਤਿ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਅਸਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਅੰਤਰੀਵ ਇਛਾ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ "ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ ਸਰਨਾ ਜੋਗ" ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। "ਜੋ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ਸੋਈ ਹੋਗੁ" ਵਾਲਾ ਅਟੱਲ ਨੇਮ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਸਚਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨਾਮ-ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ ਅਸੀਂ ਚਉਥੇ (ਤੁਰੀਆ) ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣ ਸਕਾਂਗੇ। ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੀ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਮਿਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਅਠਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ "ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀਰਤਨੁ ਜਨੁ ਗਾਵੈ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਫਲੁ ਪਾਵੈ" ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਆਦਿ ਸਚੁ, ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥
ਹੈ ਭਿ* ਸਚੁ, ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭਿ ਸਚੁ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਭਿ' ਨੂੰ 'ਭੀ' ਉਚਾਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। 'ਆਦਿ, ਜੁਗਾਦਿ' ਨੂੰ 'ਆਦੀ ਜੁਗਾਦੀ' ਹਿੰਦੀ ਨੁਮਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਦਿ=ਮੁਢ ਤੋਂ। ਸਚੁ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਜੁਗਾਦਿ= ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ।

***ਪਾਠ ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ (ਛਾਪਕ ਸ਼੍ਰੋ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਥ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ' ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਜ ਹੈ:-**

ਬੀੜ ਨੰਬਰ	ਪਤਿ	ਸਤਰ
੮।੮	੧੫੭	੧੦
੨੧।੩੪	੨੪੫ਫ਼ੜਾ	੩
੨੯।੭੯	੧੪੧	੪
੪੦।੨੩੬	੭੬	੨੧

ਅਰਥ: (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਜਗਤ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਚੁ ਸੀ, ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿਚ (ਭੀ) ਸਚੁ ਸੀ, (ਹੁਣ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ) ਭੀ ਸਚੁ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀ ਸਚੁ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਚਰਨ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਪਰਸਨਹਾਰ ॥ ਪੂਜਾ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਸੇਵਦਾਰ ॥ ਦਰਸਨੁ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਪੇਖਨਹਾਰ ॥ ਨਾਮੁ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਧਿਆਵਨਹਾਰ ॥ ਆਪਿ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਸਭ ਧਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਗੁਣ, ਆਪੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥ ਸਬਦੁ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਪ੍ਰਭੁ, ਬਕਤਾ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸਤਿ, ਸਤਿ ਜਸੁ ਸੁਨਤਾ ॥ ਬੁਝਨਹਾਰ ਕਉ, ਸਤਿ ਸਭ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਤਿ ਸਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: ਆਮ ਪ੍ਰੇਮੀ 'ਸਤਿ ਸਤਿ' ਇਕਠਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਿਸਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹੀ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬਿਸਰਾਮਾਂ ਵਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਰਸਨਹਾਰ=ਛੂਹਣ ਵਾਲੇ। ਸੇਵਦਾਰ=ਸੇਵਾਦਾਰ, ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਪੇਖਨਹਾਰ=ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ। ਧਾਰੀ=ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ। ਗੁਣਕਾਰੀ=ਗੁਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਬਕਤਾ=ਉਚਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਤਿ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਸੁਨਤਾ=ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ। ਬੁਝਨਹਾਰ=ਸਮਝ ਵਾਲਾ, ਗਿਆਨਵਾਨ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਚਰਨ ਸਤਿ (ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ) ਹਨ (ਅਤੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਪਰਸਣ ਵਾਲੇ (ਭੀ) ਸਤਿ ਹਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਤਿ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਸਤਿ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਪੂਜਾ (ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਸੇਵਾਦਾਰ ਵੀ ਸਤਿ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਤਿ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਤਿ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਸਤਿ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ) ਬਣਾਈ ਹੋਈ (ਰਚਨਾ ਵੀ) ਸਤਿ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਗੁਣ ਰੂਪ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਗੁਣ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸ਼ਬਦ (ਭਾਵ ਉਪਦੇਸ਼) ਸਤਿ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਸਤਿ ਹੈ, (ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲਾ) ਵੀ ਸਤਿ ਹੈ। (ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਨਣ ਵਾਲੀ) ਸੁਰਤਿ ਸਤਿ ਹੈ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਜੱਸ (ਅਤੇ ਜੋ ਜਸ ਨੂੰ) ਸੁਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ

ਵੀ) ਸਤਿ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਤਿ ਹੀ ਸਤਿ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਤਿ) ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਸਭ ਸਤਿ' (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੧।

ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ, ਰਿਦੈ ਜਿਨਿ ਮਾਨਿਆ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ, ਤਿਨਿ ਮੂਲੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥ ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ॥ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ, ਤਿਸੁ ਮਨਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥ ਭੈ ਤੇ, ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਬਸਾਨਾ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜਿਆ, ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਬਸਤੁ ਮਾਹਿ, ਲੇ ਬਸਤੁ ਗਡਾਈ ॥ ਤਾ ਕਉ, ਭਿੰਨ ਨ ਕਹਨਾ ਜਾਈ ॥ ਬੂਝੈ ਬੂਝਨਹਾਰੁ ਬਿਬੇਕ ॥ ਨਾਰਾਇਨ ਮਿਲੇ ਨਾਨਕ ਏਕ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਜਾ ਕੈ' ਅਤੇ 'ਤਾ ਕਉ' ਨੂੰ 'ਜਾਂ ਕਉ, ਤਾਂ ਕਉ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਤਿ ਸਰੂਪ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ। ਰਿਦੈ= ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਕਰਨ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰਾਵਨ=ਜੀਵਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਮੂਲੁ=ਮੁੱਢ। ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ=ਭਰੋਸਾ, ਸਿਦਕ। ਤਤੁ ਗਿਆਨ=ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ। ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਸਮਾਨਾ=ਸਮਾਅ ਗਿਆ, ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਿੰਨ=ਵਖਰਾ। ਬਸਾਨਾ=ਵਸਦਾ ਹੈ। ਗਡਾਈ=ਰਲਾਈ, ਮਿਲਾਈ। ਬਿਬੇਕ= ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ। ਨਾਰਾਇਨ=(ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ (ਜਗਤ ਦੇ) ਕਰਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੂਲ ਰੂਪ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਤਿ ਹੋਣ ਦਾ) ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ (ਉਹ) ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ ਇਕ) ਵਸਤੂ ਲੈ ਕੇ (ਉਸ ਵਿਚ ਦੂਜੀ) ਵਸਤ ਮਿਲਾਈ ਜਾਏ (ਤਾਂ ਉਸ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ) ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ) ਬਿਬੇਕ (ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ) ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਰਾਇਣ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਮਿਲ ਪਏ ਹਨ (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ) ਇਕ (ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)।੨।

ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ, ਆਗਿਆਕਾਰੀ ॥ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ, ਸਦਾ ਪੂਜਾਰੀ ॥ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕੈ ਮਨਿ, ਪਰਤੀਤਿ ॥ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕੀ, ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ॥ ਠਾਕੁਰ ਕਉ, ਸੇਵਕੁ ਜਾਨੈ ਸੰਗਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸੇਵਕੁ, ਨਾਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ਸੇਵਕ ਕਉ, ਪ੍ਰਭ ਪਾਲਨਹਾਰਾ ॥ ਸੇਵਕ ਕੀ ਰਾਖੈ, ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ, ਜਿਸ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਧਾਰੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਰੈ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: 'ਦਰਪਣ' ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਭ ਪਾਲਨਹਾਰਾ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਲਨਹਾਰਾ' ਪਾਠ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਗਿਆਕਾਰੀ=ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ। ਪਰਤੀਤਿ=ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼। ਰੀਤਿ=ਰਹੁਰੀਤੀ, ਮਰਯਾਦਾ। ਸਮਾਰੈ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਿ=ਅੰਗ ਸੰਗ। ਰੰਗਿ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਰਾਖੈ=(ਇਜ਼ਤ) ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਸੇਵਕ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਆਗਿਆ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸਦਾ (ਮਾਲਕ ਦੀ) ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਹੋਂਦ ਦੀ) ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੀ (ਜੀਵਨ) ਰਹੁਰੀਤੀ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅੰਗ ਸੰਗ (ਵਸਦਾ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ (ਸਦਾ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ਨਿਰੰਕਾਰ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਦੀ (ਸਦਾ ਪੈਜ) ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਅਸਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣੀ) ਦਇਆ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਨਾਲ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।੩।

ਅਪੁਨੇ ਜਨ ਕਾ, ਪਰਦਾ ਢਾਕੈ ॥ ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ, ਸਰਪਰ ਰਾਖੈ ॥ ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਕਉ, ਦੇਇ ਵਡਾਈ ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕਉ, ਨਾਮੁ ਜਪਾਈ ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ, ਆਪਿ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ, ਕੋਇ

ਨ ਲਾਖੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਉ, ਕੋ ਨ ਪਹੂਚੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ, ਊਚ ਤੇ ਊਚੇ॥ ਜੋ, ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਲਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਸੇਵਕੁ, ਦਹਦਿਸਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਹੂੰਚੈਂ। 'ਪ-ਹੁਚੈ' ਉਚਾਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਰਦਾ=ਇਜ਼ਤ, ਪਤਿ। ਸਰਪਰ=ਅਵੱਸ਼। ਵਡਾਈ=ਮਾਣ, ਵਡਿਆਈ। ਗਤਿ ਮਿਤਿ=ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ। ਢਾਕੈ=ਢੱਕਦਾ, ਕਜਦਾ ਹੈ, ਇਜ਼ਤ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨ ਲਾਖੈ=ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ। ਦਹਦਿਸਿ=ਦੱਸਾਂ ਪਾਸੇ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ)।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਪੜਦਾ ਢਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ (ਪੈਜ) ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਆਪ ਇਜ਼ਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਉਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉਚੇ (ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।੪।

ਨੀਕੀ ਕੀਰੀ ਮਹਿ, ਕਲ ਰਾਖੈ ॥ ਭਸਮ ਕਰੈ, ਲਸਕਰ ਕੋਟਿ ਲਾਖੈ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾਸੁ, ਨ ਕਾਢਤ ਆਪਿ ॥ ਤਾ ਕਉ ਰਾਖਤ, ਦੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ॥ ਮਾਨਸ ਜਤਨ ਕਰਤ, ਬਹੁ ਭਾਤਿ ॥ ਤਿਸ ਕੇ ਕਰਤਬ, ਬਿਰਥੇ ਜਾਤਿ ॥ ਮਾਰੈ ਨ ਰਾਖੈ, ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਕਾ ਰਾਖਾ ਸੋਇ॥ ਕਾਹੇ ਸੋਚ ਕਰਹਿ, ਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ॥ ਜਪਿ ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ਅਲਖ ਵਿਡਾਣੀ ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਭਾਂਤਿ, ਜੀਆਂ, ਕਰਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨੀਕੀ ਕੀਰੀ=ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੀੜੀ। ਕਲ=ਸ਼ਕਤੀ। ਕੋਟਿ ਲਾਖੈ=ਲਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ। ਕਰਤਬ=ਹੀਲੇ, ਜਤਨ। ਵਿਡਾਣੀ=ਅਸਚਰਜ। ਅਲਖ=ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਸੋਚ=ਚਿੰਤਾ, ਫ਼ਿਕਰ।

ਅਰਥ: (ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਇਕ) ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੀੜੀ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਭਰ ਦੇਵੇ (ਤਾਂ ਉਹ ਕੀੜੀ) ਲਖਾਂ, ਕਰੋੜਾਂ (ਫੌਜੀ) ਲਸ਼ਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। (ਪਰ) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਸੁਆਸ ਆਪ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਹੀਂ ਕਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਰਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵੇਂ ਦੋਖੀ) ਪੁਰਸ਼ (ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ) ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ (ਜਤਨ) ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਅਸਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ), ਨਾ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਬਚਾਅ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਉਹ (ਆਪ ਹੀ) ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ! ਤੂੰ ਕਾਹਦੇ ਲਈ (ਨਿਕੰਮੀਆਂ) ਸੋਚਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ) ਲਖਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਸਚਰਜ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ।੫।

ਬਾਰੰਬਾਰ ਬਾਰ, ਪ੍ਰਭੁ ਜਪੀਐ ॥ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਇਹੁ, ਮਨੁ ਤਨੁ ਧ੍ਰਪੀਐ ॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ, ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਤਿਸੁ, ਕਿਛੁ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ ॥ ਨਾਮੁ ਧਨੁ, ਨਾਮੋ ਰੂਪੁ ਰੰਗੁ ॥ ਨਾਮੋ ਸੁਖੁ, ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥ ਨਾਮ ਰਸਿ, ਜੋ ਜਨ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨੇ ॥ ਮਨ ਤਨ, ਨਾਮਹਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨੇ ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ, ਸੋਵਤ ਨਾਮ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਜਨ ਕੈ ਸਦ ਕਾਮ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀਂ, ਨਾਮਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਾਰੰਬਾਰ=ਵਾਰ ਵਾਰ, ਘੜੀ ਮੁੜੀ। ਧ੍ਰਪੀਐ=ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ=ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ= ਦਿਸਿਆ, ਨਜਰੀ ਆਇਆ। ਕਾਮ=ਕੰਮ। ਨਾਮ ਰਸਿ=ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ। ਤ੍ਰਿਪਤਾਨੇ=ਰਜ ਗਏ। ਨਾਮਹਿ ਨਾਮਿ=ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਵਿਚ, ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਿਚ। ਸਮਾਨੇ=ਜੁੜ ਗਏ, ਸਮਾਅ ਗਏ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ!) ਬਾਰ ਬਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਕੇ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਹ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ

ਤੋਂ) ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਧਨ, ਰੂਪ ਰੰਗ (ਸਭ ਕੁਝ) ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ (ਹੋ ਗਿਆ)। ਨਾਮ ਹੀ ਸੁੱਖ (ਅਤੇ) ਹਰੀ ਨਾਮ (ਉਸ) ਦਾ ਸੰਗ (ਹੋ ਗਿਆ)। ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਕ ਨਾਮ ਰਸ ਵਿੱਚ ਰੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਉਠਦਿਆਂ, ਬਹਿੰਦਿਆਂ, ਸੌਂਦਿਆਂ (ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ! ਆਖ (ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ) ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਸਦਾ (ਅਜੇਹੇ) ਕੰਮ ਹਨ, (ਭਾਵ ਓਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)।੬।

ਬੋਲਹੁ ਜਸੁ ਜਿਹਬਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੈ, ਜਨ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥ ਕਰਹਿ ਭਗਤਿ, ਆਤਮ ਕੈ ਚਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਸਿਉ, ਰਹਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ਜੋ ਹੋਆ, ਹੋਵਤ, ਸੋ ਜਾਨੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ॥ ਤਿਸ ਕੀ, ਮਹਿਮਾ, ਕਉਨ ਬਖਾਨਉ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਗੁਨੁ, ਕਹਿ ਏਕ ਨ ਜਾਨਉ ॥ ਆਠ ਪਹਰ, ਪ੍ਰਭ ਬਸਹਿ ਹਜੂਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਸੇਈ ਜਨ ਪੂਰੇ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਰਹਿਂ, ਸਿਉ, ਰਹਹਿਂ, ਮਹਮਿਾਂ, ਬਖਾਨਉਂ, ਜਾਨਉਂ, ਬਸਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਹਬਾ=ਜੀਭ ਨਾਲ। ਚਾਇ=ਚਾਉ ਨਾਲ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ। ਸਮਾਇ=ਲੀਨ ਹੋਏ। ਹੋਆ=ਹੋ ਚੁਕਿਆ। ਬਖਾਨਉ=ਆਖਾਂ। ਹੋਵਤ=ਹੋ ਰਿਹਾ। ਬਸਹਿ=ਵਸਦੇ ਹਨ। ਹਜੂਰੇ=ਹਜੂਰੀ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਦਿਨ ਰਾਤ ਜੀਭ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ (ਉਸਤਤਿ) ਕਰਦੇ ਰਹੋ (ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਰ ਸਮੇਂ) ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ (ਭਾਵ ਦਿਲੋਂ ਮਨੋ ਹੋ ਕੇ) ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ) ਜੋ ਕੁਝ (ਪਹਿਲਾਂ) ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ) ਅਗੋਂ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ) ਹੋਇਆ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਆਪਣੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ (ਸੇਵਕ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਵਡਿਆਈ ਆਖਾਂ। (ਮੈਂ ਤਾਂ) ਉਸ ਸੇਵਕ ਦਾ ਇਕ ਗੁਣ ਵੀ ਆਖਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਭਾਵ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ)। (ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਕ) ਅਠੇ ਪਹਿਰ (ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਨਕ! ਆਖ (ਕਿ

ਕੇਵਲ) ਉਹ ਜਨ ਹੀ ਪੂਰਨ (ਪੁਰਖ ਹੁੰਦੇ) ਹਨ।੭।

ਮਨ ਮੇਰੇ ! ਤਿਨ ਕੀ ਓਟ ਲੇਹਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਪਨਾ, ਤਿਨ ਜਨ ਦੇਹਿ ॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ, ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਛਾਤਾ॥ ਸੋ ਜਨੁ, ਸਰਬ ਥੋਕ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਸਰਨਿ, ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ॥ ਤਿਸ ਕੈ ਦਰਸਿ, ਸਭ ਪਾਪ ਮਿਟਾਵਹਿ ॥ ਅਵਰ ਸਿਆਨਪ ਸਗਲੀ ਛਾਡੁ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ, ਤੂ ਸੇਵਾ ਲਾਗੁ ॥ ਆਵਨੁ ਜਾਨੁ, ਨ ਹੋਵੀ ਤੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੇ, ਪੂਜਹੁ ਸਦ ਪੈਰਾ ॥ ੮ ॥ ੧੭ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਵਹਿਂ, ਮਿਟਾਵਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਓਟ=ਟੇਕ, ਆਸਰਾ। ਸਰਬ ਥੋਕ=ਸਭ ਕੁਝ। ਸਿਆਨਪ= ਚਤੁਰਾਈ। ਨ ਹੋਵੀ=ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਾਵਹਿ=ਪਾਵੇਂਗਾ। ਪੈਰਾ=ਪੈਰ, ਚਰਨ।

ਅਰਥ: (ਹੇ) ਮੇਰੇ ਮਨ! (ਤੂੰ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਓਹਨਾਂ (ਸੇਵਕਾਂ) ਦੀ ਟੇਕ ਫੜ। ਆਪਣਾ ਮਨ, ਤਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕਾਂ (ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰ ਦੇ)। ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, (ਸਮਝੋ) ਉਹ ਸੇਵਕ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ (ਵੰਡਣ) ਦਾ ਦਾਤਾ (ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ)। (ਜੇ) ਉਸ (ਸੇਵਕ) ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ (ਤੂੰ ਆ) ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪਾ ਲਵੇਂਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ (ਆਪਣੇ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਮਿਟਾ ਲਵੇਂਗਾ। (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ!) ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸਿਆਣਪ ਛਡ ਦੇ। ਜੇ (ਤੂੰ) ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ) ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੇ ਚਰਨ ਸਦਾ ਪੂਜਦਾ ਰਹੁ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਿਆਂ) ਤੇਰਾ ਆਉਣ ਜਾਣ (ਭਾਵ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ) ਮੁਕ ਜਾਵੇਗਾ।੮।੧੭।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਾਨਕਸਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਧੀ ਵਾਲਾ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਟਕਾ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਉਤਮ ਭੰਡਾਰ, ਖਾਸ ਨਾਨਕਸਰ, ਜਗਰਾਉਂ, ਜਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਹੈ ਦੇ ਪੰਨਾ ੭-੮ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਕ ਤੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ:-

"ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ

ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਐਸੀ ਬਾਣੀ ਰਚਿਤ ਕਰੋ, ਜੋ ਕੋਹੜ ਹਟਾ ਦੇਵੇ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਹੈ, ਇਸ ਪਰ ਆਪ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉ। ਸੰਸਾਰ ਰੋਗੀ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੀ ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰ ਸਕਦੇ, ਬਾਣੀ ਗੱਦੀਪਰ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਉਚਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਗਰੀਬ ਪ੍ਰਵਰ ਇਹ ਗੱਦੀ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਪਖਾ ਪਾਣੀ ਢੋਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ–

ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ, ਜੋ ਦੇਵਹਿ ਸੋ ਖਾਈ ॥ [ਪੰਨਾ ੭੫੭

ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉ, ਰਹਿਮਤ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਿੰਮਰਤਾ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰ ਸਕਦੇ ਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਫਰਕ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਉਂ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ:-

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥
ਹੈ ਭਿ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭਿ ਸਚੁ॥੧॥

ਪਹਿਲੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੀ, "ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ, ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥" ਹੁਣ "ਭਿ" ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਜੂਰ ਨਿੰਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ, ਬਾਕੀ ਅੱਠ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੀ।"

ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਟਕੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਚੀ ਪਿਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵਟੀ ਤੇ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੱਕ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹੜ ਦਾ ਰੋਗ ਹੋਇਆ ਇਸ ਰੋਗ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਤੇ ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ।

ਸਮਾਧਾਨ

ਇਸ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਾਣੂੰ ਹੈ ਕਿ "ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ" ਵਾਲਾ ਸਲੋਕ ਜੋ "ਜਪੁ" ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਲੋਕ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ "ਭੀ" ਦੀ ਥਾਂ "ਭਿ" ਦੇ

ਫ਼ਰਕ ਨਾਲ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੧੬ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਨਾਲ ਆਪ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਭੇਦ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਪਖੋਂ ਨਹੀਂ, ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਪਖੋਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ "ਜਪੁ" ਬਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਸਲੋਕ "ਪਵਣ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ...." ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਹੈ ਪਰ ਮਾਝ ਰਾਗ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਇਹੋ ਸਲੋਕ ਮ: ੨ ਦੀ ਛਾਪ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨਾਲ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਲੋਕ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਨ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪਰਵਾਨਿਆ ਹੈ। "ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ" ਵਾਲਾ ਸਲੋਕ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ੮ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਇਆ ਨਹੀਂ? ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ **"ਦੋਹਿਤਾ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ"** ਦੇ ਵਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਆਪਣੇ ਨਾਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਮਾਨਵਰ ਹਸਤੀ ਸਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਆਕੀ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੯੬੭ ਉਤੇ ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਦਰਜ ਹਨ:-

ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਉਲ ਨ ਪਾਲਿਓ, ਕਰਿ ਪੀਰਹੁ ਕੰਨ ਮੁਰਟੀਐ ॥
ਦਿਲਿ ਖੋਟੈ ਆਕੀ ਫਿਰਨਿ ਬੰਨਿ ਭਾਰੁ ਉਚਾਇਨਿ ਛਟੀਐ ॥

ਅਰਥ: ਪੁਤਰਾਂ (ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਲਖਮੀ ਚੰਦ) ਨੇ (ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਵਲੋਂ) ਕੰਨ (ਪਾਸਾ) ਮੋੜ ਲਿਆ। ਖੋਟਾ ਦਿਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਕੀ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, (ਮਾਨੋ ਹੰਕਾਰ ਦੀ) ਛੱਟ ਦਾ ਭਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ (ਸਿਰ ਤੇ) ਚੁਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਧੁਰਿ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ" ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਵੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਖਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਉਕੀ ਹੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਆਖਣੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ੧੬ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਤੇ ਸਲੋਕ ਤੇ ਆ ਕੇ ਅਟਕ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ੮ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਇਹ ਮਹਾਂ ਮਨਮਤਿ ਹੈ।

ਆਓ ਹੁਣ ਇਸ ਸਲੋਕ ਅਤੇ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਵੀਚਾਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ।

ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੧੫ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰਬਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੋਣ ਦੀ ਗਲ ਆਖੀ, ੧੬ਵੀਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ

ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ੧੭ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ "ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ" ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅਗੋਂ ਭੀ ਸਚ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਦਰਅਸਲ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਤੋਲਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦੁਆਰਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਾਂ ਜਾਂ ਕਾਲ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਲ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਕਾਲ ਨੂੰ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਕਈ ਵਾਰ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਸਮੇਟੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:-

ਕਈ ਬਾਰ ਪਸਰਿਓ ਪਾਸਾਰਾ ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਇਕੁ ਏਕੰਕਾਰਾ॥ [ਪੰਨਾ ੨੭੬

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਸਚ ਹਨ ਤੇ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੌਰਾਨ ਭੀ ਸਚ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀ ਸਚ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਪਿਛਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾ (ਸਾਂਖ ਸ਼ਾਸਤਰੀ) ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦਰਸਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸਚ ਕਰ ਕੇ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਤਿ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ ਭੀ ਸਚ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਜਾਂ ਸੁਆਮੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਨਵਾਂ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਈਸਾਈ ਮੂਸਾਈ ਜਾਂ ਮੁਹੰਮਦੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਰੱਬ ਬਾਰੇ ਇਹ ਬੜੀ ਪਕੀ ਧਾਰਨਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮੁਨਸਿਫ਼ ਹੈ, ਬਹਿੱਸ਼ਤ ਦਾ ਇਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ, ਨਰਕ-ਸੁਰਗ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਚੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਪਾਇਆ:-

ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ ॥
[ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ੧੨੪੩

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ:-

ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਸੇ ਹਰਿ ਹੋਏ,
ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਕੇਲ ਕੇਲਾਲੀ ॥ [ਪੰਨਾ ੬੬੭

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ ਸਚ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਚਾਰ ਅਗਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ **"ਆਦਿ ਸਚੁ, ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ, ਨਾਨਕ, ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥"** ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕੇਵਲ **"ਬੁਝਨਹਾਰ ਕਉ ਸਤਿ ਸਭ ਹੋਇ"** ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਸਚੁ ਨਹੀਂ, ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਚੁ ਨਹੀਂ, ਰਸਨਾ ਤੇ ਸਚੁ ਨਹੀਂ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਚੁ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਸਚੁ ਆਖਣਾ ਕੇਵਲ ਕਥਨੀ ਮਾਤਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਕਰਣੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਬੁਝਾਏ ਉਹ ਸਭ ਭਲੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ "ਆਪਿ ਸਤਿ, ਕੀਆ ਸਭਿ ਸਤਿ" ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਖਰਾ ਨਿਤਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਉਚੀ ਤੇ ਅਟਲ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਕਈ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤੇ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਨੁਕਤਾ ਹੈ:-

ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ, ਬਿਸ੍ਵਾਸ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ॥
ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ, ਤਿਸੁ ਮਨਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥

ਅਜਿਹੇ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜੁੱਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਇਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਸ ਸਾਸ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਕਜਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਤੇ ਪੂਰੇ ਸੇਵਕ ਉਹੀ ਹਨ ਜੋ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛਡ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ:-

੧. ਜਪਿ ਮਨ ਸਤਿਨਾਮੁ, ਸਦਾ ਸਤਿਨਾਮੁ॥
ਹਲਤ ਪਲਤਿ ਮੁਖ ਊਜਲ ਹੋਈ ਹੈ,
ਨਿਤ ਧਿਆਈਐ, ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨਾ॥ [ਪੰਨਾ ੬੭੦
੨. ਸਭਿ ਧਿਆਵਹੁ ਆਦਿ ਸਤੇ ਜੁਗਾਦਿ ਸਤੇ,
ਪਰਤਖਿ ਸਤੇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਤੇ, ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸ ਦਸੋਨਾ॥
[ਪੰਨਾ ੧੩੧੫

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਕਰਹਿ ਭਗਤਿ ਆਤਮ ਕੈ ਚਾਇ" ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਪਦ ਤੇ ਪੁਜ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ, ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ, ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਉ ॥ ਤਿਸ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਸਿਖੁ ਉਧਰੈ, ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਉ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ "ਨਾਉਂ" ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੂਜੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ "ਗਾਉ" ਨੂੰ "ਗਾਉਂ" ਪੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਉਚਾਰਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਤਿਪੁਰਖੁ=ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪੁਰਖ (ਕਰਤਾਰ)। ਸਤਿਗੁਰ=ਸਚਾ ਗੁਰੂ। ਉਧਰੈ=ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ)। ਗਾਉ=ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਵਿਅਕਤੀ) ਨੇ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ (ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ) ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਸਤਿਗੁਰੂ' ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ (ਉਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸਿਖ ਜੋ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਉਜਲ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਸਤਿਗੁਰੁ, ਸਿਖ ਕੀ ਕਰੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਸੇਵਕ ਕਉ, ਗੁਰੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ॥ ਸਿਖ ਕੀ, ਗੁਰੁ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰੈ ॥ ਗੁਰਬਚਨੀ, ਹਰਿਨਾਮੁ ਉਚਰੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਸਿਖ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖੁ ਬਿਕਾਰ ਤੇ ਹਾਟੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਸਿਖ ਕਉ ਨਾਮ ਧਨੁ ਦੇਇ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖੁ, ਵਡਭਾਗੀ ਹੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਸਿਖ ਕਾ ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਤਿਗੁਰੁ, ਸਿਖ ਕਉ, ਜੀਅ ਨਾਲਿ ਸਮਾਰੈ ॥ ੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ=ਪਾਲਣਾ, ਰਖਿਆ। ਦੁਰਮਤਿ=ਖੋਟੀ ਮਤ। ਮਲੁ=ਮੈਲ। ਹਿਰੈ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੰਧਨ=(ਮਾਇਆ ਦੇ) ਬੰਧਨ।

ਹਾਟੈ=ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ=ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ। ਜੀਅ ਨਾਲਿ=ਜਿੰਦ ਨਾਲ, ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ।

ਅਰਥ: ਸਤਿਗੁਰੂ (ਆਪਣੇ) ਸਿਖ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸੇਵਕ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਹੀ ਦਿਆਲੂ ਹੈ। ਗੁਰੂ, ਸਿਖ ਦੀ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਕਾਰਣ ਲੱਗੀ (ਹਉਮੈ ਦੀ) ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਿਖ) ਗੁਰੂ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਿਖ ਦੇ (ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ) ਬੰਧਨ ਕਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ (ਪਰੇ) ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਿਖ ਦਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਿਖ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੇਵਕ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰੱਛਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ੧।

ਗੁਰ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ, ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਰਹੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ, ਮਨ ਮਹਿ ਸਹੈ ॥ ਆਪਸ ਕਉ, ਕਰਿ ਕਛੁ ਨ ਜਨਾਵੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ, ਰਿਦੈ ਸਦ ਧਿਆਵੈ ॥ ਮਨੁ ਬੇਚੈ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੇ, ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ ॥ ਸੇਵਾ ਕਰਤ, ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ ॥ ਤਿਸ ਕਉ, ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ॥ ਅਪਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਕਰੇਇ॥ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਸੇਵਕੁ, ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਲੇਇ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ ਵਿਚ। ਸਹੈ=ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ, ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਜਨਾਵੈ=ਜਤਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਚੈ=ਅਰਪਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਹਕਾਮੀ=ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ। ਮਤਿ=ਸਿਖਿਆ। ਲੇਇ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਜਿਹੜਾ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣ ਕੇ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਉਹ ਸੇਵਕ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ (ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਤਲਾਉਂਦਾ (ਭਾਵ ਵਡਾ ਨਹੀਂ ਸਦਾਉਂਦਾ, ਸਗੋਂ) ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ ਸੇਵਕ, ਸਿਖੀ ਦੇ ਬਦਲੇ ਆਪਣਾ) ਮਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੇ (ਸਾਰੇ) ਕੰਮ ਰਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਹੜਾ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਮਾਲਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ

ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਸ (ਸੇਵਕ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੇਵਕ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।੨।

ਬੀਸ ਬਿਸਵੇ, ਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਗਤਿ ਜਾਨੈ ॥ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਅਨਿਕ ਬਾਰ, ਗੁਰ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ, ਜੀਅ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਆਠ ਪਹਰ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹਿ ਜਨੁ, ਜਨ ਮਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਏਕਹਿ ਆਪਿ, ਨਹੀ ਕਛੁ ਭਰਮੁ ॥ ਸਹਸ ਸਿਆਨਪ, ਲਇਆ ਨ ਜਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ, ਐਸਾ ਗੁਰੁ ਬਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉਂ, ਮਹਿਂ, ਨਹੀਂ, ਬਡਭਾਗੀਂ।

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਜਾਉ, ਏਕਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੀਸ ਬਿਸਵੇ=ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੌ ਫ਼ੀਸਦੀ। ਮਾਨੈ=ਮੰਨਦਾ, ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ। ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨੇ। ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ=ਪਿਆਰਿ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਰਮ=ਵਹਿਮ। ਸਹਸ=ਹਜ਼ਾਰਾਂ। ਵਡਭਾਗੀ=ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਉਤੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੇਵਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਬਿਧੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਨਾਮ (ਓਤਿ ਪੋਤ) ਹੈ। (ਅਜਿਹੇ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਵਾਰੀ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ (ਅਤੇ) ਜੀਆਂ ਦਾ (ਜੀਵਨ) ਦਾਤਾ ਹੈ, (ਜਿਹੜਾ ਕਿ) ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੰਗ (ਪ੍ਰੇਮ) ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਸੇਵਕ, ਵਿਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ (ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। (ਭਾਵ ਸਭ ਕੁਝ) ਇਕੋ ਆਪ ਹੀ (ਆਪ) ਹੈ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਵਿਚ) ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਨਾਲ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ) ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਗੁਰੂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ।੩।

ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ, ਪੇਖਤ ਪੁਨੀਤ ॥ ਪਰਸਤ ਚਰਨ ਗਤਿ, ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ, ਰਾਮ ਗੁਨ

ਰਵੈ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਦਰਗਹ ਗਵੈ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਚਨ, ਕਰਨ ਆਘਾਨੇ ॥ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ, ਆਤਮ ਪਤੀਆਨੇ ॥ ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ, ਅਖ੍ਹਿਓ ਜਾ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਪੇਖੈ, ਹੋਇ ਸੰਤ ॥ ਗੁਣ ਬਿਅੰਤ, ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: (੧) "ਅਖ੍ਹਿਓ" ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਅਖਇਓ" ਕਰਨਾ ਹੈ।

(੨) "ਮੰਤ੍ਰ" ਤੇ "ਸੰਤ" ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਲਗਮਾਤ੍ਰੀ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਖੋਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਫਲ=ਫਲ ਸਹਿਤ, ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਪੁਨੀਤ=ਪਵਿੱਤਰ। ਪਰਸਤ=ਛੂਹੰਦਿਆਂ। ਰਵੈ=ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭੇਟਤ=ਮਿਲਾਪ। ਰਵੈ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗਵੈ=ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਰਨ=ਕੰਨ। ਆਘਾਨੇ=ਰੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਤੋਖੁ=ਸਬਰ। ਪਤੀਆਨੇ=ਪਤੀਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਖ੍ਹਓ=ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਮੰਤ੍ਰ=ਉਪਦੇਸ਼। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰ।

ਅਰਥ: (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ) ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ) ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ) ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਚਰਨ ਛੂਹੰਦਿਆਂ (ਜੀਵਨ ਦੀ) ਗਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ) ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਰਹੁਰੀਤੀ (ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ) ਨਾਲ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਕੰਨ ਰਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ (ਉਪਦੇਸ਼) ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵ) ਸੰਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ) ਗੁਣ ਅਨਗਿਣਤ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੪।

ਜਿਹਬਾ ਏਕ, ਉਸਤਤਿ ਅਨੇਕ ॥ ਸਤਿ ਪੁਰਖ, ਪੂਰਨ ਬਿਬੇਕ ॥ ਕਾਹੂ ਬੋਲ ਨ ਪਹੁਚਤ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥ ਅਗਮ

ਅਗੋਚਰ, ਪ੍ਰਭ ਨਿਰਬਾਨੀ ॥ ਨਿਰਾਹਾਰ, ਨਿਰਵੈਰ, ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ, ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ॥ ਅਨਿਕ ਭਗਤ, ਬੰਦਨ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ, ਹਿਰਦੈ ਸਿਮਰਹਿ॥ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ, ਸਤਿਗੁਰ ਅਪਨੇ॥ ਨਾਨਕ, ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਜਪਨੇ ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਹੁੰਚਤ, ਕਰਹਿੰ, ਸਿਮਰਹਿੰ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਿਹਬਾ=ਜੀਭ, ਜ਼ਬਾਨ। ਉਸਤਤਿ=ਵਡਿਆਈ। ਸਤਿਪੁਰਖ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਬਿਬੇਕ=ਵਿਚਾਰ। ਕਾਹੂ ਬੋਲ=ਕਿਸੇ ਬਚਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ਅਗਮ=ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਗੋਚਰ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਹਦ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਨਿਰਬਾਨੀ=ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਰਾਹਾਰ=ਆਹਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਰਵੈਰ=ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸੁਖਦਾਈ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਬੰਦਨ=ਪ੍ਰਣਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ। ਚਰਨ ਕਮਲ=ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ)। ਹਿਰਦੈ= ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।

ਅਰਥ:(ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਜੀਭ ਇੱਕ ਹੈ ਪਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਅਨੇਕ (ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ)। (ਉਸ) ਸਤਿਪੁਰਖ ਦੇ ਗਿਆਨ-ਵੀਚਾਰ ਵੀ ਪੂਰਨ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਬੋਲ ਦੁਆਰਾ ਵੀ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਤਕ) ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਗੋਚਰ (ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਪਰੇ) ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਹਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਅਤੇ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿਸੇ (ਜੀਵ) ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। (ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ) ਅਨਗਿਣਤ ਭਗਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ) ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ) ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ (ਅਨੇਕ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ) ਪ੍ਰਭੂ ਜਪਦੇ ਹਾਂ।੫।

ਇਹੁ ਹਰਿ ਰਸੁ, ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ, ਅਮਰੁ ਸੋ ਹੋਇ॥ ਉਸੁ ਪੁਰਖ ਕਾ, ਨਾਹੀ ਕਦੇ ਬਿਨਾਸ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ, ਪ੍ਰਗਟੇ ਗੁਨਤਾਸ ॥ ਆਠ ਪਹਰ, ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਇ ॥ ਸਚੁ ਉਪਦੇਸੁ, ਸੇਵਕ ਕਉ ਦੇਇ॥

ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਨ ਲੇਪੁ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਰਾਖੈ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਏਕੁ ॥ ਅੰਧਕਾਰ, ਦੀਪਕ ਪਰਗਾਸੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਭਰਮ, ਮੋਹ ਦੂਖ, ਤਹ ਤੇ ਨਾਸੇ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਹੀਂ, ਮਹਿੰ, ਤਹਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਰਿ ਰਸੁ=ਨਾਮ ਰਸ। ਭਰਮ=ਭੁਲੇਖੇ। ਮੋਹ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਦੂਖ=ਕਸ਼ਟ, ਕਲੇਸ਼। ਅਮਰੁ=ਮੌਤ ਰਹਿਤ। ਬਿਨਾਸ=ਨਾਸ਼। ਗੁਨਤਾਸ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ। ਉਪਦੇਸੁ=ਸਿਖਿਆ। ਲੇਪੁ=ਪੋਚਾ, ਲਗਾਉ। ਅੰਧਕਾਰ=ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਤਹ ਤੇ=ਉਸ (ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ) ਤੋਂ। ਨਾਸੇ=ਨਸ (ਦੂਰ ਹੋ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ: ਇਸ (ਮਨ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਲਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਪ੍ਰਭੂ (ਦੇ ਨਾਮ) ਰਸ ਨੂੰ ਕੋਈ (ਵਿਰਲਾ) ਸੇਵਕ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਇਹ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਪੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪੁਰਖ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਦਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ) ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਚ ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਸੇਵਕ) ਦਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਉ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਉਹ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਕੇਵਲ) ਇਕੋ "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ" (ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਟਿਕਾਅ ਕੇ) ਰਖਦਾ ਹੈ। (ਜਿਥੇ ਅਗਿਅਨਤਾ ਦਾ) ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ (ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ) ਦੀਵਾ (ਬਾਲ ਕੇ) ਚਾਨਣ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਭਰਮ, ਮੋਹ, ਦੁਖ (ਆਦਿ) ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੬।

ਤਪਤਿ ਮਾਹਿ, ਠਾਢਿ ਵਰਤਾਈ ॥ ਅਨਦੁ ਭਇਆ, ਦੁਖ ਨਾਠੇ ਭਾਈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੇ, ਮਿਟੇ ਅੰਦੇਸੇ ॥ ਸਾਧੂ ਕੇ, ਪੂਰਨ ਉਪਦੇਸੇ ॥ ਭਉ ਚੂਕਾ, ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਬਸੇ ॥ ਸਗਲ ਬਿਆਧਿ, ਮਨ ਤੇ ਖੈ ਨਸੇ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ, ਤਿਨਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ਥਿਤਿ ਪਾਈ, ਚੂਕੇ ਭ੍ਰਮ ਗਵਨ ॥ ਸੁਨਿ ਨਾਨਕ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸ੍ਰਵਨ ॥ ੭ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿੰ, ਠਾਂਢਿ। 'ਅਨਦ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਨਾਸਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਤਪਤਿ ਮਾਹਿ=ਤਪਦੇ (ਸੜਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ। ਠਾਢ=ਠੰਢ, ਸੀਤਲਤਾ। ਅੰਦੇਸੇ=ਫ਼ਿਕਰ। ਉਪਦੇਸੇ=ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ। ਭਉ=ਡਰ। ਚੂਕਾ=ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਿਆਧਿ=ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ। ਖੈ ਨਸੇ==ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਜਪਿ=ਜਪ ਕੇ। ਮੁਰਾਰੀ=ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ)। ਥਿਤਿ=ਸ਼ਾਂਤੀ, ਆਤਮਿਕ ਸਥਿਤੀ। ਗਵਨ=ਚੱਕਰ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਭਾਈ! (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਨੇ) ਤਪਦੇ (ਸੜਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਠੰਢ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। (ਸਾਰੇ) ਦੁਖ ਨਸ ਗਏ ਹਨ, ਹੁਣ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਪੂਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਡਰ ਵੀ ਮੁਕ ਗਏ ਹਨ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਹੁਣ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ) ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਮਨ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ (ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦਾ (ਇਹ ਜੀਵ) ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ (ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ (ਇਹ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ) ਹਰੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ (ਆਤਮਿਕ) ਸਥਿਤੀ ਪਾ ਲਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਾਰੇ) ਭਟਕਣਾ ਤੇ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।੭।

ਨਿਰਗੁਨੁ ਆਪਿ, ਸਰਗੁਨੁ ਭੀ ਓਹੀ ॥ ਕਲਾ ਧਾਰਿ, ਜਿਨਿ ਸਗਲੀ ਮੋਹੀ ॥ ਅਪਨੇ ਚਰਿਤ, ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਬਨਾਏ॥ ਅਪੁਨੀ ਕੀਮਤਿ, ਆਪੇ ਪਾਏ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ, ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ, ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ਓਤਿ ਪੋਤਿ, ਰਵਿਆ ਰੂਪ ਰੰਗ ॥ ਭਏ ਪ੍ਰਗਾਸੁ, ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਰਚਿ ਰਚਨਾ, ਅਪਨੀ ਕਲ ਧਾਰੀ॥ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਨਾਨਕ, ਬਲਿਹਾਰੀ ॥੮॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਗੁਨੁ=ਤਿਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਪਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਸਰਗੁਨੁ=ਪ੍ਰਗਟ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਕਲਾ=ਸ਼ਕਤੀ। ਸਗਲੀ=ਸਾਰੀ। ਮੋਹੀ=ਮੋਹ ਲਈ ਹੈ। ਚਰਿਤ=ਕੌਤਕ। ਨਿਰੰਤਰ=ਬਿਨਾ ਅੰਤਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ। ਓਤਿ ਪੋਤਿ=ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ। ਰਵਿਆ=ਵਿਆਪਕ। ਰਚ ਰਚਨਾ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾ ਕੇ। ਕਲ=ਸ਼ਕਤੀ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ (ਸਿਸ਼ਟੀ) ਮੋਹ ਲਈ ਹੈ ਉਹ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਪਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਪ੍ਰਗਟ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੌਤਕ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹਨ (ਅਤੇ) ਆਪਣੀ (ਰਚਨਾ ਦੀ) ਕੀਮਤ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਦੂਜਾ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਉਹ) ਇਕੋ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ (ਸਾਰੇ) ਰੂਪਾਂ, ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਨਾਲ (ਮਿਲਿਆਂ ਹੀ ਪਾਈਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਰੀ) ਰਚਨਾ ਰਚਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਰਚਨਹਾਰ ਤੋਂ) ਅਨੇਕ ਵਾਰੀ ਬਲਿਹਾਰ (ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ)।੮।੧੮।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਸਤਿਪੁਰਖ (ਭਾਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੂੰ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਜਾਣਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਦੇ ਸੋਮੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਹਲਤ ਪਲਤ ਸਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:-

੧. ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੮੭

੨. ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਮਨਿ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ,
ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੬੮

੩. ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਗੁਰੁ ਹਿਵੈ ਘਰੁ,
ਗੁਰੁ ਦੀਪਕੁ ਤਿਹੁ ਲੋਇ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੭

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਖੌਤੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

ਘਾਟਿ ਨ ਕਿਨਹੀ ਕਹਾਇਆ॥ ਸਭ ਕਹਤੇ ਹੈ ਪਾਇਆ ॥
[ਪੰਨਾ ੭੧

ਆਪੇ ਬਣ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਵਰਾਂ ਤੇ ਸਰਾਪਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਕੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਖੰਡ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਚੇਤੰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਨਗਿਣਤ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਪ੍ਰਕਰਣ ਇਕ ਵਖਰੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹੋ

ਇਸੇ ਟੀਕਾਕਾਰ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ "ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ"।

ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵੇਰਵਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਖੋਟੇ ਸਚੀ ਦਰਗਹ ਸੁਟੀਅਹਿ, ਕਿਸੁ ਆਗੈ ਕਰਹਿ ਪੁਕਾਰ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਛੈ ਭਜਿ ਪਵਹਿ, ਏਹਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਖੋਟਿਅਹੁ ਖਰੇ ਕਰੇ, ਸਬਦਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ॥ [ਪੰ. ੧੪੩

ਸਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਖਰੇ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਖੋਟਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਖੋਟੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲਵੇ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਕਰਕੇ ਖੋਟੇ ਤੋਂ ਖਰੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿਖ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਨਹੀਂ ਖਾਣ ਦਿੰਦੇ। ਉਸ ਦੀ ਦੁਰਮਤਿ ਬੁਧੀ ਸਾੜ ਕੇ ਨਾਮ ਧਨ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਉਸ ਦਾ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸਵਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੇਵਕ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਨਿਸਚਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਵੇਚ ਕੇ ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵ ਕਮਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸੇਵਕ ਦਾ ਸਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਖੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ, ਮਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਦੇਸ਼ੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਆਪ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸਾਥਿ ਨ ਚਾਲੈ ਬਿਨੁ ਭਜਨ,
ਬਿਖਿਆ ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕਮਾਵਨਾ,
ਨਾਨਕ, ਇਹੁ ਧਨੁ ਸਾਰੁ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਬਿਖਿਆ=ਮਾਇਆ। ਸਾਰੁ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਛਾਰੁ=ਸੁਆਹ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਬੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਵੀ ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੇ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਸਾਰੀ ਮਾਇਆ (ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਮਾਨੋ) ਸੁਆਹ

ਸਮਾਨ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ) ਕਰਨਾ, ਇਹੋ ਹੀ (ਸਭ ਤੋਂ) ਸਰੇਸ਼ਟ ਧਨ ਹੈ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ, ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ, ਨਾਮ ਆਧਾਰੁ॥ ਅਵਰਿ ਉਪਾਵ ਸਭਿ, ਮੀਤ ਬਿਸਾਰਹੁ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ, ਰਿਦ ਮਹਿ ਉਰਿ ਧਾਰਹੁ ॥ ਕਰਨ ਕਾਰਨ, ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਮਰਥੁ ॥ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਗਹਹੁ, ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਵਥੁ॥ ਇਹੁ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ, ਹੋਵਹੁ ਭਗਵੰਤ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ, ਨਿਰਮਲ ਮੰਤ॥ ਏਕ ਆਸ ਰਾਖਹੁ, ਮਨ ਮਾਹਿ॥ ਸਰਬ ਰੋਗ, ਨਾਨਕ ਮਿਟਿ ਜਾਹਿ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਮਾਹਿਂ, ਜਾਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਆਧਾਰੁ=ਆਸਰਾ। ਬਿਸਾਰਹੁ=ਵਿਸਾਰ ਦਿਓ, ਭਾਵ ਛਡ ਦਿਓ। ਉਪਾਵ=ਜਤਨ, ਹੀਲੇ। ਉਰਿ ਧਾਰੋ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖੋ। ਸਮਰਥ= ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ। ਗਹਹੁ=ਪਕੜ। ਵਥੁ=ਵਸਤੂ। ਸੰਚਹੁ=ਜੋੜੋ। ਭਗਵੰਤ=ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ, ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ। ਮੰਤ=ਉਪਦੇਸ਼।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ) ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ। ਇਕ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ) ਸਿਮਰ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ (ਮਨ ਵਿਚ) ਰਖੋ। ਹੇ ਮਿੱਤਰ ! ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਜਤਨ-ਹੀਲੇ ਵਿਸਾਰ ਦਿਉ, (ਕੇਵਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ) ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖੋ। ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ (ਸਰਬ ਕਲਾ) ਸਮਰਥ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪਕਾ ਕਰਕੇ ਪਕੜੋ (ਭਾਵ ਸਾਂਭੋ)। (ਨਾਮ) ਧਨ ਨੂੰ ਹੀ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ) ਬਣ ਜਾਉ। (ਇਹੋ ਹੀ) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਿੱਤਰੋ ! ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਆਸ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖੋ (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧।

ਜਿਸੁ ਧਨ ਕਉ, ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਉਠਿ ਧਾਵਹਿ ॥ ਸੋ ਧਨੁ, ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਾਵਹਿ ॥ ਜਿਸੁ ਸੁਖ ਕਉ, ਨਿਤ ਬਾਛਹਿ ਮੀਤ ॥ ਸੋ ਸੁਖੁ, ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਪਰੀਤਿ ॥

ਜਿਸੁ ਸੋਭਾ ਕਉ, ਕਰਹਿ ਭਲੀ ਕਰਨੀ ॥ ਸਾ ਸੋਭਾ, ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਨੀ ॥ ਅਨਿਕ ਉਪਾਵੀ, ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਰੋਗੁ ਮਿਟੈ, ਹਰਿ ਅਵਖਧੁ ਲਾਇ ॥ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਮਹਿ, ਹਰਿਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਜਪਿ ਨਾਨਕ, ਦਰਗਹਿ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਧਾਵਹਿਂ, ਪਾਵਹਿਂ, ਬਾਛਹਿਂ, ਕਰਹਿਂ, ਉਪਾਵੀਂ, ਮਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ=ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ। ਧਾਵਹਿ=ਦੌੜਦਾ ਹੈਂ। ਬਾਛਹਿ=ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਭਲੀ ਕਰਨੀ=ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ। ਉਪਾਵੀ=ਉਪਾਵਾਂ (ਯਤਨਾਂ) ਨਾਲ। ਅਵਖਧੁ=ਦਵਾਈ। ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਪਰਵਾਨੁ=ਕਬੂਲ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਮਿੱਤਰ!) ਜਿਸ ਧਨ (ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ) ਲਈ (ਤੂੰ) ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਉਠ ਕੇ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਧਨ (ਤੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਜਿਸ ਸੁੱਖ ਨੂੰ (ਤੂੰ) ਸਦਾ ਹੀ ਲੋਚਦਾ ਹੈਂ ਉਹ ਸੁਖ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਜਿਹੜੀ ਸ਼ੋਭਾ ਲਈ (ਤੂੰ) ਭਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਸੋਭਾ (ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਖਾਤਰ ਤੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾ। (ਐ ਮਿੱਤਰ!) ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਵਾਂ (ਜਤਨਾਂ) ਨਾਲ (ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ) ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਰੋਗ ਹਰੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਦਾਰੂ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ (ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਖਜ਼ਾਨਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਹਰੀ ਨਾਮ) ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਰਵਾਨ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।੨।

ਮਨੁ ਪਰਬੋਧਹੁ, ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਇ ॥ ਦਹਦਿਸਿ ਧਾਵਤ, ਆਵੈ ਠਾਇ ॥ ਤਾ ਕਉ, ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਬਸੈ ਹਰਿ ਸੋਇ ॥ ਕਲਿ ਤਾਤੀ, ਠਾਂਢਾ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰਿ, ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਉ ॥ ਭਉ ਬਿਨਸੈ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਆਸ ॥ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਆਤਮ ਪਰਗਾਸ ॥ ਤਿਤੁ ਘਰਿ, ਜਾਇ ਬਸੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਕਾਟੀ ਜਮ ਫਾਸੀ ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਇਂ, ਝਾਇਂ।

ਫੁਟਕਲ: "ਤਾ ਕਉ, ਜਾ ਕੈ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਤਾਂ ਕਉ, ਜਾਂ ਕੈ" ਕਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ "ਅਬਿਨਾਸੀ" ਉਚਾਰਨ ਵੇਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ "ਅ-ਬਿਨਾਸੀ"। "ਫਾਸੀ" ਨੂੰ "ਫਾਂਸੀ" ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਰਬੋਧਹੁ=ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਨਾਲ ਜਗਾਉ। ਦਹਦਿਸਿ=ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ। ਧਾਵਤ=ਦੌੜਦਾ। ਬਿਘਨ=ਰੁਕਾਵਟ, ਔਕੜ। ਠਾਇ=ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ। ਕਲਿ=ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ। ਤਾਤੀ=ਤੱਤੀ, ਤਾਮਸੀ ਬ੍ਰਿਤੀ। ਠਾਂਢਾ=ਠੰਡਾ, ਸੀਤਲ। ਬਿਨਸੇ=ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਤਿ ਭਾਇ= ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨਾਲ। ਤਿਤੁ ਘਰਿ=ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ। ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ। ਫਾਸੀ=ਫਾਹੀ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ! ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਜਗਾਉ, (ਭਾਵ ਸੁਚੇਤ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਲ ਦੌੜਦਾ (ਮਨ) ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ (ਭਾਵ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ) ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਕੋਈ ਔਕੜ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ (ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ) ਤਾਮਸੀ ਹੈ (ਪਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀਤਲ (ਠੰਡਾ-ਠਾਰ) ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ (ਸਾਰੇ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। (ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆਂ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਦਾ) ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਿਲੀ-ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ) ਉਸ ਨਾਸ਼-ਰਹਿਤ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ) ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਇਹ) ਆਖ (ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੩।

ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਹੈ, ਜਨੁ ਸਾਚਾ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰੈ, ਸੋ ਕਾਚੋ ਕਾਚਾ ॥ ਆਵਾਗਵਨੁ ਮਿਟੈ, ਪ੍ਰਭ ਸੇਵ ॥ ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ, ਸਰਨਿ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਇਉ, ਰਤਨ ਜਨਮ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ, ਪ੍ਰਾਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ, ਨ ਛੂਟਨਹਾਰੇ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ, ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇ॥ ਮਨਿ ਬੰਛਤ, ਨਾਨਕ ਫਲ ਪਾਇ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਤਤੁ ਬੀਚਾਰ=ਯਥਾਰਥ ਵੀਚਾਰ, ਅਸਲੀ ਵੀਚਾਰ। ਕਾਚੋ ਕਾਚਾ=ਕੱਚੇ ਤੋਂ ਕੱਚਾ। ਆਵਾਗਵਨੁ=ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜਾ। ਸੇਵ=ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ। ਉਧਾਰ=ਸਫਲ। ਆਪੁ=ਆਪਾ, ਹਉਮੈ। ਉਪਾਵ=ਤਰੀਕੇ, ਸਾਧਨ। ਮਨਿ ਬੰਛਤ=ਮਨ ਵਿਚ ਚਿਤਵੇ ਹੋਏ ਹੋਏ, ਮਨ-ਇੱਛਤ।

ਅਰਥ: ਸਚਾ ਮਨੁੱਖ (ਸਦਾ ਹੀ) ਤਤ ਰੂਪ ਵੀਚਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ) ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਚੇ ਤੋਂ ਵੀ ਕੱਚਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤਿਆਂ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਚਕਰ ਮਿੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜੋ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ ਸਰਣੀ (ਪੈਂਦਾ ਹੈ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮੋਲਕ (ਮਨੁੱਖਾ) ਜਨਮ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਸਦਾ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰ (ਜੋ ਤੇਰੇ) ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, (ਅਤੇ) ਵੇਦ ਵਿਚਾਰ ਕੇ (ਵੇਖ ਲਏ ਹਨ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ) ਅਨੇਕ ਤਰੀਕਿਆਂ (ਸਾਧਨਾਂ) ਰਾਹੀਂ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕੀਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨ ਲਾ ਕੇ (ਭਾਵ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੋ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਨ-ਇੱਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।੪।

ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਸਿ ਤੇਰੈ ਧਨਾ ॥ ਤੂੰ ਕਿਆ ਲਪਟਾਵਹਿ, ਮੂਰਖ ਮਨਾ ॥ ਸੁਤ, ਮੀਤ, ਕੁਟੰਬ, ਅਰੁ ਬਨਿਤਾ ॥ ਇਨ ਤੇ ਕਹਹੁ ਤੁਮ, ਕਵਨ ਸਨਾਥਾ ॥ ਰਾਜ ਰੰਗੁ, ਮਾਇਆ ਬਿਸਥਾਰ ॥ ਇਨ ਤੇ ਕਹਹੁ, ਕਵਨ ਛੁਟਕਾਰ ॥ ਅਸੁ ਹਸਤੀ, ਰਥ ਅਸਵਾਰੀ ॥ ਝੂਠਾ ਡੰਫੁ, ਝੂਠੁ ਪਾਸਾਰੀ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ, ਤਿਸੁ ਬੁਝੈ ਨ ਬਿਗਾਨਾ ॥ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਨਾਨਕ ਪਛੁਤਾਨਾ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਲਪਟਾਵਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨ ਚਾਲਸਿ=ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ। ਲਪਟਾਵਹਿ=ਲਪਟ (ਚੰਬੜ) ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਮੀਤ=ਮਿਤਰ। ਕੁਟੰਬ=ਪਰਵਾਰ। ਬਨਿਤਾ= ਇਸਤਰੀ। ਸਨਾਥਾ=ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਾਲਕ। ਰੰਗ=ਤਮਾਸ਼ੇ। ਬਿਸਥਾਰ=ਖਿਲਾਰਾ। ਛੁਟਕਾਰ=ਛੁਟ ਗਿਆ। ਅਸੁ=ਘੋੜੇ। ਹਸਤੀ=ਹਾਥੀ। ਡੰਫੁ=ਡਿੰਭ, ਵਿਖਾਵਾ। ਪਾਸਾਰੀ=ਖਿਲਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਿਗਾਨਾ=ਬੇਸਮਝ, ਓਪਰਾ। ਬਿਸਾਰਿ=ਭੁਲਾ ਕੇ, ਤਿਆਗ ਕੇ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! (ਪਰਲੋਕ ਜਾਣ ਸਮੇ) ਤੇਰੇ ਨਾਲ (ਇਹ) ਧਨ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ, ਤੂੰ (ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ) ਕਿਉਂ (ਇਸ ਕਚੇ ਧਨ ਨਾਲ) ਚੰਬੜ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦਸ! ਪੁਤਰ, ਮਿੱਤਰ, ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ? (ਫਿਰ) ਰਾਜ, ਤਮਾਸ਼ੇ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਖਿਲਾਰੇ ਵਿਚੋਂ, ਦਸ, ਕਿਵੇਂ ਕਿਸ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹਾਥੀ, ਰਥ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ (ਇਹ ਸਭ) ਝੂਠ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਹੈ, (ਏਦਾਂ ਦਾ) ਖਿਲਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਝੂਠਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ (ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ) ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਸਮਝ (ਜੀਵ) ਪਛਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, (ਓਪਰਾ ਬਣੀ ਬੈਠਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ (ਮਨੁੱਖ) ਪਿਛੋਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ, ਤੂੰ ਲੇਹਿ ਇਆਨੇ ॥ ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ, ਬਹੁ ਡੂਬੇ ਸਿਆਨੇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ, ਮਨ ਮੀਤੁ ॥ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ, ਤੁਮ੍ਾਰੋ ਚੀਤੁ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ, ਰਾਖਹੁ, ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਜਾਹਿ ॥ ਆਪਿ ਜਪਹੁ, ਅਵਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥ ਸੁਨਤ, ਕਹਤ, ਰਹਤ, ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਰ ਭੂਤ, ਸਤਿ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਉ ॥ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ, ਨਾਨਕ, ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਪਾਹਿੰ, ਜਾਹਿੰ, ਅਵਰਾਂ, ਨਾਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਤਿ=ਸਿਖਿਆ। ਇਆਨੇ=ਬੇ-ਸਮਝ। ਸਿਆਨੇ=ਚਤੁਰ। ਮਨ ਮੀਤ=ਹੇ ਮਿਤਰ ਮਨ!। ਚੀਤੁ=ਚਿਤ। ਚਰਨ ਕਮਲ=ਕੋਮਲ ਚਰਨ, ਭਾਵ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼। ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ। ਜਪਹੁ=(ਤੁਸੀਂ) ਜਪੋ। ਅਵਰਾ=ਹੋਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ। ਸੁਨਤ=ਸੁਣਦਿਆਂ। ਕਹਤ=ਉਚਾਰਦਿਆਂ। ਰਹਤ=ਰਹਣੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ। ਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ। ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ=ਸੁਤੇ ਸਿਧ, ਨਿਰਯਤਨ। ਸਾਰ ਭੂਤ=ਸਾਰ ਤਤ, ਨਿਚੋੜ, ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਲ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਅਜਾਣ (ਮਨੁੱਖ! ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ਼ਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ (ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ) ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ (ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ) ਡੁਬ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਮਿੱਤਰ ਮਨ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ, ਤੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। (ਹੇ

ਭਾਈ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਚਰਨ ਕਮਲ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਟਿਕਾ ਕੇ) ਰਖੋ। (ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ) ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪ (ਨਾਸ਼ ਹੋ) ਜਾਣਗੇ। (ਤੁਸੀਂ) ਆਪ ਵੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪੋ (ਅਤੇ) ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਾਓ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਾਮ) ਸੁਣਦਿਆਂ, ਉਚਾਰਦਿਆਂ (ਅਤੇ ਰਹਿਣੀ) ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੋਗੇ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਲ (ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵਿਕ (ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਹਰੀ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਉ।੬।

ਗੁਨ ਗਾਵਤ, ਤੇਰੀ ਉਤਰਸਿ ਮੈਲੁ ॥ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ, ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਫੈਲੁ॥ ਹੋਹਿ ਅਚਿੰਤੁ, ਬਸੈ ਸੁਖ ਨਾਲਿ ॥ ਸਾਸਿ ਗ੍ਰਾਸਿ, ਹਰਿਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ਛਾਡਿ ਸਿਆਨਪ ਸਗਲੀ, ਮਨਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਾਵਹਿ ਸਚੁ ਧਨਾ ॥ ਹਰਿ ਪੂੰਜੀ ਸੰਚਿ ਕਰਹੁ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥ ਈਹਾ ਸੁਖ, ਦਰਗਹ ਜੈਕਾਰੁ ॥ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ, ਏਕੋ ਦੇਖੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਹੋਹਿਂ, ਬਸੈਂ, ਪਾਵਹਿਂ, ਈਹਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਤਰਸਿ=ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਲਥ ਜਾਏਗੀ। ਬਿਖੁ=ਜ਼ਹਰ। ਫੈਲੁ=ਫੈਲੀ ਹੋਈ। ਅਚਿੰਤੁ=ਬੇਫ਼ਿਕਰ। ਸਾਸਿ ਗ੍ਰਾਸਿ=ਹਰ ਸੁਆਸ ਨਾਲ। ਸਮਾਲਿ=ਯਾਦ ਕਰ। ਸਿਆਨਪ=ਚਤੁਰਾਈ। ਸਚੁ ਧਨਾ=ਨਾਮ ਧਨ। ਪੂੰਜੀ=ਰਾਸਿ, ਮੂੜੀ। ਸੰਚਿ=ਇੱਕਠੀ ਕਰਕੇ। ਵਿਉਹਾਰੁ=ਵਾਪਾਰ। ਈਹਾ=ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ। ਨਿਰੰਤਰਿ=ਇਕ ਰਸ, ਬਿਨਾ ਅੰਤਰ ਤੋਂ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਜੀਵ!) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਤੇਰੀ (ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਲਥ ਜਾਵੇਗੀ (ਅਤੇ) ਹਉਮੈ ਦੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਜ਼ਹਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। (ਤੂੰ) ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ ਅਤੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਰਹੇਂਗਾ, (ਇਸ ਲਈ) ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਰਹੁ। ਹੇ ਮਨ! ਸਾਰੀ ਸਿਆਣਪ (ਚਤੁਰਾਈ) ਛਡ ਦੇ (ਤਾਂ ਹੀ) ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਂਗਾ। ਰਬੀ (ਨਾਮ) ਦੀ ਰਾਸ ਇਕਠੀ ਕਰਕੇ (ਨਾਮ ਦਾ) ਵਪਾਰ ਕਰੋ। (ਫਿਰ) ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਜੈ ਜੈ ਦੀ ਧੁਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। (ਹੇ ਮਨ!) ਸਭ ਜੀਆਂ ਅੰਦਰ ਇਕੋ (ਅਕਾਲੀ ਜੋਤਿ) ਵੇਖ। ਨਾਨਕ! ਆਖ (ਕਿ ਰਬੀ

ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਓਹੀ ਮਨੁੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ (ਧੁਰੋਂ) ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੭।

ਏਕੋ ਜਪਿ, ਏਕੋ ਸਾਲਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ, ਏਕੋ ਮਨ ਆਹਿ ॥ ਏਕਸ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ, ਅਨੰਤ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਾਪਿ, ਏਕ ਭਗਵੰਤ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ, ਏਕ ਹਰਿ ਆਪਿ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ, ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਆਪਿ ॥ ਅਨਿਕ ਬਿਸਥਾਰ, ਏਕ ਤੇ ਭਏ ॥ ਏਕੁ ਅਰਾਧਿ, ਪਰਾਛਤ ਗਏ ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ, ਏਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਤਾ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਨਕ, ਇਕੁ ਜਾਤਾ॥੮॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਪਿ=(ਤੂੰ) ਜਪ। ਸਾਲਾਹਿ=ਵਡਿਆਈ ਕਰ। ਆਹਿ= ਚਾਹਨਾ ਕਰ। ਬਿਆਪਿ=ਵਿਆਪਕ। ਬਿਸਥਾਰ=ਖਿਲਾਰੇ। ਪਰਾਛਤ=ਪਾਪ। ਰਾਤਾ=ਰਚਿਆ। ਜਾਤਾ=ਜਾਣਿਆ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਪ ਅਤੇ) ਇਕੋ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰ। (ਉਸ) ਇਕੋ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ (ਅਤੇ) ਇਕੋ (ਦੀ ਅਪਣੇ) ਮਨ ਅੰਦਰ ਇਛਾ ਕਰ। ਇਕੋ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ, ਮਨ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਤਨ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਭਗਵੰਤ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ। ਇਕੋ ਇਕ (ਕੇਵਲ) ਇਕ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ (ਸਦਾ ਥਿਰ ਹੈ, ਉਹ) ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ (ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ) ਬਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਪਸਾਰੇ ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ (ਅਤੇ) ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਰੱਚ-ਮਿੱਚ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਮਾਲਕ) ਇਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।੮।੧੯।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ "ਇਹੁ ਧਨ ਸੰਚਹੁ ਹੋਵਹੁ ਭਗਵੰਤ" ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ, "ਇਹ ਬਿਖਿਆ ਦਿਨ ਚਾਰ ਛਿਅ, ਛਾਡਿ ਚਲਿਓ ਸਭ ਕੋਇ" ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਸਿਖਿਆ ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਤੀ ਹੈ:-

ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਸਿ ਤੇਰੈ ਧਨਾ ॥
ਤੂੰ ਕਿਆ ਲਪਟਾਵਹਿ ਮੂਰਖ ਮਨਾ ॥

ਹੇ ਇਆਣੇ ਮਨੁੱਖ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤੀ ਕਰ ਇਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਭਗਤ ਬਣੇਗਾ। ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਹੁ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉ। ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਡਰ ਤੇ ਦੁਖ ਨਸ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ ਦਸੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਣ ਦਾ ਉਪਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਦਸੇ ਹਨ:-

੧. **ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤੇਰੀ ਉਤਰਸਿ ਮੈਲੁ ॥**
ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਫੈਲੁ ॥

੨. **ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਪੂਰਨ ਅਬਿਨਾਸੀ,**
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਨਸੇ ਮਦ ਢੀਠੇ ॥

ਸੋ, ਸਾਰੀ ਬਰਕਤ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਰ ਭੂਤ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਛਾਰ ਰੂਪ ਹੈ:-

੧. **ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਦੁਨੀਆ ਛਾਰੁ ॥** [ਪੰਨਾ ੧੧੩੯

੨. **ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬਾਂਧੋ ਬਾਰੁ ॥**
ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸੂਨਾ ਘਰੁ ਬਾਰੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੧੮੭

੩. **ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਝੂਠਾ ਧਨੁ ਮਾਲੁ ॥** [ਪੰਨਾ ੧੯੭

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉ, ਸੁਣੋ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ-ਰਹਿਣੀ ਵੀ ਬਣਾਓ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਸ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖੋ, ਇਸ ਨਾਲ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਮਾਰੂ ਰੋਗ ਵੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਵਿਤਰ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਇਸ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮਨ-ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਰਖੀ ਹੈ:-

ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਮਨ ਲਾਇ ॥
ਮਨ ਬੰਛਤ ਨਾਨਕ ਫਲੁ ਪਾਇ ॥

ਅੰਤਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਉਤੇ ਜੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪੱਕੀ ਗੰਢ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ,
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ,
ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ=(ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ) ਭਟਕਦਿਆਂ, ਫਿਰਦਿਆਂ। ਪ੍ਰਭ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!। ਸਰਨਾਇ=ਸ਼ਰਨੀ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ) ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ (ਥੱਕ ਕੇ) ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਨਾਨਕ (ਦਾਸ) ਦੀ (ਇਹੋ) ਬੇਨਤੀ ਹੈ (ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ) ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਾ ਲਉ ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਜਾਚਕ ਜਨੁ, ਜਾਚੈ ਪ੍ਰਭ ਦਾਨੁ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਦੇਵਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਮਾਗਉ ਧੂਰਿ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮੇਰੀ ਸਰਧਾ ਪੂਰਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ, ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਹਿ ਧਿਆਵਉ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ, ਲਾਗੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਭਗਤਿ ਕਰਉ ਪ੍ਰਭ ਕੀ, ਨਤ ਨੀਤਿ॥ ਏਕ ਓਟ,ਏਕੋ ਆਧਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਸਾਰੁ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਂਗਉਂ, ਗਾਵਉਂ, ਧਿਆਵਉਂ, ਸਿਉਂ, ਕਰਉਂ, ਮਾਂਗੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਜਾਚਕ ਜਨੁ=ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਦਾਸ। ਜਾਚੈ=ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਮਾਗਉ=ਮੈਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਧਾ=ਭਰੋਸਾ, ਨਿਸਚਾ। ਗਾਵਉ=ਮੈਂ ਗਾਵਾਂ। ਨਿਤ ਨੀਤਿ=ਹਰ ਵੇਲੇ (ਰੋਜ਼)। ਮਾਗੈ=ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੁ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਤੱਤ ਵਸਤੂ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੁਹਾਡਾ) ਮੰਗਤਾ ਦਾਸ (ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ) ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਦਾਸ ਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਨਾਮ (ਦਾਨ ਵਜੋਂ) ਦਿਉ। ਹੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ! (ਮੈਂ) ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ (ਚਰਨ) ਧੂੜੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ (ਇਹ) ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਸਦਾ (ਆਪ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!

ਮੈਂ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਾਂ। (ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ (ਮੇਰੀ) ਪ੍ਰੀਤ ਲਗ ਜਾਏ (ਅਤੇ) ਹਰ ਰੋਜ (ਆਪ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। (ਮੈਨੂੰ) ਇਕੋ ਤੇਰੀ ਹੀ ਓਟ ਅਤੇ ਇਕੋ (ਤੇਰਾ ਹੀ) ਆਸਰਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾਨਕ (ਤੇਰਾ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਹੀ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਮੰਗਦਾ ਹੈ।੧।

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ, ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਵੈ, ਬਿਰਲਾ ਕੋਇ ॥ ਜਿਨ ਚਾਖਿਆ, ਸੇ ਜਨ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨੇ ॥ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ, ਨਹੀ ਡੋਲਾਨੇ ॥ ਸੁਭਰ ਭਰੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੰਗਿ ॥ ਉਪਜੈ ਚਾਉ, ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਪਰੇ ਸਰਨਿ, ਆਨ ਸਭ ਤਿਆਗਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸ, ਅਨਦਿਨੁ ਲਿਵਲਾਗਿ ॥ ਬਡਭਾਗੀ, ਜਪਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਾਂ, ਨਹੀਂ, ਬਡਭਾਗੀਂ।

ਫੁਟਕਲ: "ਸੁਭਰ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਸੁ-ਭਰ" ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦ੍ਰਿਸਟਿ=(ਕਿਰਪਾ) ਦੀ ਨਜ਼ਰ। ਚਾਖਿਆ=ਚਖਿਆ। ਤ੍ਰਿਪਤਾਨੇ=ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਏ। ਡੋਲਾਨੇ=ਡੋਲਦੇ। ਸੁਭਰ ਭਰੇ=ਨਕਾ ਨਕ ਭਰੇ ਹੋਏ। ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਨ ਸਭ=ਹੋਰ ਸਭ। ਨਾਮਿ ਰਤੇ=ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਣ ਨਾਲ।

ਅਰਥ: ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ (ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਆਦ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ (ਮਨੁੱਖ ਹੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ (ਨਾਮ ਰਸ) ਚਖਿਆ ਹੈ ਓਹ (ਜਨ) ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। (ਉਹ) ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਡੋਲਦੇ। (ਉਹ) ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਸ ਅਤੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਨਕੋ-ਨੱਕ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਅਜਿਹੇ) ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ) ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ) ਹੋਰ ਸਭ ਦੀ (ਸ਼ਰਣ) ਛਡ ਕੇ (ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ (ਨੂਰੀ ਜੋਤਿ ਦਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ (ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸੁਰਤਿ (ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਡੇਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜਣ ਨਾਲ (ਸੱਚਾ) ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੨।

ਸੇਵਕ ਕੀ ਮਨਸਾ, ਪੂਰੀ ਭਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਮਤਿ ਲਈ ॥ ਜਨ ਕਉ, ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇਓ ਦਇਆਲੁ ॥ ਸੇਵਕੁ ਕੀਨੋ, ਸਦਾ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ, ਮੁਕਤਿ ਜਨੁ ਭਇਆ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੂਖੁ, ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ ॥ ਇਛ ਪੁੰਨੀ, ਸਰਧਾ ਸਭ ਪੂਰੀ ॥ ਰਵਿ ਰਹਿਆ, ਸਦ ਸੰਗਿ ਹਜੂਰੀ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ, ਤਿਨਿ ਲੀਆ ਮਿਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਭਗਤੀ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਨਸਾ=ਦਿਲੀ ਖਾਹਿਸ਼, ਇਛਾ। ਨਿਹਾਲੁ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਬੰਧਨ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲ। ਮੁਕਤਿ=ਆਜ਼ਾਦ। ਪੁੰਨੀ=ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਰਧਾ=ਭਰੋਸਾ, ਨਿਸਚਾ। ਰਵਿ ਰਹਿਆ=ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ। ਹਜੂਰੀ=ਅੰਗ-ਸੰਗ। ਨਾਮਿ ਸਮਾਇ=ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਨਾਮ ਦਾ ਸਚਾ ਸੁਖ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ) ਸੇਵਕ ਦੀ ਦਿਲੀ-ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਸੇਵਕ ਨੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ) ਲਈ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਆਲ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹਾ) ਸੇਵਕ (ਮਾਇਕ) ਜੰਜਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ) ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦਾ ਦੁਖ, ਸੰਸਾ (ਦੂਰ ਹੋ) ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਦੀ) ਦਿਲੀ ਇਛਾ (ਅਤੇ) ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਵਿਆਪਕ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਦਾ ਹੀ (ਆਪਣੇ) ਨਾਲ (ਦਿੱਸਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚ (ਟਿਕਿਆ ਪਰਤੀਤ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ)। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਉਹ (ਸੇਵਕ) ਸੀ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ) ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ (ਸੇਵਕ ਦੀ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੩।

ਸੋ ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ, ਜਿ ਘਾਲ ਨ ਭਾਨੈ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ, ਜਿ ਕੀਆ ਜਾਨੈ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ, ਜਿਨਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦੀਆ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ, ਜਿ ਜੀਵਨ ਜੀਆ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ, ਜਿ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਕੋ ਬਿਰਲਾ ਲਾਖੈ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ, ਜਿ ਬਿਖੁ ਤੇ ਕਾਢੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਟੂਟਾ ਗਾਢੈ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ, ਤਤੁ ਇਹੈ ਬੁਝਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ, ਨਾਨਕ, ਜਨ ਧਿਆਇਆ ॥ ੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਘਾਲ=ਮਿਹਨਤ। ਨਾ ਭਾਨੈ=ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦਾ। ਜਾਨੈ=ਜਾਣਦਾ, ਯਾਦ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਜੀਆ=ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਲਾਖੈ=ਲਖਦਾ, ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਤਤੁ=ਅਸਲੀਅਤ। ਅਗਨਿ ਮਹਿ=(ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ) ਜਠਰ ਅਗਨੀ ਵਿਚ। ਬਿਖੁ ਤੇ ਕਾਢੈ=(ਮਾਇਆ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ) ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਬਚਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਢੈ=ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਤੁ=ਸਿਧਾਂਤ।

ਅਰਥ: ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਉਂ ਵਿਸਰ ਜਾਏ ਜਿਹੜਾ (ਜੀਵ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ) ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦਾ? ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਉਂ ਵਿਸਰ ਜਾਏ ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ) ਕੀਤਾ (ਕਰਮ) ਯਾਦ ਰਖਦਾ ਹੈ?। ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਉਂ ਵਿਸਰ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨੇ (ਜੀਆਂ ਨੂੰ) ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਤਾ ਹੈ? ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਉਂ ਵਿਸਰ ਜਾਏ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਉਂ ਵਿਸਰ ਜਾਏ ਜਿਹੜਾ ਕਿ (ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਜਠਰ) ਅਗਨੀ ਵਿਚ (ਸੇਕ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੇ) ਰਖਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ (ਇਹ ਗਲ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਕਿਉਂ ਵਿਸਰ ਜਾਏ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ? (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਵਿਛੁੜਿਆ ਹੋਇਆ (ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ?। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ) ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ।੪।

ਸਾਜਨ ਸੰਤ ਕਰਹੁ, ਇਹੁ ਕਾਮੁ ॥ ਆਨ ਤਿਆਗਿ, ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ, ਸੁਖੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ਆਪਿ ਜਪਹੁ, ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥ ਭਗਤਿ ਭਾਇ, ਤਰੀਐ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਭਗਤੀ, ਤਨੁ ਹੋਸੀ ਛਾਰੁ ॥ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ, ਸੂਖ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ॥ ਬੂਡਤ ਜਾਤ, ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥ ਸਗਲ ਦੂਖ ਕਾ, ਹੋਵਤ

ਨਾਸੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਗੁਨਤਾਸੁ ॥ ੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਾਜਨ=ਹੇ ਮਿੱਤਰ!। ਆਨ=ਹੋਰ। ਤਿਆਗਿ=ਛਡ ਕੇ। ਅਵਰਹ=ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ। ਭਗਤਿ ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨਾਲ। ਸੰਸਾਰੁ=ਭਵ ਸਾਗਰ। ਛਾਰੁ=ਸੁਆਹ। ਸਰਬ=ਸਾਰੀਆਂ। ਕਲਿਆਣ=ਮੁਕਤੀਆਂ। ਨਿਧਿ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਗੁਨਤਾਸੁ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਸਜਣ ਸੰਤ (ਜਨੋ !) ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਹੋਰ (ਸਾਰੇ ਕੰਮ) ਛਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੋ। (ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਾਮ) ਸਿਮਰ ਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। ਆਪ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪੋ (ਅਤੇ) ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਜਪਾਉ। ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ (ਸਾਗਰ) ਤੋਂ ਤਰੀਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ)। ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਕਤੀਆਂ (ਤੇ) ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ) ਡੁਬਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ (ਮਨੁੱਖ ਅਸਲੀ) ਟਿਕਾਣਾ (ਭਾਵ ਆਸਰਾ) ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪੋ (ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ) ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੫।

ਉਪਜੀ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਚਾਉ ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਇਹੀ ਸੁਆਉ ॥ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਪੇਖਿ ਦਰਸੁ, ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ, ਸਾਧ ਚਰਨ ਧੋਇ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਰੰਗੁ ॥ ਬਿਰਲਾ ਕੋਊ ਪਾਵੈ ਸੰਗੁ ॥ ਏਕ ਬਸਤੁ ਦੀਜੈ, ਕਰਿ ਮਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਲਇਆ ॥ ਤਾ ਕੀ ਉਪਮਾ, ਕਹੀ ਨਾ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਸਮਾਇ ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨੇਤ੍ਰਹੁਂ, ਜਨਾਂ, ਉਪਮਾਂ। **ਫੁਟਕਲ:** ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਪੇਖਿ ਦਰਸੁ ਮਗਰੋਂ ਬਿਸਰਾਮ ਦੇਣਾ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਪਜੀ=ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਪ੍ਰੀਤਿ=ਪਿਆਰ। ਸੁਆਉ=ਸੁਆਦ ਰਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ। ਨੇਤ੍ਰਹੁ=ਅਖਾਂ ਨਾਲ। ਦੇਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਬਿਗਸੈ=ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨਿ ਤਨਿ ਰੰਗੁ=ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰ। ਬਸਤੁ=(ਨਾਮ ਵਸਤੂ)। ਕਰਿ ਮਇਆ=ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ। ਉਪਮਾ=ਸਮਾਨਤਾ।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਸਜਣ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਪ੍ਰੀਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸ ਅਤੇ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਅੰਦਰ ਇਹੋ (ਭਾਵ ਨਾਮ) ਰਸ ਪਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ (ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ) ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ (ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਪਿਆਰ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ) ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕੋਈ (ਅਜਿਹੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ) ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਭਗਤ ਜਨ) ਇਹ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪਣੀ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਸਾਨੂੰ) ਇਕ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਵਸਤੂ ਦਿਉ (ਤਾਂ ਜੋ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਵਡਿਆਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।੬।

ਪ੍ਰਭ ਬਖਸੰਦ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ॥ ਭਗਤਿ ਵਛਲ, ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਅਨਾਥ ਨਾਥ, ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਪਾਲ ॥ ਸਰਬ ਘਟਾ, ਕਰਤ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ, ਕਾਰਣ ਕਰਤਾਰ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ॥ ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ, ਸੁ ਹੋਇ ਪੁਨੀਤ ॥ ਭਗਤਿ ਭਾਇ, ਲਾਵੈ ਮਨ ਹੀਤ॥ ਹਮ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰ, ਨੀਚ ਅਜਾਨ ॥ ਨਾਨਕ, ਤੁਮਰੀ ਸਰਨਿ, ਪੁਰਖ ਭਗਵਾਨ ॥ ੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਰਬ ਘਟਾ=ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ। ਬਖਸੰਦ=ਹੇ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ!। ਦੀਨ=ਗਰੀਬ। ਭਗਤਿ ਵਛਲ=ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਹੀਤ=ਹਿੱਤ, ਪਿਆਰ। ਅਨਾਥ ਨਾਥ=ਨਿਖਸਮਿਆਂ ਦੇ ਖਸਮ। ਕਰਤਾਰ=ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ। ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ=ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਪੁਨੀਤ= ਪਵਿੱਤਰ। ਭਗਤਿ ਭਾਇ=ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ। ਹੀਤ=ਹਿਤ। ਨਿਰਗੁਨੀਆਰ=ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨੀਚ=ਕਮੀਨੇ। ਅਜਾਨ=ਬੇਸਮਝ, ਇਆਣੇ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ! ਹੇ ਦੀਨਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਹੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਾਲਕ! ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਆਦਿ (ਸਤਿ) ਪੁਰਖ! ਹੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਤਾਰ! ਹੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ! ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ (ਜੀਵ

ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਪਿਆਰ (ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ) ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਅਸੀਂ (ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ) ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ, ਨੀਚ ਅਤੇ ਅਜਾਣ ਹਾਂ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ) ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ? (ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਲਵੋ ਜੀ)।੭।

ਸਰਬ ਬੈਕੁੰਠ, ਮੁਕਤਿ ਮੋਖ ਪਾਏ ॥ ਏਕ ਨਿਮਖ, ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਏ॥ ਅਨਿਕ ਰਾਜ, ਭੋਗ ਬਡਿਆਈ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਕਥਾ, ਮਨਿ ਭਾਈ ॥ ਬਹੁ ਭੋਜਨ, ਕਾਪਰ ਸੰਗੀਤ ॥ ਰਸਨਾ ਜਪਤੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨੀਤ ॥ ਭਲੀ ਸੁਕਰਨੀ, ਸੋਭਾ ਧਨਵੰਤ ॥ ਹਿਰਦੈ ਬਸੇ, ਪੂਰਨ ਗੁਰਮੰਤ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ, ਦੇਹੁ ਨਿਵਾਸ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ, ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸ ॥੮॥੨੦॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: "ਸੁਕਰਨੀ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਸੁ ਕਰਨੀ" ਪਦ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। "ਸੁ" ਅਗੇਤਰ ਪਦ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੈਕੁੰਠ=ਸੁਰਗ। ਮੋਖ=ਮੁਕਤੀ। ਭੋਗ=ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗ। ਭਾਈ=ਚੰਗੀ ਲਗੀ। ਕਾਪਰ ਸੰਗੀਤ=(ਸੰ: ਸੰਗ੍ਰਹੀਤ ਦਾ ਸੰਖੇਪ) ਕਪੜੇ ਇਕਠੇ (ਜਮ੍ਹਾਂ) ਕਰ ਲਏ। ਨੀਤ=ਨਿਤ, ਹਰ ਰੋਜ਼। ਸੁਕਰਨੀ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਾਗ। ਧਨਵੰਤ=ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ। ਗੁਰਮੰਤ=ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼।

ਅਰਥ: (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਇਕ ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ (ਵੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਲਵੇ (ਇਉਂ ਜਾਣੋਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ) ਸਾਰੇ ਸੁਰਗ, ਮੋਖ ਮੁਕਤੀਆਂ (ਆਦਿ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ) ਨਾਮ ਦੀ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀ ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਿਆਰ ਜਾਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ) ਮਾਨੋ ਬੇਅੰਤ ਰਾਜ, ਭੋਗ ਪਦਾਰਥ (ਅਤੇ) ਵਡਿਆਈ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਰਸਨਾ ਹਰ ਰੋਜ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪਦੀ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਮਾਨੋ) ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ, ਕਪੜੇ ਇਕਠੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। (ਜਿਸ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਮਾਨੋਂ) ਚੰਗੀ (ਜੀਵਨ ਰਹਿਣੀ) ਸੁਭ ਕਰਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਖਟ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਧਨਾਢ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਇਹ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਬਖਸ਼ੋ (ਜਿਥੋਂ) ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੮।੨੦।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਆਪਣੀ ਅਮਿਟ ਛਾਪ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਮਿਲੀ:-

ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭ੍ਰਮਿਆ, ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਦੂਖੁ ਪਾਇਆ॥
ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ਪਾਈ ਹੈ,
ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਹਰਿ ਰਾਇਆ॥ [ਪੰਨਾ ੨੦੭

ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਅਤੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਭਗਤੀ-ਦਾਨ ਲਈ ਝੋਲੀ ਅੱਡੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ "ਭਗਤਿ ਨਿਰਾਲੀ ਅਲਾਹ ਦੀ" ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਖਮ ਭਵਜਲ ਤੋਂ ਤਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਹੀ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ:-

ਸਾਜਨ ਸੰਤ, ਕਰਹੁ ਇਹੁ ਕਾਮੁ ॥
ਆਨ ਤਿਆਗਿ, ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥

ਨਾਮ ਧਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਖੇੜੇ ਦਾ ਟਿਕਾਅ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ "ਸੋ ਕਿਉ ਵਿਸਰੈ" ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਭੁਲਿਆ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੱਤ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਐਰੇ-ਗੈਰੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਦੇ ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀ ਧਰਮ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਭੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਰਬ ਬੈਕੁੰਠ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਕਤੀਆਂ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸਗਲ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਜਾਚਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਉਂ ਜੋਦੜੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:-

ਹਮ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰ ਨੀਚ ਅਜਾਨ ॥
ਨਾਨਕ, ਤੁਮਰੀ ਸਰਨਿ ਪੁਰਖ ਭਗਵਾਨ ॥

ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ

ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਬੈਕੁੰਠ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜ-ਭੋਗ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੀਵ ਸਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ:-

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਦੇਹੁ ਨਿਵਾਸ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸ॥

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸਰਗੁਨ ਨਿਰਗੁਨ ਨਿਰੰਕਾਰ,
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਆਪਿ ॥
ਆਪਨ ਕੀਆ ਨਾਨਕਾ
ਆਪੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਜਾਪਿ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਰਗੁਨ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਨਿਰਗੁਨ=ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ)। ਨਿਰੰਕਾਰੁ=ਨਿਰ ਅਕਾਰ। ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ=ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ, ਉਹ ਸਮਾਧੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ (ਸੰਕਲਪ) ਫੁਰਨਾ ਨ ਫੁਰੇ। ਫਿਰਿ ਜਾਪਿ=ਫਿਰ ਜਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਤ੍ਰਿੰਨ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਾਲਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ (ਉਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣਾ) ਜਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਜਬ ਅਕਾਰੁ, ਇਹੁ ਕਛੁ ਨ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਤਬ ਕਹ ਤੇ ਹੋਤਾ॥ ਜਬ, ਧਾਰੀ ਆਪਨ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਧਿ॥ ਤਬ, ਬੈਰ ਬਿਰੋਧ, ਕਿਸੁ ਸੰਗਿ ਕਮਾਤਿ ॥ ਜਬ, ਇਸ ਕਾ ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨ ਜਾਪਤ ॥ ਤਬ ਹਰਖ ਸੋਗ, ਕਹੁ ਕਿਸਹਿ ਬਿਆਪਤ॥ ਜਬ, ਆਪਨ ਆਪ, ਆਪਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥ ਤਬ, ਮੋਹ ਕਹਾ, ਕਿਸੁ ਹੋਵਤ ਭਰਮ ॥ ਆਪਨ ਖੇਲੁ, ਆਪਿ ਵਰਤੀਜਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਕਰਨੈਹਾਰੁ ਨ ਦੂਜਾ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ: ਕਹ। **ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ:** ਕਹਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਕਾਰੁ=ਵਜੂਦ, ਪਸਾਰਾ। ਨ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ=ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਪਾਪ=ਭੈੜਾ ਕੰਮ। ਪੁੰਨ=ਚੰਗੇ ਕੰਮ। ਬਿਰੋਧ=ਵਿਰੋਧਤਾ। ਕਹ ਤੇ=ਕਿਸ ਤੋਂ। ਬਰਨੁ=ਵਰਣ, ਰੰਗ। ਚਿਹਨੁ=ਨਿਸ਼ਾਨ। ਹਰਖ=ਖੁਸ਼ੀ। ਸੋਗ=ਗ਼ਮੀ। ਬਿਆਪਤ=ਵਿਆਪਦਾ, ਅਸਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਖੇਲੁ=ਜਗਤ ਦੀ ਖੇਡ, ਤਮਾਸ਼ਾ। ਵਰਤੀਜਾ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ=ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ।

ਅਰਥ: ਜਦੋਂ ਇਹ (ਜਗਤ ਅਤੇ ਜੀਆਂ ਦਾ) ਵਜੂਦ (ਤੇ ਹੋਰ ਪਸਾਰਾ ਆਦਿ) ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਦੋਂ ਪਾਪ ਪੁੰਨ (ਆਦਿ) ਕਿਸ (ਜੀਵ) ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ? ਜਦੋਂ (ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ) ਆਪਣੀ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਸੀ, ਤਦੋਂ (ਕੌਣ) ਕਿਸ਼ ਨਾਲ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਸੀ? ਜਦੋਂ ਇਸ (ਪਸਾਰੇ) ਦਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ, ਤਦੋਂ ਦਸੋ! ਖੁਸ਼ੀ (ਜਾਂ) ਚਿੰਤਾ ਕਿਸ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਦੀ ਸੀ? ਜਦੋਂ ਆਪੇ ਆਪ (ਕੇਵਲ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ਹੀ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਮੋਹ ਕਿਥੇ ਸੀ (ਅਤੇ) ਕਿਸ ਨੂੰ (ਮੋਹ ਦੇ) ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ? (ਸੋ), ਇਹ ਜਗਤ (ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ) ਆਪਣਾ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ (ਤੇ) ਆਪ ਹੀ (ਇਸ ਵਿਚ) ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਦੂਜਾ (ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਖੇਡ ਦੇ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧।

ਜਬ, ਹੋਵਤ ਪ੍ਰਭ ਕੇਵਲ ਧਨੀ ॥ ਤਬ, ਬੰਧ ਮੁਕਤਿ ਕਹੁ ਕਿਸ ਕਉ ਗਨੀ ॥ ਜਬ, ਏਕਹਿ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਪਾਰ॥ ਤਬ, ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਕਹੁ ਕਉਨ ਅਉਤਾਰ॥ ਜਬ, ਨਿਰਗੁਨ ਪ੍ਰਭ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ॥ ਤਬ, ਸਿਵ ਸਕਤਿ ਕਹਹੁ ਕਿਤੁ ਠਾਇ ॥ ਜਬ, ਆਪਹਿ ਆਪਿ, ਅਪਨੀ ਜੋਤਿ ਧਰੈ ॥ ਤਬ, ਕਵਨ ਨਿਡਰੁ, ਕਵਨ ਕਤ ਡਰੈ॥ ਆਪਨ ਚਲਿਤ, ਆਪਿ ਕਰਨੈਹਾਰ ॥ ਨਾਨਕ, ਠਾਕੁਰ, ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਠਾਂਇ। **ਫੁਟਕਲ:** "ਚਲਿਤ" ਨੂੰ "ਚਲਿੱਤ" ਪੜ੍ਹੋ, "ਚਲਤ" ਪੜਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। 'ਅਗਮ' ਨੂੰ 'ਅਗੰਮ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਧਨੀ=ਮਾਲਕ। ਬੰਧ=ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ, ਕੈਦ ਵਿਚ। ਮੁਕਤਿ=ਅਜ਼ਾਦ, ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ। ਗਨੀ=ਗਿਣੀ। ਅਗਮ=ਪਹੁੰਚ ਰਹਿਤ। ਅਪਾਰ=ਬੇਅੰਤ। ਅਉਤਾਰ=ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ। ਨਿਰਗੁਨ=ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਅਤੀਤ। ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ=ਸੁਤੇ ਸਿਧ। ਸਿਵ=ਜੀਵ। ਚਲਤਿ=ਕੌਤਕ। ਸਕਤਿ=ਸ਼ਕਤੀ, ਮਾਇਆ। ਕਿਤੁ ਠਾਇ=ਕਿਸ ਥਾਂ ਤੇ?।

ਅਰਥ: ਜਦੋਂ ਕੇਵਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਮਾਲਕ ਸੀ ਤਦੋਂ ਦਸੋ? ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ (ਤੇ) ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਿਸ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ? ਜਦੋਂ ਇਕੋ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ (ਜੋ) ਪਹੁੰਚ ਤੋ ਪਰੇ ਅਤੇ ਪਾਰ-ਰਹਤਿ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਦਸੋ? ਨਰਕ (ਅਤੇ) ਸੁਰਗ ਅੰਦਰ ਕਿਹੜਾ ਆਉਂਦਾ (ਜਾਂਦਾ) ਸੀ? ਜਦੋਂ ਨਿਰਗੁਨ ਪ੍ਰਭੂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਸੀ ਤਦੋਂ ਦਸੋ! ਜੀਵ ਤੇ ਮਾਇਆ ਕਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸਨ? ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੀ ਜੋਤ (ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਕੌਣ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਕੌਣ ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ ਡਰਦਾ ਸੀ। (ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਆਪਣੇ ਕੌਤਕ ਹਨ (ਅਤੇ) ਆਪ ਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ) ਮਾਲਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਤੇ) ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਬੇਅੰਤ) ਹੈ।੨।

ਅਬਿਨਾਸੀ, ਸੁਖ ਆਪਨ ਆਸਨ ॥ ਤਹ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਹੁ ਕਹਾ ਬਿਨਾਸਨ ॥ ਜਬ, ਪੂਰਨ ਕਰਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਤਬ, ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਕਹਹੁ ਕਿਸੁ ਹੋਇ॥ ਜਬ, ਅਬਿਗਤ ਅਗੋਚਰ, ਪ੍ਰਭ ਏਕਾ॥ ਤਬ, ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ, ਕਿਸੁ ਪੂਛਤ ਲੇਖਾ॥ ਜਬ, ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਅਗੋਚਰ ਅਗਾਧੇ ॥ ਤਬ, ਕਉਨ ਛੁਟੇ, ਕਉਨ ਬੰਧਨ ਬਾਧੇ ॥ ਆਪਨ ਆਪ, ਆਪ ਹੀ ਅਚਰਜਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਆਪਨ ਰੂਪ, ਆਪ ਹੀ ਉਪਰਜਾ ॥ ੩ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਹਾਂ। "ਅਬਿਗਤ" ਨੂੰ "ਅ-ਬਿਗਤ" ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 'ਅਵਿਅਕਤ' ਦਾ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਕ ਰੂਪ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਬਿਨਾਸੀ=ਮੌਤ ਰਹਿਤ। ਆਸਨ=ਤਖਤ, ਗੱਦੀ। ਬਿਨਾਸਨ=ਬਿਨਾਸ। ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ। ਅਬਿਗਤ=ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ। ਅਗੋਚਰ= ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਹਦ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ। ਉਪਰਜਾ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਬਣਾਇਆ। ਅਚਰਜਾ=ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਉਪਰਜਾ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ=ਧਰਮ

ਰਾਜ ਦੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਨਾਥ=ਮਾਲਕ। ਨਿਰੰਜਨ=ਮਾਇਆ ਰਹਿਤ। ਅਗਾਧੇ=ਅਥਾਹ। ਬੰਧਨ ਬਾਂਧੇ=ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬਝੇ ਹੋਏ।

ਅਰਥ: (ਜਦੋਂ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਆਸਣ (ਤੇ ਭਾਵ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਸੀ) ਦਸੋ! ਉਥੇ (ਜੀਆਂ ਦਾ) ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ (ਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ) ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਕਿਥੇ ਸੀ? ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਤਾ (ਆਪ ਹੀ) ਸੀ, ਦਸੋ ਤਦੋਂ ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਇਕੋ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸੀ ਤਦੋਂ ਚਿਤਰ ਗੁਪਤ (ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਮੁਨਸ਼ੀ) ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਪੁਛਦੇ ਸਨ? ਜਦੋਂ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਥਾਹ, ਮਾਲਕ (ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸੀ) ਤਦੋਂ ਕੌਣ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਕੌਣ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਬਝਦਾ ਸੀ? (ਉਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਆਪ (ਕੇਵਲ) ਆਪ ਹੀ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਸੀ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ (ਵੀ) ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।੩।

ਜਹ ਨਿਰਮਲ ਪੁਰਖੁ, ਪੁਰਖ ਪਤਿ ਹੋਤਾ ॥ ਤਹ, ਬਿਨੁ ਮੈਲੁ, ਕਹਹੁ ਕਿਆ ਧੋਤਾ ॥ ਜਹ, ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਰਬਾਹ॥ ਤਹ, ਕਉਨ ਕਉ ਮਾਨ, ਕਉਨ ਅਭਿਮਾਨ ॥ ਜਹ, ਸਰੂਪ ਕੇਵਲ ਜਗਦੀਸ ॥ ਤਹ, ਛਲ ਛਿਦ੍ਰ ਲਗਤ ਕਹੁ ਕੀਸ ॥ ਜਹ, ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਜੋਤਿ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਤਹ, ਕਿਸਹਿ ਭੂਖ ਕਵਨ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰੁ ॥ ੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਰਮਲ ਪੁਰਖੁ=ਪਵਿਤਰ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ। ਪੁਰਖ ਪਤਿ=ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਪਤੀ, ਮਾਲਕ। ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਰੰਕਾਰ=ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ, ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ। ਨਿਰਬਾਨ=ਨਿਰਲੇਪ। ਮਾਨ=ਆਦਰ। ਅਭਿਮਾਨ=ਨਿਰਾਦਰ। ਜਗਦੀਸ=ਜਗਤ ਦਾ ਈਸ਼ਵਰ। ਛਲ=ਧੋਖਾ, ਕਪਟ। ਛਿਦ੍ਰ=ਐਬ, ਊਣਤਾਈ। ਕੀਸ=ਕਿਸ ਨੂੰ। ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ=ਜੋਤਿ ਰੂਪ। ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ=ਰਜਿਆ ਹੋਇਆ। ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ=ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ। ਸੁਮਾਰੁ=ਅੰਤ।

ਅਰਥ : ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ (ਵਿਆਪਕ ਸਤਿ-) ਪੁਰਖ ਮੈਲ ਤੋਂ

ਰਹਿਤ ਸੀ ਉਥੇ (ਸਭ ਕੁਝ) ਬਿਨਾਂ ਮੈਲ ਤੋਂ ਸੀ, ਦਸੋ! (ਫਿਰ ਕੋਈ) ਕੀ ਧੋਂਦਾ ਸੀ? ਜਿਥੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਿਰਲੇਪ ਸੀ ਉਥੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਦਰ (ਅਤੇ) ਕਿਸ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ? ਜਿਥੇ ਕੇਵਲ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸੀ, ਦਸੋ! ਉਥੇ ਕਿਸ ਨੂੰ (ਕੋਈ) ਛਲ ਸਕਦਾ ਸੀ (ਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ) ਦੋਸ਼ ਲਗ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਜਿਥੇ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪਣੀ) ਜੋਤ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਭੁਖ (ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਰਜ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ) ਕਰਣ-ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਕਰਨਹਾਰ ਹੈ, (ਅਤੇ ਉਸ) ਕਰਤਾ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।੪।

ਜਬ, ਅਪਨੀ ਸੋਭਾ ਆਪਨ ਸੰਗਿ ਬਨਾਈ॥ ਤਬ, ਕਵਨ ਮਾਇ ਬਾਪ, ਮਿਤ੍ਰ ਸੁਤ ਭਾਈ॥ ਜਹ, ਸਰਬ ਕਲਾ ਆਪਹਿ ਪਰਬੀਨ॥ ਤਹ, ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕਹਾ ਕੋਊ ਚੀਨ॥ ਜਬ ਆਪਨ ਆਪੁ, ਆਪਿ ਉਰਿ ਧਾਰੈ॥ ਤਉ, ਸਗਨ ਅਪਸਗਨ ਕਹਾ ਬੀਚਾਰੈ॥ ਜਹ, ਆਪਨ ਊਚ, ਆਪਨ ਆਪਿ ਨੇਰਾ॥ ਤਹ, ਕਉਨੁ ਠਾਕੁਰੁ, ਕਉਨੁ ਕਹੀਐ ਚੇਰਾ॥ ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ, ਰਹੇ ਬਿਸਮਾਦ॥ ਨਾਨਕ, ਅਪਨੀ ਗਤਿ ਜਾਨਹੁ ਆਪਿ॥੫॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਹੰ, ਤਹੰ, ਕਹਾਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਸੋਭਾ=ਵਡਿਆਈ। ਸਰਬ ਕਲਾ=ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਸੁਤ=ਪੁਤਰ। ਪਰਬੀਨ=ਸਿਆਣਾ। ਚੀਨ=ਪਛਾਣਦਾ, ਵੀਚਾਰਦਾ ਸੀ। ਉਰਿ ਧਾਰੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਅਪਸਗਨ=ਭੈੜੇ ਸ਼ਗਨ। ਠਾਕੁਰੁ=ਸੁਆਮੀ। ਚੇਰਾ=ਚੇਲਾ, ਸੇਵਕ। ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ=ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਅਸਚਰਜ।

ਅਰਥ: ਜਦੋ(ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ) ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਾਈ, (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸੀ), ਤਦੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਕਿਹੜੇ ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਮਿੱਤਰ, ਪੁੱਤਰ, ਭਰਾ (ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ?)। ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ ਸੱਤਾ ਦਾ (ਮਾਲਕ) ਆਪ ਹੀ ਸਿਆਣਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਵੇਦਾਂ, ਕਤੇਬਾਂ (ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ) ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਪਛਾਣਦਾ-ਜਾਣਦਾ ਸੀ? ਜਦੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣਾ ਆਪਾ (ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ) ਟਿਕਾਈ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸ਼ਗਨ ਕਿਥੇ (ਕੋਈ) ਵਿਚਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਥੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਉਚਾ (ਵੱਡਾ) ਆਪ ਹੀ ਨੀਵਾਂ

ਹੋਵੇ, ਦਸੋ! ਉਥੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੇਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਲੀਲਾ ਵੇਖ ਕੇ) ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਅਸਚਰਜ (ਵਿਸਮਾਦ) ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ (ਤੁਸੀਂ) ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ।੫।

ਜਹ, ਅਛਲ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ ਸਮਾਇਆ ॥ ਊਹਾ, ਕਿਸਹਿ ਬਿਆਪਤ ਮਾਇਆ ॥ ਆਪਸ ਕਉ, ਆਪਹਿ ਆਦੇਸੁ ॥ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਕਾ, ਨਾਹੀ ਪਰਵੇਸ ॥ ਜਹ ਏਕਹਿ ਏਕ, ਏਕ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਤਹ ਕਉਨੁ ਅਚਿੰਤ, ਕਿਸੁ ਲਾਗੈ ਚਿੰਤਾ ॥ ਜਹ ਆਪਨ ਆਪੁ, ਆਪਿ ਪਤੀਆਰਾ ॥ ਤਹ ਕਉਨੁ ਕਥੈ, ਕਉਨੁ ਸੁਨਨੈਹਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਬੇਅੰਤ ਊਚ ਤੇ ਊਚਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਆਪਸ ਕਉ ਆਪਹਿ ਪਹੂਚਾ ॥ ੬ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ : ਜਹਾਂ, ਊਹਾਂ, ਤਿਹੁਂ, ਨਾਹੀਂ, ਤਹਾਂ। 'ਪਹੂਚਾ' ਨੂੰ 'ਪ-ਹੂਚਾ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। **ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ:** ਕਿਸਹਿ, ਆਪਹਿ, ਏਕਹਿ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਛਲ=ਨ ਛਲਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਅਛੇਦ=ਜੋ ਛੇਦਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਭੇਦ=ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸਮਾਇਆ=ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ। ਤਿਹੁ= ਤਿੰਨ। ਅਚਿੰਤ=ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ। ਪਤੀਆਰਾ=ਪਤਿਆਉਣ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸੁਨਨੈਹਾਰਾ=ਸਰੋਤਾ। ਪਹੂਚਾ=ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਿਆਪਤ= ਪੋਹ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਦੇਸ=ਨਮਸਕਾਰ।

ਅਰਥ: ਜਿਥੇ (ਭਾਵ ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਛਲ ਛੇਦ ਅਤੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ) ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਮਾਇਆ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੋਹ ਸਕਦੀ ਹੈ? (ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਥੇ ਇਕੋ ਹੀ ਇਕ (ਕੇਵਲ) ਇਕ ਭਗਵਾਨ (ਹੋਵੇ), (ਉਥੇ) ਕਿਹੜਾ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ (ਦੂਜਾ) ਕਿਹੜਾ ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਸੁਨਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਪ੍ਰਭੂ) ਬੜਾ ਹੀ ਬੇਅੰਤ, ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਤਕ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਪੜ ਸਕਦਾ)।੬।

ਜਹ, ਆਪਿ ਰਚਿਓ ਪਰਪੰਚੁ ਅਕਾਰੁ ॥ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਮਹਿ, ਕੀਨੋ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ, ਤਹ ਭਈ ਕਹਾਵਤ ॥ ਕੋਊ ਨਰਕ, ਕੋਊ ਸੁਰਗ ਬੰਛਾਵਤ ॥ ਆਲ ਜਾਲ, ਮਾਇਆ ਜੰਜਾਲ ॥ ਹਉਮੈ ਮੋਹ ਭਰਮ ਭੈ ਭਾਰ ॥ ਦੂਖ ਸੂਖ, ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਓ ਬਖ੍ਯ਼ਾਨ ॥ ਆਪਨ ਖੇਲੁ, ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ॥ ਖੇਲੁ ਸੰਕੋਚੈ, ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ ॥ ੭ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਿਹੁਂ, ਮਹਿਂ, ਤਹਂ, ਹਉਮੈਂ, ਜਹਂ।

ਫੁਟਕਲ: "ਬਖ੍ਯ਼ਾਨ" ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ "ਬਖਿਆਨ" ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਰਪੰਚੁ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰਾ (ਸੰਸਾਰ)। ਤਿਹੁ ਗੁਣ=ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ)। ਬਿਸਥਾਰੁ=ਖਿਲਾਰਾ, ਪਸਾਰਾ। ਕਹਾਵਤ=ਕਹਾਣੀ, ਗੱਲ। ਬੰਛਾਵਤ=ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ਆਲ=ਸੰਸਾਰ। ਜਾਲ=ਪਸਾਰਾ। ਜੰਜਾਲ=ਧੰਧੇ। ਸੰਕੋਚੈ=ਸਮੇਟਦਾ ਹੈ। ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ=ਆਦਰ ਨਿਰਾਦਰ। ਵਖਿਆਨ=ਭਾਸ਼ਨ, ਵਿਆਖਿਆ। ਖੇਲੁ=ਤਮਾਸ਼ਾ।

ਅਰਥ: ਜਿਥੇ ਆਪ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ) ਆਪ ਹੀ ਆਕਾਰ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ (ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ) ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਥੇ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ) ਪਾਪ, ਪੁੰਨ (ਕਰਮਾਂ) ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਚਲ ਪਈ (ਕਿ ਇਹ ਪਾਪ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪੁੰਨ ਹੈ)। (ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ) ਕੋਈ ਨਰਕਾਂ ਦਾ (ਭਾਗੀ ਬਣਿਆ) ਤੇ ਕੋਈ ਸੁਰਗਾਂ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ (ਹੋ ਗਿਆ)। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਧੰਧੇ (ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ)। ਮੈਂ-ਮੇਰੀ, ਮੋਹ, ਭਰਮ, ਭੁਲੇਖੇ ਡਰ ਦੇ ਭਾਰ (ਵਧਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ)। ਦੁਖ, ਸੁਖ, ਆਦਰ ਤੇ ਨਿਰਾਦਰ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ) ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ (ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ)। (ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਜਗਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਆਪਣਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ (ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ) ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ) ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਸਮੇਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਪਿਛੇ) ਇਕੋ (ਇਕ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ)।੭।

ਜਹ ਅਬਿਗਤੁ, ਭਗਤੁ ਤਹ ਆਪਿ ॥ ਜਹ ਪਸਰੈ ਪਾਸਾਰੁ, ਸੰਤ ਪਰਤਾਪਿ ॥ ਦੁਹੂ ਪਾਖ ਕਾ, ਆਪਹਿ ਧਨੀ ॥ ਉਨ ਕੀ ਸੋਭਾ, ਉਨਹੂ ਬਨੀ ॥ ਆਪਹਿ, ਕਉਤਕ ਕਰੈ, ਅਨਦ ਚੋਜ ॥ ਆਪਹਿ, ਰਸ ਭੋਗਨ, ਨਿਰਜੋਗ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਆਪਨ ਨਾਇ ਲਾਵੈ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਖੇਲ ਖਿਲਾਵੈ ॥ ਬੇਸੁਮਾਰ ਅਥਾਹ, ਅਗਨਤ ਅਤੋਲੈ ॥ ਜਿਉ ਬੁਲਾਵਹੁ, ਤਿਉ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਬੋਲੈ ॥ ੮ ॥ ੨੧ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਹਾਂ, ਤਹਾਂ, ਦੁਹੂੰ, ਉਨਹੂੰ, ਨਾਇੰ, ਜਿਉਂ, ਤਿਉਂ। "ਆਪਹਿ" ਨੂੰ "ਆਪਹਿਂ" ਪੜ੍ਹਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਫੁਟਕਲ: ਅ-ਬਿਗਤ, ਅ-ਗਨਤ, ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਬਿਗਤੁ=ਅਵਿਅਕਤ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਪਾਸਾਰੁ=ਖਿਲਾਰਾ। ਸੰਤ ਪਰਤਾਪਿ=ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾਸਤੇ। ਦੁਹੂ ਪਾਖ=ਦੋਵੇਂ ਪੱਖ (ਸਰਗੁਨ ਤੇ ਨਿਰਗੁਨ)। ਧਨੀ=ਮਾਲਕ। ਕਉਤਕ=ਖੇਡਾਂ। ਚੋਂ=ਤਮਾਸ਼ੇ। ਬਨੀ=ਫੱਬਦੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਜੋਗ=ਨਿਰਲੇਪ। ਨਾਇ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਅਥਾਹ=ਜਿਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨ ਲਭ ਸਕੇ। ਅਗਨਤ=ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਤੋਲੈ=ਤੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ: ਜਿਥੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੈ, ਉਥੇ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦਾ) ਭਗਤ ਹੈ। ਜਿਥੇ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ) ਖਿਲਾਰਾ ਖਿਲਾਰਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਮਾਨੋ ਆਪਣੇ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਲਈ (ਹੀ ਖਿਲਾਰਿਆ) ਹੈ। (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ) ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤਾਂ) ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਖਣੀ) ਸੋਭਦੀ ਹੈ (ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ)। (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਅਸਚਰਜ ਅਨੰਦਾਇਕ ਖੇਡਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਰਸਾਂ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਸੰਸਾਰਕ) ਖੇਡਾਂ ਖਿਡਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਬੇਅੰਤ, ਅਥਾਹ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਤੋਲਣ-ਨਾਪਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ!)

ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹੋ (ਤੁਹਾਡਾ)ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।੮।੨੧।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਨਿਰਗੁਣ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਇਕੋ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਕਈ ਰੂਪ ਹਨ। ਵਖ ਵਖ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਉਲੇਖ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਤ੍ਰੈ ਗਣਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ, ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਸਾਰਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਓਦੋਂ ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਸੀ? ਵੇਦਾਂਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਉਤੇ ਮਾਇਆ ਵਿਆਪੀ ਤਾਂ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਗਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਅਸੰਮਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਵਾਕ ਹਨ:-

ਜਹ, ਅਛਲ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ ਸਮਾਇਆ ॥
ਊਹਾ, ਕਿਸਹਿ ਬਿਆਪਤ ਮਾਇਆ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ, ਨਿਰਗੁਨ, ਸਰਗੁਨ ਅਤੇ ਸੁੰਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਹੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਖੇਡ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਛਡ ਕੇ ਅੰਤ ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਹੀ ਟਿਕਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਆਪਨ ਖੇਲੁ ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ॥ ਖੇਲੁ ਸੰਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ॥

"ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧੀ" ਬਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਔਖਿਆਈ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧੀ ਨਿਰੀ ਚੁੱਪ ਧਾਰਨ ਜਾਂ ਮੋਨੀ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ। "ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ, ਚਿੰਤ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਨਾ ਫੁਰੇ, ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸੇ ਨੂੰ "ਅਨਹਤ ਸੁੰਨ" ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ "ਜਬ ਆਕਾਰ ਇਹੁ ਕਛੁ ਨ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ" ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆਂ ਨਾ ਸੁਰਗ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਤਾਣਾ-ਪੇਟਾ ਸਭ ਕੁਝ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਕੜ ਨਾਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਸਿਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਲਕ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆਂ ਮਨ ਤਨ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:-

ੳ. ਦੂਖੁ ਨਹੀ ਸਭੁ ਸੁਖੁ ਹੀ ਹੈ ਰੇ, ਏਕੈ ਏਕੀ ਨੇਤੈ ॥[ਪੰਨਾ ੧੩੦੨
ਅ. ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੰਤਿਆ, ਕਛੁ ਨ ਕਹੈ ਜਮ ਕਾਲੁ ॥
ਨਾਨਕ, ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੁਖੀ ਹੋਏ ਅੰਤੇ ਮਿਲੈ ਗੋਪਾਲੁ॥ [ਪੰਨਾ ੪੫੭

ਸਲੋਕੁ ॥

ਜੀਅ ਜੰਤ ਕੇ ਠਾਕੁਰਾ, ਆਪੇ ਵਰਤਣਹਾਰ ॥
ਨਾਨਕ, ਏਕੋ ਪਸਰਿਆ, ਦੂਜਾ ਕਹ ਦ੍ਰਿਸਟਾਰ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਜੀਅ ਜੰਤ=ਜੀਵ ਜੰਤੂ, ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਜੀਵ, ਸਰਵ ਜੀਵ। ਠਾਕੁਰਾ=ਮਾਲਕਾ। ਪਸਰਿਆ=ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਵਰਤਣਹਾਰ=ਸਭ ਥਾਈਂ ਮੌਜੂਦ। ਦ੍ਰਿਸਟਾਰ=ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ: ਹੇ (ਸਾਰੇ) ਜੀਅ ਜੰਤਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾ! (ਤੂੰ) ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਵਿਚ) ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ (ਭਾਵ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ) ਹੈਂ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ) ਇਕੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ) ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਦੂਜਾ ਕਿਥੇ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ)।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਆਪਿ ਕਥੈ, ਆਪਿ ਸੁਨਨੈਹਾਰੁ ॥ ਆਪਹਿ ਏਕੁ, ਆਪਿ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ ॥ ਆਪਨੈ ਭਾਣੈ, ਲਏ ਸਮਾਏ ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਭਿੰਨ, ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ॥ ਆਪਨ ਸੂਤਿ, ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਪਰੋਇ ॥ ਜਾ ਕਉ, ਪ੍ਰਭੁ ਜੀਉ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ, ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਏ ॥ ਸੋ ਸਮਦਰਸੀ, ਤਤ ਕਾ ਬੇਤਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਜੇਤਾ ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ, ਤਾਂ, ਨਹੀਂ। 'ਜਾ ਕਉ' ਵਿਚ 'ਜਾ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਬਿੰਦੀ ਰਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਕਥੈ=ਬਿਆਨ ਕਰ। ਸੁਨਨੈਹਾਰ=ਸਰੋਤਾ। ਬਿਸਥਾਰੁ= ਅਨੇਕ ਰੂਪ। ਸਮਾਏ=ਲੈਅ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਿੰਨ=ਵਖਰਾ। ਸੂਤਿ=(ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਸੂਤਰ ਵਿਚ। ਬੁਝਾਏ=ਸਮਝਾ ਦੇਵੇ। ਆਪਹਿ=ਆਪ ਹੀ। ਸਮਦਰਸੀ=ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ। ਬੇਤਾ=ਗਿਆਨੀ, ਜਾਣੂ। ਜੇਤਾ=ਜਿਤਣ ਵਾਲਾ, ਜੇਤੂ।

ਅਰਥ : (ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਅਨੇਕ

(ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਪਸਰ ਰਿਹਾ) ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਮਰਜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਵਖਰਾ (ਭਾਵ ਤੁਹਾਡੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਤੁਸੀਂ) ਆਪਣੇ (ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ) ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪਰੋ (ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਸਮਝਾ ਦੇਵੇ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਸਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ (ਅਤੇ) ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਜੇਤੂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਜੀਅ ਜੰਤ੍ਰ ਸਭ, ਤਾ ਕੈ ਹਾਥ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ, ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥੁ॥ ਜਿਸੁ ਰਾਖੈ, ਤਿਸੁ ਕੋਇ ਨ ਮਾਰੈ॥ ਸੋ ਮੂਆ, ਜਿਸੁ ਮਨਹੁ ਬਿਸਾਰੈ ॥ ਤਿਸੁ ਤਜਿ, ਅਵਰ ਕਹਾ ਕੋ ਜਾਇ॥ ਸਭ ਸਿਰਿ, ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਇ ॥ ਜੀਅ ਕੀ ਜੁਗਤਿ, ਜਾ ਕੈ ਸਭ ਹਾਥਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ, ਜਾਨਹੁ ਸਾਥਿ ॥ ਗੁਨ ਨਿਧਾਨ, ਬੇਅੰਤ ਅਪਾਰ ॥ ਨਾਨਕ, ਦਾਸ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ॥੨॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਨਹੁਂ, ਕਹਾਂ, ਜਾਨਹੁਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਤਾ ਕੈ, ਜਾ ਕੈ' ਨੂੰ 'ਤਾਂ ਕੈ, ਜਾਂ ਕੈ' ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਬਚਨ ਪੜਨਾਂਵ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਹਾਥ=ਵਸ ਵਿਚ। ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥੁ=ਨਿਖਸਮਿਆਂ ਦਾ ਖਸਮ। ਮਨਹੁ=ਮਨ ਤੋਂ। ਤਜਿ=ਛਡ ਕੇ। ਅਵਰ=ਹੋਰ। ਕਹਾ=ਕਿਥੇ। ਕੋ=ਕੋਈ। ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਇ=ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਾਜਾ। ਦਾਸ=(ਬਹੁ ਵਚਨ)। ਜੁਗਤਿ=ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ। ਹਾਥਿ=ਹਥ ਵਿਚ, ਵਸ ਵਿਚ। ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ=ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ। ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ: (ਜਿਤਨੇ) ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਹਨ, ਸਾਰੇ (ਹੀ) ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹਨ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀਨਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ (ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ) ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ (ਸਮਝੋ) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ)

ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ਕੋਈ ਜਾਵੇ (ਕਿਉਂਕਿ) ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ (ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਇਕੋ ਰਾਜਾ (ਭਾਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਹੈ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਾਲਕ) ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ (ਜੀਵਨ) ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ (ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਸਮੇਂ) ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਮਝੋ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ (ਅਤੇ), ਅਪਾਰ ਹੈ, (ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਦੇ) ਦਾਸ (ਉਸ ਤੋਂ) ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੨।

ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ, ਦਇਆਲ ॥ ਸਭ ਊਪਰਿ ਹੋਵਤ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਅਪਨੇ ਕਰਤਬ, ਜਾਨੈ ਆਪਿ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਰਹਿਓ ਬਿਆਪਿ ॥ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਜੀਅਨ, ਬਹੁ ਭਾਤਿ ॥ ਜੋ ਜੋ ਰਚਿਓ, ਸੁ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਤਿ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ, ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ਮਨ ਅੰਤਰਿ, ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ॥ ਕਰਨਹਾਰੁ, ਨਾਨਕ, ਇਕੁ ਜਾਨਿਆ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਭਾਂਤਿ, ਕਰਹਿਂ। **ਨੋਟ:** ਫ.ਸ., ਸੰ.ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਦਰਪਣ ਵਿਚ 'ਪੂਰਨ' ਸਰੂਪ ਦਰਜ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵਿਚ 'ਪੂਰਨਿ' ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ=ਪਰੀ ਪੂਰਨ। ਕਰਤਬ=ਕੰਮ, ਖੇਲ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਬਿਆਪਿ=ਵਿਆਪਕ, ਮੌਜੂਦ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ=ਪਾਲਨ ਪੋਸਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਿਸਹਿ=ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ। ਧਿਆਤਿ= ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ। ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ=ਭਰੋਸਾ। ਕਰਨਹਾਰੁ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ। ਬਹੁ ਭਾਤਿ=ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ: (ਉਹ) ਦਇਆਲੂ (ਪਿਤਾ ਸਭ ਥਾਂ) ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੈ (ਅਤੇ) ਸਭ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪ (ਹੀ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਅੰਦਰ ਦੀ (ਅਵਸਥਾ) ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਪਾਸੇ) ਮੌਜੂਦ ਹੈ। (ਉਹ) ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਲਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਜੋ (ਵੀ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਭਗਤ ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ (ਉਸ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੇ) ਆਪਣੇ

ਮਨ ਅੰਦਰ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ) ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ) ਕਰਨਹਾਰ ਇਕ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ) ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।੩।

ਜਨੁ ਲਾਗਾ, ਹਰਿ ਏਕੈ ਨਾਇ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ, ਨ ਬਿਰਥੀ ਜਾਇ ॥ ਸੇਵਕ ਕਉ, ਸੇਵਾ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ, ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈ ॥ ਇਸ ਤੇ ਊਪਰਿ, ਨਹੀ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਸਿਆ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਬੰਧਨ ਤੋਰਿ, ਭਏ ਨਿਰਵੈਰੁ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਪੂਜਹਿ, ਗੁਰ ਕੇ ਪੈਰੁ ॥ ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ, ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ॥ ਨਾਨਕ, ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ॥੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਇਂ, ਨਹੀਂ, ਪੂਜਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** "ਆਪਹਿ" ਨੂੰ "ਆਪਹਿਂ" ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਾਇ=ਨਾਮ ਵਿਚ। ਬਿਰਥੀ=ਨਿਸਫਲ। ਪਰਮਪਦੁ=ਮਨ ਦੀ ਉਚੀ ਤੋਂ ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੁਰੀਆ ਪਦ। ਨਿਰੰਕਾਰੁ=ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬੰਧਨ=(ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ) ਬੰਧਨ, ਫਾਹੇ। ਆਪਹਿ=ਆਪ ਹੀ। ਅਨਦਿਨ=ਦਿਨ ਰਾਤ। ਪੂਜਹਿ=ਪੂਜਦੇ, ਪਰਸਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਦਾਸ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ) ਉਸ ਦੀ ਆਸ (ਕਦੇ) ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ (ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ (ਕਿਉਕਿ ਉਸ ਮਾਲਕ) ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਪਰਮ-ਪਦਵੀ ਪਾਈਦੀ ਹੈ। (ਪਰਮ-ਪਦਵੀ ਵਾਲੇ) ਪੁਰਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਇਕੋ) ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾ ਲਈ) ਇਸ ਤੋਂ ਉਤੇ (ਹੋਰ ਕੋਈ ਤੱਤ) ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਅਜਿਹੇ ਜਨ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਕੇ ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਅਤੇ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਸਮੇਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਪੂਜਦੇ (ਪਰਸਦੇ) ਹਨ। (ਉਹ) ਇਸ (ਮਾਤ) ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖੀ ਹਨ (ਅਤੇ) ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖ਼ੀ (ਰਹਿੰਦੇ) ਹਨ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੇਵਕ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲਏ ਹਨ।੪।

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ, ਕਰਹੁ ਅਨੰਦ ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ, ਪ੍ਰਭ ਪਰਮਾਨੰਦ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਤਤੁ, ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਕਾ ਕਰਹੁ ਉਧਾਰੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ, ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਤਰਨ ਕਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ॥ ਆਠ ਪਹਰ, ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਹੁ ਨੇਰਾ ॥ ਮਿਟੈ ਅਗਿਆਨੁ, ਬਿਨਸੈ ਅੰਧੇਰਾ ॥ ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ, ਹਿਰਦੈ ਬਸਾਵਹੁ ॥ ਮਨ ਇਛੇ, ਨਾਨਕ, ਫਲ ਪਾਵਹੁ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਪਰਮਾਨੰਦ=ਵੱਡੇ ਅਨੰਦ ਵਾਲਾ ਵਾਲਾ। ਤਤੁ=ਅਸਲੀਅਤ। ਦੁਲਭ=ਔਖੀ ਲੱਭਣ ਵਾਲੀ। ਉਧਾਰ=ਸਫਲ। ਸੁਆਉ=ਸਾਧਨ, ਵਸੀਲਾ। ਅੰਧੇਰਾ=ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ। ਮਨ ਇਛੇ=ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਅਨੰਦ ਕਰੋ (ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਮਾਣੋ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ?) ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ (ਪਿਤਾ ਦੇ) ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਤੱਤ ਰੂਪ ਹੈ, (ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਦਾ) ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ। ਇਸ (ਪ੍ਰਕਾਰ) ਦੁਰਲਭ ਦੇਹੀ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਲਉ। ਹਰੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਵਸਾਓ। ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ (ਸਰੀਰ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ (ਇਕ ਸੌਖਾ) ਸਾਧਨ ਹੈ। (ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ) ਅਠੇ ਪਹਿਰ (ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ (ਭਾਵ ਅੰਗ-ਸੰਗ) ਵੇਖੋ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚੋਂ) ਅਗਿਆਨ (ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਕੇ (ਆਪਣੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਓ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਨ-ਚਿੰਦੇ (ਸਗਲੇ) ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੋ।੫।

ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਦੁਇ, ਲੇਹ ਸਵਾਰਿ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ, ਅੰਤਰਿ ਉਰਿ ਧਾਰਿ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ, ਪੂਰੀ ਦੀਖਿਆ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਬਸੈ, ਤਿਸੁ ਸਾਚੁ ਪਰੀਖਿਆ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ, ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ, ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ, ਮਨ ਤੇ ਭਉ ਜਾਇ ॥ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰੁ ਕਰਹੁ, ਵਾਪਾਰੀ ॥ ਦਰਗਹ ਨਿਬਹੈ ਖੇਪ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਏਕਾ ਟੇਕ ਰਖਹੁ, ਮਨ ਮਾਹਿ॥ ਨਾਨਕ, ਬਹੁਰਿ ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿੰ, ਆਵਹਿੰ, ਜਾਹਿੰ।

ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ। ਮਨਿ ਤਨਿ=ਮਨ ਕਰਕੇ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ। ਲਿਵ=ਸਚਾ ਪਿਆਰ। ਦੀਖਿਆ=ਸਿਖਿਆ। ਪਰੀਖਿਆ=ਪਰਖ। ਖੇਪ=ਪੂੰਜੀ। ਨਿਬਹੈ=ਤੋੜ ਅਪੜ ਜਾਏ। ਟੇਕ=ਆਸਰਾ। ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ=ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚਕਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ!) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਪਵਿਤਰ) ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ (ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਦਿਤੀ ਇਹ) ਮੁਕੰਮਲ ਸਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਇਹ ਦੀਖਿਆ-ਸਿਖਿਆ) ਵਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਚ ਰੂਪ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਪਰਖ (ਪਛਾਣ) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਮਨ ਕਰਕੇ, ਤਨ ਕਰਕੇ (ਅਤੇ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ (ਭਾਵ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਜਪੋ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ) ਮਨ ਤੋਂ (ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਦੁਖ ਦਰਦ ਤੇ ਡਰ (ਦੂਰ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ (ਜੀਵ ਰੂਪੀ) ਵਪਾਰੀ! ਸਚ ਰੂਪ (ਰਾਸ ਬਣਾ ਕੇ) ਵਣਜ ਵਾਪਾਰ ਕਰੋ (ਤਾਂ ਜੋ ਰੱਬੀ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ (ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਵਣਜੀ ਹੋਈ) ਪੂੰਜੀ ਤੋੜ ਅਪੜ ਜਾਏ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਟੇਕ ਰਖੋ। (ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਇਕ ਟੇਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹ) ਮੁੜ ਕੇ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ) ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੬।

ਤਿਸ ਤੇ ਦੂਰਿ, ਕਹਾ ਕੋ ਜਾਇ ॥ ਉਬਰੈ, ਰਾਖਨਹਾਰੁ ਧਿਆਇ ॥ ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ, ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ, ਪ੍ਰਾਣੀ ਛੁਟੈ ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖੈ, ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ਦੂਖ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ, ਮਨਿ ਹੋਵਤ ਸੂਖ ॥ ਚਿੰਤਾ ਜਾਇ, ਮਿਟੈ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ, ਕੋਇ ਨ ਪਹੁਚਨਹਾਰੁ ॥ ਸਿਰ ਊਪਰਿ, ਠਾਢਾ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਕਹਾਂ, ਨਾਹੀਂ। **ਫੁਟਕਲ:** "ਠਾਢਾ" ਨੂੰ "ਠਾਂਢਾ" ਉਚਾਰਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਧਰੈ=ਬਚਦਾ ਹੈ। ਛੁਟੈ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚਕਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਹੁਚਨਹਾਰੁ=ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਠਾਢਾ=ਖੜਾ। ਸੂਰਾ=ਸੂਰਮਾ, ਮਹਾਂਬਲੀ।

ਅਰਥ: ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ (ਜੀਵ) ਕਿਥੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਜੀਵ) ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਹੀ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਨਿਰਭਉ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ) ਸਾਰ੍ਹਾ ਡਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਫਿਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ (ਹੋਣ) ਤੇ (ਹੀ) ਜੀਵ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਕੋਈ) ਦੁਖ ਨਹੀ ਪੋਂਹ ਸਕਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ) ਨਾਮ ਜਪਿਆਂ ਮਨ ਵਿਚ (ਸਦੀਵੀ) ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮਨ ਵਿਚੋਂ) ਚਿੰਤਾ (ਦੂਰ ਹੋ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਫਿਰ) ਉਸ ਜਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਸਿਰ ਉੜੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਗੁਰੂ (ਰਾਖਾ ਬਣ ਕੇ) ਖੜਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੭।

ਮਤਿ ਪੂਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਾ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ॥ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ, ਉਧਰਤ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਾ ਕੇ, ਅਨੂਪ ॥ ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ, ਸੁੰਦਰ ਹਰਿ ਰੂਪ ॥ ਧੰਨੁ ਸੇਵਾ, ਸੇਵਕੁ ਪਰਵਾਨੁ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਬਸੈ, ਸੁ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ, ਨ ਆਵਤ ਕਾਲੁ॥ ਅਮਰ ਭਏ, ਅਮਰਾ ਪਦੁ ਪਾਇਆ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ, ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥੮॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਮਤਿ=ਅਕਲ, ਸਮਝ। ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਨਜ਼ਰ। ਉਧਰਤ=ਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੂਪ=ਅਤੀ ਸੋਹਣੇ, ਬੇਮਿਸਾਲ। ਸਫਲ=ਫਲ ਸਹਿਤ। ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਧਾਨ=ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੁਰਖ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਾਲੁ=ਮੌਤ। ਅਮਰ ਭਏ=ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਅਮਰਾ ਪਦੁ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪੂਰਨ ਦਰਜਾ (ਪਦਵੀ)।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੀ) ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਵਰਸਦਾ ਹੈ)। (ਉਸ ਗੁਰੂ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਜਗਤ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਕਮਲ (ਸਰੀਖੇ ਅਤੀ ਸੁਹਣੇ) ਚਰਨ ਹਨ ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ-ਰੂਪ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ) ਦੀਦਾਰ ਸਫਲ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ (ਸਤਿ) ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹੈ, (ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ) ਧੰਨ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ (ਦਰਗਹ ਵਿਚ) ਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਉਹ (ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮੌਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਉਹ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।੮।੨੨।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਹੀ ਜਲਵਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਰਤੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰਤਬ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਰਣਹਾਰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਉਸ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੀਖਿਆ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਵਣਜ ਕਰਨ ਦੀ ਇਉਂ ਸੇਧ ਦਿਤੀ ਹੈ:-

ਸਚ ਵਾਪਾਰੁ ਕਰਹੁ ਵਾਪਾਰੀ ॥ ਦਰਗਹ ਨਿਬਹੈ ਖੇਪ ਤੁਮਾਰੀ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਰਹੋ, ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਰਹੋ, ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ, "ਸਿਰਿ ਊਪਰਿ ਠਾਢਾ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ" ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰਖੋ, ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਵੋ, ਹੁਕਮ ਬੁਝੋ, ਇਸ ਨਾਲ ਹਲਤ ਪਲਤ ਦੋਵੇਂ ਸੁਹੇਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਉਤਮ ਵਾਪਾਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਵਾਗਵਨ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ-ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਅਮਰ-ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ,
ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰ ਬਿਨਾਸੁ ॥

ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੰਤ ਭੇਟਿਆ,
ਨਾਨਕ, ਮਨਿ ਪਰਗਾਸੁ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਗਿਆਨ=ਗਿਆਨ ਦਾ, ਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ। ਗੁਰਿ=ਗੁਰੂ ਨੇ। ਬਿਨਾਸੁ=ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਜਨ=ਸੁਰਮਾ। ਸੰਤ=(ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਕਾਰਕ)। ਭੇਟਿਆ=ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ। ਪਰਗਾਸੁ=ਚਾਨਣ।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਗਿਆਨ (ਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦਾ ਸੁਰਮਾ (ਪਾ) ਦਿਤਾ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਜੋ) ਸੰਤ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, (ਉਸ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਰਬੀ-ਜੋਤਿ ਦਾ) ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਸੰਤ ਸੰਗਿ, ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਡੀਠਾ ॥ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ ॥ ਸਗਲ ਸਮਿਗ੍ਰੀ, ਏਕਸੁ ਘਟ ਮਾਹਿ ॥ ਅਨਿਕ ਰੰਗ, ਨਾਨਾ ਦ੍ਰਿਸਟਾਹਿ ॥ ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ, ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥ ਦੇਹੀ ਮਹਿ, ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ॥ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ, ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ, ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ, ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਖਾਏ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਸੋਝੀ ਪਾਏ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿਂ, ਦ੍ਰਿਸਟਾਹਿਂ, ਨਉਂ, ਮਹਿਂ, ਤਹਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਦ੍ਰਿਸਟਾਹਿ=ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ=ਟਿਕਾਣਾ। ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ=ਉਥੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦ। ਸੰਤ ਸੰਗਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ। ਅੰਤਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਘਟ=ਹਿਰਦਾ। ਅਨਿਕ=ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ। ਨਉ ਨਿਧਿ=ਨੌ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ=ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ। ਅਚਰਜ=ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ) ਸੰਤ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਿਆ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸ ਨੂੰ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੰਗ, ਨਾਨਾ (ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਜੋ) ਦਿਸਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ

ਹੋਰ) ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਇਕੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ (ਜੋ) ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ (ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ)। ਇਸ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਉਥੇ (ਭਾਵ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰ ਹੀ) ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ (ਵਜਦੇ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)। (ਉਸ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦਾ) ਅਸਚਰਜ (ਅਨੰਦ) ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ) ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਆਪ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ) ਉਸ ਜਨ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਵੇਖਣ ਤੇ ਮਾਣਨ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।੧।

ਸੋ ਅੰਤਰਿ, ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ ॥ ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ, ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ ॥ ਸਰਬ ਲੋਕ, ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ, ਤੈਸਾ ਕਰਮੁ ॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ ॥ ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ, ਦਹਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਭਿੰਨ, ਨਹੀ ਕੋ ਠਾਉ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਨਕ, ਸੁਖੁ ਪਾਉ ॥ ੨ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿਂ, ਸਮਾਹਿਂ, ਨਹੀਂ, ਠਾਉਂ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੰਤ=ਬੇਅੰਤ । ਬਿਆਪਿ=ਵਿਆਪਿਆ ਹੋਇਆ । ਧਰਨਿ=ਧਰਤੀ। ਪਇਆਲ=ਪਾਤਾਲ। ਸਰਬ ਲੋਕ=ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਨਿ=ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ। ਤਿਨਿ=ਤ੍ਰਿਣ ਘਾਹ ਵਿਚ। ਪਰਬਤਿ=ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ। ਬੈਸੰਤਰ=ਅਗਨੀ। ਕੁੰਟ=ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ। ਸਮਾਹਿ=ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਿੰਨ=ਵਖਰਾ। ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਉਹ ਬੇਅੰਤ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹਰੇਕ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਹਰ (ਪਸਾਰੇ) ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ। (ਉਹ) ਭਗਵਾਨ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ (ਮੌਜੂਦ ਹੈ)। ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ (ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭ ਦੀ) ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ) ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਘਾਹ ਦੇ ਤੀਲਿਆਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ) ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ

ਵਿਆਪਕ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ (ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅਗ ਵਿਚ, ਚਾਰ ਕੁੰਟਾਂ, ਦਸ਼ਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਲ (ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਉਹੀ) ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਕੋਈ ਵਖਰੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਸੱਚਾ) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ।੨।

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਮਹਿ ਦੇਖੁ ॥ ਸਸੀਅਰ ਸੂਰ ਨਖ੍ਯ੍ਤ੍ਰ ਮਹਿ, ਏਕ ॥ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਭ ਕੀ, ਸਭੁ ਕੋ ਬੋਲੈ ॥ ਆਪਿ ਅਡੋਲੁ, ਨ ਕਬਹੂ ਡੋਲੈ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਕਰਿ ਖੇਲੈ ਖੇਲ ॥ ਮੋਲਿ ਨ ਪਾਈਐ, ਗੁਣਹ ਅਮੋਲ ॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਮਹਿ, ਜਾ ਕੀ ਜੋਤਿ ॥ ਧਾਰਿ ਰਹਿਓ ਸੁਆਮੀ, ਓਤਿ ਪੋਤਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ, ਭਰਮ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਨ ਮਹਿ, ਏਹੁ ਬਿਸਾਸੁ॥੩॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ, ਕਬਹੂੰ, ਗੁਣਹਂ। **ਫੁਟਕਲ:** 'ਨਖ੍ਯ੍ਤ੍ਰ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਨਖਿਅੜ੍ਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਬੇਦ=ਚਾਰ ਵੇਦ;। ਪੁਰਾਨ=੧੮ ਪੁਰਾਨ। ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ=੨੭ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ। ਸਸੀਅਰ=ਚੰਦ। ਸੂਰ=ਸੂਰਜ। ਨਖ੍ਯ੍ਤ੍ਰ=ਤਾਰੇ। ਬਾਣੀ=ਬੋਲੀ। ਅਡੋਲ=ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸਰਬ ਕਲਾ=ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਖੇਲ=(ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਦੀ) ਖੇਡ। ਅਮੋਲ=ਮੁਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਧਾਰ=ਆਸਰਾ। ਓਤਿ ਪੋਤਿ=ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ) ਵੇਖ। ਚੰਨ, ਸੂਰਜ, ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ (ਵੀ) ਇਕ (ਰਬੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਹੀ ਦੀਦਾਰ ਕਰ)। ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ (ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ) ਬਾਣੀ (ਬੋਲੀ) ਬੋਲਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਦੇ ਭੀ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ। (ਉਹ) ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ (ਪੈਦਾ) ਕਰਕੇ (ਆਪ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ) ਅਮੋਲਕ ਗੁਣਾ ਦਾ (ਦਾਤਾ ਹੈ) ਕਿਸੇ ਮੁਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ (ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ (ਭਾਵ ਜੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ) ਮਾਲਕ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ (ਆਪਣੀ ਚੇਤਨ ਸਤਾ) ਟਿਕਾ ਕੇ (ਸਭ ਨੂੰ ਆਸਰਾ

ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਭਰਮ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ) ਅੰਦਰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਬੱਝ ਗਿਆ ਹੈ (ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ)।੩।

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪੇਖਨੁ, ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ, ਸਭਿ ਧਰਮ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਸੁਨਹਿ ਸੁਭ ਬਚਨ॥ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਰਚਨ ॥ ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ, ਤਿਸ ਕੀ ਇਹ ਰਹਤ ॥ ਸਤਿ ਬਚਨ, ਸਾਧੂ ਸਭਿ ਕਹਤ॥ ਜੋ ਜੋ ਹੋਇ, ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਮਾਨੈ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰੁ ਪ੍ਰਭੁ, ਜਾਨੈ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਸੇ, ਬਾਹਰਿ ਭੀ ਓਹੀ ॥ ਨਾਨਕ, ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਸਭ ਮੋਹੀ ॥ ੪ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਨਾਂ, ਸੁਨਹਿਂ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੇਖਨੁ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ। ਧਰਮ=ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸੂਲ। ਸੁਭ ਬਚਨ=ਪਵਿਤਰ ਕਲਾਮ। ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ=ਹਰ ਥਾਂ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ਰਹਤ=ਰਹਿਣੀ, ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ। ਰਚਨ=ਰਚਦੇ (ਲੀਨ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੇਖਨੁ=ਵੇਖਣ, ਦਰਸ਼ਨ।

ਅਰਥ: ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਵੇਖਣਾ (ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ) ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ (ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ) ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ (ਵੇਖਦੇ ਹਨ)। (ਅਜਿਹੇ) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ (ਭਾਵ ਸਮਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ਸੰਤ ਜਨ (ਸਦਾ ਹੀ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਚਨ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। (ਉਹ) ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਰਾਮ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨਾਲ (ਹੀ) ਰਚੇ (ਜੁੜੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ, ਓਸ (ਸੰਤ ਜਨ) ਦੀ ਇਹ ਰਹਿਣੀ-ਰਹਿਤ (ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਉਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ ਲੋਕ ਸਤਿ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, (ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ)। ਜੋ ਜੋ (ਵੀ ਕੌਤਕ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ) ਸੁਖ ਰੂਪ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਕਿ) ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪ ਹੀ) ਹੈ। (ਸਭ ਜੀਆਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ) ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਬਾਹਰ ਵੀ ਉਹੀ (ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ) (ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਹੀ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ)।

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਮੋਹੀ (ਠੱਗੀ) ਗਈ ਹੈ।੪।

ਆਪਿ ਸਤਿ, ਕੀਆ ਸਭੁ ਸਤਿ॥ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਤੇ, ਸਗਲੀ ਉਤਪਤਿ॥ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਾ ਕਰੇ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਾ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ਅਨਿਕ ਕਲਾ, ਲਖੀ ਨਹ ਜਾਇ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ਕਵਨ ਨਿਕਟਿ, ਕਵਨ ਕਹੀਐ ਦੂਰਿ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ, ਆਪ ਭਰਪੂਰਿ॥ ਅੰਤਰਗਤਿ, ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਜਨਾਏ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਜਨੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ੫ ॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਤਾਂ, ਨਹਂ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਉਤਪਤਿ=ਰਚਨਾ, ਪੈਦਾਇਸ਼। ਬਿਸਥਾਰੁ=ਖਿਲਾਰਾ। ਏਕੰਕਾਰੁ=ਨਿਰਗੁਣ। ਕਲਾ=ਸੱਤਾ, ਸ਼ਕਤੀ। ਲਖੀ=ਸਮਝੀ। ਅੰਤਰਗਤਿ= ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਦੀ।

ਅਰਥ: (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਸਤਿ (ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਵਾਲਾ) ਹੈ (ਅਤੇ ਜਿਤਨਾ ਪਸਾਰਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ (ਉਹ ਵੀ) ਸਾਰਾ ਸਤਿ (ਭਾਵ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ) ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ) ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ। (ਜਦੋਂ) ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਇਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ) ਖਿਲਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਦੁਨੀਆਂ ਰਚ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ) ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਲੈਅ ਕਰਕੇ) ਇਕੋ ਇਕ (ਆਪ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਉਸ ਮਾਲਕ (ਦੀ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ (ਜਿਹੜੀ ਕਿ) ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਲਖੀ (ਸਮਝੀ) ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ (ਸਮਝਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਹੜੇ (ਜੀਆਂ ਦੇ) ਨੇੜੇ (ਅਤੇ) ਕਿਨ੍ਹਾਂ (ਜੀਆਂ) ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ, (ਇਹ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਆਪ (ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ) ਵਿਆਪਕ (ਹੋ ਰਿਹਾ) ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ) ਅੰਦਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਆਪ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ (ਸਰੂਪ) ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੫।

ਸਰਬ ਭੂਤ, ਆਪਿ ਵਰਤਾਰਾ ॥ ਸਰਬ ਨੈਨ, ਆਪਿ ਪੇਖਨਹਾਰਾ ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ, ਜਾ ਕਾ ਤਨਾ ॥ ਆਪਨ ਜਸੁ, ਆਪ ਹੀ ਸੁਨਾ ॥ ਆਵਨ ਜਾਨੁ, ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਬਨਾਇਆ ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ, ਕੀਨੀ ਮਾਇਆ ॥ ਸਭ ਕੈ ਮਧਿ, ਅਲਿਪਤੋ ਰਹੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਹਣਾ, ਸੁ ਆਪੇ ਕਹੈ॥ ਆਗਿਆ ਆਵੈ, ਆਗਿਆ ਜਾਇ॥ ਨਾਨਕ, ਜਾ ਭਾਵੈ ਤਾ ਲਏ ਸਮਾਇ॥੬॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਜਾਂ,ਤਾਂ।

ਨੋਟ: 'ਜਾ ਕਾ' ਨੂੰ 'ਜਾਂ ਕਾ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਭੂਤ=ਜੀਵ। ਵਰਤਾਰਾ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਜਸੁ=ਵਡਿਆਈ। ਤਨਾ=ਤਨ ਸਰੀਰ। ਸੁਨਾ=ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਧਿ=ਵਿਚਕਾਰ। ਅਲਿਪਤੋ=ਨਿਰਲੇਪ। ਆਗਿਆ=ਹੁਕਮ।

ਅਰਥ: ਸਭ ਜੀਆਂ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ (ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ) ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਜਗਤ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਸਮਗਰੀ ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ (ਉਹ) ਆਪਣਾ ਜਸ (ਸਭਨਾ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ) ਆਪ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਜੀਆਂ ਦਾ) ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਇਕ ਤਮਾਸ਼ਾ (ਜਿਹਾ) ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਣ ਵਾਲੀ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ) ਸਭ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਜੋ ਕੁਝ ਆਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ) ਆਪ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ। (ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਤੇ) ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ (ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੀ ਚਲਾ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਦੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ) ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੬।

ਇਸ ਤੇ ਹੋਇ, ਸੁ ਨਾਹੀ ਬੁਰਾ ॥ ਓਰੈ ਕਹਹੁ ਕਿਨੈ ਕਛੁ ਕਰਾ ॥ ਆਪਿ ਭਲਾ, ਕਰਤੂਤਿ ਅਤਿ ਨੀਕੀ ॥ ਆਪੇ ਜਾਨੈ, ਅਪਨੇ ਜੀ ਕੀ ॥ ਆਪਿ ਸਾਚੁ, ਧਾਰੀ ਸਭ ਸਾਚੁ ॥ ਓਤਿ ਪੋਤਿ, ਆਪਨ ਸੰਗਿ ਰਾਚੁ ॥ ਤਾ

ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ, ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਦੂਸਰ ਹੋਇ, ਤ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਕੀਆ, ਸਭੁ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਨਾਨਕ, ਇਹੁ ਜਾਨੁ ॥ ੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਇਸ ਤੇ=ਇਸ ਤੋਂ। ਓਤਿ ਪੋਤਿ=ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ। ਰਾਚੁ=ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ। ਗਤਿ ਮਿਤਿ=ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ। ਓਰੈ=(ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਨੇ। ਕਰਤੂਤਿ=ਕੰਮ। ਨੀਕੀ=ਉਤਮ। ਜਾਨੁ=ਜਾਣ-ਪਛਾਣ।

ਅਰਥ: ਇਸ (ਜੀਵ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰਭੂ) ਤੋਂ (ਜੋ ਕੁਝ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਸੋ! (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ (ਜੀਆਂ ਲਈ) ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਚੰਗਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ) ਕਰਣੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ (ਰਮਜ਼ ਉਹ) ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਉਹ) ਆਪ ਸਦੀਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਤੇ) ਉਸ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ (ਰਚਨਾ ਵੀ) ਸਾਰੀ ਸੱਚ ਰੂਪ ਹੈ। (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਨਾਲ (ਆਪ ਹੀ) ਰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸਭ ਪਰਵਾਨ (ਕਬੂਲ) ਹੈ, (ਪਰ) ਇਹ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।੭।

ਜੋ ਜਾਨੈ, ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸੁਖ ਹੋਇ॥ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ॥ ਓਹੁ ਧਨਵੰਤੁ, ਕੁਲਵੰਤੁ, ਪਤਿਵੰਤੁ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ, ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਭਗਵੰਤੁ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ, ਧੰਨ ਜਨੁ ਆਇਆ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥ ਜਨ ਆਵਨ ਕਾ, ਇਹੈ ਸੁਆਉ॥ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ, ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਨਾਉ॥ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ, ਮੁਕਤੁ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰੁ॥ ਨਾਨਕ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ, ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ॥੮॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੋ ਜਾਨੈ=ਜਿਹੜਾ (ਉਪਰਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਆਈ ਗਲ ਨੂੰ) ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਧਨਵੰਤੁ=ਧਨ ਵਾਲਾ। ਕੁਲਵੰਤੁ=ਚੰਗੀ ਉਚੀ ਕੁਲ ਵਾਲਾ। ਪਤਿਵੰਤੁ=ਪਤਿ (ਇਜ਼ਤ) ਵਾਲਾ। ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ=ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਅਤੀਤ। ਧੰਨੁ=ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ। ਤਰਾਇਆ=ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਗਿਆ। ਸੁਆਉ=ਪ੍ਰਯੋਜਨ, ਮਨੋਰਥ, ਲਾਭ। ਚਿਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ।

ਅਰਥ: ਜਿਹੜਾ (ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ

ਸੁਖ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਮਨੁੱਖ) ਧਨਾਢ, ਚੰਗੀ ਕੁਲ ਵਾਲਾ (ਤੇ) ਇਜ਼ਤ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ (ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ) ਜੀਊਂਦਿਆਂ ਹੀ (ਸੰਸ਼ਾਰੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਆਜ਼ਾਦ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਅਜਿਹਾ ਉਤਮ) ਜਨ, ਧੰਨ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਧੰਨ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ) ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰੇ) ਜਨ ਦਾ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਆਉਣ ਦਾ ਇਹੋ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ਕਿ (ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਐਸਾ ਜਨ) ਆਪ (ਜੀਵਨ) ਮੁਕਤ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ (ਜੀਵਨ) ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਸ (ਉਤਮ) ਜਨ ਨੂੰ (ਸਾਡੀ) ਸਦਾ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।੮।੨੩।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਸੋਚੀਏ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਝਟ ਦਿਸ ਪਵੇਗਾ, ਉਹ ਹੈ ਅਗਿਆਨਤਾ। ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਹਨੇਰਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਵਿਸ਼ਈ ਲੋਕ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਲੁਕ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਝਿਜਕਦਾ ਹੈ। ਹਨੇਰਾ ਕਾਹਦਾ ਹੈ? ਭਰਮ ਦਾ। ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪਈ ਰੱਸੀ ਸੱਪ ਭਾਸਦੀ ਹੈ, ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਵੀ ਚੋਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਵਾਕ ਹਨ:-

੧. ਅਗਿਆਨਿ ਅੰਧੇਰੈ ਸੂਝਸਿ ਨਾਹੀ,
ਬਹੁੜਿ ਬਹੁੜਿ ਭਰਮਾਤਾ॥ [ਪੰਨਾ ੬੧੦

੨. ਅਗਿਆਨੀ ਮਾਨੁਖੁ ਭਇਆ, ਜੋ ਨਾਹੀ ਸੋ ਲੋਰੈ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੧੨

ਗਿਆਨ-ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦਾ, ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਗਿਆਨ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:-

ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝਤਾ, ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ॥
ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ, ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ॥ [ਪੰਨਾ ੪੦੦

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਇਸ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਵ ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ

ਸਚੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ,ਹਮ ਕਉ ਸਰੀਰ ਸੁਧਿ ਭਈ ॥
ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ, ਸਭ ਅਗਨਿ ਬੁਝਈ ॥ [ਪੰਨਾ ੨੩੩

ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਜਲਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਰਮਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਓਹੀ ਧਨਵੰਤੁ, ਕੁਲਵੰਤੁ ਪਤਿਵੰਤੁ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤਿ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧਿਆ, ਪੂਰਾ ਜਾ ਕਾ ਨਾਉ॥
ਨਾਨਕ, ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ, ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ॥੧॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਨਾਉਂ। **ਫੁਟਕਲ:** "ਗਾਉ" ਨੂੰ ਇਥੇ "ਗਾਉਂ" ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਪੂਰਾ=ਹਰ ਪਖੋਂ ਮੁਕੰਮਲ। ਆਰਾਧਿਆ=ਸਿਮਰਿਆ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਪੂਰਾ (ਭਾਵ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ) ਨਾਮ ਹੈ, (ਉਹ) ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ) ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ ਨਿਰੰਤਰ) ਪੂਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਵੀ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰ)।੧।

ਅਸਟਪਦੀ

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ, ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਪੇਖੁ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ, ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ, ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ ॥ ਆਸ ਅਨਿਤ, ਤਿਆਗਹੁ ਤਰੰਗ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਧੂਰਿ, ਮਨ ਮੰਗ ॥ ਆਪੁ ਛੋਡਿ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਹੁ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਅਗਨਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰਹੁ ॥ ਹਰਿ ਧਨ ਕੇ, ਭਰਿ ਲੇਹੁ ਭੰਡਾਰ ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਨਮਸਕਾਰ ॥ ੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਕਟਿ=ਨੇੜੇ। ਪੇਖੁ=ਦੇਖ। ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ=ਹਰ ਸੁਆਸ ਨਾਲ। ਸਿਮਰਹੁ=ਯਾਦ ਕਰੋ। ਅਨਿਤ=ਨਿਤ ਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਤਰੰਗ=

ਲਹਿਰਾਂ। ਮਨ=ਹੇ ਮਨ!। ਆਪੁ=ਅਪਣਤ ਭਾਵ ਹਉਮੈ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ (ਧਿਆਨ ਨਾਲ) ਸੁਣ। (ਉਸ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ) ਨੇੜੇ (ਭਾਵ ਅੰਗ ਸੰਗ) ਵੇਖ। (ਉਸ) ਗੋਬਿੰਦ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਨ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਪਦਾਰਥਕ) ਆਸ (ਜੋ) ਨਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ (ਵਸਤੂ) ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਇਸ ਦੇ) ਤਰੰਗ (ਫੁਰਨੇ) ਛਡ ਦਿਉ। ਹੇ ਮਨ! (ਤੂੰ) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ (ਚਰਨ) ਧੂੜੀ ਮੰਗ। (ਇਸ ਕਾਰਜ ਹਿਤ) ਅਪਣਤ ਛਡ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ) ਬੇਨਤੀ ਕਰ (ਅਤੇ) ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ) ਅਗ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ) ਹਰੀ (ਨਾਮ) ਧਨ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਭਰ ਲਵੋ, (ਅਤੇ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ (ਕਰੋ)।੧।

ਖੇਮ, ਕੁਸਲ, ਸਹਜ, ਆਨੰਦ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਭਜੁ ਪਰਮਾਨੰਦ ॥ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਿ, ਉਧਾਰਹੁ ਜੀਉ ॥ ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪੀਉ ॥ ਚਿਤਿ ਚਿਤਵਹੁ, ਨਾਰਾਇਣ ਏਕ ॥ ਏਕ ਰੂਪ, ਜਾ ਕੇ ਰੰਗ ਅਨੇਕ ॥ ਗੋਪਾਲ, ਦਾਮੋਦਰ, ਦੀਨ ਦਇਆਲ ॥ ਦੁਖ ਭੰਜਨ, ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾਲ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਮੁ, ਬਾਰੰਬਾਰ॥ ਨਾਨਕ, ਜੀਅ ਕਾ ਇਹੈ ਅਧਾਰ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਖੇਮ=ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ। ਕੁਸਲ=ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਸੁਖ ਸਾਂਦ। ਸਹਜ=ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ। ਨਿਵਾਰਿ=ਦੂਰ ਕਰਕੇ। ਚਿਤਵਹੁ=ਚੇਤੇ ਕਰੋ। ਨਰਾਇਣ=ਜਲ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ। ਬਾਰੰਬਾਰ=ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ। ਅਧਾਰੁ=ਆਸਰਾ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ!) ਤੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਰਮਾਨੰਦ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ, ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਟਿਕਾਉ (ਤੇ) ਖੇੜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੋਬਿੰਦ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਗੁਣਾਂ (ਦੁਆਰਾ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪੀਉ (ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਆਪਣੀ) ਜਿੰਦ ਨੂੰ (ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲਵੋ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕੋ (ਇਕ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਨਾਮ) ਯਾਦ ਕਰ। ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਂਦਿਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗ ਹਨ, (ਉਹ) ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ, ਦਮੋਦਰ, ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, (ਸਾਰੇ) ਦੁਖਾਂ-ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।

ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਨਾਮ ਬਾਰ ਬਾਰ (ਲਗਾਤਾਰ) ਸਿਮਰ, ਇਸ ਜਿੰਦ ਦਾ ਇਹ (ਨਾਮ) ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ।੨।

ਉਤਮ ਸਲੋਕ, ਸਾਧ ਕੇ ਬਚਨ ॥ ਅਮੁਲੀਕ ਲਾਲ ਏਹਿ ਰਤਨ ॥ ਸੁਨਤ, ਕਮਾਵਤ, ਹੋਤ ਉਧਾਰ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ, ਲੋਕਹ ਨਿਸਤਾਰ ॥ ਸਫਲ ਜੀਵਨੁ, ਸਫਲੁ ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਲਾਗਾ, ਹਰਿ ਰੰਗੁ ॥ ਜੈ ਜੈ ਸਬਦੁ, ਅਨਾਹਦੁ ਵਾਜੈ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਅਨਦ ਕਰੇ, ਪ੍ਰਭੁ ਗਾਜੈ ॥ ਪ੍ਰਗਟੇ ਗੁਪਾਲ, ਮਹਾਂਤ ਕੈ ਮਾਥੇ॥ ਨਾਨਕ, ਉਧਰੇ ਤਿਨ ਕੈ ਸਾਥੇ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਮੁਲੀਕ=ਅਮੋਲਕ। ਸੁਨਤ=ਸੁਣਦਿਆਂ। ਕਮਾਵਤ=ਕਮਾਵਦਿਆਂ। ਉਧਾਰ=ਕਲਿਆਣ। ਸਫਲ=ਫਲ ਸਹਿਤ। ਰੰਗੁ=ਪਿਆਰ। ਲੋਕਹ=ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ। ਜੈ ਜੈ ਸਬਦੁ=ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ। ਅਨਾਹਦ=ਇਕ ਰਸ (ਸ਼ਬਦ)। ਗਾਜੈ=ਗੱਜਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਤ=ਮਹਾਤਮਾ। ਮਾਥੇ=ਮੱਥੇ ਉਤੇ।

ਅਰਥ: ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਬਚਨ (ਸਭ ਤੋਂ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹਨ। ਇਹ (ਬਚਨ) ਲਾਲਾਂ ਰਤਨਾਂ (ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ) ਅਮੋਲਕ ਹਨ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ) ਸੁਣਦਿਆਂ, ਕਮਾਉਂਦਿਆਂ (ਜੀਵਨ ਦਾ) ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਸੁਣਨ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਆਪਾ (ਭਵਜਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਵੀ) ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵਸ ਗਿਆ (ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ) ਜੀਵਨ ਸਫਲ (ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ) ਉਸ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨਾ (ਹੋਰਨਾਂ ਲਈ ਵੀ) ਸਫਲ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ) ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਵਾਲਾ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵਜਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ) ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਪ੍ਰਭੂ (ਆਪ) ਗਜਦਾ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ, ਮਹਾਨ-ਆਤਮਾ ਦੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ (ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਗਏ।੩।

ਸਰਨਿ ਜੋਗੁ ਸੁਨਿ, ਸਰਨੀ ਆਏ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਪ੍ਰਭ ਆਪ ਮਿਲਾਏ॥ ਮਿਟਿ ਗਏ ਬੈਰ, ਭਏ ਸਭ ਰੇਨੁ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ, ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਲੈਨ ॥ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ

ਭਏ, ਗੁਰਦੇਵ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਈ, ਸੇਵਕ ਕੀ ਸੇਵ॥ ਆਲ ਜੰਜਾਲ, ਬਿਕਾਰ ਤੇ ਰਹਤੇ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਨਿ, ਰਸਨਾ ਕਹਤੇ॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ, ਦਇਆ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੀ॥ ਨਾਨਕ, ਨਿਬਹੀ ਖੇਪ ਹਮਾਰੀ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਸਰਨਿ ਜੋਗੁ=ਸ਼ਰਨ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ। ਰੇਨੁ=ਧੂੜ। ਲੈਨ= ਲੈਣ ਨਾਲ, ਜਪਣ ਨਾਲ। ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ੁੱਸ਼ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁੱਸ਼। ਸੇਵ= ਸੇਵਾ। ਆਲ ਜੰਜਾਲ=ਸੰਸਾਰਕ ਧੰਧੇ। ਬਿਕਾਰ=ਭੈੜੇ ਕੰਮ। ਰਹਤੇ=ਬਚ ਗਏ। ਖੇਪ=ਵਿਹਾਝੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ, ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਵਣਜ। ਨਿਬਹੀ=ਤੋੜ ਚੜ੍ਹ ਗਈ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਇਹ) ਸੁਣ ਕੇ (ਕਿ ਆਪ) ਸ਼ਰਨ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੋ (ਤੁਹਾਡੀ) ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਸਾਂ (ਅਤੇ ਤੁਸਾਂ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਸਾਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ। (ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਵੈਰ (ਵਿਰੋਧ) ਮਿਟ ਗਏ, (ਅਸੀਂ) ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਧ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਗ ਪਏ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਭੀ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ। ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ (ਭਾਵ ਸਫਲ) ਹੋ ਗਈ। (ਹੇ ਭਾਈ! ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ) ਸੰਸਾਰਕ ਧੰਧਿਆਂ, (ਵਿਸ਼ੇ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਰਸਨਾ (ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ) ਉਚਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਸਾਡੇ ਉਤੇ) ਦਇਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਾਡੀ ਵਿਹਾਝੀ ਹੋਈ (ਨਾਮ) ਵਸਤੂ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ।੪।

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ, ਸੰਤ ਮੀਤ ॥ ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ॥ ਸੁਖਮਨੀ, ਸਹਜ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨ ਨਾਮ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਬਸੈ, ਸੁ ਹੋਤ ਨਿਧਾਨ ॥ ਸਰਬ ਇਛਾ ਤਾ ਕੀ, ਪੂਰਨ ਹੋਇ ॥ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਭ ਲੋਇ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਚ, ਪਾਏ ਅਸਥਾਨੁ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਹੋਵੈ, ਆਵਨ ਜਾਨੁ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਾਟਿ ਚਲੈ, ਜਨੁ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਜਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਉਸਤਤਿ=ਵਡਿਆਈ। ਨਿਧਾਨ=(ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਖਜ਼ਾਨਾ, ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ। ਸਾਵਧਾਨ=ਖ਼ਬਰਦਾਰ, ਚੇਤੰਨ। ਪ੍ਰਗਟੁ=ਪ੍ਰਸਿਧ, ਉਜਾਗਰ। ਸਭ ਲੋਇ=ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ। ਸਰਬ ਇਛਾ=ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ। ਅਸਥਾਨ=ਟਿਕਾਣਾ। ਆਵਨ ਜਾਨ=ਜਨਮ ਮਰਨ। ਖਾਟਿ=ਖਟ ਕੇ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਸੰਤ (ਜਨੋ), ਮਿਤਰੋ! (ਪਿਆਰਿਓ!) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ (ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ) ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ (ਹੋ ਕੇ) ਕਰੋ। ਸੁਖਮਨੀ, ਸਹਜ (ਰਬੀ ਗਿਆਨ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਥਵਾ ਨਾਮ (ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੈ)। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਸ ਜਾਏ ਉਹ (ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਖਜਾਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਉਹ) ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ (ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਉਹ) ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਟਿਕਾਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਆਉਣ ਜਾਣ (ਭਾਵ ਜੰਮਣ ਮਰਨ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਉਹੋ ਪੁਰਖ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ (ਧਨ) ਖਟ ਕੇ (ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ) ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਦਾਤਿ) ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੫ ।

ਖੇਮ ਸਾਂਤਿ, ਰਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧਿ ॥ ਬੁਧਿ ਗਿਆਨੁ, ਸਰਬ ਤਹ ਸਿਧਿ ॥ ਬਿਦਿਆ, ਤਪੁ, ਜੋਗੁ, ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਨੁ॥ ਗਿਆਨੁ ਸ੍ਰੇਸਟ, ਊਤਮ ਇਸਨਾਨੁ॥ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ, ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥ ਸਭ ਕੈ ਮਧਿ, ਸਗਲ ਤੇ ਉਦਾਸ॥ ਸੁੰਦਰੁ ਚਤੁਰੁ, ਤਤ ਕਾ ਬੇਤਾ॥ ਸਮਦਰਸੀ, ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ ॥ ਇਹ ਫਲ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ ਮੁਖਿ ਭਨੇ॥ ਗੁਰ, ਨਾਨਕ, ਨਾਮ ਬਚਨ ਮਨਿ ਸੁਨੇ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਖੇਮ=ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ। ਸਾਂਤਿ=ਸ਼ਾਂਤੀ, ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ। ਰਿਧਿ=ਰਿਧੀਆਂ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਨਵਨਿਧਿ=ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਸਿਧਿ= ਸਿਧੀਆਂ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ। ਬਿਦਿਆ=ਵਿਦਿਆ, ਪੜ੍ਹਾਈ। ਤਪ= ਤਪੱਸਿਆ। ਜੋਗ=ਜੁੜਨਾ। ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ=ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ। ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ=ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਕਮਲ ਦਾ ਖੇੜਾ। ਮਧਿ=ਵਿਚਕਾਰ। ਉਦਾਸ=ਉਪਰਾਮ। ਤਤ ਬੇਤਾ=ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ। ਗਿਆਨੁ ਸ੍ਰੇਸਟ=ਉਤਮ ਗਿਆਨ। ਧਿਆਨ=ਸਮਾਧੀ। ਮੁਖਿ ਭਨੇ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਾਰੇ ਹਨ। ਸਮਦਰਸੀ= ਸਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ: (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਅਟੱਲ ਸੁਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ, ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ, (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਬੁਧੀ, ਗਿਆਨ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ) ਵਿਦਿਆ ਤਪ, ਜੋਗ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ (ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ) ਇਸ਼ਨਾਨ (ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਉਸ ਨੂੰ) ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ

(ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ) ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਕਮਲ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਹ) ਸਭ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ (ਭੀ) ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ (ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ। ਉਹ ਸੁਹਣਾ, ਸਿਆਣਾ (ਜਗਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ) ਸਭ (ਜੀਵਾਂ ਜੰਤਾਂ) ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵੇਖਣ, ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ (ਅਤੇ) ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਇਹ (ਸਾਰੇ) ਫਲ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਪਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ) ਮੂੰਹੋਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰੇ (ਅਤੇ) ਮਨ ਕਰਕੇ (ਗੁਰੂ) ਦੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਬਚਨ•ਸੁਣੇ, (ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।੬।

ਇਹੁ ਨਿਧਾਨੁ, ਜਪੈ ਮਨਿ ਕੋਇ ॥ ਸਭ ਜੁਗ ਮਹਿ, ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ॥ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ, ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਬੇਦ ਬਖਾਣੀ॥ ਸਗਲ ਮਤਾਂਤ, ਕੇਵਲ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਭਗਤ ਕੈ, ਮਨਿ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ਕੋਟਿ ਅਪ੍ਰਾਧ, ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟੈ ॥ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ, ਜਮ ਤੇ ਛੁਟੈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ, ਕਰਮ ਪ੍ਰਭਿ ਪਾਏ ॥ ਸਾਧ ਸਰਣਿ, ਨਾਨਕ, ਤੇ ਆਏ॥੭॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਫੁਟਕਲ: "ਇਹੁ" ਨੂੰ "ਇਹੋ" ਪੜ੍ਹਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਔਂਕੁੜ ਇਕ ਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਪੜਨਾਵ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ।

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਹਿਂ। "ਤਾ ਕੀ" ਨੂੰ "ਤਾਂ ਕੀ", "ਜਾ ਕੈ" ਨੂੰ "ਜਾਂ ਕੈ" ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੁਲਿੰਗ ਬਹੁਵਚਨ ਪੜਨਾਵ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ=ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ। ਮਤਾਂਤ=ਮਤਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ। ਅਪਰਾਧ=ਪਾਪ। ਬਿਸ੍ਰਾਮ=ਟਿਕਾਣਾ। ਨਿਧਾਨ=(ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਖਜ਼ਾਨਾ। ਮਨਿ=ਮਨ ਕਰਕੇ। ਕੋਇ=ਕੋਈ। ਸਭ ਜੁਗ ਮਹਿ=ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ। ਕੋਟਿ=ਕਰੋੜਾਂ। ਅਪ੍ਰਾਧ=ਪਾਪ। ਮਿਟੈ=ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੁਟੈ=ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਸਤਕਿ=ਮਥੇ ਤੇ। ਕਰਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼।

ਅਰਥ: ਇਹ (ਨਾਮ ਰੂਪੀ) ਖਜ਼ਾਨਾ (ਜੋ) ਕੋਈ ਮਨ ਕਰਕੇ ਜਪਦਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਜੋ ਜਨ) ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀ (ਇਹ) ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਲਈ ਇਹੋ ਹੀ) ਸਿਮਰਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਤੇ ਵੇਦ ਦੀ ਵਖਾਣੀ ਹੋਈ (ਤੱਤ ਗਲ ਹੈ)। ਸਾਰੇ ਮੱਤਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੀ ਜਪਣਾ ਤੇ ਜਪਾਉਣਾ)

ਹੈ। (ਇਹ ਨਾਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜੋ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ) ਸੰਤ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਸਨ (ਕੇਵਲ) ਉਹੀ (ਮਨੁੱਖ) ਸਾਧੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆਏ।੭।

ਜਿਸ ਮਨਿ ਬਸੈ, ਸੁਨੈ ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਆਵੈ, ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਤਿ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ, ਤਾ ਕਾ ਦੂਖੁ ਨਿਵਾਰੈ ॥ ਦੁਲਭ ਦੇਹ, ਤਤਕਾਲ ਉਧਾਰੈ ॥ ਨਿਰਮਲ ਸੋਭਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥ ਏਕੁ ਨਾਮੁ, ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ਦੂਖ ਰੋਗ ਬਿਨਸੇ ਭੈ ਭਰਮ ॥ ਸਾਧ ਨਾਮ, ਨਿਰਮਲ ਤਾ ਕੇ ਕਰਮ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਚ, ਤਾ ਕੀ ਸੋਭਾ ਬਨੀ ॥ ਨਾਨਕ, ਇਹ ਗੁਣਿ ਨਾਮੁ ਸੁਖਮਨੀ ॥੮॥੨੪॥

ਉਚਾਰਨ ਸੇਧ

ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ: ਮਾਹਿਂ। **ਫੁਟਕਲ:** ਤਾਂ ਕਾ, ਤਾਂ ਕੀ, ਤਾਂ ਕੇ, ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਨਾਨਕ, ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਸਰਾਮ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ: ਨਿਵਾਰੈ=ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ। ਬਸੈ=ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤਿ=ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ, ਦਿਲ ਲਗਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ। ਚੀਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ। ਦੁਲੱਭ=ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ। ਦੇਹ=ਦੇਹੀ, ਸਰੀਰ। ਤਤਕਾਲ=ਫੌਰਨ, ਤੁਰੰਤ। ਉਧਾਰੈ=ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਭਾ=ਸ਼ੁਹਰਤ, ਪ੍ਰਸਿਧੀ। ਬਾਨੀ=ਬਾਣੀ, ਕਲਾਮ। ਸਮਾਨੀ= ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਣਿ=ਗੁਣਾ ਕਰਕੇ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਸੁਖਮਨੀ) ਵਸਦੀ ਹੈ, (ਉਹ ਇਹ ਬਾਣੀਂ) ਪ੍ਰੀਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਭੂ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਬਾਣੀ) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਤੁਰਤ ਹੀ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਇਹ ਬਾਣੀ) ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਉਹ) ਇਕੋ ਨਾਮ (ਹੀ ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦੀ ਬਾਣੀ (ਬੋਲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਸ਼ੋਭਾ (ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ (ਦੇ ਸਾਰੇ) ਦੁਖ, ਰੋਗ, ਡਰ ਤੇ ਭਰਮ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਨਿਰਮਲ

(ਸ਼ੁੱਧ) ਕਰਮ (ਹੋਣ ਦਾ ਸਦਕਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਾਧ (ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਉਸ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਸ਼ੋਭਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾ ਕਰਕੇ (ਇਸ ਬਾਣੀ) ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਖਮਨੀ (ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਣੀ) ਹੈ।੮।੨੪।

ਸਾਰੰਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗਲ ਹਰ ਪਖੋਂ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਅਧੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੈ:-

ਪੂਰੇ ਕਾ ਕੀਆ ਸਭ ਕਿਛੁ ਪੂਰਾ, ਘਟਿ ਵਧਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥
ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਐਸਾ ਜਾਣੈ, ਪੂਰੇ ਮਾਂਹਿ ਸਮਾਂਹੀ॥ [ਪੰਨਾ ੧੪੧੨

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਸੋਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ" ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕਰਤੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਇਕੋ ਆਸ ਕਮਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਜੀਵਨ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਮਲਾਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਸਚੇ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਲਾਲੋ-ਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਲੋ ਲਾਲੁ ਹੈ, ਜਿਉ ਰੰਗਿ ਮਜੀਠ ਸਚੜਾਉ ॥
[ਪੰਨਾ ੭੮੬

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ, ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਸਿਖ ਨੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਰਨੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ "ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ" ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਜ਼ਾਨਾ ਜਿਸ ਕੋਲ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਖ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁਖ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਸਿਖ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸਹਿਤ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਛੇਵੇਂ ਅਤੇ ਅਠਵੇਂ ਪਦੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਣੀ

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਇਕ ਮਹਾਨ ਜੀਵਨ-ਸਫਲਤਾ ਹੈ।

"ਸਭ ਤੇ ਊਚ ਤਾ ਕੀ ਸੋਭਾ ਬਨੀ॥ ਨਾਨਕ ਇਹ ਗੁਣਿ ਨਾਮੁ ਸੁਖਮਨੀ" ਦਾ ਸੁਖ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰਸ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਇਉਂ ਮੁਹਰ-ਛਾਪ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਓਇ ਸੁਖ ਕਾ ਸਿਉ ਬਰਨਿ ਸੁਨਾਵਤ ॥
ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨ,
ਮਨਿ ਮੰਗਲ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਬਿਸਮ ਭਈ ਪੇਖਿ ਬਿਸਮਾਦੀ, ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਵਤ ॥
ਪੀਓ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕ,
ਜਿਉ ਚਾਖਿ ਗੂੰਗਾ ਮੁਸਕਾਵਤ॥੧॥
ਜੈਸੇ ਪਵਨੁ ਬੰਧ ਕਰਿ ਰਾਖਿਓ, ਬੂਝ ਨ ਆਵਤ ਜਾਵਤ ॥
ਜਾ ਕਉ ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਭਇਓ ਹਰਿ,
ਉਆ ਕੀ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ਕਹਾਵਤ ॥ ੨ ॥
ਆਨ ਉਪਾਵ ਜੇਤੇ ਕਿਛੁ ਕਹੀਅਹਿ, ਤੇਤੇ ਸੀਖੇ ਪਾਵਤ ॥
ਅਚਿੰਤ ਲਾਲੁ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ,
ਅਗਮ ਜੈਸੇ ਪਰਖਾਵਤ॥੩॥
ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਅਤੁਲੋ ਤੁਲਿਓ ਨ ਜਾਵਤ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਜਰੁ ਜਿਨਿ ਜਰਿਆ,
ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਬਨਿ ਆਵਤ ॥੪॥੯॥ [ਪੰਨਾ ੧੨੦੫

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼

(ਨਾਮ ਸਾਧਨਾ)

ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਕ ਹੈ। ਉਹ ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚਾ, ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ, ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ, ਕਰਣ-ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਕਲਾ ਭਰਪੂਰ ਭਗਵੰਤ ਹੈ। ਬੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ ਇਹ ਅਮੋਲਕ-ਮਾਲਾ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸੇਧ ਸਾਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ, ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿ-ਆਚਾਰ ਤੇ ਸਤਿ-ਵਿਵਹਾਰ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। "ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ" ਦੀ ਹਰ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰੰਭਕ ਸਲੋਕ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਵਾਕ ਕਿਤਨੀ ਖਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ੳ- ਆਦਿ ਗੁਰਏ ਨਮਹ ॥ ਜੁਗਾਦਿ ਗੁਰਏ ਨਮਹ ॥
ਸਤਿਗੁਰਏ ਨਮਹ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵਏ ਨਮਹ ॥੧॥
ਅ- ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ ॥.....
ਕਾਂਖੀ ਏਕੈ ਦਰਸ ਤੁਹਾਰੋ ॥
ਨਾਨਕ, ਉਨ ਸੰਗਿ ਮੋਹਿ ਉਧਾਰੋ ॥ **[ਆਸਾ ਮ: ੧**

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਜੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਫਲ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਸਮੁਚਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਸਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਯਥਾ:-

੧. ਅਧਿਆਤਿਮਿਕ=ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ, ਦੇਹ ਦੇ ਰੋਗ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ
੨. ਅਧਿਭੌਤਿਕ=ਜੀਵਾਂ-ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖ।
੩. ਆਧਿਦੈਵਿਕ=ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖ, ਜਿਵੇਂ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ,ਧੁੱਪ, ਪਾਲਾ, ਤੂਫਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਲੇਸ਼।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਡੀ ਸਫਲਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਭੈ ਕਾਰਣ

ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਮਾਯੂਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਜੀਵ ਚਿੰਤਾ ਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਕੇ ਝੂਰ ਝੂਰ ਕੇ ਰੋਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

੧. ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥ [ਅ. ੯-੫

੨. ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ ॥ [ਅ. ੧-੨

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ, ਪਾਪ-ਨਾਸ਼ਕ ਅਤੇ ਪਾਰਜਾਤ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਪਾਰਜਾਤ (ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ) ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ ਜੋ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਰਤਨਾ ਦੇ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੁਲ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਜੋ ਮੰਗੋ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਪਾਰਜਾਤ ਇਹੁ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਇਕ ਅਮੁਲ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਮਨ-ਇਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਾਮਧੇਨੁ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਮੋਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਵੀ ਦਸੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹੀ ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ, ਅਠਾਹਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਧਨ, ਨਿਥਾਵੇਂ ਨੂੰ ਥਾਉਂ ਅਤੇ ਨਿਮਾਣੇ ਨੂੰ ਮਾਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਜੀਵਣ ਤੋਂ ਮਰਣ ਤੀਕ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ "ਨਾਮ ਤੁਲਿ ਕਛੁ ਅਵਰੁ ਨਾ ਹੋਇ" ਅਤੇ "ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਸਮਸਰਿ ਕਿਛ ਨਾਹਿ" ਵਾਲੇ ਵਾਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਦਿ ਕਈ ਉਪਾਧੀਆਂ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ, ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ:-

ਨਾਨਕ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥ [ਅ. ੮-੬

ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਕੀ ਹੈ? "ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ" ਵਿਚ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਇਕ ਵਾਹਿਦ ਹਸਤੀ

ਹੈ, ਪ੍ਰਥਮ ਉਸ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਯਥਾ-

ਏਕੋ ਜਪਿ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੋ ਮਨ ਆਹਿ ॥
ਏਕਸ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ਅਨੰਤ॥ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਾਪਿ ਏਕ ਭਗਵੰਤ॥
ਏਕੋ ਏਕੁ ਏਕੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ॥
ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਆਪਿ ॥
ਅਨਿਕ ਬਿਸਥਾਰ ਏਕ ਤੇ ਭਏ॥ ਏਕੁ ਅਰਾਧਿ ਪਰਾਛਤ ਗਏ॥
ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਏਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਤਾ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਇਕੁ ਜਾਤਾ ॥ [ਅ. ੧੯-੮

ਅੰਤਲੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਯਥਾ-

੧. ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਨਾਮ ਕਾ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਭੰਡਾਰੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੯
੨. ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਗੁਰੁ ਹਿਵੈ ਘਰੁ, ਗੁਰੁ ਦੀਪਕੁ ਤਿਹੁ ਲੋਇ॥
ਅਮਰ ਪਦਾਰਥ ਨਾਨਕਾ, ਮਨਿ ਮਾਨਿਐ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੭

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਰੰਬਾਰ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਯਥਾ-

ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ
ਨਾਨਕ, ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥ [ਪੰਨਾ ੫੯੯

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਕਈ ਰੂਪ ਹਨ। ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਤਿ ਸੰਗ ਜਿਥੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗਿਆਨ-ਗੁਰੂ ਸਭ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੇਹਧਾਰੀ, ਭੇਖਧਾਰੀ ਸਾਧ, ਸੰਤ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਡੀ ਇਉਂ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ:- **ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ, ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥**

ਗੁਰ ਸਬ਼ਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਟਿਕਾਇਆਂ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਹੋਆ ਪਰਗਾਸੁ ॥
ਗੁਰਸਬਦੇ ਕੀਨਾ ਰਿਦੈ ਨਿਵਾਸੁ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੪੦

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

ਸੁਰਤੀ ਕੈ ਮਾਰਗਿ ਚਲ ਕੈ, ਉਲਟੀ ਨਦਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ॥
[ਪੰਨਾ ੧੩੨੯

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਲਖਤਾ ਸੁਰਤਿ-ਸਾਧਨਾ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟਾਅ ਕੇ ਸਤੋਗੁਣੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਲਗਾ ਕੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣਗੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਵੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਣੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਢਾਲਣ ਲਈ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਵਾਲੀ ਦੇਣ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਹੀ ਆਧਾਰ-ਸ਼ਿਲਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਇਹ ਲਛਣ ਹਨ:-

ਸਲੋਕੁ ॥ ਮਨਿ ਸਾਚਾ, ਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਪੇਖੈ, ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ, ਇਹ ਲਛਣ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ ॥ [ਅ. ੮

ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਸਤਿਨਾਮੁ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖੇ, ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਕਣ ਕਣ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਆਚਾਰ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਸੱਚ ਉਪਰ ਆਧਾਰਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਾਫੀ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਇਕ ਕਰੜੀ ਸਾਧਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਜੋ ਚੰਚਲ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗ ਉਡਦਾ ਹੈ, ਮਸਤ-ਹਾਥੀ ਸਮਾਨ ਖਰੂਦੀ ਹੈ, ਬਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਝਪਟਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਾਰੇ ਵਾਂਗ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਵਤ ਤੋਂ ਥੰਮਣਾ ਹੈ। ਮਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਦੌੜਨਾ, ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋਣਾ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪੰਕਜ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮਾਨਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲਾ-ਸਿਆਹ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਬਨਾਣ ਲਈ ਕਰੜੀ ਘਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਲਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਇਕ ਉਤਮ ਸਾਧਨ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਸਰੀਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਵੇ-ਤਾਂ ਮਨ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸਚਿਆਰ ਬਣਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਹੈ।

"ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ" ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਭਟਕ

ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਹਰ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਣੀ, ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਣਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

ਸਲੋਕੁ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ, ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅਹੰਮੇਵ॥
ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ, ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਗੁਰਦੇਵ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦਾ ਸਮਰਪਣ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਅਥਵਾ ਅਧੀਨਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ (ਰਜ਼ਾ) ਵਿਚ ਸਬਰ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਰਖ ਸੋਗ ਨੂੰ ਸਮ ਜਾਣ ਕੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ ॥
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ ॥
ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ ॥
ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ ॥ [ਅ . ੯-੭

ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਭਿਆਨਕ ਭੂਤ ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਵੇਸ ਵਟਾ ਵਟਾ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਬਡੇ ਬਡੇ ਅਹੰਕਾਰੀਆ, ਨਾਨਕ ਗਰਬਿ ਗਲੇ॥" ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਅਗ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ-ਅਭਿਮਾਨ, ਜੋਬਨ-ਅਭਿਮਾਨ, ਸੰਪਤੀ-ਅਭਿਮਾਨ, ਤਪਸਿਆ-ਅਭਿਮਾਨ, ਵਿਦਿਆ-ਅਭਿਮਾਨ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਅਭਿਮਾਨ ਆਦਿ ਜੀਵ ਤੋਂ ਪਾਪ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵ ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਚਕਰ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਭਿਮਾਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ-ਰੰਗ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਗ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਾਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਖ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਿਖੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਚਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਲੀਦਾਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ, ਗੁਰਮੁਖ ਅਤੇ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਹੀ ਚਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪੱਥ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਮਨ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੋਸਾਈਂ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਇਰਪੁਣਾ, ਕਪਟ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੁਆਰਥ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। "ਹਮ ਸਭਨਾ ਕੇ ਸਾਜਨ" ਬਣ ਕੇ, ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜੂਝ ਮਰਣ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਨਿਆਂ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ (੧੭੦੦-੧੮੦੦ ਈ.) ਇਕ ਸਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣ ਕੇ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

ਪ੍ਰੇਮ ਅਗਨੀ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰ ਮਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ *ਕਿ "ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥ ਨਾਮੁ ਹੈ"* ਅਤੇ *"ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ"* ਅਥਵਾ *"ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ, ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥ ਇਤ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰ ਧਰੀਜੈ, ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣ ਨ ਕੀਜੈ"* ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਸੰਭਵ ਹੈ।

"ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ" ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਵਿਲਖਣ ਸਰੂਪ ਹੋਰ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

ਨਾਮੇ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸੁਨਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ [ਅ. ੧੬-੫

ਇਥੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਭਾਵ "ਵਾਹਿਗੁਰੂ" ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਮ-ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਮ-ਸਾਧਨਾ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਦਾ ਮੰਤਵ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਔਗੁਣ ਕਾਇਮ ਹਨ ਜੀਵ ਮਨਮੁਖ ਹੈ। ਜੀਵ-ਕਾਮਨੀ ਦੁਹਾਗਣਿ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਔਗੁਣ ਹਉਮੈ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਵਿਕਾਰ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ:-

ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਿਸਨਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ, ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਵਹੇ ॥
[ਪੰਨਾ ੪੪੧

ਇਹ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ,
ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥ **[ਪੰਨਾ ੯੧੯**

ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗਲੀ, ਝੂਠ, ਚੋਰੀ, ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਣਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਨ ਦੁਖਾਣਾ ਇਹ ਸਭ ਔਗੁਣ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਸੱਚ ਸੰਤੋਖ, ਦਯਾ, ਸ਼ੀਲ, ਸੰਜਮ, ਮਿਠਾ ਬੋਲਣ ਤੇ ਨਿਵ ਚਲਣਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ,

ਨਿਮਰਤਾ, ਸਦਭਾਵਨਾ ਸਹਿਤ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤੀਤ ਕਰਨਾ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਤਿ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਾਧਕ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦਾਚਾਰੀ ਗੁਣਾ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ, "ਗੁਣ ਤੇ ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ" (ਪੰਨਾ ੩੬੧), ਅਰਥਾਤ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਹੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਭਗਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ 'ਵਿਣ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ'।

ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਹਰਿਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕੰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਹਰਿ ਜਸ (ਕੀਰਤਨ-ਕਥਾ-ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ) ਸੁਣਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਪ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਅਜਪਾ-ਜਾਪ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਲਿਵਲੀਨਤਾ ਦਾ ਪਥ-ਪਰਦਰਸ਼ਕ ਹੋ ਨਿਬੜੇਗਾ। ਨਾਮ ਸਾਧਨਾ ਵਾਲਾ ਕਾਰਜ ਅਠੇ ਪਹਿਰ, ਦਿਨ-ਰਾਤ, ਅਰਥਾਤ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਿਮਖ-ਨਿਮਖ, ਪਲ ਪਲ ਅਤੇ ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ਨਾਮ-ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:-

ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਹਰੀ ॥ [ਅ. ੫-੮
ਮਨ, ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥ [ਅ. ੬-੨
ਮਨ, ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਊਚੇ ॥ [ਅ. ੬-੩
ਮਨ, ਆਠ ਪਹਰ ਕਰਿ ਤਿਸ ਕਾ ਧਿਆਨ ॥ [ਅ. ੬-੫
ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਾਪਿ ॥ [ਅ. ੧੫-੧
ਜਪਿ ਜਨ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰੈਣੀ ॥ [ਅ. ੧੫-੭
ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਇ ॥ [ਅ. ੧੭-੫
ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਨਾਮੁ ॥ [ਅ. ੧੭-੬

ਇਸ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ।

"ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ" ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੋਬ ਕੇ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਚਾਈਏ ਸਜਣ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ "ਇਲਾਹੀ ਰਾਗ" ਬਣ ਜਾਵੇ। ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਚਾ ਨਾਮ ਧੱਸ ਜਾਵੇ, ਵਸ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਰਚ-ਮਿਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 'ਠਾਕੁਰ ਸੇਵਕ ਇਕ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਇਆ' ਵਾਲੀ ਗਤਿ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਤਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਮ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਸੀਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਿਚ

ਓਤਿ- ਪੋਤਿ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ। ਆਪ ਕੇਵਲ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਬਣੇ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਵਾਰੀ ਸੰਕਟ ਦੇ ਪਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਪਰ ਆਪ ਅਡੋਲ ਰਹੇ। ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਅਵਸਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਕਦੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕਠੋਰ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇ। ਮਾਨਵ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਾਲ ਧਰਮ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ। ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। "ਬੀਓ ਚੀਤ ਨ ਘਾਲਿਓ" ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ "ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ" ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਯੁਧਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਨੇਮ ਨਾਲ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸੁਣਦੇ, ਆਪਣੇ ਗਾਤਰੇ ਵਿਚ ਗੁਟਕਾ ਵੀ ਰਖਦੇ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਵੀ ਬੜੀ ਲਗਨ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਰੇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਅ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:-

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਪੇਖੁ ॥
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ॥
ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ ॥
ਆਸ ਅਨਿਤ ਤਿਆਗਹੁ ਤਰੰਗ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਧੂਰਿ ਮਨ ਮੰਗ॥
ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰਹੁ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਤਰਹੁ॥
ਹਰਿ ਧਨ ਕੇ ਭਰਿ ਲੇਹੁ ਭੰਡਾਰ॥
ਨਾਨਕ, ਗੁਰਪੂਰੇ ਨਮਸਕਾਰ॥ [੮-੨੪

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ।

ਆਦਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਰਣੈ ਸਟੀਕ

(ਉਚਾਰਨ ਸੇਧਾਂ, ਬਿਸਰਾਮਾਂ ਅਰਥ-ਭੇਦਾਂ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ)

(੧੪ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਸਟੀਕ)

ਪੋਥੀ ਨੰਬਰ	*ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੰਨਾ*	*ਰਾਗ*
੧	੧ ਤੋਂ ੯੩	ਸਿਰੀ
੨	੯੪ ਤੋਂ ੧੫੦	ਮਾਝ
੩	੧੫੧ ਤੋਂ ੨੬੧	ਗਉੜੀ
੪	੨੬੨ ਤੋਂ ੩੪੬	ਗਉੜੀ
ਵੀਂ	੩੪੭ ਤੋਂ ੪੩੫	ਆਸਾ
੬ਵੀਂ	੪੩੫ ਤੋਂ ੫੫੬	ਆਸਾ, ਗੂਜਰੀ, ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਬਿਹਾਗੜਾ
੭ਵੀਂ	੫੫੭ ਤੋਂ ੭੧੦	ਵਡਹੰਸੁ, ਸੋਰਠਿ, ਧਨਾਸਰੀ, ਜੈਤਸਰੀ
੮ਵੀਂ	੭੧੧ ਤੋਂ ੮੫੮	ਟੋਡੀ, ਬੈਰਾੜੀ, ਤਿਲੰਗ, ਸੂਹੀ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲੁ
੯ਵੀਂ	੮੫੯ ਤੋਂ ੯੭੫	ਰਾਗੁ ਗੌਂਡ, ਰਾਮਕਲੀ
੧੦ਵੀਂ	੯੭੫ ਤੋਂ ੧੧੦੬	ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ, ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਅਤੇ ਮਾਰੂ
੧੧ਵੀਂ	੧੧੦੭ ਤੋਂ ੧੧੯੬	ਤੁਖਾਰੀ, ਕੇਦਾਰਾ, ਭੈਰਉ ਅਤੇ ਬਸੰਤੁ
੧੨ਵੀਂ	੧੧੯੭ ਤੋਂ ੧੩੧੮	ਸਾਰੰਗ, ਮਲ੍ਹਾਰ, ਕਾਨੜਾ
੧੩ਵੀਂ	੧੩੧੯ ਤੋਂ ੧੩੭੭	ਕਲਿਆਨ, ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਜੈਜਾਵੰਤੀ, ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ, ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ
੧੪ਵੀਂ	੧੩੭੭ ਤੋਂ ੧੪੩੦	ਸਲੋਕ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ, ਸਵੱਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ੍ ਮ:੫, ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ਤੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇ ਤੱਕ, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ਮੁੰਦਾਵਣੀ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫, ਰਾਗੁ ਮਾਲਾ

ਗਿ. ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

੧) ਜਪੁ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
੨) ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤਨੇਮ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
੩) ਚੰਡੀ ਕੀ ਵਾਰ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
੪) ਗੁਰਮਤਿ ਬੈਰਾਗ ਦਰਸ਼ਨ
੫) ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਦਰਸ਼ਨ
੬) ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਲੀਹਾਂ ਤੇ?
੭) ਗੁਰਮਤਿ ਅਰਦਾਸਿ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ
੮) ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਨਿਰਣੈ
੯) ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਦਰਪਣ
੧੦) ਮੌਤ ਕੀ ਹੈ?
੧੧) ਬਾਣੀ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਸਟੀਕ
੧੨) ਅਨੰਦ ਪਰਮਾਰਥ (ਇਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ)
੧੩) ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ (ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ)
੧੪) ਜੈਤਸਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
੧੫) ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ
੧੬) ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਨਿਰਣੈ (ਸਟੀਕ)
੧੭) ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ
੧੮) ਵੈਰਾਗ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ ਸਫਲ ਜੀਵਨ
੧੯) ਨਾਮ ਦਰਸ਼ਨ
੨੦) ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ
੨੧) ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਗਾਥਾ ਸਟੀਕ
੨੨) ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਪਰੰਪਰਾ ਨਿਰਣੈ
੨੩) ਕੜ੍ਹਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮਰਯਾਦਾ ਨਿਰਣੈ (ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੋਜ)
੨੪) ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਰਾਇ ਬਲਵੰਡ ਤਥਾ ਸਤੈ ਡੂਮਿ ਆਖੀ (ਸਟੀਕ)
੨੫) ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਨੱਥਲਪੁਰ ਵਾਲੇ)
੨੬) ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ਸਟੀਕ (ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ)
੨੭) ਨਾਮ ਦਰਸ਼ਨ
੨੮) ਨਵੀਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ (ਸਰਲ ਨੇਮਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਸੇਧਾਂ ਸਹਿਤ)
੨੯) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਿਲਾਸਫੀ
੩੦) ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਪਣ
੩੧) ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ (ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ?)
੩੨) ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ (ਸਟੀਕ)
੩੩) ਸਵਈਏ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ੍ਹ ਮਹਲਾ ੫ ਅਤੇ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਈਏ (ਸਟੀਕ)
੩੪) ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਮਾਣ
੩੫) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ (ਗੁਟਕਾ)
੩੬) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਖਿਆ ਬੋਧਕ ਕੋਸ਼

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ-੧੪੭੦੦੧